

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED HÂLİS'İN TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-
KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ
HAZRETİ'S-
ŞEYHİ'S- SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ'Sİ VE ESERİN
NESİR ÜSLÛBU AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
[İnceleme-Metin (1b-76b)]

FATMA İMAMOĞLU
12723001

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ALİ EMRE ÖZYILDIRIM

İSTANBUL
2014

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED HÂLİS'İN TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-
KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ
HAZRETİ'S-
ŞEYHİ'S- SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ'Sİ VE ESERİN
NESİR ÜSLÛBU AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
[İnceleme-Metin (1b-76b)]

FATMA İMAMOĞLU
12723001

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ALİ EMRE ÖZYILDIRIM

İSTANBUL
2014

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMED HÂLİS'İN TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-
KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ
HAZRETİ'Ş-
ŞEYHİ'S- SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ'Sİ VE ESERİN
NESİR ÜSLÛBU AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
[İnceleme-Metin (1b-76b)]

FATMA İMAMOĞLU
12723001

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 05.01.2015
Tezin Savunulduğu Tarih: 05.02.2015

Tez Oy birliğiyle/ ~~Oy Çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : YRD. DOÇ. DR. ALİ EMRE ÖZYILDIRIM
Jüri Üyeleri : DOÇ. DR. MÜJGÂN ÇAKIR
YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM SONA

İSTANBUL
Aralık, 2014

ÖZ

AHMED HÂLİS'İN TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ'Sİ VE ESERİN NESİR ÜSLÛBU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ [İnceleme-Metin (1b-76b)]

Fatma İMAMOĞLU
Aralık, 2014

Bu tez ile XVIII. yüzyılda yaşamış olan Türk Edebiyatı şair, nâsir ve şeyhlerinden Ahmed Hâlis'in Türkçe kaleme aldığı *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî* adlı menakıbının transkripsiyonlu ve tenkitli metninin hazırlanarak eserin tanıtılması ve menakıbın dil ve üslûp özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ahmed Hâlis, menakıbında kendisi gibi bir Mevlevî şeyhi ve şairi olan babası Mustafa Sâkıb Dede'nin hayatını ve kerametlerini kaleme almıştır. Menakıp, ayrıca Mevlevîlik kültürü ve tarihi ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Eser, Mevlevîlik tarihi açısından büyük öneme sahip bir şehir olan Kütahya'da 48 yıl şeyh olan, yetiştirdiği kişiler ve ortaya koyduğu eserlerle Mevlevî kültüründe ve edebiyat tarihinde büyük izler bırakan şair Sâkıb Dede'nin hayatının yine bir şair olan oğlu Ahmed Hâlis'in kaleminden aktarılması sebebiyle önem arz etmektedir. Mensur olarak kaleme alınan menakıp; bilhassa Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden, Sâkıb Dede'nin *Divan*'ından ve Ahmed Hâlis'in şiirlerinden alınmış manzum parçalar içermektedir. Eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde bir, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde üç olmak üzere toplam dört nüshasına ulaşılmış ve bu çalışma hazırlanırken bu nüshalardan en eski tarihli ve en güvenilir olduğunu düşünülen Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 1186'da kayıtlı nüsha ile İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145'de kayıtlı nüshaların edisyon kritiği yapılarak eserin metni oluşturulmuştur. Bu çalışma; 18. yüzyıl mensur eserlerine genel bir bakış, Ahmed Hâlis'in hayatı ve *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî*'nin transkripsiyonlu ve tenkitli metni, metnin dil ve üslûp incelemesi ve nüshaların tanıtımından oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Hâlis, Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî, Sâkıb Dede, Menakıp

ABSTRACT

AHMED HÂLİS' TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ AND THE ANALYSIS OF THIS WORK IN TERMS OF ITS PROSE STYLE [Analysis-Text (1b-76b)]

Fatma İMAMOĞLU

December, 2014

This thesis is, in some extends, to demonstrate the characteristics of language and style of the menakib; to introduce *Tufeylû Menâkibi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkibi'l-Ma'nevî* written by Ahmed Hâlis who lived in 18th century poet of Turkish literature, sheikh and nâsir (is a special term to describe someone who writes proses in Divan Literature), with its transcription and criticism. In his menakib, Ahmed Hâlis aimed to describe Mustafa Sâkib Dede's life , his father, who was a Mevlevî sheikh and poet like him, and his miracles. The menakib, also, has valuable details about Mevlevî culture and its history. Because the menakib has written about the life of poet Sâkib Dede, who lived for forty-eight years in Kütahya(,which is an important city in terms of Mevlevi culture,) as a sheikh and who made a great contribution to many of his followers' education, by his son Ahmed Hâlis it is immensely important. It was written as a prose and it is has manzum texts (are written in rhyme and meter) from the poems of *Mesnevi* by Mevlânâ and *Divan* by Sâkib Dede and also from some of the poems written by Ahmed Hâlis. Four of its copies have been reached and among those four copies there is one copy in Süleymaniye Manuscripts Library; three copies in Istanbul University Library- Rare Collection. In this study the copy recorded to number 1186 in Süleymaniye Manuscripts Library and the copies are recorded to number 1186 in Süleymaniye Manuscripts Library and the copies are recorded to number 10145 in İstanbul University Library and -Rare Collection, which are supposed to the most trustable and oldest copies have been edited and the text of the work has been formed. This study has a general view to 18th century prose works, the life of Ahmed Hâlis and *Tufeylû Menâkibi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkibi'l-Ma'nevî*, its criticizing transcription, analysis of the text in terms of style and language and the introduces of the copies.

Key Words: Ahmed Hâlis, *Tufeylû Menâkibi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkibi'l-Ma'nevî*, Sâkib Dede, Menakib

ÖNSÖZ

Menakıp türünde kaleme alınan *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî* adlı eserin konusu, bir Mevlevî şeyhi ve şairi olan Sâkıb Dede'nin hayatı ve kerametleridir. Bir şair ve şeyhin biyografisi mahiyetindeki eser, aynı zamanda Mevlevîlik kültürü ve 17. yüzyıl sonu ile 18.yüzyılın ilk yarısı Kütahya tarihi ve o dönemin ileri gelen Mevlevî büyükleri ile devlet adamları hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Ahmed Hâlis, eserini üç fasıl, altı bâb ve bir hatimedden oluşturmuştur. Menakıbın fasl-ı evvel olarak adlandırılan birinci faslında Şair Sâkıb Dede'nin soyu, ailesi ve nereli olduğu hakkında bilgi verilmiş, bâb-ı evvel kısmında Sâkıb Dede'nin kerametlerinden bahsedilmiş, bâb-ı sâinde Mevlevîlikle tanışması anlatılmış, fasl-ı sâinde gençlik yıllarından orta yaşa gelinceye kadarki seyahatlerinden ve ikamet ettiği yerlerden bahsedilmiş, bâb-ı sâlisde dedenin sahip olduğu güzel hasletlerden, bâb-ı râbi' de yeme, içme alışkanlıkları ve nasıl bir hayat sürdüğünden, fasl-ı sâlisde orta yaştan yaşlılığına kadar olan süreçte yaşadıklarından, bâb-ı hâmisde fukara ve dervişlerle olan ilişkilerinden ve onları nasıl terbiye ettiğinden, bâb-ı sâdiste sahip olduğu ilahî kuvvetten ve son olarak hâtime bölümünde vasiyetlerine varıncaya kadar olan olaylardan bahsedilmiştir.

Bu çalışmanın hacmi ve konusu bir yüksek lisans tezini aşacağı için eser ikiye ayrılmıştır. Bu sebeptendir ki eserin yukarıda zikr edilen bölümlerinin teze konu olan kısımları fasl-ı evvel, bâb-ı evvel, bâb-ı sâinî başlıklı bölümler ile bâb-ı sâlis'in bir kısmıdır. İlerleyen kısımlarda bahsedilecek olan metin üzerinde yapılan incelemeler de menakıbın bu bölümlerini kapsamaktadır.

Menakıp, klâsik mensur metinlerin önemli özelliklerinden biri olan mensur-manzum bir yapıda oluşturulmuştur. Menakıp içerisinde bilhassa Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden, Sâkıb Dede'nin ve Ahmed Hâlis'in şiirlerinden ve menakıba konu olan bazı kişilerin eserlerinden alınmış çoğunluğu Farsça ve Türkçe olan manzum parçalar bulunmaktadır. Bu beyitlerin yanı sıra eserde ayet, hadis ve kelâm-ı kibar kabilinden alıntılar da yer almaktadır.

Eserin kütüphane, katalog ve kaynak taramaları sonucunda Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde bir, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde üç ve Murat Sabri Ergun'un özel kütüphanesinde bir olmak üzere beş nüshasının olduğu tespit edilmiştir. Ancak Doğan'ın kitabından¹ Murat Sabri Ergun'un şahsî kütüphanesinde yer aldığını ve elimizdeki nüshalardan daha yeni tarihli olduğunu öğrendiğimiz nüshayı inceleme imkânı bulunamamıştır. Eserin tenkitli metni oluşturulurken en eski tarihli ve en güvenilir olduğunu düşündüğümüz Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi nüshası ile İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi nüshası baz alınmıştır. Ayrıca metin okumalarında oldukça okunaklı bir yazıyla istinsah edildiği için İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 4099 numarada kayıtlı nüshadan da faydalanılmıştır.

Ahmed Hâlis'in Tufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî adlı menakıbını özellikle dil ve üslûp açısından incelemeyi ve tenkitli metnini ortaya koymayı amaçlayan bu tez; giriş, Ahmed Hâlis, ailesi ve menakıbın tanıtılması, menakıbın dil ve üslûp açısından incelenmesi, eserin yazma nüshaları ve değerlendirilmesi, tenkitli metinde uygulanan imlâ özellikleri, tenkitli metin; yer, kişi ve kitap adları indeksi, sonuç bölümü ve ekler bölümünden oluşmaktadır.

Eserin Giriş bölümünde *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî*² adlı menakıbın tez konusu olarak seçilme sebepleri ayrıca menakıba konu olan Sâkıb Dede ve menakıp yazarı Ahmed Hâlis'in Mevlevî olması dolayısıyla da Mevlevîlik-şiir ilişkisi üzerinde durulmuş, 18.yüzyıl nesri ve eserlerinin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. İkinci bölümde Ahmed Hâlis ve Mevlevîlik kültürü açısından büyük önem arz eden aile bireyleri ile *Tufeyl* hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise teze konu olan *Tufeyl*'in adı, yazılış amacı, hedef kitlesi, yapısal düzeni ve bölümleri ile eserin kaynakları hakkında bilgi verilmiş sonra da modern inceleme tekniklerinden faydalanılarak işlevsel ve biçimsel olarak eserde yer alan dil ve üslûp malzemesinin incelemesi yapılmıştır. Eserin kelime kadrosu, eserde geçen Arapça ve Farsça tamlamalar, deyim ve atasözleri, ikilemeler, dinî içerikli kalıp ifadeler ve diğer kalıp

¹ Bkz: Abdurrahman Doğan, **Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi**, (Bursa: Sır Yayıncılık, 2006), 73-188.

² Çalışmamıza konu olan eserin ismi oldukça uzun olduğundan tezin ilerleyen kısımlarında eserden bazen adı kısaltılarak *Tufeyl* diye bahsedilecektir.

ifadeler ile alıntılar ve ara söz kullanımları tespit edilmiş, eserde yer alan cümlelerin yapısı incelenmiş ve yine eserde yer alan manzum parçaların metin içindeki fonksiyonu, seciler ile eserdeki üslûp değişimleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, eserin yazma nüshalarına yer verilmiştir. Burada Süleymaniye nüshası, İstanbul Üniversitesi 10145, 4099 ve 2509 numaralı nüshaları ve Murat Sabri Ergun nüshasının tavsifi yapılarak bir değerlendirme yoluna gidilmiştir. Ayrıca kaynaklardan³ edinilen bilgiler ışığında müellif nüshasının akıbeti hakkında da bilgi verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra metnin hazırlanışında izlenen yol ve tenkitli metinde uygulanan imlâ özellikleri belirtilmiştir. Beşinci bölümde ise eserin transkripsiyonlu ve tenkitli metni hazırlanmıştır.

Sonuç bölümünde Ahmed Hâlis ile *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî* hakkında varılan sonuçlar ve tespitler ortaya konulmuş, dizin kısmında eserde yer alan kişi, yer ve eser adlarının dökümü yapılmış, ekler kısmında da metnin nüshalarından örnekler verilmiştir.

Tez çalışmam boyunca zaman ayırıp yardımını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali Emre ÖZYILDIRIM'a yol gösterici katkılarından dolayı teşekkür ederim. Lisans döneminde kendilerindenden pek çok şey öğrendiğim ve bu alana ilgi duymama vesile olan Doç. Dr. Hanife KONCU ve Doç. Dr. Müjgan ÇAKIR'a; Yüksek lisans süresince bilgilerinden ve tecrübelerinden faydalandığım Prof. Dr. Cihan OKUYUCU, Prof. Dr. Yakup ÇELİK, Prof. Dr. Aynur KOÇAK ve Yrd. Doç. Dr. İbrahim SONA'ya; tezimde yer alan Arapça ifadelerin okunmasında ve Türkçeye tercüme edilmesine büyük katkı sağlayan Doç. Dr. Sadık Yazar'a; maddi-manevî desteğini her zaman yanımda hissettiğim eşim Abdullah İMAMOĞLU ve oğlum Mehmed İMAMOĞLU ile tüm aile fertlerine yardım ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

İstanbul; Aralık, 2014

Fatma İMAMOĞLU

³ Bkz. Doğan, *age*, 112-137.; Abdülbâki Gölpınarlı, "Konya'da Mevlânâ Dergâhının Arşivi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.17, s.22 (1956): 166-168.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI	
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	xii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Mevlevîlik - Şiir İlişkisi	3
1.2. XVIII. Yüzyıl Nesri	4
1.2.1. Tezkireler, Biyografiler ve Bibliyografik Eserler	6
2. AHMED HÂLİS	10
2.1. Soyu ve Ailesi	10
2.1.1. Babası	10
2.1.2. Annesi	13
2.1.3. Anneannesi	14
2.1.4. Büyük Halası	14
2.2. Hayatı	15
2.3. Eserleri	19
2.3.1. Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârı'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's- Sâkıbı'l-Ma'nevî	19
2.3.2. Divançe	19

3. TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ	21
3.1. Eserin Adı	21
3.2. Eserin Yazılış Amacı ve Hedef Kitlesi	22
3.3. Eserin Yapısal Düzeni ve Bölümleri	24
3.4. Eserin Kaynakları	26
3.5. Tufeylü Menâkıbı'l-Kibârı'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî'nin Dil ve Üslûp Açısından İncelenmesi ..	27
3.5.1. Metinde Kullanılan Üslûbun Genel Bir Değerlendirilmesi ve Metin İçerisindeki Üslûp Değişimleri	27
3.5.2. Metinde Yer Alan Kalıp İfadeler	34
3.5.2.1. Deyimler	34
3.5.2.2. Atasözleri	50
3.5.2.3. İkilemeler	51
3.5.2.4. Dinî İçerikli Kalıp Sözler	52
3.5.2.5. Diğer Kalıp İfadeler	53
3.5.3. Alıntılar (İktibaslar)	53
3.5.4. Ara Söz Kullanımı	54
3.5.5. Manzum Parçaların Metin İçindeki Kullanımı ve Fonksiyonu	58
3.5.6. Sözcük Kullanımı	63
3.5.7. Tamlamaların Kullanımı	65
3.5.8. Cümle Türleri	67
3.5.9. Seci Kullanımı	70
4. ESERİN YAZMA NÜSHALARI ve NÜSHALARIN DEĞERLENDİRMESİ	72
4.1. SN: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 1186	72
4.2. Ü1: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145	73
4.3. Ü2: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 4099	75
4.4. Ü3: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 2509	76
4.5. Murat Sabri Ergun Nüshası	76
4.6. Tenkitli Metnin Kurulmasında İzlenen Yol	77

4.7. Tenkitli Metinde Uygulanan İmlâ Özellikleri	80
5. TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ [TENKİTLİ METİN (1b-76b)]	83
5.1. Kişi, Kitap ve Yer Adları Dizini	201
6. SONUÇ	213
KAYNAKÇA	216
EKLER	221
Ek 1. Süleymaniye-Nazif Paşa Nüshası; 1b-2a sayfaları	221
Ek 2. Süleymaniye-Nazif Paşa Nüshası 153b-154a sayfaları	222
Ek 3. Süleymaniye-Nazif Paşa Nüshası; 76b-77a sayfaları	223
Ek 4. İstanbul Üniversitesi 10145 nolu Nüsha; 1b-2a sayfaları	224
Ek 5. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145 nolu Nüsha; 151b-152a sayfaları	225
Ek 6. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145 nolu Nüsha; iç kapak sayfası	226
Ek 7. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 4099 nolu Nüsha;1b-2a sayfası	227
Ek 8. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 4099 nolu Nüsha; 120b -121a sayfaları	228
Ek 9. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 2905 nolu Nüsha; 1b-2a sayfaları	229
Ek 10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 2905 nolu Nüsha;137b sayfası	230
ÖZ GEÇMİŞ	231

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1:	Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî'nin Bölümleri	25
Tablo 2:	Tufeyl'de Yer Alan Manzum Parçaların Sayısı ve Bu Parçaların Ait Oldukları Kişiler	59
Tablo 3:	Tufeyl'in 12. ve 20. Varakları Arasında Yer Alan Kelimelerin Ait Oldukları Diller	64
Tablo 4:	Tufeyl'in 12. ve 20. Varakları Arasında Yer Alan Tamlama Çeşitlerinin Dağılımı	66

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا, ء	a, e, ʾ	ص	ş
آ	ā, a	ض	ž, ḍ
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k
خ	ḫ	گ	g, ŋ, k
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v (o, ö, u, ü)
ژ	j	ه	h (a, e)
س	s	لا	lā
ش	ş	ي	y (ı, i, ī, è)

* vâv-ı maʾdûle "v" işaretiyle gösterilmiştir. خواب : ḥʾāb gibi.

KISALTMALAR

Genel Kısaltmalar

age.	: Adı geçen eser
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
Ar.	: Arapça
A.Ü.	: Anadolu Üniversitesi
b.	: Beyit numarası
BAÜ	: Balıkesir Üniversitesi
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
diğ.	: Diğerleri
ed.	: Editör
Far.	: Farsça
haz.	: Hazırlayan
KMMA:	Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi
mtn.	: Metinde
no	: Numara
ö.	: Ölüm yılı
s.	: Sayfa
st.	: Satır
S. Ü.	: Selçuk Üniversitesi
TDV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TKAE	: Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi
V.	: Volume
y.	: Yaprak
Yay.	: Yayın, yayınları

yy. : Yüzyıl

Bibliyografik Kısaltmalar

AKİ : Adnan Karaismailoğlu, **Mesnevî Mevlânâ** (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011)

Sefîne: Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân. Kâhire: Matba'a-i Vehbiyye, 1213.

SN : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nazif Paşa 1186 numaralı nüsha

Tufeyl : Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî'nin tarafımdan hazırlanan tenkitli metni

Ü1 : Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 10145 numaralı nüsha

Ü2 : Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 4099 numaralı nüsha

Ü3 : Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2509 numaralı nüsha

1. GİRİŞ

Ahmed Hâlis'in *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'-Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî* adlı eserinde hayatı ve kerametlerinin anlatıldığı Sâkıb Dede, sadece bir Mevlevî şeyhi değil; Mevlevî büyükleri hakkında bilgiler veren tezkire kaleme almış⁴ bir nâsir, aynı zamanda Divanı⁵ olan, yetiştirdiği kişilerle bir döneme damgasını vuran önemli bir şairdir. Yaşadığı dönem içerisinde adı birinci sınıf şairler arasında anılmasa da fikirleri, yaşam tarzı ve özellikle Mevlevî kültürünü tanıtmayı ve yüceltmeyi hedeflediği daha ziyade hikemî tarzdaki şiirleriyle 18. yüzyılın önemli isimleri olan Şeyh Gâlib (ö.1213/1799), Esrar Dede (ö. 1211/1796) gibi kişileri etkilediği bilinmektedir. Şeyh Gâlib, Divan'ında yer alan şiirlerinde⁶, Esrar Dede ise tezkiresinde⁷ ondan övgüyle bahseder. Bir dönem sırasıyla Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhliği görevinde bulunan Ebubekir Dede (ö.1209/1794)'nin ve oğlu -Şeyh Gâlib'in mürşîdi- Nutkî Dede'nin Sâkıb Dede'nin yanında yetişmesi Sâkıb Dede'nin Mevlevî şairler üzerindeki etkisinin kendisinden sonra da devam etmesini sağlamış hatta kendisi tarafından yetiştirilen ve etkisi altında kalan şairleri ifade etmek için Esrar Dede tarafından Hânedan-ı Sâkıbiyye⁸ diye bir terim ortaya atılmıştır.⁹

Mevlevî kültürü ve sanatı açısından böylesine önemli bir zat olan Sâkıb Dede'nin menakıbı, oğlu Ahmed Hâlis tarafından kaleme alınmıştır. *Tufeyl*'de, çeşitli tezkirelerde¹⁰ ve bazı şiir mecmualarında¹¹ şiirlerine rastladığımız ve Ali Enver'in

⁴ Sâkıb Dede'nin Mevlevî büyüklerini anlattığı *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyyân* adlı eseri hakkında çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

⁵ Sâkıb Dede'nin Divanı üzerine Ahmed Arı tarafından 1994 yılında bir doktora çalışması yapılmıştır. Bkz. Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Divânı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2003)

⁶ Bkz. Muhsin Kalkışım, *Şeyh Gâlib Divânı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1994), 326/364.

⁷ Bkz. Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'ara-yı Mevleviyye*, haz. İlhan Genç (Ankara: AKM Yayınları, 2000), 79-91.

⁸ *age*, 86.

⁹ Arı, *age*, 25-38.

¹⁰ Esrar Dede, *age*, 154-157.; Ali Enver, *Semâ-hâne-i Edeb*, haz. Sadık Erdem (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 73.; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Müjgan Çakır, Hanife Koncu (İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2012), 272.; Şemseddin Sâmî, *Kamusu'l-A'lam*, c.3 (İstanbul, 1308), 2018.

Semâ-Hâne-i Edeb adlı tezkiresinden müretteb bir divançesi olduğunu öğrendiğimiz¹² *Tufeyl*'in yazarı Ahmed Hâlis'in kendisi de bir Mevlevî şeyhi ve şairidir. Tezimize konu olan menakıbın bir şair elinden çıkmış olması esere ayrıca bir kıymet kazandırmaktadır. Mensur olarak kaleme alınan eser; içerisinde bilhassa Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden, Sâkîb Dede ve Ahmed Hâlis'in şiirlerinden alınan manzum parçalar barındırmaktadır. Menakıp, edebî bir metin olmasının yanında değerli bir şair olan Sâkîb Dede ile ilgili bilgi edinebileceğimiz en güvenilir ve en kapsamlı kaynak olması açısından da edebiyat tarihimiz açısından önem arz etmektedir. Tasavvufî menakıpların kültür tarihi araştırmalarında ilk müracaat edilen kaynaklar arasında olması ve yukarıda zikr ettiğimiz sebepler bizi *Tufeyl* üzerine bir çalışma yapmaya sevk etmiştir.

18. yüzyılın sosyal, siyasî ve dinî olayları¹³ ve Mevlevîlik kültürü hakkında kayda değer bilgiler içeren *Tufeyl*'de kullanılan dil ve üslûbu ve eserin ana kaynaklarını doğru olarak değerlendirebilmek amacıyla bu bölümde Mevlevîlik-şiir ilişkisi üzerinde durulacak ayrıca eserin ait olduğu yüzyıl içinde yazılmış diğer mensur eserler içindeki yerinin doğru olarak konumlandırılabilmesi amacıyla 18. yüzyıl nesrine ana hatlarıyla değinilecektir. Ancak incelediğimiz eser, menakıp türünde kaleme alındığı ve biyografik bir mahiyet taşıdığı için 18. yüzyılın bu tür içinde değerlendirilebilecek eserleri hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmiştir. Buradaki amacımız yeni bir bilgi ortaya koymak değil; çalışmamızı destekleyici ve açıklayıcı bilgiler vermek ve bu yüzyıl nesri hakkında zihinlerde genel bir kanı oluşturmaktır.

¹¹ İrem Dopdoğru, "Mecmua-i Eş'âr-ı Mevlevîyân" (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 60-61.

¹² Ali Enver, *Semâ-Hâne-i Edeb* adlı Mevlevî şairlerini konu eden tezkiresinde Ahmed Hâlis'e ait gayr-i matbu müretteb bir divançeden söz etmektedir. Ancak yaptığımız kütüphane ve katalog taramaları sonucunda adı geçen bu divançeye ulaşamamıştır. Bkz. Enver, *age*, 73.

¹³ *18.yüzyıl siyasi olaylarını edebî gelişmeler bağlamında değerlendiren kaynaklar ve 18. yüzyıl nesri ve eserleri* hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsen ve diğ., **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, 7.bs. (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 137-141.; Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Târîhi** (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004), 737-742.; Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi** (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005), 419-423.; Ahmet Yaşar Ocak, "Evliya Menakıbnameleri", **Türk Edebiyatı Tarihi**, c.1, 2.bs. (Ankara, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları): 605-617.; Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 6.bs. (Ankara: Akçağ Yayınları, 2000), 204-205.; Ahmet Hamdi Tanpınar, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 9.bs. (İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2001), 42-51.; Osman Horata, **Has Bahçede Hazan Vakti** (Ankara: Akçağ Yayınları, 2009), Emine Seval Yardım, "Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), 17-246.

1. 1. Mevlevîlik - Şiir İlişkisi

13. yüzyıldan itibaren Osmanlı toprakları üzerinde etkisini gösteren Mevlevîlik, kendisine toplumun her kesiminden taraftar bulmakla birlikte daha çok okumuş zümreye hitap eden, kültür ve edebiyatımızı derinden etkileyen bir tarikattir.¹⁴ Mevlânâ'nın düşünceleri çerçevesinde gelişim gösteren ve kendine has bir terminolojisi olan Mevlevîlik, Klasik Türk şiirini derinden etkilemiştir. Hatta Gölpinarlı'nın deyimiyle Mevlevîleri Divân Edebiyatının kurucuları arasında saymak mümkündür ve yine bu edebiyatın tasavvufuyla yoğrulmasında ve tasavvufun Klasik edebiyatımızın unsurlarından biri olmasında başlıca etkili olan zümre Mevlevîlerdir¹⁵.

Mevlevîliğe gönül veren birçok şair; Mevlânâ'nın eserlerine nazireler yazmış, eserlerini Türkçeye çevirmiş ya da şerh etmiştir ki bu da bu kültür etrafında güçlü bir gelenek meydana gelmesini sağlamıştır.¹⁶ Yine Mevlânâ'nın şairliği sebebiyle, şiirin *sünnet-i seniyye-i Mevleviyye* olarak kabul edilmesi, Mevlevî meclislerinde Mesnevî okuma ve okutma geleneği; Mevlevîleri şiirden anlamaya hatta şair olmaya yöneltmiştir. Neşatî ve Şeyh Galib gibi şeyhlik makamındaki bazı şahsiyetlerin büyük bir şair olması ise şiire olan ilgiyi daha da artırmış; Esrar Dede gibi birçok şair, şiir yazmaya Mevlevîhanelerde başlamıştır.¹⁷ Böylelikle Mevlevî kültürüne has âdâb, erkân, an'ane ve terimler Klasik Türk Edebiyatı içinde yerleşmiş bu da pekâlâ ayrılabilecek bir Mevlevî edebiyatının ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁸

Bilhassa 16. yüzyıldan itibaren artmaya başlayan ve 18. yüzyılda iyice fazlaşan Mevlevî şairlerinin sayısı edebiyatımızda 300'ü bulmaktadır. Bu da Mevlevîliği % 68 gibi yüksek bir oranla şairlerin en çok rağbet ettikleri tarikatların ilk sırasına yerleştirmektedir.¹⁹

15. asırda, Hüdayî Salih Dede; 16. asırda, Şahidi, Yusuf Sineçak, Fevri, Bursalı Rahmi, Safayi, Nigeşi, Arifi; 17. asırda, Cevri, Neşati, Enis, Fasih, Bahayi, Mezaki, Nabî ve Nefî; 18.asırda, Sâkib Dede, Nahifî, Birri, Neyli, Receb Dede, Nesib, Nayi

¹⁴ Âsaf Hâlet Çelebi, **Mevlânâ ve Mevlevîlik** (Ankara: Hece Yayınları,2002), 95.

¹⁵ Abdülbâki Gölpinarlı, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik** (İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2006), 409.

¹⁶ Bilal Elbir, "18.Yüzyıl Türk Edebiyatında İki Mevlevî Şairde Mevlevîliğin Yansımaları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** s.18 (2011): 31.

¹⁷ **age**, 32.

¹⁸ Gölpinarlı, **age**, 412.

¹⁹ Mustafa İsen, **Tezkirelerin Işığında Divân Edebiyatı'na Bakışlar, Divân Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri**", **Ötelerden Bir Ses** (Ankara: Akçağ Yayınları, 1997), 216-218.

Osman Dede, Fenni, Neyyir, Hulusi, Şeyh Galib ve Esrar Dede; 19. asırda İzzet Molla, Yenişehirli Avni, Leyla Hanım, Şeref Hanım tanınmış Mevlevî şairlerindendir. Bunun dışında Mevlevî olsun ya da olmasın şiirlerinde Mevlânâ'dan övgüyle bahseden şairlere; Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili şiirleri bir araya toplayan mecmualara da rastlanmaktadır. Mevlevî olan veya Mevlevîliğe ilgi duyan şairler tarafından kaleme alınmış tüm bu şiirlerin ortak yanı Mevlânâ'nın eserlerinden dolayısıyla da onun görüş ve sanat anlayışından ve Mevlevîlik kültüründen izler taşımasıdır.²⁰ Bu sebeptendir ki Mevlevîlik inancı ve törenlerine ait hususiyetler ve bu inanca has terim ve ifadeler bilinmedikçe Mevlevî bir şairin kaleminden çıkmış bir eseri tam olarak anlamak mümkün değildir²¹.

1. 2. XVIII. Yüzyıl Nesri²²

18. yy nesir türünde birçok eserin kaleme alındığı verimli bir dönemdir. Bilhassa III. Ahmed ve veziri Damat İbrahim Paşa (1718-1730), Koca Ragıp Paşa (1756-1763) ve III. Selim (1789-1807) gibi devlet büyükleri; âlim, şair ve edibleri eser yazma konusunda maddî ve manevî anlamda desteklemişlerdir. Özellikle Damat İbrahim Paşa tarihî, ahlakî ve biyografik birçok eserin edebiyatımıza kazandırılmasını sağlamıştır. Bunlar arasında Şeyhî Mehmed'in *Vekâyi-i Fuzalâ*'sı, Safâî'nin *Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr*'ı, Sâlim'in *Tezkiretü's-Su'arâ*'sı, Belîğ'in *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*'ı, Tâib'in *Hadîkatü'l-Mülûk*, *Hadîkatü'l-Vüzerâ* ve *Telhîsu'l-Mehâsin*'i, Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin *Atrâbu'l-Âsâr*'ı gibi eserler vardır. Ayrıca İbrahim Paşa, dönemin âlimlerine Aynî'nin *İkdü'l-Cümân fî Târîhi Ehli'z-Zamân*'ı, Handmîr'in *Siyer-i Nebî*'si, Ahmed Âşık el-Mevlevî'nin *Sahâifü'l-Ahbâr*'ı gibi Arapça veya Farsça tarihlerini tercüme ettirmiştir.

Nesir dili ve üslûbu açısından 18. yy.; Nergîsî ve Veysî gibi üstadların Arapça ve Farsça terkiplerle yüklü sanatlı ve süslü üslûbunun devam ettirildiği bir dönem olmasının yanında özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren şiirdeki mahallîleşme akımına paralel olarak nesirde de sade üslûbun itibar gördüğü bir dönem olarak nitelendirilebilir. Sade üslûbu tercih eden münşîler, anlamı geride bırakan kelime oyunları, seci, teşbih ve uzun terkiplerden uzak durmaya çalışırlar. Fındıklılı Silâhdar

²⁰ İlhan Genç, "Mevlevî Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler", *Ege Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, s.7 (1992): 130.

²¹ Gölpınarlı, *age*, 416.

²² Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan kaynaklar için bkz.13. dip not

Mehmet Ağa'nın *Silahtar Tarih'i*, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin *Sefaretname'si*, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Marifetname'si*, Giritli Ali Azîz'in *Muhayyelât'ı*, Osmanzade Tâib'in *Simâru'l- Esmâr ve Telhîsü'l- Mehâsin'i* sade üslûba örnek teşkil edecek türde eserlerdir. Hatta Osmanzade Taib *Münşeat*'ının başında nesirde alışılmış kelimeler kullanmanın, düzgün ve anlaşılır bir dille yazmanın öneminden bahseder ve bugün rağbet gören üslûbun bu olduğunu dile getirir. Bu açıdan bakıldığında 18. yüzyıl Tanzimat döneminin yenilikçi bakışının ilk tohumlarının atıldığı bir dönem gibi düşünülebilir.

Öte yandan Naîmâ, Râşid, İzzî, Şefik gibi yazarlar tarih kitaplarında; Koca Râgıb Paşa, Âsım, Kânî, Nevres-i Kadîm, Âtîf, Nahîfî gibi şair ve münşîler münşeat mecmualarında; Safâyî, Salim, Esrâr Dede ve Râmiz gibi tezkireciler ise tezkirelerinde 17. yüzyılın devamı niteliğinde, Veysî ve Nergisî tarzını örnek alan eserler kaleme almışlardır.

Dönemin yaygın yaklaşım ve akımlarının yanında kaleme alınan eserin türü, yazılış sebebi, kime sunulacağı, hitap edilmek istenen kitle ve yazarın nesir yazmadaki ustalığı gibi faktörler her yüzyılda olduğu gibi bu yüzyılda da eserin dil ve üslûbunu etkileyen faktörlerden olmuştur.

Gerek müşahede ve araştırma gerek tercüme gerekse derleme yoluyla meydana getirilmiş olsun, hacimli manzum ve mensur eserlerin yazımı, yoğun bir uğraş ve vakit gerektirmektedir. Müellifler ya okuyucuya faydalı olmak ve onun hayır duasını almak ya hamisinin emrini yerine getirerek sahip olduğu makam ve itibarı muhafaza etmek ya görev gereği ya da yeteneği ve bilgisini sergileyerek maddî veya manevî bir kazanç sağlamak için eser yazmışlardır. Meselâ sefaretnameler ve vakanüvis tarihleri görev gereği yazılmışlardır. Safâyî, Şeyhî, Uşşakîzade Hasîb, Şefik, Belîğ, Tâib gibi birçok yazar, eserini hamisi olan bir devlet adamının emir ve teşvikiyle yazmıştır. Haşmet, *Hâbnâme'sini*, Ahmed Hasîb de *Ravzatü'l-Küberâ ve Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'*ını bir makam beklentisi ile kaleme almıştır. Bazı eserlerin yazımı, desteğin bir şekilde kaybolması ile sekteye uğramıştır. Meselâ Safâyî ve Uşşakîzade Hasîb gibi yazarlar, destekçilerini kaybettikleri zaman tezkirelerini yazmayı bırakmışlar, sonra başka bir devlet adamının teşvikiyle onları tamamlayabilmişlerdir.

Müstakimzade gibi, devlet adamlarından hiçbir maddî beklenti içinde olmadan eser yazanlar da vardır.²³

18. yüzyıl bir yandan eski nesir türlerin devam ettirildiği bir yandan da dönemin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yenilerinin eklendiği bir dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu yüzyılda her alanda birtakım ıslahatlar yapmak amacıyla yüzünü Batı'ya döndürmesi, bu amaçla bazı ülkelere elçiler gönderilmesi ve bu elçilerden yolculuk gözlem ve izlenimlerini rapor etmelerinin istenmesi Türk edebiyatında *sefaretname* adında yeni bir türün ortaya çıkmasını sebep olmuştur. Yine devleti ilgilendiren olayların kronolojik olarak kayıt altına alınmak istenmesi *vakanüvis tarihlerinin* yazılmasını sağlamıştır. Dönemin ihtiyaçlarına paralel olarak siyasetname türündeki eserlerin yazımında artış gözlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bu asra kadar yaşamış önemli devlet büyükleri ve sanatkarların hayat hikayelerini müstakil veya toplu olarak anlatan *biyografi türleri* de bu yüzyılın karakteristik ürünlerindendir.

Kısaca 18. yüzyılda kaleme alınan mensur eserleri türlerine göre biyografik eserler, tarihler, sûnameler, münşeatlar, sefaretnameler, edebî, siyasî, dinî ve ahlâkî eserler olarak gruplayabiliriz. Bu eserlerden bir kısmı Türk nesrinde gelenekselleşmiş olan seleflerin eserlerinin zeyli ya da bu eserlerin dil ve üslûp anlamında takipçisi iken bir kısmı da kendinden sonraki yüzyılın sanat anlayışının ilk filizlerini oluşturan sade ve külfetsiz bir üslûbun nadide örneklerindendir.

1.2.1. Tezkireler, Biyografiler ve Bibliyografik Eserler

Osmanlı Devletinin kuruluşundan 18. yüzyıla kadarki süre içinde yaşamış sultan, vezir, şeyhülislâm, şair, musikişinas, hattat, şeyh ve dervişlerin hayatları hakkında bilgi veren biyografik eserler bu yüzyılın mensur eserleri içinde önemli bir yer tutar. 18. yüzyılda biyografik eserlerde içerik bakımından bir özelleşme göze çarpmaktadır zira belirli bir meslek grubu veya topluluğa ait kişilerin sayısı bu yüzyıla gelene kadar müstakil bir esere konu olacak oranda artmıştır. Şehir, tasavvufî akım, meslek gibi farklılıklar göz önünde bulundurularak müstakil tezkireler kaleme alınmıştır. Mesela İsmail Belîğ, Bursa'da yaşamış ünlü kişilere, Ayvansarayî İstanbul ve çevresinde vefat edenlere, Esrar Dede Mevlevî şairlerine eserinde yer vermiştir.

²³ Çoşkun, 2004, 552-553.

Hatta araştırmamızda olduğu gibi sadece bir şeyhin, şairin ya da devlet büyüğünün anlatıldığı müstakil biyografik eserler de kaleme alınmıştır.

18. yüzyıl genel biyografik eserler içerisinde en önemlileri kendinden önceki yüzyıllarda yazılmış eserlere zeyl niteliğindedir. Özellikle Taşköprizade Ebulhayr İsmeddin Ahmed'in 16.yy da Mehmed Hâkî ve Mecdî tarafından Arapça'dan Türkçeye çevrilen *Şakâ İku h-Nu mânîyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı eserine 18.yüzyılda Uşşakizade Seyyid İbrahim Hasîb (ö.1724), Şeyhî Mehmed (ö.1732) ve oğlu Hasan Efendi ve Fındıklılı İsmet tarafından zeyl yazılır.

Yine bu yüzyılda yazılan genel biyografilere Şakâyık zeyllerinin yanısıra birden fazla meslek grubuna ait kişilerin öncelikle ölüm tarihlerini vermeyi hedefleyen *vefeyatnameler* ayrıca biyografik ve örnek ağırlıklı yani antolojik diye nitelendirebileceğimiz *tezkireler* de eklenebilir. Tezkireler, içeriklerine göre, biyografi ağırlıklı ve örnek ağırlıklı olmak üzere iki gruba ayrılır. Biyografi ağırlıklı tezkire yazarlar kendilerine Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Riyâzî tezkirelerini örnek alırlarken, antolojik tezkire yazarlar Kafzade Fâizî'nin tezkiresini model almışlardır. 18. asırda biyografi ağırlıklı tezkireler Safâyî, Sâlim, Râmiz, Safvet, Esrâr Dede ve Âkif tarafından kaleme alınmıştır. Bu tezkirelerde süslü bir dil kullanılmıştır. Antolojik veya örnek ağırlıklı tezkireler ise Belîğ ve Silâhdarzade tarafından yazılmıştır.

18. yüzyıl şair tezkirelerinden Mucîb (1710) tezkiresinde 107, Safâyî (1720) 493, Sâlim (1722) 428 Belîğ (1727) 414, Safvet (1783) 326, Râmiz (1784) 375, Silâhdarzade (1790) 127, Esrâr Dede (1796) 212 ve Âkif (1796) 24 şaire yer vermiştir. Bu tezkirecilerden Mucîb, Safâyî, Sâlim, Silâhdarzade ve Esrar Dede tezkirelerini *Tezkire-i Şu'arâ* olarak adlandırırken Belîğ, Safvet, Râmiz ve Âkif ise tezkirelerine daha özel adlar vermişlerdir. Bu tezkirelerden bazıları özetleme yoluyla bazıları da bir diğerine zeyl olarak yazılmıştır. Tezkiresini Mucîb Riyâzî'ye, Safâyî Rıza'ya, İsmail Belîğ Kafzade Fâizî'ye, Râmiz Sâlim'e, Silâhdarzade de Belîğ'e zeyl olarak yazmıştır.

Bu asırda şair tezkireleri dışında sultan, sadrazam, reisülküttap, darüssaade ağaları; şeyhülislam, vaiz, şeyh ve velileri ayrıca musikişinas ve hattatları konu eden tezkireler de yer almaktadır.

Biyografik eser türleri içinde sayabileceğimiz menakıpnamelerden 18. asırda yalnız bir veliyi konu edinenlerin yanında, herhangi bir bakımdan birbiriyle ilgili olan birçok velinin hayatını tezkire tarzında anlatan eserler de kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu asırda menakıpname türü tezkire türüne iyice yaklaşmıştır. Bu asır menakıpnamelerinden **Abdürrezzâk Nevres** (ö.1761-2) *Menâkıb-ı Şeyh Vefâ* veya *Tuhfetü'l-Ahbâb* adıyla bilinen eserinde Zeyniyye tarikatının Anadolu'daki en önemli temsilcilerinden Şeyh Vefa'nın (ö. 1434) hayatı ve kerametlerini, *Tuhfetü'l-İhvân* adlı eserinde Akşemseddin'in menkıbelerini, *Hediyyetü'l-Asdikâ* adlı eserinde Emîr Buhârî'nin hayatını, *Tuhfetü's-Sürûr*'unda Ebussuud'un hayatını, *Menâkıb-ı Şeyh Cemâleddîn İshak Karamanî* adlı eserinde ise Şeyh Cemaleddin'in hayatını anlatır. Bu yüzyılın bir diğer önemli müelliflerinden **Seyyid Hasîb-i Üsküdârî** (ö. 1785) Seyyid Yahyâ'nın *Menâkıb-ı Şeyh Emîn Tokadî* adlı eserinin müsveddelerini temize çekerken **Müstakimzade Süleyman Sa'deddin** ise *Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam* adlı eserinde Ebu Hanife'nin hayatını anlatır²⁴.

Müşahedeye dayalı olarak oluşturulan menakıplar ise biyografik bilgilerin yanında yazıldıkları dönemdeki sosyal hayatı aydınlatacak bilgiler ihtiva etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu tarz menakıpnamelere örnek teşkil eden **Ömer Nüzhet Efendi** (ö.1778), hocası Neccarzade Şeyh Rıza'nın menkıbelerini *Menkıbe-i Evliyâiyye fî Ahvâli'r-Rızâ'iyye* adlı eserinde anlatır²⁵. Ömer Nüzhet'in menakıpnamesi eski harflerle İstanbul'da basılmıştır²⁶. **İbrahim Has** 1742 yılında kaleme aldığı *Menâkıb-nâme-i Hasan Ünsî*²⁷ adlı eserinde hocası Hasan Ünsî (ö. 1724)'nin hayatı ve menkıbelerini konu eder. "Bir sûfinin gönül penceresinden İstanbul'un teması olarak tanımlanan eser yazıldığı dönemin sosyal ve kültürel hayatına ışık tutması bakımından önemlidir."²⁸

Birden çok velinin hayatını konu edinen tezkire tarzındaki menakıpnamelerden **Müstakimzade Süleyman Sa'deddin**²⁹ (ö. 1787) iki kere zeylettiği *Devhatü'l-Meşâyih* adlı eserinde Molla Fenârî'den başlayarak 1424-1788 seneleri arasında şeyhülişlâmlık yapan seksen sekiz kişinin hayat hikâyesini, *Meşâyihnâme-i İslâm*

²⁴ Çoşkun, **age**, 566.

²⁵ Haluk İpekten ve diğ., "XVIII. Yüzyıl Dîvân Nazmı", Büyük Türk Klâsikleri, c. 6. (İstanbul, Ötüken-Söğüt Yayınları, 1987), 344.'den aktaran Çoşkun, 2004, 566.

²⁶ Ömer Nüzhet, *Menkıbetü'l-Evliyâiyye Fî Ahvâli'r-Rızâiyye* (İstanbul: Matba'a-i Amire, 1273/1858)

²⁷ Mustafa Tatçı, **Menakıbnâme-i Hasan Ünsî** (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002)

²⁸ Çoşkun, 2004, 566.

²⁹ Mustafa Demirci, "Müstakimzade Süleyman Efendi'nin hayatı, eserleri ve görüşleri" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006)

adlı eserinde Emîr Buhârî, Şeyh Hamdullah, Sünbül Sinan, Mahmud Çelebi, Ümmî Sinan, Beşiktaşlı Yahya Efendi, Seyyid Mahmud Hüdâyî gibi on dokuz şeyhin hayatını, *Ayasofya Vâizleri* adlı eserinde 1000/1591 yılından itibaren Ayasofya Camiinde görev yapan on bir zatın hayatını anlatır. *Hülâsatü'l-Hediyye*'sinde ise Şeyh Seyyid Yusuf, Şah Kubad, Abdülahad Nûrî gibi veliler hakkında biyografik bilgiler verir. Şair **Kâmî** (ö. 1724) ise *Mehâmmu'l-Fukahâ fî Tabakati'l-Hanefiyye* veya *Tabakâtı Hanefiyye* adlı eserinde Hanefî fıkıhçıların hayatlarını konu eder³⁰.

18. yüzyılda özellikle Mevlevî ve Bayramî tasavvuf erbabı hakkında bilgi veren biyografik eserler de kaleme alınmıştır. Bu eserler La'lîzade, Müstakimzade, Sâkıb Dede ve Esrâr Dede tarafından kaleme alınmıştır. **La'lîzade Şeyh Abdülbaki Efendi** (ö. 1746) *Sergüzeşt* olarak da bilinen *Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayrâmiyye*³¹ adlı eserinde Hamîd-i Veli, Hacı Bayram Veli ve 18. asra kadarki süre içinde yetişen Melâmî şeyhlerini hakkında bilgi verir. La'lîzade'den sonra Müstakimzade de aynı konuda bir eser yazar. *Risâle-i Melâmiyye-i Bayrâmiyye-i Şettâriyye*³² adlı eserinde **Müstakimzade**, Ömer Sikkînî'nin halifelerinin biyografilerine yer verir. Mevlevî şeyhi olan **Sâkıb Dede** (ö. 1735) üç ciltlik *Sefîne-i Nefise fî Menâkıbı'l-Mevleviyye*³³,sinin birinci cildinde Eflâkî Dede'nin *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de bıraktığı yerden 18.yüzyıla kadarki süre içinde şeyhlik yapmış çelebileri, ikinci cildinde muhtelif Mevlevî tekkelerinde şeyhlik yapmış olanları, üçüncü cildinde de tanınmış Mevlevî dervişlerini anlatır. Eser, kendi türünün en hacimlisidir. Bunun dışında **Derviş Hasan**, *Bazı Menâkıb-ı Meşâyih-ı Sâlîfe* veya *Bursa'da Medfûn Bazı Meşâyihün Menâkıbı* adlarıyla bilinen eserinde Bursa'da yaşayan veya defn edilen “şeyh, derviş ve meczûbların” menkıbe ve kerametlerini anlatır. **Abdürrezzak** (ö. 1756) ise *Şerhu's-Sudûr fî Ma'rifeti'l-Kubûr* ve *Tuhfetü'z-Züvvâr* adlı eserlerinde Eyyub el-Ensârî türbe ve camii etrafında bulunan şeyhlerin hayatları hakkında bilgi verir³⁴.

³⁰ Çoşkun, 2004, 566-567.

³¹ Ayşe Yücel, "Lali-zade Abdülbaki Efendi'nin Menakıb-ı Bayramiyyesi" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988)

³² Abdürrezzak Tek, "Müstakîmzâde Süleyman Sadeddîn'in Risâle-i Melâmiye-i Bayrâmiye adlı eserinin metni ve tahlili" (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000)

³³ Fatih Odunkıran, "Mevlevî Tezkiresi Sefîne-i Nefise-i Mevleviyan; inceleme-metin (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

³⁴ Çoşkun, 2004, 566-567.

2. AHMED HÂLİS

Kendisini eserinde Şeyh Ahmed Hâlis Efendi³⁵, Derviş Ahmed Hâlis-i Mesnevîhân³⁶ gibi çeşitli sıfatlarla tanıtan Ahmed Hâlis ismine Klasik Türk Edebiyatının birincil bilgi kaynakları olarak kabul edilen tezkirelerden Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şu 'arā-yı Mevleviyye*'sinde³⁷, Klasik Türk Edebiyatı otoritelerince bu tezkirenin özeti mahiyetinde sayılan³⁸ Alî Enver'in *Semâ-hâne-i Edeb*³⁹'inde, Mehmed Tevfik'in *Kâfile-i Şu 'arâ*⁴⁰'sında ve Fatîn Efendi'nin *Hâtimetü'l-Eş'âr*⁴¹'ında rastlamaktayız. Ayrıca Şemseddin Sâmî'nin *Kamusu'l-A'lam*⁴² adlı eserinde de Ahmed Hâlis'le ilgili kısa bir bilgi yer almaktadır. Ancak babası Sâkîb Mustafa Dede'nin tanınmış bir Mevlevî şeyhi, âlim ve şair olması yazarın aile kökleri hakkında geniş bir bilgi kaynağına ulaşmamızı sağlamıştır.

2. 1. Soyu ve Ailesi

2. 1. 1. Babası

Ahmed Hâlis Dede'nin babası Sâkîb Dede, 1492'deki Haçlı istilasından önce Endülüs'den İzmir'e göç eden ve Muhyiddîn-i 'Arabî'nin müridlerinden olan bir şeyhin soyundan gelmektedir. Asıl adı Mustafa'dır ve İzmirlidir⁴³.

³⁵ Ahmed Hâlis, *Tufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's- Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 1186, y. 1a.

³⁶ *age*, 1b.

³⁷ Esrar Dede, *age*, 154-157.; Haluk İpekten ve diğ., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1998), 178.

³⁸ "Semâhâne-i Edeb", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c.VII (İstanbul: 1990): 507.; Hasan Aksoy, "Esrar Dede", *İslam Ansiklopedisi*, c. XI (İstanbul:TDV, 1995): 434'den aktaran Abdülkadir Dağlar, "Mevlevî Edebiyatı Kaynaklarından Tezkire-i Şu'ara-yı Mevleviyye ile Semâ-Hâne-i Edeb'in Mukayesesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c.3, s.3 (2008): 239.

³⁹ Ali Enver, *age*, 72-73.

⁴⁰ Mehmed Tevfik, *age*, 272.

⁴¹ Fatîn Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*, haz. Ömer Çiftçi (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları), 122, www.kulturturizm.gov.tr [26.12.2014].

⁴² Şemseddin Sâmî, *age*, 2018.

⁴³ Ahmed Hâlis, *age*, 3a.; Ahmet Arı, *age*, 1.

Sâkîb Dede'nin babası Mısır tüccarlarından el-Hâc İsmail Efendi, annesi ise Halime Hatun'dur⁴⁴. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda bir kayıt olmamakla birlikte çalışmamıza konu olan *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'-Şeyhi's-Sâkîbî'l-Ma'nevî*'de Sâkîb Dede'nin Mustafa Fâzıl Paşa'ya (1637-1691) intisâb ettiğinde 14-15 yaşlarında olduğu ve bu tarihe kadar bir evladı olmayan Fâzıl Paşa'nın Sâkîb Dede'nin gelişinden birkaç yıl sonra (1084/1670) evlat sahibi olduğu bilgisinden yola çıkarak kesin olmamakla beraber doğum tarihinin 1651-1652? olduğunu söyleyebiliriz⁴⁵.

İlk tahsilini İzmir'de tamamlayan Sâkîb Dede, daha sonra buradaki hocaları yeterli görmeyerek bir merd-i fâzıl arayışıyla İstanbul'a gelir, Fatih Medresesinde Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa'nın himâyesinde her ilim sahasında kısa zamanda büyük bir gelişme gösterir ve çevresindekilerin dikkatini çeker⁴⁶.

1678 yılında Fevzi Efendi ile Çehrin Seferi'ne katılır. Bu sefer sırasında Derviş Hâc Muhammed Mevlevî ile tanışır, bu dervişin ve gördüğü rüyanın etkisiyle Mevlevîliğe ilgi duyar⁴⁷. Sefer dönüşünde Bursa'da ikamet eden Acem Ahmed Efendi'nin (ö.1120/1708) yanına gider ve ondan kısa süre içinde çok iyi derecede Farsça öğrenir. Daha sonra Uşak, Menteşe ve Isparta üzerinden Konya'ya ulaşır⁴⁸. Konya'da namını işittiği Halil Efendi'nin Konya'dan ayrılıp Köseç Ahmed Dede'ye (ö. 1191/1777) mürid olduğunu duyunca bu tekkeye girerek *Füsûs* okur⁴⁹. Daha sonra İstanbul'a dönen Sâkîb dede, yoğun çalışma temposundan dolayı yorgun düşer ve hastalanır. İstanbul'daki tabiblerin çare bulamaması üzerine Bolu'ya gider, manevi güçlerin kendine yardım etmesiyle sağlığına yeniden kavuşur⁵⁰.

Önce İstanbul'a sonra Edirne'ye gider. Burada Şeyh Muhammed Siyâhî Dede'nin yanında çile çıkararak "Dede" vasfını alır⁵¹. Daha sonra Galata Mevlevîhânesinde Şeyh-i Ekrem Gavsî Dede'nin (ö. 1109/1691-92) hizmetine girerek Mesnevî-i Şerif

⁴⁴ Ahmed Hâlis, *age*, 3a-4a.

⁴⁵ *age*, 8b-9a.; Arı, *age*, 1.; Arı, Sâkîb Dede'nin Mustafa Fâzıl Paşa (1637-1691)'ya intisâb ettiğinde 15-16 yaşlarında olduğunu, Ahmed Hâlis ise onun 14-15 yaşlarında olduğunu söyler.

⁴⁶ Ahmed Hâlis, *age*, 11a-11b.

⁴⁷ *age*, 11b-13b.

⁴⁸ *age*, 14a-14b.

⁴⁹ *age*, 14b-16b.; Arı, *age*, 2.

⁵⁰ Ahmed Hâlis, *age*, 17a-18a.

⁵¹ *age*, 19a.

sırlarına hakim olur ve matematik öğrenir⁵² sonra da Mısır'a gidip üç ay kadar Siyâhî Dede hizmetinde bulunur⁵³.

Beşiktaş Mevlevîhânesine dönen Sâkîb Dede, dönemin padişahı Sultan IV. Mehmed (1648-1687) ile de sohbet etme fırsatı bulur⁵⁴. Daha sonra Edirne, Serez, Filibe, Selanik, Bosna ve Rum ilinde olan tekkelerin çoğunu ziyaret edip buralarda topladığı bilgilerden de faydalanarak *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîye*'yi yazmaya başlar⁵⁵. Çeşitli illeri ziyaretinden sonra Konya'da II. Bostan Çelebi (ö. 1117/1705) ile tanışır, burada bir süre ikamet ettikten sonra Eskişehir üzerinden Galata'ya Gavsî Dede'nin yanına gider orada Sucu Mehmed Dede'yle hücredaş olur⁵⁶. Sucu Mehmed Dede'yi de yanına alarak Kütahya'ya gider. Sâkîb Dede'nin Kütahya Mevlevîhânesindeki vaazlarını dinleyen Kütahya Mevlevîhânesi Mesnevîhanı Hâce Fâtîma Hanım bu vaazların ve gördüğü bir rüyanın etkisiyle Sâkîb Dede'yi evlat edinir ve Sâkîb Dede, Fatîma Hanım'ın da himmetiyle II. Bostan Çelebi tarafından Kütahya Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin olur (1687)⁵⁷.

Hâce Fâtîma Hanım, Küçük Ârif Çelebi (ö. 1421) ahfâdından Kâmile Hanım'ın kızıdır⁵⁸ ve Sâkîb Dede'yi kardeşi Hüseyin Ağa'nın kızı Havvâ Hanım ile evlendirir (1100/1688)⁵⁹.

Yirmi iki sene evli kaldığı Havvâ Hanım'dan sırasıyla Ayişe, Muhammed Muhlis, Halime, Ahmed Hâlis, Mahmud Hâmid, Ali Şakir ve Fâtîma adlı çocukları olur ancak bunlardan Ahmed Hâlis dışındakiler Sâkîb Dede'nin sağlığında vefat ederler⁶⁰. Havvâ Hanım'ın vefatından (1122/1710) sonra Sâkîb Dede, Nesîbe Hanımla 17 yıl süren bir evlilik yapmıştır ve bu hanımdan Hasan, Hüseyin, Abdurrahim ve Fatîma adlı çocukları olmuştur. Hasan dışındakiler Sâkîb Dede'den önce vefat etmişlerdir. Daha sonra Ümmühânî adlı dul bir kadınla evlenen Sâkîb Dede'nin Abdüsselâm, Rabia ve Selime adlı çocukları olmuştur. Bunlardan

⁵² age, 19b.; Arı, age, 2.

⁵³ Ahmed Hâlis, age, 20b.; Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'ara-yı Mevleviyye*, MMİK, 1502, y.24a.'dan aktaran Arı, age, 3.

⁵⁴ Ahmed Hâlis, age, 25b.

⁵⁵ age, 26a.

⁵⁶ age, 41b-42b.

⁵⁷ age, 47b-48a.

⁵⁸ age, 45b.

⁵⁹ age, 48a.; Doğan, age, 136.

⁶⁰ Ahmed Hâlis, age, 104b-105a.

Abdüsselâm, Dede'nin sağlığında; Rabia ve Selime ise Dede'nin vefatından 4 yıl sonra vefat etmişlerdir (1739)⁶¹.

Mevlevîlik tarihi açısından büyük öneme sahip bir şehre 48 yıl şeyh olmak şerefine nâil olan ve yetiştirdiği kişilerle⁶² Mevlevî kültüründe ve edebiyat tarihinde büyük izler bırakan Sâkîb Dede 1148/1735 tarihinde vefat etmiş ve Kütahya Mevlevîhânesinin içinde yer alan ve o yıllarda semâhane olarak kullanılan Hezar Dînârî Mescidi'ne defn edilmiştir⁶³. Ahmed Hâlis babasının ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü şu şekilde ifade etmiştir:

"Sâkîb Dede'nin hastalığı 1147 senesi zilhiccesinin 26. perşembe günü başlamış. Bada salâtı'l-fecri huzurlarına davetler bizler yolcu olduk. Sizler merdane hareket edin. Düşmanlarımızı kendinize güldürmeyin diye buyurdularında dünya başıma değirmen gibi çevrilip gözlerim görmeden kalıp hay hay ağlamaya başladım. Buyurdular ki kadın gibi ne ağlıyorsun. Sonra tekke canlarını çağırub ibtida bir sûz-ı nâk fasıl olunub sonra buyururlar ki: "Bir aşr-ı şerif okunsun." Son refikası Ümmühani Hatun imiş. Onun da Ayşe adında bir hizmetçisi varmış. 4 Muharrem 1148 Perşembe günü oğlum beni yatır demiş. Halis Dede yatırmış. 12 ism-i Hu okuyup canını teslim etmiş. Rahmetullahi aleyh ihtiyar Mehmed Dede türbeye koyalım demiş. Meymune-i (sağ taraf) Hazret-i Ergun'a defn edilmiş.⁶⁴"

Sâkîb Dede'nin şiirlerini topladığı 5689 beyitlik bir "Dîvân"ı⁶⁵ ve Mevlânâ soyundan gelen çelebileri, Mevlevî şeyhlerini ve bu tarikat içinde önemli gördüğü kişilerin biyografilerini anlattığı üç ciltlik "Sefine-i Nefise-i Mevleviyyân"⁶⁶ adlı bir eseri mevcuttur⁶⁷.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Ahmed Hâlis bir döneme damgasını vuran önemli bir babanın oğludur.

2.1.2. Annesi

Mevlevîlik tarihi açısından Ahmed Hâlis'in sadece baba tarafı değil; anne tarafı da büyük önem arz etmektedir. Ahmed Hâlis'in annesi Havvâ Hanım (ö.1122/1710),

⁶¹ age, 49b;104b-105a; Arı, age, 4.

⁶² "Daha sonra sırasıyla Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhleri olacak Ebubekir Dede(ö.1189/1175) ve oğlu (Şeyh Gâlib'in müşşidi) Nutkî Dede (ö.1209/1794) Sâkîb Dede'nin yanında yetişmişlerdir." Bkz. Arı, age, 4.

⁶³ Ahmet Çaycı, Latife Durmuş, "Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi (Dönenler Camii) Haziresindeki Mezar Taşları", *İstem*, s.10 (2007): 207-208.; Arı, age,6.

⁶⁴ Doğan, age, 68. Doğan bu bilgiye Feridun Nafiz Uzluk'un Çelebi Murat Sabri Ergun'a yazmış olduğu mektuptan ulaşmıştır.

⁶⁵ Sâkîb Dede'nin Divanı Ahmed Arı tarafından 1994 yılında doktora tezi olarak çalışılmıştır. Ahmed Arı, *Mevlevilikte Bir Hanedanlık kurucusu Sâkîb Dede ve Dîvânı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2003)

⁶⁶ Eser, Fatih Odunkıran tarafından 2013 yılında doktora tezi olarak çalışılmıştır. Fatih Odunkıran, "Mevlevi Tezkiresi Sefine-i Nefise-i Mevleviyan; inceleme-metin (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

⁶⁷ Arı, age, 7.

Konya Çelebilerinden ve Mevlevî tarikatının büyüklerinden sayılan Küçük Ârif Çelebi'nin (ö. 1052/1642) kızı olan Kâmile Hanım'ın oğlu Hüseyin Ağa'nın kızıdır⁶⁸. Havva Hanım; babasının vefatı üzerine halası Hâce Fâtıma Hanım tarafından yetiştirilmiş, ilk eğitimini halasından almış ve yine onun aracılığıyla Sâkib Dede ile evlendirilmiştir⁶⁹.

2.1.3. Anneannesi

Ahmed Hâlis'in anneannesi Kâmile Hanım ilk mesnevîhân kadınlardandır. Kütahya Mevlevîhânesinde şeyhlik yapmış olan Mehmed Dede'den (ö. 1060/1650) sonra meşîhat makamına Konya'dan gönderilmiştir⁷⁰. Kütahya'da mesnevîhân olarak görev yaptığı yıllarda Kütahya Mevlevîhânesinin başında bir şeyh yoktur ve bu açıdan yapmış olduğu görevin önemi çok mühimdir. Kâmile Hanım, Mustafa adında bir beyle evlenmiş; Hüseyin⁷¹ adında bir oğlu, Fâtıma, Emine ve Hatice isminde üç kızı olmuştur⁷².

2.1.4. Büyük Halası

Eli açıklığı ve yardımseverliği sebebiyle "ümmü'l fukara" olarak anılan Hüseyin Çelebi'nin kardeşi Hâce Fâtıma Hanım'ın; (ö.1122/1710) yeğeni Havvâ Hanım'ın yetişmesinde ve Sâkib Mustafa Dede'yle evlenmesinde büyük rolü olmuştur⁷³. O da tıpkı annesi Kâmile Hanım gibi Kütahya Mevlevîhânesinde vazife yapmış bir mesnevîhandır⁷⁴, aynı zamanda divançesi olan bir şairdir⁷⁵. Fâtıma Hanım, Osmanpaşazâde adında Kütahya eşrafından biri ile evlenmiştir. Kısa süren evliliğinden doğan kızı Aişe küçük yaşta vefat etmiştir⁷⁶. Daha önce de zikr ettiğimiz gibi Hâce Fâtıma Hanım'ın, Mustafa Sâkib Dede'nin Kütahya'da kalmasında ve şeyh

⁶⁸ **age**, 48a.

⁶⁹ Sâkib Dede, **age**, 237-238.; KMMA, Dosya No: 51/29, M. Ziya, **age**, 242. 'den aktaran Küçük, **age**, 186.

⁷⁰ Sâkib Dede, *Sefine-i Nefise-i Mevleviyân*, (Kahire: Matbaa-i Vehbiyye, 1283), 255-259.; Mehmet Ziya, *Bursa'dan Konya'ya Seyahat* (İstanbul: 1328), 241-242.; Hasan Özönder, "Kütahya Mevlevîhânesi", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (2007):75.'den aktaran Sezai Küçük, "XIX.asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), 186.

⁷¹ Ahmed Hâlis'in dedesi Hüseyin Çelebi de annesi Kâmile Hanım gibi bir dönem Kütahya Mevlevîhânesinde meşîhat makamında görev yapmış değerli bir zattır.

⁷² Sâkib Dede, **age**, 355-358'den aktaran Doğan, **age**, 92.

⁷³ Ahmed Hâlis, **age**, 48a.; Doğan, **age**, 90

⁷⁴ Sâkib Dede, **age**, 259-261; KMMA, Dosya No: 51/29; M. Ziya, **age**, 242-244.'den aktaran Küçük; Özönder, **age**, 76.;İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osmanlıların Zamanında Kütahya Şehri* (İstanbul, Devlet Matbaası, 1933), 240.

⁷⁵ Doğan, **age**, 91.

⁷⁶ **age**, 89

olmasında etkisi büyüktür. Hâce Fâtıma Hanım, bir gece rüyasında Hazret-i Kutb-ı ‘Azam ve Gavsi Ekrem Sultan Divânî Semâ‘i Mehmed Efendi Hazretleri'ni görür ve Divânî Hazretleri; Sâkıb Dede'nin Kütahya'ya geleceğini Fâtıma Hanım'a bildirerek "İşte oğlun!", diye işaret eder⁷⁷. Bu rüyadan sonra Sâkıb Dede'yle karşılaşan ve sohbetini dinleyen Fâtıma Hanım, onun rüyasındaki genç olduğunu anlayarak Sâkıb Dede'yi evlat edinir daha sonra da yeğeni Havvâ Hanım ile evlendirir⁷⁸.

2.2. Hayatı

Ahmed Hâlis, Sâkıb Mustafa Dede ve Havvâ Hanım'ın dördüncü çocuğu olarak Kütahya'da 1113/1700 yılında dünyaya gelmiştir⁷⁹. Sâkıb Dede

Olup rûşen çerâğı çeşm-i Sâkıb
Didi târîh ola Hâlis mu'ammer⁸⁰

beyitini doğumuna tarih düşürmüştür. Şiirin tamamı şöyledir:

Bi-hamdi'llâh idüb tevfik yârı
Vücûda geldi bir pâkîze gevher

Nihân idi teh-i bahr-ı ‘ademde
‘Ayân oldu zihî Allâhü ekber

Odur der-gûş-ı mâhi-i dü-çeşme
Olan gevher-firûz-ı hüsn-i manzar

Hemîşe mahlas u nâmın iden yâd
Zebânın bu ‘azîmetle ter eyler

Tarîk-ı hazret-i ceddinde olsun
Merâm-ı Ahmed-i Hâlis müyesser

⁷⁷ Ahmed Hâlis, **age**, 46a-46b.

⁷⁸ **age**, 47b-48a.

⁷⁹ **age**, 104b-105a.

⁸⁰ Arı, **age**, 530.; Uzunçarşılı, **age**, 239.

N'ola Sultân-ı Dîvânî derinde
Olursa bende-i ihsân-ı perver

Ki yümn-i himmeti der-yûzesinde
Dü çeşm-i cânın itmiş halka-i der

Nemed ber-dûş-ı tecrîd oldığınca
Olup esrâr-ı Mevlânâ'ya mazhar

Külâh itsün serin âsûde gamdan
Ser-i mû olmasun vakti mükedder

Kerîmâ her kadem hüsn-i sülûkin
Dem-i ahsenetle eyle mübeşşer

Olup rûşen çerâğî çeşm-i Sâkîb
Didi târîh ola Hâlis mu'ammer⁸¹

İlk derslerini babasından alan Ahmed Hâlis, Mevlevîhânenin bereketiyle yetişmiş ve iyi bir tahsil görmüştür⁸². Hâlis Dede'nin *Tufeyl*'i yazarken Türk dilinin yanısıra Arapça ve Farsça'yı da ustalıkla kullanması bunun en açık göstergesidir.

Henüz on yaşındayken annesini kaybeden (1122/1710) Ahmed Hâlis'in hayatının bundan sonraki kısmı hakkında kaynaklarda çok fazla bir bilgi mevcut değildir. Ahmed Hâlis, *Tufeyl*'de Kütahya'da bir dönem görev yapmış ve Sâkîb Dede'nin en sıkı müridlerinden olan Ali Paşa'nın babasına olan muhabbetinden ötürü ümm-i veledi olan Rukiye nam cariyesini kendisine nikahladığından bahseder ayrıca bu hanımdan bir kız bir de erkek evladı⁸³ olduğu ve yirmi bir sene güzel bir yaşam sürdükleri bilgisini de verir⁸⁴:

⁸¹ Arı, **age**, 530.

⁸² Esrar Dede, **age**, 155.

⁸³ Ahmed Hâlis'in oğlu olan Atâ Çelebi on beş yıl meşihat görevinde bulunmuş olup 1206/1791'de vefat etmiştir. Bkz. Özönder, **age**, 77.

⁸⁴ Ahmed Hâlis, **age**, 69a.

Bilür misin ki kendüğe ne türfe şahş-ı bî-teşhîsin, inşâf eyle veyahûd da o paşa-yı merhûm u merķûmıñ farţ-ı muhabbetinden nâşî ümm-i veledi olan Ruķiyye nâm câriyesini bu fakîre nikâh edüp ‘aşere-i kâmile mâde vü ner evlâdımız olup yigirmi bir sene hoş zindegânî[ye] dest-dâde olmuşdur. [69a]

Tufeyl'den Ahmed Hâlis'in İstanbul'u görmeyi çok istediğini ve bu isteğine 1135/1723 tarihinde ulaştığını öğreniyoruz. Ahmed Hâlis İstanbul'a yaptığı seyahatin vaktini Sultan Ahmed veziri İbrahim Paşa'nın vezâreti vaktiydi, diye anlatarak buradan babası Sâkıb Dede'ye Tiflis'in fethini müjdeleyen bir mektup yazar⁸⁵. Daha sonra Kütahya'ya dönen Ahmed Hâlis, babasının 1148/1735 yılında vefatı üzerine Kütahya Mevlevîhânesi şeyhliğine atanır ve yaklaşık 45 yıl boyunca bu görevde bulunur. 1191/1777 tarihinde vefat eder⁸⁶. Kabri Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesinin güneybatısında yer alan hazirededir⁸⁷.

Ahmed Hâlis Dede'nin vefatı (1191/1777) sebebiyle 18. yüzyılın ünlü şairi Şeyh Gâlib şu şiiri kaleme alır:

Hâlis Ahmed Dede ol kâmil-i Sâkıb-zâde

Kıldı bu mesnedi çil sâldan efzûn me'men

Pûte-i aşkda kâl eyledi cism-i sâfin

Pederinden olup iksîr-i nazar tâb-efgen

Şâh-ı nev sikke-i iklîm-i mahabbet oldu

Mesnevî nûrî edip nakş-ı revânın rûşen

Nukre-i kalbi alâyıkla degildi mağşûş

Kân-ı ihsân idi irfân idi ma'den ma'den

Kîmyâ gibi adîm idi cihânda misli

⁸⁵ Ahmed Hâlis, **age**, 72b.

⁸⁶ Esrar Dede, **age**, 155.

⁸⁷ Çaycı; Durmuş, **age**, 209. "Günümüzde hazirede 22 kabir yer almaktadır. Bunlardan 17 kabirde baş taşı olduğu için incelemeye alınmıştır. Hazirede Mevlânâ'nın nesebinden gelen isimler yanında; asker vali gibi şahıslara ait mezar taşları da aynı mekanda bulunmuştur. Ahmed Hâlis Çelebi'ye ait mezar taşı, hazirenin doğusunda bulunmaktadır. Baş taşı mermer malzemeden oluşmakta 31x119x16cm ölçülerindedir. Ayaktaşı mermer malzemeden oluşur ve ebadı 27x70x14cmdir. Tepelik kısmında destarlı sikke yer almaktadır. Kitabeye göre 1191/1777 yılında vefat etmiştir. [Kitabede yazılanlar şöyledir:] Huve'l-Hayyü'l-Bâkî/Merhûm ve mağfûrun leh eş-Şeyh Ahmed/ Hâlis Efendi İbnu's-Şeyh Hazret-i Sâkıb el-Mevlevî metteanâllahü bi-inâyâtihim/El-celîl ğufira lehümâ anhümâ rûh-ı şerîflerîçûn fâtiha/ Sene 1191" Bkz. **age**, 208-209.

Ya 'nî hem fâzıl u hem şâir-i sencîde-suhen

Sürh-ı rûyî mihek-i tecrübe-i mevt oldu
Tam mi'yâr idi pür-kadr idi hem nâdire-fen

Şeş-cihetden gelir âvâz-ı teessüf Gâlib
Nakd-i hâlis gibi Ahmed Dede çıkdı elden⁸⁸

Şeyh Gâlib'in ölümüne tarih düşürmesi Ahmed Hâlis'in Mevlevîlik açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Esrar Dede, tezkiresinde Ahmed Hâlis'i, "Arslanın yavrusu yavru arslandır, ayın ilki de hilaldir⁸⁹." anlamına gelen Arapça bir deyişle tanımlayarak onun babasının hayırlı ve şerefli halefi olduğunu dile getirir. Ahmed Hâlis'i dini bütün, güzel ahlaklı, parlak zekalı biri olarak nitelendirerek onun pederlerinden aldığı eğitimin de etkisiyle âlim ve fâzıl bir kimse haline geldiğine değinir. Onu aynı zamanda iyi bir şair ve edib olarak değerlendirir ve tezkiresinde Hâlis Dede'ye ait şu kıt'a ve gâzele yer verir:

Kıt'a

Mevlevîler subha dek şeb zinde-dâr olmakdadur
Girye vü sûzişle mahviyyetleri hep ma' nevî
Mahv ider şem' i fitîl-i ' aşk ile sûzân idüp
Oldıyıçün şu' lesi şekl-i külâh-ı Mevlevî

Gazel

Gören kûyında cûş-i mevc-i giriyem yem kıyâs eyler
O gül-ruhsâr ise mânend-i şeb-nem nem kıyâs eyler
Eger zehr olsa nûş eyler rakîbün sunduğı câmı
Ben ana âb-ı hayvân dahi virsem sem kıyâs eyler
Dil istib' ad ider ol denlu neyl-i devlet-i vaslı
Eger râm olsa ol âhû-yı mahrem rem kıyâs eyler

⁸⁸ Kalkışım, **age**, 132.

⁸⁹ Deyişin Arapça aslı şöyledir: "Fe evvelü mâ yekûnü'l-leysü şiblün ve evvelü tal' atî'l-bedri'l-hilâli." Bkz. Esrar Dede, **age**, 155.

Senün her bir sözün bir gevher-i sencîdedür Hâlis
Velî keş-tab^c olan yârân-ı ebkem kem kıyâs eyler⁹⁰

2.3. Eserleri

2.3.1. Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî

Esrar Dede, Ali Enver, Mehmed Tefvik ve Şemseddin Sâmî'nin eserlerinde adına rastladığımız, bir bölümü (1b-76b) tarafımızdan transkribe edilen ve Ahmed Hâlis tarafından *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî* olarak isimlendirilen bu eseri; Ahmed Hâlis'in babası Sâkıb Mustafa Dede'nin hayatı ve kerametleri ile aynı zamanda Kütahya tarihi, sosyal yaşamı ve Mevlevîlik kültürü hakkında değerli bilgiler içermektedir. Eser adından da anlaşılacağı üzere menakıp türünde kaleme alınmıştır ve Sâkıb Dede'nin hayatı ile ilgili birincil kaynak olması ve oğlu Ahmed Hâlis'in kaleminden çıkması sebebiyle önemlidir. Bazı kaynaklarda bu eser Sâkıb Mustafa Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân* adlı tezkiresinin zeyli olarak görülerek *Sefîne-i Mevlevîye Zeyli*⁹¹, *Tufeyl-i Sefîne*⁹² ya da sadece *Tufeyl*⁹³ olarak adlandırılmıştır⁹⁴.

2.3.2. Divançe

Adının geçtiği tezkirelerde⁹⁵ çok iyi bir şair olarak nitelendirilen Ahmed Hâlis'in sadece Ali Enver'in *Semâ-Hâne-i Edeb* adlı tezkiresinde adı geçen Divançe'sine yaptığımız kütüphane ve katalog taramaları sonucunda ulaşamamıştır. Ancak Ali Enver'in tezkiresinde verdiği bilgiye göre bu divançe "mürettebdir ve gayr-ı

⁹⁰ **age**, 156-157.

⁹¹ Ahmed Hâlis, *Sefîne-i Mevlevîye Zeyli*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY02509

⁹² Doğan, **age**, 112. Doğan'ın eserinde yer alan Feridun Nâfiz Uzluğ'un, yakın arkadaşı Kütahya Çelebilerinden Sabri Ergun'a gönderdiği 29 Nisan 1952 tarihli mektupta *Tufeyl-i Sefîne* adı şöyle geçmektedir: "Bir de Hâlis Ahmed Çelebi tarafından yazılmış *Tufeyl-i Sefîne* vardır ki Sefîne yavrusu, gemi yavrusu anlamındadır."

⁹³ Abdülbâki Gölpınarlı, "Konya'da Mevlânâ Dergâhının Arşivi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.17, s.22 (1956): 168. Celâleddin Ergun Çelebi'den itibaren KütahyaMevlevîhânesine şeyh olanların adlarını ve şeyhlik müddetlerini gösteren 22 Kânun u evvel 1327 tarihli Vekîl-i post-nişîn-i Mevlevî-hâne-i Kütahya Hasan Ulviyy-al Mevlevî tarafından yazılmış mektup[ta] Sâkıb Dede'nin el yazısıyla yazılmış olan Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân ile oğlu Hâlis Ahmed Dede'nin Sefîne'ye zeyl olarak yazdığı *Tufeyl* adlı eserinin ve Hâce Fâtıma Hanım'ın Divançe'sinin Said Hemdem Çelebi zamanında istinsah edilmek üzere Konya'ya emaneten gönderildiğini fakat iade edilmeyip Konya'da kaldığını öğreniyoruz. Bkz. **age**, 168.

⁹⁴ Çalışmamızın üçüncü bölümünde eser hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

⁹⁵ Esrar Dede, **age**, 154-157.; Ali Enver, **age**, 73.; Mehmed Tefvik, **age**, 272.; Fatîn Davud, **age**, 122.

matbudur."⁹⁶ Divançenin hangi dille kaleme alındığı ise Ali Enver tarafından söylenmemiştir. Ancak Ahmed Hâlis'in kendi kaleme aldığı ve tezimize konu olan menakıbından ve şairin bazı şiirlerinin yer aldığı şiir mecmualardan ve tezkirelerden yola çıkarak adı geçen bu divançenin Türkçe olduğu ancak içinde az da olsa Fars diliyle yazılmış şiirleri de barındırdığını tahmin etmekteyiz.

⁹⁶ Bkz. Ali Enver, **age**, 73.

3. TUFEYLÜ MENÂKIBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKIBİ'L-MA'NEVÎ

3.1. Eserin Adı

Tezimize konu olan eser, Ahmed Hâlis tarafından *Tufeylû Menâkibi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkibi'l-Ma'nevî* olarak isimlendirilmiştir⁹⁷. *Tufeyl* kelimesi sözlükte dalkavuk zümresinin pirî sayılan kimsenin adı, küçük çocuk, yemeğe gelen misafir anlamlarıyla yer almaktadır⁹⁸. Nâsirin bu anlamlardan hangisini düşünerek eserine böyle bir isim vermiş olabileceğinin ipuçlarına menakıbın giriş bölümünde rastlamaktayız. Ahmed Hâlis eserin başında; babası Sâkib Dede'nin Şeyh Ahmed Eflâki'nin *Menâkibü'l-Ârifin* adlı eserini takiben yazdığı ve kendi devrine kadar olan çelebilerin, şeyhlerin ve Mevlevîler arasında ün kazanmış dervişlerin biyografilerini anlattığı *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyyân* adlı eserinden ve bu eseri dikkatlice okup incelediğinden bahsettikten sonra sözü kendi eserine getirir ve bu eserin bir nevi *Sefîne-i Nefîse*'nin devamı niteliğinde olduğunu ima eder. Eseri, gerek hal ve tavırları gerekse de ilmi ve ahlakıyla baş üstünde tutulmaya layık olan babasının unutulmasını önlemek ve hicran ateşine bir teselli olması amacıyla yazmaya başladığını dile getirir.

Vaktâ ki bu fakîr-i hâkîr-i pür-takşîr Dervîş Âhmed Hâliş-i Meşnevî-h'ân muşannefât-ı hazret-i vâlid-i [2a] mâcid *nevverallâhu merkaduhu* hazretlerinin se mücelled *Sefîne-i Nefîse*'sin tettebbu' kılup tarîka-i Mevleviyye-i evleviyyeden güzêrân eden Şeyh Âhmed Eflâkî ve Sipeh-sâlâr ve 'Abdülvehhâb-ı Hemedânî *qaddesallâhu ervâhuhum* menkabelerinde olan 'aşere-i kâmileden bu âna gelince Hâzerât-ı Çelebiyân-ı bâ-kirâm ve meşâyiḥ-i şevâmiḥü'l-merâtib-i zevî'l-ihtirâm ve dervîşân -ı bâ-makâmın yek-â-yek aḥvâl ü evzâ' u kerâmetleriyle zıkr edüp ezyâl-i kirâma teşebbüs ile hem tevessül ve hem yâdigâr -ı nâdir vaz' ı ile verâ-yı perde-i hafâya şitâbân olup ḥâliyâ ol 'andelîb-i güyâ-yı bâḡ-ı kerâmetiñ ve tûṭî-i cüyâ-yı tarz-ı nezâketiñ aḥvâl-i

⁹⁷ Eserin isimlendirilişine yönelik tenkitli metin hazırlarken faydalandığımız Ü1 ve SN nüshalarında iki farklı imla hususiyeti söz konusudur. Ü1 nüshasında eser adı tamamen Arapça gramer kurallarına uygun olarak *Tufeylû Menâkibi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi's-Sâkibi'l-Ma'nevî* şeklinde yazılmıştır. SN nüshası müstensihî ise eser adını Arapça ve Farsça tamlama kurallarını bir arada kullanılarak *Tufeyl-i Menakıbu'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabet-i Hazret-im Şeyh Sâkibi'l-Ma'nevî* şeklinde yazmıştır. Eser adının kullanımında bizim tercihimiz Ü1 nüshasından yana olmuştur.

⁹⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 1999), 1112.

huceste-me'âlleri inkizâ-i devrân ve müfnî-i zamân ile perde-keş-i 'anâkib-i nisyân olması bedîdâr olmak hasebiyle bu fakîr-i hâkîr dahî hezâr 'acz ü takşîr ile ol yâdigâr-i tarîka-i Mevleviyye-i evleviyye ki vâhidu ke-elf mişillî zuhûr etmiştir. *Mine'l-evveli ile'l-âhiri* serîr-âver olan ahvâl u etvâr ve 'ilm ü 'amel ve hîşâl-i hamîde ve kerâmât-ı bâhirelerinden *gurfetü mine'd-dîm* tebyîn ile âteş-i hicrânıma âb-ı tesellî-pâş olmak kaşdıyla şüru' eyledim. **[1b-2a]**

Ahmed Hâlis'in bu ifadelerinden yola çıkarak onun eserine bu adı verirken *tufeyl* kelimesini "küçük çocuk" anlamını düşünerek kullandığı, mecazî anlamıyla düşünürsek de eserini babası Sâkîb Dede'nin *Sefîne* adlı eserinin yavrusu yani zeyli olarak düşündüğünden dolayı esere böyle bir ad verdiği sonucuna ulaşabiliriz. Elbetteki babasının hayatı ve kerametlerini anlatacağı için eser adının devamında da bunu vurgulamak istemiş ve eseri *Tufeylî Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkîbî'l-Ma'nevî* olarak isimlendirilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde eserin genel bir tanıtımını yaparken de değindiğimiz gibi bazı kaynaklarda bu eser Sâkîb Mustafa Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyyân* adlı tezkiresinin zeyli olarak görüldüğü için *Sefîne-i Mevlevîye Zeyli*, *Tufeyl-i Sefîne* ya da sadece *Tufeyl* olarak adlandırılmıştır⁹⁹.

3.2. Eserin Yazılış Amacı ve Hedef Kitle

Mevlevî tarikatinde Mevlânâ devrinden başlayarak Mevlânâ ve ona bağlı olanların biyografilerini vermek bir gelenektir¹⁰⁰. Ahmed Hâlis, eserinin başında babası Sâkîb Dede'nin *Sefîne*'si ve aynı zamanda kendi eserine kaynaklık eden ve bu geleneğe uygun olarak eser veren Şeyh Ahmed Eflâkî, Sipeh-sâlâr¹⁰¹ ve Abdülvehhâb-ı Hemedânî¹⁰²'nin menâkıblarından ve babasının *Sefîne*'sinden bahseder. Bu eserler sayesinde anlatılan zatların zamanın yok ediciliğinden kurtulabildiğini dile getirir. Daha sonra da hal ve tavırları, ilm ve ameli, övülmeye layık huyları ve kerametleriyle ezelden ebede kadar baş üstünde olmaya layık olan

⁹⁹ Bkz. Tezin ikinci bölümü 91-93. dipnotlar

¹⁰⁰ Arı, **age**, 28.

¹⁰¹ Açık adı *Sipehsâlâr Mecdü'd-dîn Feridun* olan Sipehsâlâr, Mevlânâ'ya kırk yıl hizmet etmiş ve onun sohbetlerinde bulunmuş bir zattır, aynı zamanda da Alaadin Keykubat'ın başkomutanıdır. Farsça kaleme aldığı Risâle-i Sipehsâlâr Be-Menâkıb-ı Hüdâvendigâr'ında Mevlânâ'dan, babasından, halifeleri ve müridlerinden bahseder. Eser, Karahisar Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Reşid Çelebi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. bkz. **age**, 28.

¹⁰² Abdül-Vehhâb İbn-i Celâleddin Muhammed Hemedânî Menâkıbü'l-Arifin'i kısaltarak Sevâkıbü'l-Menâkıb adıyla tekrar yazmıştır. Eser Farsçadır. Eserin çevirileri için bkz. İst. Küt.TCYK, s.470-518. Bu bilgi için bkz. **age**, 28.

babasının bu özelliklerini ortaya koymak ve ayrılık ateşine bir teselli olması amacıyla bu eseri yazmaya başladığını dile getirir.

Ahmed Hâlis'in *Tufeyl*'i yazarken ulaşmayı hedeflediği birincil okur kitlesi Mevlevîlik yoluna girmiş ya da girmeye talib olan, Mevlevîliğe bir şekilde ilgi duyan kişilerdir. Bunu eserin giriş bölümündeki şu ifadelerden anlamaktayız:

Allâhümme muti' nâ bi-' inâyâtihim el-celîle ve'l-cemîle ve bu menkabe-i münîfeyi üç faşl ve altı bâb, bir hâtıme üzerine binâ eyledim tâ ki müte'attaşın zülâl-i ma'ârifleri olan **ihvânu's-şafâ ve hullânü'l- vefâya sehlü'l- me'haz olsun için edâ-yı sâde ile ıstılahât u 'ibârâtdan mu'arrâ ve müberrâ kılup** nâm-ı sa'âdet-encâmın *Tufeylû Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî* dëyü tesmiye kıldım. [2b]

Eserde bu kişilere; Mevlevîlik yoluna girerek sülûkunu tamamlamış ve şeyhlik makamına kadar ulaşabilmiş bir şeyhin yaşam tarzı, düşünceleri, insanlara yaklaşımı, yeme-içme alışkanlıkları, hal ve tavırları anlatılarak örnek gösterilmeye çalışılmıştır. Nâsir, bu amacına uygun olarak metin içerisinde çeşitli vesilelerle *ey sâlik*, *ey merd-i nâdân*, *ey merd-i muvahhid*, *ey mürîd-i hodbin*, *elâ ey tâlib-i sâlik* gibi sıfatlarla başlayan cümleleriyle dinleyenlere öğüt vermek isteyen bir vaiz, bir şeyh edasıyla okuyucuya seslenmiştir.

Ahmed Hâlis, metinde Mevlevî dedelerine düşman olan Kürd İbrâhîm adlı bir zatın elime fırsat geçse bütün dedelerin ayaklarını kırardım, kabilindeki sözlerinden sonra bu şahsın başına gelen felaketleri anlattır ve daha sonra okuyucuya seslenerek mübarek zatlara saygısızlık yapanların başlarına neler geleceğini dile getirir.

"**Ey merd-i nâdân-ı münker** bu nuşhum gûş-ı hûşına mengûş edüp mu'teber olasın ki ekşeriyyâ münker-i evliyâullâh olan kimselerin evlâdı olmayup bilâ-akıbet hasret-i evlâdla dünyâdan gider eger olursa daği biri muhniş-i mârresi kaħbe ola gelmiş. 'Âdet-i müttekine-i ilâhî böyle cârî olmuşdur ne'üzü billâh min inkâr-ı evliyâ" [52a-52b]

Nâsir, yine eserin bir başka bölümünde Sâkıb Dede'nin başına gelen bir olayı anlattıktan sonra okuyucuya sırlarını başkalarına açmama konusunda öğüt vermek için şu ifadeleri kullanır:

"Sen daği **ey sâlik** bundan mu'teber olup keşfi nâ-münâsib olan ve umûr-ı devlete müte'allik işlerden begâyet ihtirâz üzre bulunasın fe'fehemi ve li-ye'tebur." [19b-20]

Görülüyor ki Ahmed Hâlis eserini kaleme alırken hem Mevlevîlerde bir gelenek haline gelen biyografi yazma geleneğini devam ettirmeyi bu sayede babası Sâkıb Dede'yi yazılarıyla ölümsüzleştirmeyi hem de Mevlevîliğe ilgi duyan ve bu yola giren kişilere anlattıklarıyla yol göstermeyi, onlara örnek bir yaşam sunmayı

hedeflemiştir. Nâsirin eserde her fırsatta okura seslendiği kısımlar ve eserini sade bir dille yazma isteği bu amacın en açık göstergesidir.

3.3. Eserin Yapısal Düzeni ve Bölümleri

Ahmed Hâlis, bir dua ile başladığı eserinin mukaddime kısmında eseri yazış amacı, bu amaca uygun olarak hitab etmek istediği okur kitlesi, eserin isimlendirilişi ve bölümleri hakkında genel bir bilgi vermiştir. Nâsir, *Tufeyl*'i üç fasıl, altı bâb ve bir hatimeden oluşturduğunu dile getirir. Menakıbın *fasl-ı evvel* olarak adlandırılan bölümünde Sâkıb Dede'nin soyu, ailesi ve nereli olduğu hakkında bilgi verilmiş, bâb-1 evvel kısmında Sâkıb Dede'nin kerametlerinden bahsedilmiş, bâb-1 sâîde Mevlevîlikle tanışması anlatılmış, *fasl-ı sâîde* gençlik yıllarından orta yaşa gelinceye kadarki seyahatlerinden ve ikamet ettiği yerlerden bahsedilmiş, bâb-1 sâlisde dedenin sahip olduğu güzel hasletlerden, bâb-1 râbi' de yeme, içme alışkanlıkları ve nasıl bir hayat sürdüğünden, *fasl-ı sâlisde* orta yaşlılıktan yaşlılığına kadar olan süreçte yaşadıklarından, bâb-1 hâmisde fukara ve dervişlerle olan ilişkilerinden ve onları nasıl terbiye ettiğinden, bâb-1 sâdiste sahip olduğu ilahî kuvvetten ve son olarak hâtime bölümünde vasiyetlerine varıncaya kadar olan olaylardan bahsedilmiştir. Eserin bölümlerini şöyle bir tablo yardımıyla daha net görmek mümkündür:

Tablo 1: Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî'nin Bölümleri

Fasl-ı Evvel Sâkıb Dede'nin soyu ailesi ve nereli olduğu anlatılır.	Fasl-ı Sâni Sâkıb Dede'nin gençlik yıllarından orta yaşa gelinceye kadarki seyahatlerinden ve ikamet ettiği yerlerden bahsedilir.	Fasl-ı Sâlis Sâkıb Dede'nin orta yaşlılıktan yaşlılığına kadar olan süreçte yaşadıklarından bahsedilir.	Hatime Sâkıb Dede'nin vasiyetlerine varıncaya kadar ki olaylardan bahsedilir.
Bâb-ı Evvel Sâkıb Dede'nin kerametlerinden bahsedilir.	Bâb-ı Sâlis Sâkıb Dede'nin sahip olduğu güzel hasletlerden bahsedilir.	Bâb-ı Hâmis Fukara ve dervişlerle olan ilişkilerinden ve onları nasıl terbiye ettiğinden bahsedilir.	
Bâb-ı Sâni Sâkıb Dede'nin Mevlevîlikle tanışması anlatılır.	Bâb-ı Râbi Dede'nin yeme, içme alışkanlıkları ve nasıl bir hayat sürdüğünden bahsedilir.	Bâb-ı Sâdis Sâkıb Dede'nin sahip olduğu ilahî kuvvet anlatılır.	

Ahmed Hâlis her bölümde anlatacaklarını okuyucuya belli bir kompozisyon dahilinde aktarmaya çalışmıştır. Eser, içerisinde bilhassa Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden, Ahmed Hâlis'in kendi yazdığı şiirlerinden ve Sâkıb Dede'nin şiirlerinden alınmış Türkçe ve Farsça manzum parçalar barındırmaktadır. Nâsir, bu manzum parçalar ve iktibasları eserde genellikle anlattığı olayları desteklemek ve konu geçişlerini sağlamak amacıyla kullanmıştır. Fasl ve bablar içerisinde yeni bir konuya geçileceğini okuyucuya hissettirmek için *telaqqî-kerde(miz)dir ki, şifâhen telaqqî-kerdemizdir ki, mesmû'ımızdır ki, vaqtâ ki, naql-kerdedir ki* gibi ifadelerden faydalanmıştır. Nâsir bazen de anlatılan konu hakkında söyleyecek daha çok sözü olduğunu ama şimdilik bu kadarıyla yetineceğini belirtmek için aynı zamanda da yeni bir konuya geçeceğini hissettirmek için *biz(naḥnu) şadedimize gelelim, mûcib-i tatvîl olur, zikr-i bâ'îş tatvîl-i kelâmdır, kâbil-i ta'bîr değil, rişte-keş-i silk-i taḥrîr*

olunsa gibi ifadeler kullanmıştır. Didaktik içerikli olayların anlatımından sonra yukarıda da zikrettiğimiz gibi arasöz kullanımlarında bulunarak okuyucuya seslenmiş, onlara doğru yolu bulmalarını sağlayıcı nasihatlerde bulunmuştur.

3.4. Eserin Kaynakları

Ahmed Hâlis, menâkıbını yazarken önceden de belirttiğimiz gibi başta babası Sâkīb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eseri olmak üzere Mevlânâ ve ondan sonra gelen Mevlevî büyüklerinin ileri gelenlerinin anlatıldığı Şeyh Ahmed Eflâkî, Sipeh-sâlâr ve Abdülvehhâb-ı Hemedânî Hazretleri'nin menakıplarını iyice tetkik etmiş daha sonra da bu eseri vücuda getirmeye karar vermiştir. Eser içinde anlattığı olayları desteklemek ve anlatılan olaylar karşısında Mevlânâ'nın görüş ve düşüncelerinden yararlanmak için Mevlânâ'nın *Mesnevî* 'sinden yararlanmış; eserde adı geçen şahıslarla ilgili daha ayrıntılı bilgi almaları içinse okuyucuları babasının *Sefîne*'sine yönlendirmiştir.

Ahmed Hâlis'in menakıbında yer verdiği *telakkî-kerde(miz)dir ki, şifâhen telakkî-kerdemizdir ki, mesmû'umuzdur ki, nakl-kerdedir ki* ifadelerinden de anlaşılacağı gibi onun eserinde bizzat tanık olduğu olayların yanında annesi, babası ve yakın çevresinden duyduğu olaylara da yer verdiğini görmekteyiz.

Mesmû'umuzdur ki mîr-i merkûma menâfî'-i dünyevîyeden yâhud menâşıbdan yâ 'aksi mazârrdan bir nesne qarîb olsa qable'l-vuqu' belki şuhûr-ı 'adîdeden muqaddem hazret-i vâlid-i mâcid tarafından bir vâkı' a zuhûr edüp mîr-i merkûma hikâye ile anlar daği mâ-seyec'i iştişmâm buyurup muktezâ-yı vakitle 'amel buyururlar imiş. [10b]

Babası Sâkīb Dede'nin ilk gençlik yıllarında hislerinin ne kadar güçlü olduğunun anlatıldığı bu bölümdeki olaylara Ahmed Hâlis'in bizzat tanıklık etmesi mümkün değildir. O da zaten bunu başka birilerinden duyduğunu belirtmek için anlatacağı olayın başına *mesmu'umuzdur* ifadesini eklemiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki Ahmed Hâlis eserini oluştururken ağırlıklı olarak Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini, babası Sâkīb Dede'nin *Sefîne*'sini, kendi tanıklık ettiği veya yakın çevresinden duyduğu olayları kaynak olarak kullanmış ve bu eseri vücuda getirmiştir.

3.5. Tufeylû Menâkıbı'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's- Şeyhi's-Sâkıbı'l-Ma'nevî'nin Dil ve Üslûp Açısından İncelenmesi

3.5.1. Metinde Kullanılan Üslûbun Genel Bir Değerlendirilmesi ve Metin İçerisindeki Üslûp Değişimleri

Mensur olarak kaleme alınmış *Tufeyl*'in üslûp değerlendirmesine geçmeden önce kimi zaman karıştırılarak birbiri yerine kullanılan nesir ve inşâ kavramları üzerinde durmanın böylelikle de tezimize konu olan menakıbın dil ve üslûp özellikleriyle hangi kavrama daha yakın durduğunu belirlemenin uygun olacağı inancındayız. Günümüzde düz yazı anlamında kullanılan nesir yerine yazılı kaynaklarda zaman zaman inşâ sözcüğünün de kullanıldığını görmekteyiz. Oysa bu iki kavram ortak birtakım özellikler taşımakla birlikte birbirinden ayrılmaktadır. Her manzum tarzda yazılmış eser, şiir sayılmayacağı gibi her nesre de inşâ diyemeyiz. İnşâ nesrin bir alt birimi gibidir ve kullanılan söz sanatları ve seciler sebebiyle nesre göre şiire daha yakındır. İnşâ biçiminde yazılan mensur metinleri diğer mensur metinlerden ayıran asıl nokta "yazınsallıklarını belirleyen şiirsellikleri"dir, bu sebeple de inşâ sözcüğü estetik açıdan nesrin en üst düzey belirimleri için kullanılagelmiştir. İnşâ türündeki bu şiirsellik arayışı nesre şiir öğelerinin sokulmasına sebep olmuş böylelikle de münşîlere dil yetilerini sergileme olanağı sunmuştur. Arap, Fars ve Türk dillerine ait kelimeler bilinçli olarak karıştırılmış, seçkinlere hitap eden onların bilgilerini sınama olanağı buldukları bir oyun haline dönüşmüştür¹⁰³.

Eserinde söz oyunlarına ve sanatlarına, secilere ve şiirsel öğelere fazla yer vermeyen Ahmed Hâlis'in bu özellikler dikkate alındığında *Tufeyl*'i inşâ türünde kaleme almadığını söyleyebiliriz. Tezimizin bu bölümünde eserin dil ve üslûbuna yönelik yaptığımız ayrıntılı çalışma da bu durumu gözler önüne sermektedir.

Kökü Türk edebiyatının bilinen ilk yazılı ürünleri olan Orhun Kitabeleri'ne dayanan ve 15. yüzyılda Sinan Paşa, 17. yüzyılda Veysî ve Nergisî ile yüksek bir noktaya ulaşan nesir dilinin üslûbu ve tasnifi genellikle tartışıl原因miştir. Eski edebiyat nazariyesi ve belagat kitaplarında nesir üslûbu "üslûb-ı sâde", "üslûb-ı müzeyyen" ve "üslûb-ı âlî" günümüzdeki deyişiyle "sade nesir", "orta nesir" ve

¹⁰³ Selim Kuru "Osmanlı Nesrinin Örgüleri". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V*, ed. Hatice Aynur ve diğ. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010), 15-16.

"süslü nesir" diye adlandırılmış ve üç gruba ayrılmıştır¹⁰⁴. Her ne kadar üslûp türlerine verilen isimler ortaksa da bu üslûp türlerinin tanımları ve bu üslûpla kaleme alınmış eserlerin sahip olması gereken özellikler kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmıştır¹⁰⁵. Genel olarak bu tasnif yapılırken metinde yer alan Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların sayısı ve bu tamlamaların uzunluğu, metinde geçen kelimelerin günlük dildeki kullanım sıklığı, secilerin kullanım oranı, metnin anlaşılır olup olmadığı ve metnin asıl yazılış gayesinin ne olduğu - anlamı üstün tutmak mı yoksa anlamdan ziyade sanat ortaya koymak mı olduğu - gibi kıstaslar göz önünde tutulmuştur.

Her ne kadar eski belagatçılar nesir üslûbunu bu şekilde tasnif etmişlerse de günümüzde bu tasnif bir eserin üslûp özelliklerini ortaya koymaya yeter görünmemektedir. Zira yeni araştırmacılar sadeliğin ve süslüğün dil ve kelimelerle ilgili bir yanının olduğunu kabul etseler de anlatımla ilgili bir yanının da olduğunu savunmaktadır. Meselâ, Menderes Çoşkun, *Üslûp Çalışmaları Üzerine* adlı yazısında Yunus Emre'nin dil bakımından sade olan birçok şiirinde; edebî, metaforik ve etkileyici ("âlî") bir üslûp kullandığını dile getirir. Bir başka deyişle dili sade, anlatımı edebî olan ya da anlatımı sade, dili ağır olan pek çok eser olduğunu belirtir. "Değişik bakış açılarına göre birçok üslûp çeşidi bulunabilir.[...] Üslûp, mizaç gibi birçok bileşenden oluşur ve bireysel bir özellik taşır. Recaizâde'nin ifadesiyle 'üslûb-ı beyân aynıyla insandır'¹⁰⁶.

Bir eserin türü, hitap etmek istediği okur kitlesi, eserin kaleme alınış amacı, eserin kime ithaf edildiği gibi faktörler nâsirin üslûbunu belirlemesinde oldukça etkilidir. Hatta yine bu sebeplerden nâsir tek bir metinde birbirinden farklı birden çok üslûp kullanabilir¹⁰⁷.

Üslûp üzerinde süregelen bu tartışmaları bir sonuca bağlamaya çalışmak tezimizin sınırları dahilinde değildir. Ancak üslûbun ne olduğu ve kaç'a ayrılması gerektiği gibi konular üzerine yapılan incelemelerden çıkardığımız sonuçlar

¹⁰⁴ Kimi tasnifçiler, Klâsik Türk edebiyatının nesir üslûplarını "sade nesir", "orta nesir", "süslü nesir" ve "ağdalı nesir" olarak dört grupta değerlendirmektedir. Bu üslûplara yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Ağâh Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları** (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949), 32-48.; Okuyucu, **age**, 16.

¹⁰⁵ **age**, 13-16.

¹⁰⁶ Menderes Çoşkun, "Üslûp Çalışmaları Üzerine", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V**, ed. Hatice Aynur ve diğ. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010), 73-74.

¹⁰⁷ Hakan Karateke, "Osmanlı Nesrinin Cumhuriyet Döneminde Algılanışı", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V**, ed. Hatice Aynur ve diğ. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010), 52-53.

doğrultusunda bir mensur eserin üslûbunu sade, orta ya da süslü olarak nitelendirirken eseri anlamsal ve biçimsel olarak iki ayrı platformda değerlendirmenin daha uygun olacağı inancındayız. Araştırmamıza konu olan eserin biçimsel özelliklerini değerlendirirken kıstasımız klasik üslûp tasniflerinde olduğu gibi metinde yer alan Arapça-Farsça tamlamaların sıklığı ve tamlamalardaki kelime sayısı, metinde yer alan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerin yoğunlukları, cümle yapıları, secî ve sanat kullanımlarına bakmak olacaktır. Anlamsal düzeyde ise eseri sade, orta ya da süslü olarak değerlendirirken cümlelerdeki anlam katmanları ve yoğunlukları ile edebî anlamlar dikkate alınacaktır ayrıca bir eserin üslûbunu tek bir tür içine dahil etmenin doğru olmadığını düşündüğümüzden metinde yer alan üslûp değişimleri ve bunların sebepleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Tufeyl'in üslûbu hakkında kendi kanaat ve tespitlerimizi belirtmeden önce eserin yazarı Ahmed Hâlis'in eserinde kullandığı üslûbu ve bu üslubu tercih etmesinin sebeplerini anlattığı şu ifadelerle yer vermenin uygun olacağını düşünüyorum.

Allâhümme muti 'nâ bi-'inâyâtihim el-celîle ve'l-cemîle ve bu menkabe-i münîfeyi üç faşl ve altı bâb, bir hâtıme üzerine binâ eyledim tâ ki **müte'attaşın zülâl-i ma'ârifleri olan ihvânu's-şafâ ve hullânü'l- vefâya sehlü'l- me'haz olsun için edâ-yı sâde ile ıstılâhât u 'ibârâtdan mu'arrâ ve müberrâ kılup** nâm-ı sa'âdet-encâmın "*Tufeylî Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Seyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî*" dëyü tesmiye kıldım. [2b]

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki Ali Enver'in Semâ-Hâne-i Edeb adlı tezkiresinden bir Divançesi olduğunu öğrendiğimiz ancak eserine ulaşamadığımız Ahmed Hâlis; biçimsel anlamda genel olarak daha sanatlı ve herkes tarafından anlaşılması çok da kolay olmayan ifadelerle yüklü bir üslûp tarzıyla yazmayı tercih etmekle birlikte eserin türü ve hitap etmek istediği okur kitlesi sebebiyle daha sade bir üslûp seçmek durumunda kalmıştır. Ancak muhtemel ki kütüphane ve katalog taramalarında ulaşamadığımız Divançe'sinde ya da başka eseri var ise bunlarda kullandığı üslûp, daha sanatlı ve okuyan herkes tarafından anlaşılması kolay olmayan ifadelerin yoğun olduğu bir üslûp olsa gerektir.

Kendisinden bahseden kaynaklardan ve *Tufeyl*'den edindiğimiz izlenim doğrultusunda ilk eğitimini babasından alan Ahmed Hâlis'in Türkçenin yanında Arapça ve Farsçayı da çok iyi bildiğini söyleyebiliriz. Bu sebeptendir ki nâsir her ne kadar eserini Mevlevîliğe ilgi duyan tüm dostlar anlasın diye sade bir dille kaleme aldığını ve ıstılahlardan uzak tuttuğunu söylese de bunu tam olarak başardığını söyleyemeyiz. Ancak *Tufeyl*'de kullanılan dili Mevlevî yazarların kaleme aldıkları

eserlerlerdeki dil ile kıyasladığımızda Ahmed Hâlis'in onlara oranla biçimsel anlamda daha sade bir dil kullandığını görmekteyiz. Sâkıb Dede'nin *Sefîne*'sinden alıntılanan bu parça bunun en güzel delilidir:

(Hâzret-i Hâce Fâtıma Hanım) Hâzret-i Kâmile Hanım ibneti Çelebi 'Ârif-i Kûçek cenâb-ı velâyet-meâbının kerîme-i mûkerreme-i şadriyyeleri ve netâyicü'n-netâyic muqaddemât-ı ensâl-ı zekiyye-i hünkâr-ı ekberi ve hayru'n-nisâü's-şâlihat ve fahrü'n-kanitâtü'l-'ârifât olup 'ibâdât-ı maliyye vü bedeniyede bezl-i mevcûd ve şarf-ı maqdûr edip eğerçi 'ünfuvân-ı sâl-i mu'ammeriyetlerinde 'Oşman Paşazâde Maḥmûd Beg'e tezvîc olunup ve firâşından ancaḡ Hâtice nâm kerîme-i muḡtereme ile qarîrû'l-ayn ve ol daḡi ḡâl-i şığarda müsâra'a-ı besâtîn-i ferâdis olmaḡla ba'de vefâtihâ zevce-i merḡûmuna nice emâ-i ḡusna iḡsân edip dâmen şû-yı alâḡa-yı şuy olup nîme-i emvâ-i ṡayyibelerin ḡarc-ı râh-ı ziyâret-i ḡarameyn-i muḡteremeyn edip sâye-i devletlerinde nice 'âcizân-ı zâd ü râḡile istiṡâ'at-ı tâmmе ile zâir-i beytû'l-ḡaram mütemetti'-i ni'am-ı nefîse-i menâsık-ı celîle lâkin zevci irtihâlinden şonra bi'l-küllîye târik-i 'alâylık-ı dünyâ vü dest-keş-i aḡz ve iddiḡâr-ı 'avâ'ik-ı mäsivâ ve el-büyütu ḡuuşünü'l-amân 'an mekâ'idü'z-zaman fehvâsiyle 'amel-ferma vü kûşe gizîn-i inzivâ ve hem-defter-i ḡazret-i Destînâ vü mazhar-ı âşâr-ı sâlifetü'z-zikr-i ḡânedân-ı ḡazret-i Mevlânâ ḡuddise sirruhu'l-esnâ olmuşdur [...].¹⁰⁸

Babası Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* adlı eserinin Hâce Fâtıma Hanım'ı anlattığı bölümünden alıntılanan bu parçadan görüldüğü gibi Sâkıb Dede'nin *Sefîne*'de kullandığı dil *Sefîne*'nin zeyli olarak düşünölen *Tufeyl*'e göre biçimsel anlamda daha ağırdır. Sâkıb Dede, eserinde *Tufeyl*'e oranla zincirleme tamlamalara, secîlere ve söz sanatlarına daha fazla yer vermiştir.

Ahmed Hâlis'in dönemdaşı ve kendisi gibi bir Mevlevî olan Esrar Dede'nin Sâkıb Dede'yi anlattığı tezkiresinden alıntıladığımız aşğıdaki parçada Esrar Dede'nin tezkiresinde Ahmed Hâlis'e oranla secîlere ve söz sanatlarına daha fazla yer verdiğini görölecektir. Ancak uzayıp giden -bilhassa zarf-fiiler ile bağlanan cümleler- ve Arapça, Farsça kelime kullanım oranı yönüyle iki eser arasında benzerlikler bulunmaktadır.

İsm-i sāmîleri Muşṡafâ olup bedrû't-temâm-ı vücûd-ı pür-envârları çâḡ-ı Naḡşeb İzmir'den rû-nümâ bir ḡâce-i kâmrânun necmü's-şâkıb-ıâsmân-ı zâtı ve durre-i beyzâ-yı âferîniş-i ḡayâtı olup ibtidâ-i ṡufuliyetlerinde târik-i zer ü zîver ve sâlik-i bâzâr-ı ma'ârif ü ḡüner olmaḡla sâye-i peder-i büend-aḡterlerinde ol ḡavâlîde mevcûd erbâb-ı 'ulûm ve 'ulemâ-yı rûsûmmdan taḡsîl-i envâ'-ı 'ulûm ve ḡaşıye-i ruḡsârları ḡaṡṡ-ı ber-âverde-i kemâl olunca kendöler daḡi vâşıl-ı mübelliḡ-ricâl ve arzû-mend-i teraḡḡî-ḡâl olup [.....] diyerek âmaç-ḡâḡ-ı âmâlün Dâru'd-devle-i 'aliyye cânibine diküp Köprili-zâde Fâzıl Muşṡafa Paşa'nun baḡr-ı zehḡâr-ı ma'ârif ü kemâlât olan dâ'ire-i ma'ârif-perverine intisâb ile şeref-yâb ve bir nevbet gerek bi'n-nefs Fâzıl-ı

¹⁰⁸ Sâkıb Dede, **age**, 259-260.'dan aktaran Murat Deḡer, "XVII. ve XVIII. Yüzyıl Kaynaklarında Kütahyalı Şairler" (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 146.

müşârü'n-ileyh'den ve gerek intiha dâ'iresiyle müste' id olan naḥârîr-i fuḫalâdan telemmüz-i mā-lā-kelām ve 'ulūm-i naḳliyye vü 'aḳliyye ve fūnūn-ı 'Arabiyye vü edebiyye taḥṣîl-i ḳaḏḥ ve mu' alla-yı siḥām idüp Elsine-i Şelâse'de ḳarz-ı şî'r ve inşâ-i neşre ḳâdir bir fâzıl-ı zevî'l-mefâḥir olup [...] ¹⁰⁹

Tufeyl dışında 18. yüzyılda kaleme alınan ve tek bir velinin hayatını konu edinen menakıplardan bir diğeri İbrahim Hâs tarafından kaleme alınan *Menakıb-ı Hasan Ünsî*'dir. Halvetiyye-i Şa'bâniyye ekolüne mensup bir şeyh olan Hasan Ünsî'nin hayatını ve kerametlerini anlatan eserin dili *Tufeyl*'le kıyaslandığında oldukça sadedir. Eserde secili kullanımlara, söz sanatlarına, tamlamalara ve uzun cümle yapılarına neredeyse hiç yer verilmemiştir. Eserden alıntılanan bu bölüm anlattıklarımızı destekler niteliktedir:

Ve bu dahi Şeyh El-Hâc Karabaş Ali Efendi Hazretleri'nin hassalarındandır ki, Cum'a günü oldukda Hazret-i Şeyh'in va'azını istima' için Eski V'alide Câmî-i Şerîfi şöyle izdihâm olur idi ki, halk câmî'e kuşluk vakti dolarlar idi. Ve Cum'a namâzı vaktinde bir sâ'at kaldıkda câmî'e gelen âdemler yer bulamazlar idi. Ve ba'de'l-cum'a va'z-ı şerîf eyledikde şöyle mü'essir idi ki, ol meclisde olan halkın cümlesi giriv ü feryâd edip savt ile bükâ ederler idi. Hazret-i Şeyh'in va'z meclisinde ağlamadık kimse kalmaz idi. Ve her va'z-ı şerîfi böyle idi. Vakt olurdu ki, ba'zıları sayha edip bî-hûş olurlar idi. Ve kendilerinden çok kerâmet sâdır olmuştur. Ve pâdişâh-ı 'âlem-penâh Sultân Mehmed Han-ı Rabi' İbn Sultân İbrâhîm Hân Hazretleri, Hazret-i Şeyh'e ta'aşşuk edip Cum'a namâzına Eski Vâlîde Câmî'ine her Cum'a gün gelirler idi. Ve va'z tamâm olunca dil-bükâ ederler idi. Ve buyururlar idi ki: " Bu Şeyh'in va'zı bana şol kadar te'sir eder ki, İbrâhîm İbn Edhem gibi tâc u tahtı terk edip dağlara düşmek isterim." demiştir ¹¹⁰. [...]

Genel olarak *Tufeyl*; bazı bölümleri haricinde döneminin alışılmış inşâ üslûbuyla -günümüzdeki popüler ifadesiyle ağır ve sanatlı bir dille- kaleme alınmamıştır ancak içinde bulunduğu yüzyıldaki menakıp türünde kaleme alınmış eserlerle ¹¹¹ karşılaştırılır ve hitap etmek istediği okuyucu kitlesi düşünülürse dilinin daha ağır olduğunu Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara ve uzun cümlelere fazlaca yer verildiğini söyleyebiliriz ¹¹². Elbetteki bu durumun sebeplerine yukarıda zikrettiklerimiz dışında Mevlevî muhitinin nâsir üzerindeki etkisi ile bu muhitin ve babası Sâkîb Dede'nin genel yazma alışkanlıklarını da ekleyebiliriz. Zira babası Sâkîb Dede, Mevlevîlerin hayatı hakkında bilgi verdiği tezkiresi *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîye*'yi ağır bir dille kaleme almıştır. Doğduğundan beri Mevlevî muhitinin içinde bulunan ve ilk eğitimini babasından alan sonra da babası Sâkîb Dede gibi

¹⁰⁹ Esrar Dede, *age*, 79-80.

¹¹⁰ İbrahim Hâs, *Menâkıb-Nâme-i Hasan Ünsî*, haz. Mustafa Tatçı (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002), 117-118.

¹¹¹ Bkz. *age*, 117-118; Esrar Dede, *age*, 79-80.

¹¹² Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında metinde yer alan kelime kadrosu, tamlamalar ve seciler daha ayrıntılı olarak ele alınacağından bu öğelerle ilgili sadece metnin üslûbunu betimlemek amacıyla genel bir bilgi vermenin uygun olacağını düşündük.

Mevlevî şeyhiliğine getirilen Ahmed Hâlis'in bu geleneğin dışına çıkabilmesi pek de mümkün görünmemektedir üstelik Mevlevî okuru da bu dile zaten aşinadır.

Tufeyl'de kullanılan farklı üslûplara ve bu üslûplar arasındaki geçişlere baktığımızda şöyle bir tablo karşımıza çıkar. Metnin üslûbunu anlamsal düzeyde ele aldığımızda üslûbunun genel olarak sade olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Ahmed Hâlis'in Mevlevîliğe ilgi duyan ve bu yola girenlere seslendiği kısımlar daha çok orta nesre yaklaşan bir anlam inceliğine ve yoğunluğuna sahiptir.

Biçimsel anlamda ise, yazarın bir dua ile başladığı daha sonra eseri kaleme alış sebebini ve eserin bölümlerini anlattığı giriş kısmında -Klasik edebiyatımızda nesir türünde kaleme alınan çoğu eserde olduğu gibi- süslü nesre yaklaşan bir üslûp tercih ettiğini görmekteyiz. Arapça ve Farsça tamlamalarla dolu uzun cümlelerin yoğunlukta olduğu bu kısımda yazar adeta sanatını ve nesir yazmadaki hünerini gösterme çabası içindedir. Eserlerin mukaddime kısımları yazara, kendini ve eserini tanıtmaya fırsatı verir, Ahmed Hâlis de bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmıştır. Metnin giriş kısmından alıntılarımız şu kısım anlattıklarımızı özetler niteliktedir:

Vaktâ ki bu fakîr-i hâkîr-i pür-takşîr Dervîş Âhmed Hâlis-i Meşnevî-h'ân muşannefât-ı hazret-i vâlid-i mâcid *nevverallâhu merkaduhu* hazretlerinin se mücelled **Sefîne-i Nefîse**'sin tettebbu' kılup tarîka-i Mevlevîyye-i evleviyyeden güzêrân eden Şeyh Âhmed Eflâkî ve Sipeh-sâlâr ve 'Abdülvehhâb-ı Hemedânî *qaddesallâhu ervâhuhum* menkabelerinde olan 'aşere-i kâmilede bu âna gelince Hâzerât-ı Çelebiyân-ı bâ-kirâm ve meşâyih-i şevâmih'ul-merâtib-i zevi'l-ihtirâm ve dervîşân -ı bâ-makâmın yek-â-yek ahvâl ü evzâ' u kerâmetleriyle zîkr edüp ezyâl-i kirâma teşebbüs ile hem tevessül ve hem yâdigâr -ı nâdir vaz'ı ile verâ-yı perde-i hafâya şitâbân olup hâliyâ ol 'andelîb-i güyâ-yı bâğ-ı kerâmetin ve tûtî-i cüyâ-yı tarz-ı nezâketin ahvâl-i hüceste-me 'âlleri inkişâ-i devrân ve müfnî-i zamân ile perde-keş-i 'anâkib-i nisyân olması bedîdâr olmak hasebiyle bu fakîr-i hâkîr dahî hezâr 'acz ü takşîr ile ol yâdigâr-i tarîka-i Mevleviyye-i evleviyye ki vâhidu ke-elf mişillî zühûr etmiştir.[1b-2a.]

Biçimsel anlamda giriş bölümündeki süslü nesre yaklaşan üslûp metnin ilerleyen kısımlarında yerini genel olarak daha çok sade ya da orta nesre bırakmıştır. Cümlelerin uzunlukları azalmış, halk deyiş ve deyimlerine daha çok yer verilmiş, zincirleme Arapça ve Farsça tamlamaların sayısı azalmıştır. Bu üslûp değişimindeki gaye şüphesiz Ahmed Hâlis'in eserin başında belirttiği gibi Mevlevîliğe ilgi duyan ve bu yola giren halk kitlesine ulaşma arzusudur. Özellikle babası Şeyh Sâkîb Dede'nin başından geçenleri anlattığı ve karşılıklı diyaloglar içeren kısımlarda kullanılan dil metnin geneline oranla daha sadedir. Yazar, okuyucuya bu olaylar

dizisindeki yoğunluğu, gerçekliği ve aksiyonu daha iyi hissettirmek amacıyla daha kısa cümlelerden, halk deyişlerinden ve hareket anlamı içeren yardımcı fiil, zarf fiil ve fiillerden faydalanmıştır.

Bu eşnâda merķūm Yahūdî pasdırma pişürüp hâzret-i vâlid yanına hezâr şerm ü hayâ ile gelüp mâ-hâzar ekline da'vet eylemiş, anlar dañi da'vete icâbet ile varup ekl eylemişler. Bu hînde kenâr yakın olmağla şandala birkaç nefer kimse girüp def'-i sevdâya kenâr-gîr olmak murâd édince hâzret-i vâlid dañi furşatı ğanîmet 'add édüp ğurebâdan biri dañi refîķ olup şandala girüp bir çemenzâr âb-ı revânî yere çıkarlar. Her biri tek ü pûda iken bir rûzgâr-ı müsâ'id zühûr édüp merķūm keşîniñ eyyâmî olup şandalda olan gemiciler haber étmeleriyle taşra çıkan kimseler şandala müsâra'at édüp keşîye mülhâķ olurlar. Hâzret-i vâlid refîķi ile ķalup tefekkûr buyurur ki : " Bu ķadar ğünden berü Boğaz etrâfında bu keşîniñ çalkınması bizim ķadem-i şûmımızniñ iķtîzâsı olmak gerek." dëyi hayrân iken bu fikr tamâm olmadın merķūm keşî pupa rûzgâr ve sür'at-i seyr ile gözden nihân olur. [21a]

Ahmed Hâlis, babası Sâķıb Dede ve Mevlevî büyüklerinin önde gelenlerinden bahsettiği kısımlarda ise biçimsel anlamda süslü nesre yaklaşan bir üslûp tercih etmiştir. Bu kısımlarda Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların yoğunluğu artmaya, cümleler uzamaya başlar¹¹³. Nâsirin böyle bir tercih yapmasının sebebi muhtemeldir ki bu kişilere olan saygı ve hürmetini göstermektir.

Ahmed Hâlis, ayrıca metnin içindeki duyguyu okuyucuya tam olarak geçirebilmek için eserde kullandığı cümle uzunluklarında ve sözcüklerde değişikliğe gider. Mesela babası Sâķıb Dede'nin hocası Köprilüzâde Mustafa Bey'le tanışmasından duyduğu heyecanı okuyucuya hissettirebilmek için Mustafa Bey'le Sâķıb Dede arasında geçen diyalogda Sâķıb Dede'nin kurduğu cümleleri daha kısa tutar.

Hiķâb-ı leyyin ile buyururlar ki: "Mollâ, sen ķankı şehirdensin, burayagelmeden maķşûduñ nedir ve kimniñ evlâdısın?" Bu cümle-i esvileye cevâb-dâde olduķdan sonra mâ-fi'z-zamîrini ifâde şadedinde: " Sultânım hâzretlerinden ders okumağā geldim." "Yâ mollâ İzmir'de İstanbul'da bir h'âce bulunmadı mı ki sen andan okuyasın?" dëyi redd-i cevâb edicek, hâzret-i vâlid dañi 'özi ü ma'ķûl irâd eyledikde yine su'âl buyurur ki: "Sen mollâ, şehrin den çıķdıķda ne okurduñ?" redd-i cevâbda: " *Kâfiye* okurdum." buyurmuşlar. [7b]

Yine bir başka diyalogda Sâķıb Dede'nin şeyhi Gavsî Dede'nin sipariş ettiği duhan bıçağını bir türlü bulamamasından ötürü çektiği üzüntü ve çaresizliği anlatabilmek için metinde sadece Sâķıb Dede'nin bıçak sormak için girdiği dükkanlarda karşılaştığı kişilerin ona verdiği cevaplara yer verilmiş, Sâķıb Dede ise metinde konuşturulmamıştır. Böylelikle okuyucuya Sâķıb Dede'nin yaşadığı

¹¹³ Bkz. Ahmed Hâlis, *age*, 47b.

üzüntüden dolayı adeta konuşamayacak hâle geldiği izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dükkân sahipleri halktan kişiler oldukları için onların kurduğu cümlelerde daha fazla Türkçe kelimeye ve deyişlere yer verilmiş, Arapça ve Farsça tamlamalara yer verilmemiştir: " Dede bu yağmurda ve çamurda çok zahmet çekdiñ. Bārī kendim için bir bıçak şaklamış idim, saña vëreyim." dëyüp çıkarup vërir¹¹⁴.

Sonuç olarak *Tufeyl*, her ne kadar klasik Mevlevî metinlerine oranla daha sade bir dille kaleme alınsa da hitap edilmek istenen okur kitlesi, eserin türü ve bu türün 18. yüzyıldaki örnekleriyle kıyaslandığında eserde kullanılan dilin daha ağır olduğunu, Türkçe kelimelere daha az yer verildiğini, Arapça ve Farsça kelime ve tamlama sayısının daha çok olduğunu söyleyebiliriz. Bu seçimde yazarın aldığı eğitim, yazma alışkanlıkları, Mevlevî kültürünün ve babası Sâkib Dede'nin etkisi, yüzyılın genel üslup tercihlerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

3.5.2. Metinde Yer Alan Kalıp İfadeler

Metin incelemelerinde metnin ortaya konulması kadar metin içerisinde yer alan dil malzemesinin incelenip değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Bu dil malzemesinin önemli bir kısmını da o dilin söz varlığı oluşturur. Dilin söz varlığı denilince bir dildeki kelimelerin tamamı akla gelir. Kelime hazinesi, söz dağarcığı, vokabüler gibi değişik terimlerle de karşımıza çıkabilen söz varlığı aynı zamanda deyimler, terimler, ikilemeler ve atasözleri gibi unsurları da kapsar. Çalışmamızın bu bölümünde *Tufeyl*'de yer alan kalıp sözleri tespit etmeye ve bu sözlerin metin içerisindeki fonksiyonunu değerlendirmeye çalışacağız.

3.5.2.1. Deyimler

Aksoy tarafından "bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce"¹¹⁵ olarak tanımlanan deyimler bir yazarın üslubunu belirleyen önemli unsurlardan biridir.

Tufeyl'in 1b-76b. sayfalarını kapsayan çalışmamızda 277 adet farklı deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin metin içindeki kullanımını şöyle bir döküm halinde vermek mümkündür. Buna göre 10 defa malum olmak, 9 defa haber vermek; 8 defa rû-nümâ

¹¹⁴ age, 24b-25a.

¹¹⁵ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, c.1(İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998), 52.

olmak; 7 defa rû-be-râh olmak; 6 defa yevmen mine'l-eyyâm ve şeb u rûz; 5 defa ani'l beyân; 4 defa cüst ü cû etmek, hatıra hutûr etmek; 3 defa der-güşâ olmak, dest-res olmak, engüş ber-dehân etmek, güş-zedleri olmak, mana vermek, müşâr-ı bi'l-benân olmak, sadede gelmek, tek ü pû etmek; 2 defa can başına sıçramak, canından bizâr olmak, dâmen der miyân etmek, dâmenine teşebbüs etmek, da'vete icâbet ile varmak, dehen-güşâ olmak, dünyadan gitmek, gözden nihân olmak, güş-ı cân ile istima etmek, haber etmek, haberdar olmak, haddini bilmek, hasret-keş olmak, hatırına gelmek, hükm etmek, imâle-i ligâm buyurmak, kâbil olmamak, kemer-beste olmak, maksad-ı aksâ, pâ-ber-câ olmak, rûy-ı rahat görmemek, şedâidi ferece mübeddel kılmak, vedâ-yı bezm-i fâni eylemek, yevmen-fe-yevmen deyimleri kullanılmıştır. Geriye kalan 236 adet deyim ise metinde birer defa yer almıştır.

Görülüyor ki malum olmak, haber vermek, rû-nümâ olmak deyimleri metinde en çok tekrarlanan deyimlerdir, böyle bir kullanımın ortaya çıkışında eserin menakıp türünde kaleme alınışı ve anlatımı daha canlı kılmak amacıyla da nâsirin hareket ve tasvir içeren ifadelere daha fazla yer vermesi etkili olmuştur.

Tufeyl'de deyimlerin bazıları günümüzdeki kullanışlarına uygun olarak hiçbir şekil değişikliğine uğramadan kullanılırken bazıları ise değişikliğe uğrayarak kullanılmıştır. Deyimlerdeki bu değişiklikler genelde kelimenin başka dildeki karşılıklarının kullanılması sonucu oluşmuştur. Mesela günümüzde pamuk ipliğiyle bağlamak olarak kullanılan deyimde geçen ip ve pamuk kelimelerinin metnimizde Farsça karşılıkları tercih edilerek *rîsmân-ı penbe ile bağlı olmak*; el çekmek deyimini *dest-keş olmak*; parmağı ağzında kalmak deyimini *engüş ber-dehân etmek* şeklinde kullanılmıştır. Buna mukabil günümüzde haber vermek, dünyaya gelmek, fark etmek, gam çekmek şeklinde kullanılan deyimler metinde de hiçbir değişikliğe uğramadan aynı şekilde yer almıştır.

Tufeyl'de kimi zaman deyimdeki kelimeler arasına başka kelimeler yerleştirilmiştir. Günümüzde göz ucuyla bakmak olarak kullanılan deyim, *Tufeyl*'de araya başka kelimenin girmesi sonucu *güş-e-i çeşm ile vâlidelerine nigerân*; can kalmamak deyimini *cân daği kalmamak*; ayağı ile gelmek deyimini *ayağımız ile Limye'ye gelmek* şeklinde yer almıştır.

Ahmed Hâlis, *Tufeyl*'i menakıp türünde kaleme almıştır, bu sebeple hitap etmek istediği okur kitlesi halk tabakasının özellikle Mevlevîliğe ilgi duyan kısmıdır. Nâsir, Mevlevî büyüklerini anlattığı kısımları Türkçe kelime ve deyimlere daha az yer vererek kaleme alırken okuyucuya bir mesaj iletmek istediği veya babası Şeyh Sâkîb'in başından geçenleri hikâyeleştirdiği bölümlerde hem daha sade bir dil kullanmış hem de daha fazla sayıda deyim yer vermiştir. Özellikle de metinde duygu yoğunluklarının arttığı kısımlarda anlatımı daha çarpıcı kılmak amacıyla deyimlerden yararlanılmıştır. Eser, menakıp türünde yazıldığı için okuyucuya ibret olacak olayların sık işlenmesine paralel olarak metinde içinde bulunulan olumsuz ve kederli durumları betimleyici deyimlere daha fazla yer verilmiştir. "Cân başına sıçramak, cânı çıkmak, cânından bîzâr olmak, cigeri kebab olmak, rûy-ı râhat görmemek, rûy-ı âşinâ göstermemek, ğam çekmek, ğına gelmek, zehresi çâk olmak" bu deyimlerden bazılarıdır.

Çalışmamızda yer alan deyim ve atasözlerini belirlerken Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*¹¹⁶ adlı eserinden ve Mehmet Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*¹¹⁷nden yararlanılmıştır. Metinde geçen deyimler alfabetik sırayla verilmiştir. Deyimlerin eserde geçtiği yerleri belirtmede ise tezimizin 5. bölümünde eserin tenkitli metnini oluştururken kullanılan varak ve sayfa yüzleri baz alınmıştır. Eserde tespit edebildiğimiz deyimleri şöyle sıralayabiliriz:

âh çek- (46b)

‘aqlını başına cem’ ét- (29b)

‘âlî tut- (74b)

‘âlim-i billâh zânûsına ser-i teslîm-i irâdet koy- (15b)

‘ani'l-beyân (11a/11b/26a/31a/49b)

âsumânda cüst u cû éderken zemînde bul- (59a)

¹¹⁶ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1998)

¹¹⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1983)

‘ aşk ol- (31b)

āteş-i cān güzār ile (56a)

ayağı ile gel- (33a)

‘ ayn-ı berekāt-ı kudūmları ol- (9b)

āvīze ’-i gūş-ı hūş ét- (72a)

‘ āzim-i dār-ı ahret ol- (19b)

‘ azim-dār-ı bekā ol- (56b)

‘ āzim-i dār-ı qarār ol- (3b)

bād-pā-yı himmete süvār [ol-] (39b)

bād [merkūmṭarafına] vezān ol- (69b)

bahtı yāver ol- (60b/66b)

başına cem‘ ol- (47a)

başına taş yağ- (65a)

başına üşürül- (62a)

baş olun- (58a)

bed-nigerān ol- (9a)

be-ser ü çeşm (24b)

bende-i halka-be-gūşı ol- (18a)

ber-hevā ol- (12b)

berhūrdār ol- (30b/45a/55a)

ber-ṭarāf ét- (69b)

ber-ṭarāf ol- (35a)

be-ser ü çeşm (63a)

beste tut- (42b)

beyhūde şarf èt- (49a)

bi-ḥasebi'l-iḳtizā (12a)

bir mūyına müvāzin olma- (62b)

būkā 'ārız ol- (7b)

būkā-yı hāy hāy èt- (15a)

cān at- (23a)

cān başına şıçra- (23a/29b)

cānı çık- (61b)

cānı kalma- (18a)

canına minnet ol- (55b)

cānından bīzār ol- (21a, 32a)

cānı pervāz èt- (61a)

cānı rīsmān-ı penbe ile baḡlu ol- (61b)

cān kalma- (18a)

cānla ḥizmete kemer-beste [ol-] (11b)

cāy-ı şübhe (23a)

cereyān èt- (18a)

ciger-i kebāb ol- (56a)

cunūna nisbet èt- (31b)

cüst ü cū èt- (7a/8a/24a/67b)

çanağından āş ye- (16b)

çendān-ı ragbet buyur- (70b)

çeşm-i iltifāt ile nigerān olma- (29b)

çeşmden nihān ol- (13b)

çeşm ü rüyın karala- (41b)

dağ-ber-dağ ol- (55b)

dāmen-i būsā var- (41a)

dāmen der-miyān èt- (21a/61b)

dāmen-feşān ol- (51b)

dāmenine teşebbüş ol- (14b/39b)

dār-ı cezā ol- (53a)

da^ç vete icābet [èt] (21a/22b)

da^ç vete icābet olun- (53b)

def^ç -i sevdā (27a)

defter-i ^ç ömrün dūr- (56b)

dehen-güşā ol- (19b/51a)

dehenlerinden kand-ı nebāt pāş ol- (38b)

der-güşā ol- (19b/42b/72a)

dest-dāde ol- (69a)

dest-keş ol- (5b)

dest-res ol- (7a/64b/66b)

dest-zen ol- (14a)

devki huşk ol- (56a)

dīde-i cāna kühl-i cilā ol- (36b)

dīde-i ‘itibāra al- (18b)

dil-beste ol- (5b)

diyār-ı āhire rihlet [èt-] (44b)

dünyālar kadar mahzūz ol- (8b)

dünyalıktan bir habbesi yok [olma-] (26b)

dünyāya gel- (9a)

dünyādan git- (36a/52a)

ebnā’-i dünyādan āşinālığı kes- (72a)

elem çek- (29b)

elīf ol- (33b)

elinden bir iş gelme- (75b)

elsineye düşür- (23b)

encām-ı kār neye müncer ol- (35a)

enderūnu muhterik ol- (50b)

enderūnını iḥrāk èt- (57a)

engüşt ber-dehān èt- (5a/27a/67a)

erzel-i ‘ömre var- (36a)

esb-rān-ı himmet ol- (25a)

esb-rān ol- (49a)

eşer bulunma- (65b)

esîr-i dām-ı şoĥbetleri ol- (18b)

esrāra vākıf ol- (9a)

esrārını telemmüz buyur- (20a)

farķ êt- (60b)

ferāmūş eyle- (8a)

feryād-res-i ġaybî dest-ġîr ol- (39b)

fikr êt- (11a)

furşat-ı dest-dāde ol- (52a)

furşat ‘add êt- (52b)

furşat fevt ol- (67b)

furşatı ġanîmet ‘add êt- (21a)

fuzûlluk êt- (28a)

ġam çek- (8a)

ġam ye- (29b)

ġarîķ-i deryā-yı felāket ol- (53a)

ġına gel- (70b)

gözden nihān ol- (17b/21a)

gözün aç- (4b)

gūṣa-niṣīn ol- (48b)

gūṣ-ı cānla istimā' èt- (25b/45b)

gūṣ-güzār ol- (19a/23b)

gūṣ-ı hoşıṇa mengūṣ èt- (52a)

gūṣ-zedleri ol- (39a/41b/57a)

gūṣe-i çeşm ile nigerān (5b)

günde biṇ kerre öl- (55b)

güm-rāh ol- (23b)

kelāmını gūṣvār èt- (18b)

güft ü ṣenīd èt- (19a)

güncayış-peżīr olma- (6b)

ḥaber al- (19a)

ḥaber èt- (11a/21a)

ḥaberi gel- (4a)

ḥaber ver- (4b/6b/8a/9a/12b/23a/24b/26b/27b)

ḥaberi zūhūr ètme- (6a)

ḥaberdār ol- (38a/59b)

ḥabīr ol- (23)

ḥadden geç- (64a)

ḥaddini bil- (29a/57b)

ḥaddi olma- (30a)

ḥalka gūṣ-endāz ol- (15a)

ḥasret-i evlād ol- (evlat hasreti çek) (8a)

ḥasret-keş ol- (36b/57a)

ḥātırına gel- (11a/17b)

ḥātırı ḥuṭūr et- (7a/19b/31b/73a)

ḥayāt-baḥş ol- (37a)

ḥayretde kal- (15b)

ḥayṭ-ı ‘akıldan dūr [ol-] (30a)

herc ü merc èt- (23b)

herze-serā ol- (23b)

himmet-i ḥayr al- (29a)

ḥing-rān-ı beyān ol- (13a)

ḥükm èt- (12b/54b)

imāle-i ligām èt- /buyur- (45a/64a)

inṭāk olun- (10a)

istişmām buyur- (10b)

istişmām ol- (17b)

‘itimād gelme- (57b)

kābil olma- (8a/73b)

kābil-i ta‘bīr olma- (58b)

ķabil-i ta^ç rīf degil [olma-] (58b)

ķadem-nihāde ol- (18a)

ķadem-i nihāde-i rūy-ı zemīn ol- (5a)

ķadrini bil- (4b/67b/76a)

ķalbine ilhām olun- (25a)

ķanını da^ç vā èt- (18a)

ķan tūt- (66b)

ķapudan t̄ard olun- (9a)

ķarar-dāde ol- (52b)

ķaṭ^ç -ı merāḥil èt- (12a)

ķaṭ^ç -ı mesāfe èt- (21a)

ķemer-bend-i ġayret ol- (34b)

ķemer-bend ol- (45a)

ķemer-beste ol- (5b/19b)

ķendüye mu^ç ādil ferd-i aḥd cihānda olma- (75b)

ķeyfī gel- (43a)

ķīl u ķāl èt- (54b)

ķıyāsdan efzūn z̄uhūr èt- (28a)

ķıymetini bil- (74b)

ķüşayış-i baḥtları izdiyād-pezīr ol- (9b)

lem velā dē- (76b)

lenger-i iḳāmeti kopar- (20a)

leylen mine'l-leyālī (44b)

leyl ü nehār (40a)

maḥşerden nişān vēr- (15a)

maḳşad-ı aḳşā (10b/16a)

ma^ç lūm ol- (10b/13b/15b/16a/20a/22a/23a/40b/41a/52b)

ma^ç lūm edin- (22a)

ma^ç nā ver- (15a/16a/31b)

mefāsīd ḳaynat- (57b)

menzile-i selāmete īşāl ol- (39b)

min ^çindillāh (7b)

misli görölme- (61b)

miyān-beste ol- (33b)

mūcib-i taṭvīl ol- (5b)

murādıḡı vēr- (45b)

mūkerrem ü muḡterem tut- (61b)

müşār-ı bi'l-benān [ol-] (7a/8b/ 14b)

müteḡayyir ḳal- (21a/23a)

nām u nişānı ma^ç lūm olma- (6a)

nazar-ı iltifāt etmek- (74a)

nefsi sîned e bend ol- (37a)

netf-i telemmüz etmek- 69b

‘özr eyle- (24b)

‘özr ü ma‘kül irād eyle (7b)

pā-ber-cā ol- (43a/76a)

pā-nihāde-i meydān-ı dünyā olma- (9a)

pençesinden hālāş ol- (16b)

perde-keş-i rûy-ı gayz ol- (25b)

pervāz-ı vaṭan-ı aşliyye etmek- (49b)

rāyiḥa-i (‘azl) meşmûm olun- (67a)

rişte-keş-i silk-i taḥrîr olun- (6b)

rû-be-rāh ‘uḳbā ol- (45b)

rû-be-rāh ol- (38a/47a/55b/60b/67a/69a/71a)

rûmāl ol- (38b)

rû-nümā ol- (5a/39b/45a/46b/59a/60a/67b/72a)

rûşenā-yı çeşm baḥş ol- (59a)

rûy-ı āşinā gösterme- (20b)

rûy-ı rāḥat görme- (54b/55a)

rûy-ı siyāh ol- (51b)

ruy-ı zarûret gör- (49b)

rūzgār-ı zūr-kār (49a)

sā' atini gözle- (40a)

şaba-reftār ol- (23a)

şadede gel- (16a/37b/56a)

şāf-zamīr ol- (10a)

şāhib-i firāş ol- (17a)

şayd èt- (22b)

semt-i muḥālefete git- (63b)

seng-endāz-ı hüveydā ol- (65a)

ser-ā-pā (6a)

ser-be-ceyb buṭūn ol- (41a)

ser-ber-āver ol- (26a)

ser-efrāz (10b)

ser-firāz ol- (14b)

ser-guşīde-i girībān ye' s ol- (49a)

ser-menzil-i maḫşūdā şitābān ol- (25a)

ser-i mū (20b)

ser-nigūn èt- (51a)

ser-zede ol- (27b)

serīr āver ol- (50b)

serīr-āver-i nāṭıḳ ol- (12b)

ser-āzāde ol- (20b)

sermāye-i ‘ömri telef [ét-] (43a)

ser-i mū taḥallūf étme- (16a)

ser-i pā eyle- (76a)

ser-tā-be-ḳadem (24b)

sitem çek- (52b)

söz söyle- (15a)

sāḥa-i dünyāya tūlū‘ (etmek): (4a)

sālimen gel- (63b)

şeb u rûz (15b/48b/50b/57a/63a/68b)

şedā’idi ferece mübeddel kıl- (22a/56b)

şedd-i niṭāk buyur- (12a)

şeyāṭīn-i ins duḥūl ét- (54b)

şükr-i yezdān ét- (21b)

şüst ü şū ét- (17b)

ta‘aşşuk-nümā ol- (13a)

ṭab-ı laṭīflerine ḥoş gel- (17b)

taḥlīş-i girībān (44b)

taḥlīş-i dāmen edeme- (14b)

taḥassür çek- (67a)

taḳdīr-i ilāhī (19a)

taşfiye-i nefis èt- (28b)

taṭvīl-i kelām (4b)

ṭayy-ı ṭūmār-ı ‘ömr èt- (52a)

tebdīl-i hevā èt- (17b)

tecessüs èt- (27a)

tecrübe kaydına düş- (31a)

tefevvüh èt- (15a)

kalbini tefrīc buyur- (12b)

tek ü pū èt (21a/26a/43a)

üzerine gel- (17b)

vedā‘ -i bezm-i ‘ālem-i fānī èt- (36a)

vedā-i bezm-i fānī eyle-(45b/70a)

yār u aġyārdan sâ’il ol- (19a)

yed-i ṭulā şahibi ol- (14a)

yerinden harekete mecāli olma- (17b)

yevmen-fe-yevmen (9b/48b)

yevmen mine'l-eyyām (24a/25b/31b/68b/73a/76b)

zaḥmet çek- (25a)

zānūsına ser-i teslīm-i irādet koy- (15b)

zîr-i dendânından mürekkebi siyâhî gitme- (16b)

zehresi çâk ol- (69b)

3.5.2.2. Atasözleri

Tufeyl'de atasözlerine fazla rastlanmamasına karşılık atasözünü çağrıştıran söyleyişler veya hikmetli sözler diyebileceğimiz özlü sözler dikkati çeker. Bu sözler, yaşam tecrübesinden elde edilmiş öğüt niteliğindedir. Metinde geçen atasözü ve atasözü niteliğinde olabilecek bazı ifadeleri alfabetik olarak ve şöyle sıralayabiliriz:

‘Âlem-i bālâda bir emre temşîyet vèrilmedikçe esfelde olmaz imiş (35b)

Bir binâ tâ ki hārâb olmaya ma‘ mûr olmaz (28a)

Dervîş pûr-teşvîş gördiği bir beriyye-i pûr-tâbdır ki şahrâ-i cinni düşe heybet alur. (29b)

Dünyâ sitemlerinden bir çâşnî kalmadı ki çeşîde olmamış ola. (56a)

Her ‘usruñ bir yûsri vardır. (28a)

Kulak ‘âşık olurmuş gözden öñdin. (13a)

Melâ‘ ike içinde şeytân tekevvünü (8b)

Mürîd-i şâhib-i himmet her neye ki teveccüh êde lâ-maḥall ḥuşûli müyesser olur (25a)

Münkir-i ‘amâ-yı başar-ı başîret ‘amâ-yı zâhirîyi muktezî olurmuş. (56a)

Sâ’ik-i takdîr ednâ bahâne ile tevḥîk eyledi. (8b)

Şîka billâhdan özge ‘âlemde silâh olmaz imiş. (14b)

3.5.2.3. İkilemeler

"İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır."¹¹⁸ Gerek konuşma dilinde gerekse yazı dilinde çokça işlenmiş olan ikilemeler, Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından olan Göktürk ve Uygur metinlerinden itibaren karşımıza çıkar¹¹⁹. "İkilemeler ifadeye güzellik, akıcılık, ahenk ve etkili bir anlatım gücü katıp manayı pekiştirir ayrıca ses-anlam bütünlüğü oluşturur, böylelikle de anlatılanların zihinde kalmasını kolaylaştırır"¹²⁰.

Yaptığımız incelemeler sonucu *Tufeyl*'de hatırı sayılır miktarda ikileme bulunduğunu tespit ettik. Bu ikilemelerin çoğu atıf tamlaması şeklindedir ve Arapça ve Farsça kelimelerle oluşmuştur. Eserde geçen *hadem ü haşem, kıl u kâl, dâr u diyâr, haseb ü neseb* gibi ikilemeleri oluşturan sözcüklerin Arapça; *pîr ü bernâ, derûn u birûn, dost u düşmen, cüst u cû* şeklindeki ikilemelerdeki sözcüklerin ise Farsça olduğu görülür. Eserde ayrıca *sinn ü sâl, nush u pend* gibi Arapça ve Farsça kelimelerin birlikte kullanıldığı ikilemeler ile az miktarda *âh u vâh, hây u hûy* gibi ses taklitlerinden oluşan ikilemeler de mevcuttur. Metinde Türkçe kelimelerle oluşan herhangi bir ikilemeye rastlayamadık.

Tufeyl'de yer alan ikilemeleri oluşum şekilleri açısından incelediğimizde eş ve yakın anlamlı kelimelerle oluşturulan atıf tamlaması şeklindeki ikilemelerin diğer türdeki ikilemelere göre daha çok olduğu görülür. Eserde geçen eş ve yakın anlamlı ikilemelerden bazıları şunlardır: *hadem ü haşem, güft ü şenîd, geşt ü güzâr, güft ü gû, kıl u kâl, nâm u şân, şüşt ü şû, va 'z u tezķîr, sin ü sâl, dâr u diyâr, cidd ü sa'y, cidd ü cehd, tenbel u keslan, nuşh u pend, bâğ u bağçe, evza' u etvâr, belîğ ü faşîh, haseb ü neseb, seyr ü seyâhat, melbûsât u maţ'ûmât, lertzân u rîzân, gam u hemm, ferâset ü kiyâset, hevâ vü heves, tek ü pû, hümûm u gumum, emed ü reft, zevk u şafâ, hây u hûy, âh u vâh, ser-tâ-be-ķadem* vs.

¹¹⁸ Vecihe Hatipoğlu, **Türk Dilinde İkileme** (Ankara: TDK,1971), 9.

¹¹⁹ Mehmet Yastı, "Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s.21 (1997):53.

¹²⁰ Yaşar Aydemir, Halil Çeltik, "Gazelde İkileme Redif ve İkileme Kafiye", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, s.4/2 (2009): 80.

Metinde sık görülen bir diğer atıf tamlamasına dayalı ikileme çeşidi de zıt anlamlı kelimelerle oluşanlardır. *Yār u āgyār, ayende vü revende, derūn u bīrūn, şeb u rûz, leyl ü nehār, dost u düşmen, pīr u bernā, zīr u bālā, hayr u şerr* gibi ikilemeler bu şekilde oluşana örnek gösterilebilir. Metinde ayrıca *heyhāt heyhāt, sümme u sümme; germ-ā-germ, kirām-ā-kirām, fevc-ā-fevc, gün-ā-gün, ser-ā-pā, gürūh-ā-gürūh, dūr-ā-dūr, vaqt-ā-vaqt, yek-a-yek, şehir-be-şehir, yevmen-fe-yevmen, pey-ender-pey, ẖ āh u nā-ẖ āh, gāh u bī-gāh* gibi bir kelimenin çeşitli eklerin yardımıyla yalın halde tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler de mevcuttur. Bununla beraber bu tür ikilemelerin bireysel üslûbu yansıtmaktan uzak olup dönemin edebî dilinde sıklıkla kullanılan ifadeler olduğu unutulmamalıdır.

Ahmed Hâlis, metnin hemen hemen her bölümünde yeri geldikçe ikileme yer vermiştir ve metinde kullandığı bu ikilemelerle anlatımına güzellik katıp onu güçlendirmekle kalmamış, ikilemelerin yapısındaki ses uyumuyla metnin akılda kalmasını kolaylaştırmıştır.

3.5.2.4. Dinî İçerikli Kalıp Sözcükler

Tufeyl'in menakıp türünde kaleme alınması ve menakıba konu olan zatın ve nâsirin bir Mevlevî şeyhi olması gibi sebeplerden ötürü eserde özellikle dinî ve tasavvufî pek çok kalıp söz ve cümleye yer verilmiştir. Eserde yer alan bu kalıp ifadeler Arapça kelime ve tamlamalardan faydalanarak oluşturulmuştur. Menakıpta yer alan kalıp ifadeler daha çok saygı duyulan zata saygı ve hürmet bildiren sözler, dua mahiyetindeki sözler ya da hikmetli sözlerden oluşmaktadır. Ancak bu tarz kalıp ifadeler dönemin edebî dilinde sıklıkla kullanıldığı için tam olarak yazarın şahsî üslûbunu yansıttığını söyleyemeyiz. Metinde kalıp ifadeler ekseriyetle Sâkib Dede'nin kerametlerinin anlatıldığı bölüm sonlarında, nâsirin okuyuculara öğüt verdiği kısımlarda ve İslam büyükleri bilhassa Mevlevî tarikatı mensuplarının anlatıldığı kısımlarda yoğunlaşmaktadır. Eserde yer alan kalıp ifadelerden bazıları şunlardır: *lā yu'add u lā-yuḥṣā, 'aleyhi's-selām, 'ani'l-beyān, nevverallāhu merḳaduhu, fe'fehem ve'l-ye' tebir, in-şā'allāhu teālā, ḳaddesallāhu ervāḥuhum, kemā fi'l-evvel, ḳuddise sırruhu'l-nūrānī, ḳuddise sırruhu'l-münīr, mā-fi'z-zamīr, rahmetullāhu 'aleyh, bi-ḥamdillāh* vs.

3.5.2.5. Diğer Kalıp İfadeler

Eserde geleneksel kalıp ifadelerin dışında nâsirin metinde çeşitli sebep ve fonksiyonlarla tekrarladığı ifadeler mevcuttur. Bu tür kullanımların büyük kısmı Osmanlı nesrinde yaygın olarak kullanılan kalıplardır. Ahmed Hâlis, metinde; *telaḳḳî-kerde(miz)dir ki, şifâhen telaḳḳî-kerdemizdir ki, mesmû'ımızdır ki, vaḳtâ ki, naḳl-kerdedir ki* gibi ifadeleri okuyucuya yeni bir konuya geçileceğini hissettirmek için kullanırken *feḥvâsınca, maẓmununca, mantûkı, mâ-şadaḳı* gibi ifadeleri ise kendi sözlerini desteklemek amacıyla eserde geçen alıntı sözler, kalıp ifadeler ya da atasözlerinden sonra kullanmıştır. Nâsir bazen de anlatılan konu hakkında söyleyecek daha çok sözü olduğunu ama şimdilik bu kadarıyla yetineceğini belirtmek için *biz(naḥnu) şadedimize gelelim, mûcib-i tatvîl olur, zıkr-i bâ'is tatvîl-i kelâmdır, kâbil-i ta'bîr değil, rişte-keş-i silk-i taḥrîr olunsâ* gibi ifadeler kullanmıştır ki bu ifadeler aynı zamanda yeni bir konuya geçileceğin habercisidir.

3.5.3. Alıntılar (İktibaslar)

Tufeyl'de eserin menakıp türünde kaleme alınışı sebebiyle dua, hadis, ayet ve bilhassa kalam-ı kibâr kabilindeki sözlere sıkça yer verilmiştir. Manzum parçaların metin içinde kullanımı bölümünde metinde yer alan kalam-ı kibâr kabilindeki sözlere ve eserde kullanım işlevine değinileceği için bu başlık içinde ayrıca değinmeye gerek görülmemiştir.

Eserde geçen hadis iktibaslarının bazıları tam iktibas dediğimiz hadisin hiç değiştirilmeden olduğu gibi eserde yer alması bazıları ise nakıs iktibas denilen hadisin manasının korunması ancak tamamının aktarılmaması şeklinde tanımlanan iktibas çeşidine örnek teşkil edecek şekilde kullanılmıştır ve okuyucunun bilgisini artırmak, anlatılanları desteklemek bir başka deyişle manayı teyit etmek ve hoş bir anlatım yakalayabilmek amacıyla kullanılmıştır.

O zât-ı sûtüde-şifâtın evvelâ hüsn-i [18b] şüreti şâniyen hûb sîreti şâlişen belîğ ü faşîh vecîz ü mü'eşşir beyân u va'z u tezkîri ve *inne mine'l-beyâni le-siḥren* ḥadîs-i şerîfi mûcibince siḥr-i helâl kadar te'sîri olduğu ḥâliyen intikâlleri *min-darin ilâ-dârin* ḳarîb olmaḡla müstemi'îni olanlardan bunı ıtrâya ḥaml edüp şübhesi olan kimseler su'âl etsünler.

Tufeyl'den alınan ve içinde tam iktibasa örnek olacak bir hadisi barındıran bu parçada nâsir, iktibastan etkili sözün önemini vurgulamak ve babası Sâkib Dede'nin güzel söz söyleme yeteneğini övmek amacıyla faydalanmıştır.

Zâhir olan muvaḳḳar tuṭmaları ‘aḳl-i ma‘âdları imtiyâzına göre tâcü'l-kirâma olup tavṣîf-i dîvân-ı münîflerinde külah-ı şerîf ḳaṣîdesinde münfehim olunur eger *der- ḥâne kesest* lisân-ı dürer-bârları aṣlâ mā-lâ-ya‘nî ile taḥrîk olmamış ma‘nâ-yı ḥadîs-i laṭîf maḏmûnı ki insânda bir pâre laḥm-ı zâ‘id vardır ki ḳaçan ol ṣalâh olsa cümle a‘zâ ṣalâh olur, ḳaçan ol fâsid olsa cümle â‘zâ fâsid olur zıkrı sebḳat eden yâd-ı ḳasemde ne ḳadar kuvvet-i zâbıṭaları var ise beyḥûde tekellümde daḥi ziyâde [...]

Eserin 74. varağının b yüzünde yer alan bu hadis eserde orjinal şekliyle aktarılmamış hadisin sadece anlamı okuyucuya iletmeye çalışılmıştır.

3.5.4. Ara Söz Kullanımı

Osmanlıcada *istidrâd*, İngilizce ve Fransızcada *digression* kelimeleriyle ifade edilen *arasöz* genel olarak ana konudan ayrılma, merkezî temadan uzaklaşma biçiminde tanımlanır. Eğer arasöz konu içinde bir başka konu oluşturacak kadar uzun ve bağımsız ise bazen *excursus* ya da *episode* adını alır. Ancak araştırmacılar nerede arasözün bittiği ve nerede episode'un başladığı konusunda ortak bir görüş içinde değillerdir¹²¹. Arasözler, bir eserin edebî üslûp özellikleri içinde yer alan, eserin üslûbuna rengini veren önemli bir retorik araçtır ve yeri geldikçe eski ve yeni epik geleneğinde, klasik romanlarda, halk masal ve efsanelerinde ayrıca çağdaş edebiyatta sıkça kullanılmıştır¹²².

Tezimize konu olan Ahmed Hâlis'in kısaca *Tufeyl* diye isimlendirdiğimiz eserinde hatırı sayılır oranda arasöz kullanımı mevcuttur. Elbette bu oranın yüksekliğinde eserin menakıp türünde kaleme alınmış olması sebebiyle didaktik bir yönünün bulunması, eseri kaleme alan zatın bir Mevlevî şeyhi oluşu, bu nedenle eserde kendi görüş ve düşüncelerini okuyucuya aktararak öğüt verme isteği ayrıca eserde yaşanan birçok olaya tanık olma ya da birinci ağızdan dinleme fırsatını yakalamış olan nâsirin kendi gözlem ve çıkarımlarını aktarma isteği gibi faktörler etkili olmuştur. Tüm bu faktörlerin eser içeriğine yansımaya baktığımızda *Tufeyl*'de yer alan arasözleri genel hatlarıyla görüş bildiren arasözler, açıklayıcı arasözler ve örnekleyici arasözler olarak sınıflandırabiliriz.

¹²¹ Kemal, Sılay, "Ahmedi'nin Osmanlı Tarihinde Arasöz (Digression) Tekniğinin Kullanımı ve İşlevi", *Türkoloji Dergisi*, s.9 (1991): 154-155.

¹²² *age*, 155- 162.

Uyarı/Korkutma Amaçlı Arasöz

Tufeyl'de kullanılan arasözler eserin adeta didaktik yönünü oluşturur. Ahmed Hâlis, özellikle babası Sâkıb Dede'nin serencamını ve kerametlerini anlattığı kısımların sonlarında; anlatılan konuya uygun olarak ey sâlik, ey merd-i nâdân, ey merd-i muvahhid, ey mürîd-i hodbin, elâ ey tâlib-i sâlik gibi sıfatlarla başlayan cümleleriyle müridlerine nasihatlerde bulunarak onları yola getirmek isteyen bir şeyhin vaazını andıran ifadeler kullanarak okuyucuya seslenmiştir. Ahmed Hâlis, metinde Mevlevî dedelerine düşman olan Kürd İbrâhîm adlı bir zatın elime fırsat geçse bütün dedelerin ayaklarını kırardım, kabilindeki sözlerinden sonra bu şahsın başına gelen felaketleri anlattır ve daha sonra arasöz aracılığıyla okuyucuya seslenerek mübarek zatlara saygısızlık yapanların başlarına neler geleceğini dile getirir.

"Ey merd-i nâdân [u] münker bu nuşhum gûş-ı hûşîna mengûş édüp mu'teber olasin ki ekşeriyyâ münkir-i evliyâullâh olan kimselerin evlâdı olmayup bilâ-‘aķıbet hasret-i evlâdla dünyâdan gider eger olursa daķı neri muħanneş-i mârresi kaķbe ola gelmiş. ‘Ādet-i müttekanne-i ilâhî böyle cārî olmuşdur ne‘ ūzû billâh min inkârı evliyâ" [52a-52b]

Öğüt Amaçlı Arasöz

Eserin bir başka bölümünde ise nâsir, babası Sâkıb Dede'nin kanaatkar ve perhizkar tutumu sebebiyle her sıkıntıya düştüğünde Allah tarafından nasıl çeşitli nimetlerle ödüllendirildiğinden bahsettikten sonra yaklaşık bir buçuk varak süren ve yine amacı okuyucuya nasihat vermek olan içinde açıklayıcı ve örnekleyici unsurların bir arada kullanıldığı ayrıca *Mesnevî*'den alıntılarının olduğu bir arasöz kullanımına başvurur.

"[...] ey sâlik sen daķı mütenebbih ol ki ibtidâ bu perhîziñ intihâsı böyle ni‘mete mübeddel olduğı gibi her usruñ bir yüsri vardır. Fî zamâninâ hâzâ bir cân bir tekyeye vardıkda ibtidâ vakfını şâniyen ta‘âmını şâlişen şeyhiñ ta‘ayyüşünü teftîş eder. Be hey derdmend vekâleten şaņa cevâb vèrelim ki evķâf ħuşûşı bir ħabbesi yâ şeyĥ veya mütevellîde ħalursa şart-ı vâķıf ūzre meşrû-ı şarf olunmaz ise ol ħabbe anlardan mes’ûldür. Sen bir bî-ser ü pâ kimsesin aslâ seniñ ol umûrda ‘alâķağ yokdur. Bu naşihati kabûl etmeyüp hevâcis-i nefşâniyye ve tesvîlât-ı şeytâniyye ile foğulluk edersin. Dünyevî şermsâr olduğdan şoğra sülûķıña ve uĥrevî ‘ayn-ı zarardır ve evķâf teftîşi içün dervîş olmuş olursuñ ve faķr u fenâda beyhude ħalursun ve belki muħacce eyledüğün şeyĥ bir şâhib-i nefş-i ‘âlî-cenâb kimse ise merdûd-ı tarîķ olmak ile ħalıbı bırağursın. Bu daķı ħavf olunur ve kendi işinden yüz biñ fersaĥ ba‘îd olursun. Şâniyen iç‘âm ħuşûşî seğın faķra duĥûlünde ‘abdü'l-bağın ve'l-ferc olsun, dëyü sikke-puş etmediler. Seni riyâzât u perhîz ile taşfiye-i nefş itsün; aĥlâķ-ı ħasene ile taĥallî aĥlâķ-ı zemîmeden taĥallî ile bir merd-i kâmil olsun ve ħuyûdât-ı nefşâniyyeden biri olsun. Ne an ki erbâb-ı himmet et‘ime ħaydında bulunmazlar.

Anlar rûh-perver olmağa ictihād ederler , dèyü et'ime kaydında bulunmazlar.[....] Çünkü senin himmetin def'-i cû' imiş. Tekyede ne ararsan var, hâne-i dünyâda senin istediğin lût u pût çok, anda icrâ-yı şehvet eyle. Yoksa bu hâne-kâhların mevzû'ı senin bildiğin gibi değildir.[...] Şâlisen şeyhin ta' ayyüşü huşûşunda ol hiç vazîfen değil. Sen henüz hazîz-i nefsanîyyetde bî-ser ü pâsın rütbe-i şeyhden ne haberin vardır? Anun ta' ayyüşü senin rütbe-i hîçne göre çok görünür. Meşayih-i zevi'l- ihtirâm hakkında Meşnevî-i Şerîf'de olan ta' rîfâta im'ân oluna. Hâce-yi Ahrâr ile ol haddini bilmez dervîşin mâcerâsı gibi bu maḥalde irâdî lâzım olan hikâyetlerden Hâce-yi Ahrâr cenâbı beyne'l-evliyâ bir Süleymân-meniş ve Dârâ ve Cem-reviş zuhûr eden vücûdlardan olup [...]" [28a-29a]

Bilgi Vermek Amaçlı Arasöz

Ahmed Hâlis, babası Sâkîb Dede'nin gittiği bir diyarda Bektaşî Tarikatına bağlı kötü niyetli kişilerce özel bir günde kurban edilmek kasdıyla yemeğe davet edilişi olayını anlattıktan sonra arasöz kullanarak Bektaşî Tarikatı ve tarihi hakkında okuyucuya kendi görüş ve bilgilerini aktarır. Ancak daha sonra bu tarikat hakkındaki olumsuz düşüncelerinin yanlış değerlendirilip Hacı Bektaşî Velî'yi eleştirdiği şeklinde anlaşılmasından çekinerek açıklayıcı bir üslûp yoluna gider ve Hacı Bektaşî Velî ile onun zamanındaki Bektaşîleri överek onları bu anlattıklarından tenzih ettiğini söyler.

"Bu ser-güzeşt-i garîbeden sâlikîne ma'lûm olsun ki her ne diyârda olursa olsun tâ'ife-i abdâlân ki Bektâşîyye Tarîkî'ne kendüleri isnâd ederler, anlar ile görüşmeyeler ve ihtilâf etmeyeler. Hâşâ Hâcî Bektâş-i Velî *kuddise sırruhu'l-'azîz* hazretleri anlardan bîzâr ve anlar rû-sîyeh-i dü-cihândır. O şübhe olmaya ki tarîkat-ı 'aliyye-i Bektâşîyyede bu cins nâ-şâyeste şâ'ibe ola. *Ne 'üzü billâhi min hemezâti's-şeyâti'n* hâşâ vü hâşâ lâkin Şâh İsmâ'îl vaktinden berü bu tarîka-i zenâdîka-i A'câm duḥûl etmekle Tarîka-i Bektâşîye(y)i herc ü merc edüp 'anede-i cühelâ-yı etrâk daḥî munzam olmaḡla bi'l-küllîye güm-râh olmuşlardır. [...]" [23a-23b]

Nükte Amaçlı Arasöz

Nâsir bir başka bölümde Şeyh Ahmed Köseç'in niçin bütün müridlerine "tenbel" diye hitab ettiğini Nükte şeklinde bir başlık açarak açıklayıcı arasöz kullanarak izah etmeye çalışmıştır.

"Nükte: Şeyh Ahmed Köseç cümle mürîdin u muhibbîne tenbel telkîbiyle hitâb buyururlar imiş. Münfehim olan budur ki kendülerin tarîk-i Ḥaḡda cidd ü sa' ylerine göre sâ'irleri tenbel u keslân olduğundan nâşî gayretde olmaḡiçün tevbiḡan buyururlar, ol daḥî hafâyâsın kendüleri â'lemdir. Elâ ey tâlib-i sâlik, sen eger şeyhin aḡvâlinde iştibâh edersin Şeyh Ahmed Köseç menâkıbını hazret-i vâlid-i mâcidiñ *Sefîne-i Nefîse* nâmıyla mevsûm menkabelerinin cild-i şâlisinde Dervîş 'Alî lâ-mekân zikrinde tefahḡuş ve Elmalılı Halîl Efendi ḡayşîyyetini anlayayım dersen yine menkabe-i merḡūmenin cild-i evveli Çelebî Bûstân-ı Şânî *kuddise sırruhu's-sâmî* kerâmâtında tedebbür edesin." [17a]

Kaynak Vermek Amaçlı Arasöz

Nâsir, arasözleri kimi zaman da eserde adı geçen önemli şahsiyetleri anlatmak ya da bu şahsiyetler hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler için Sâkîb Dede'nin *Sefîne* adlı eserinin hangi bölümüne bakmamız gerektiğini söylemek amacıyla kullanmıştır. Sucu Dede, ‘Ali Paşa ve Şeyh Ahmed Köseç gibi zatların hasletleri ve hayat hikâyelerinin anlatıldığı kısımlar bu tarz kullanımlara örnek gösterilebilir.

"[...] dede-i merķūmuñ ahvālinden bir nebze naķl olunmağa muhtācdır ki ķābil-i ūlfetimdir anlayasın ve hāzret-i vālidin miķdār-ı havşalası münfehim ola. Evvelā dede-i merķūm ūmmī, ‘ālim-i düşmen ve ‘inādına muşirr ve heykel-i ķalenderīde kendüyi yegāne ‘add eder ve dervīşān-ı mevlevīden kendüye mu‘ādil ferd-i ahd cihānda yokdur, şanur.[...]" [75a]

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere nâsir kullandığı arasözleri eser içerisine başarıyla katabilmiş ve çeşitli ifadeler aracılığıyla asıl konuya bağlamayı başarabilmiştir.

Tarihî Bilgi Amaçlı Arasöz

Ahmed Hâlis arasözleri ayrıca döneminin önemli olay ve savaşlarını -İran Seferi, Tiflis Fethi vs.- anlatmak için kullanmıştır.

"[...] ‘Acem Seferi olmazdan muķaddem Sultān Aķmed tokuz hāzīneye mūhūr urdı. Her hāzīne elli iki biñ kise olmak üzere sonra ahvāl yine mūncerr oldu. Karībū'l-ahd olmağla cümle niñ ma‘lūmıdır ki vaķ‘a-i sefer-i ‘Acem'e o hīzāneler cümle telef olduğdan sonra İbrāhīm Paşa Muħammed kethüdā malından mā‘-‘adā Sultān Maħmūd evāşıt vāktine ķadar ne miķdār hāzīne cem‘ etti ise cümle İran tarafına harc olmuşdur. İflās-ı devlete zuhūr etmekle Tiflis işāretleri bu imiş. Tiflis ķarāñu demedir, öyle bir zulmete uğradılar ki meger hūrşīd-i kıyāmetde düşini göreler ve kıs-aleyhi'l-bāķī ve meclis-i şerīflerinde İran Seferi yād olundukda ekşer bu beyīt ile terennūm buyururlar idi [...]" [72b]

Sonuç olarak arasözler yukarıda da zikr ettiğimiz sebeplerden ötürü *Tufeyl*'in üslûbunu oluşturan en önemli karakteristik özelliklerden biri olmuştur diyebiliriz. Hâlis Dede, eserinde kullandığı arasözleri ekseriyyetle nasihat vermek, anlatılan olayları açıklamak, örneklemek ya da görüş bildirmek amacıyla kullanmıştır ve kullandığı arasözlerdeki cümleleri daha çok istek, emir ve geniş zaman kipleriyle oluşturmuş, genellikle arasözlere seslenme nidalarıyla başlamıştır.

3.5.5. Manzum Parçaların Metin İçindeki Kullanımı ve Fonksiyonu

Mensur eserler içerisinde manzum parçaların kullanımı Eski Türk Edebiyatı metinlerinde sıkça karşılaştığımız bir durumdur. Bu durumun temel sebeplerinden biri nâsir tarafından söylenmek istenen ve verilmek istenen mesajı daha etkileyici ve çarpıcı bir hale getirmek; bir diğeri ise kimi araştırmacılara göre o dönem sanatçılarının asıl hüner ve sanat gösterme alanını manzum eserler olarak görmeleri ve bu sebepten mensur türde yazdıkları eserleri manzum parçalarla kıymetlendirme ya da şairlik güçlerini gösterme gayesidir¹²³.

Çalışmamıza konu olan *Tufeyl*, her ne kadar mensur bir eser olarak kaleme alınmışsa da içerisinde manzum parçalar da barındırmaktadır. *Tufeyl*'in tezimize konu olan 1b-76b varakları arasında 71 manzum parça kullanılmıştır ve bu manzum parçaların 18'si Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden, 12'si Ahmed Hâlis'in kendi yazdığı şiirlerinden, 7'si Sâkîb Dede'nin şiirlerinden, 1'i Hâfız'dan, 1'i Bursalı Tâlib Efendi¹²⁴den, 1'i Sâkîb Dede'nin oğlu Şeyh Muhammed Muhlis¹²⁵den, 1'i Rahmî¹²⁶den, 1'i Fazlî¹²⁷dan yine 1'i Sâ'ib-i Isfahânî'den aktarılmıştır. Bunun dışında eserde müellifi nâsir tarafından belirtilmemiş 28 manzum parça yer almaktadır. Menakıpta yer alan manzum parçaları ait oldukları diller açısından incelediğimizde mevcut 71 manzumeden 41'inin Farsça, 27'sinin Türkçe, 3'ünün ise Arapça kaleme alındığı tespit edilmiştir. Bu manzum parçaları eserle kaynaştırmak

¹²³ Okuyucu, *age*, 13-14.

¹²⁴ Bir dönem mollalık yapmış, divanı olan bir şairdir. Bkz. Ahmed Hâlis, *age*, 54a-54b.; "Tâlib Muhammed Efendi Bursavî 1118/1706: Söz üstâdı tavsîfine liyâkat gösteren şairlerden olup Bursalıdır. Erzurum kadısı iken 'Tâlibâ şâd ola rûhun Fâtîha' mısraının delâleti olan 1118'de vefat etti. Dîvânı basılmamıştır. Mûsikîye de intisâbı vardır. Dîvânında mevcut Farsça gazellerinde 'Âzîm' mahlâsını seçtiği anlaşılmaktadır." Bu bilgi için bkz. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c.2 (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 416.

¹²⁵ Sâkîb Dede'nin henüz on yedi yaşındayken vefat eden oğludur. Ahmed Hâlis *Tufeyl*'de onun genç yaşına rağmen birçok ilm tahsil ettiğine ve şiir yazmadaki hünerine değinir. Bkz. Ahmed Hâlis, *age*, 50a.

¹²⁶ Rahmî Pîr Muhammed Çelebi (975/1567): Tanınmış şairlerden olup Bursalıdır. Bursa Yenişehir'inde müderris iken "Cân-ı Rahmî'ye rahmet" mısraının delaleti 975 H. tarihinde vefat etti. Yahya Bey'in "Şâh u Gedâ"sına "Şâh u Dervîş" ismindeki naziresiyle ve Molla Câmî'nin "Tuhfetü'l-Ahrâr"ını tercüme ve şerh etmesiyle tanınır. Adı geçen her iki eser de basılı değildir. Bu bilgi için bkz. Mehmed Tâhir, *age*, 299.

¹²⁷ *Tufeyl*'de şiirine yer verilen Fazlî mahlaslı şairin yaşadığı yüzyıl ve bir dönem Kütahya'da ikamet etmesi sebebiyle Fazlî Ali Çelebi olabileceği kanaatindeyiz. Fazlî: Kara Fazlî diye bilinen Fazlî Ali Çelebi, Zâtî'nin talebelerinden olup aslen İstanbulludur. Aşık ve Hasan Çelebi tezkirelerinde ismi Muhammed diye yazılıdır. Osmanlı padişahlarına katıplık hizmetinde bulunan Fazlî, hicri 971 tarihinde Kütahya'da vefat etmiştir. "Hüsrev ü Şirin" tarzında beş bin beyitli "Hümâ-yı Hümâyûn" ünvanlı bir manzumesi, Sâdî'nin "Gülistan"ına nazire makamında "Ravzatü'n-nûr" ve Hocandî'nin "Bediü'l-esmâr"ına taklid olarak yazdığı "Gül ü Bülbul" isminde bir mesnevisi vardır. Bu bilgi için bkz. *age*, 107.

adına nâsir, alıntılanan manzumelerden sonra anlatılan duruma ve manzum parçanın metindeki işlevine uygun olarak genellikle *vaқта ki, mesmū'ımızdır ki, telakkî-kerdemizdir, ma'lûmımızdır ki; mâ-şadağı, feḥvāsınca, mübtegāsınca ve mazmûnı* gibi ifadeler kullanmıştır.

Tablo 2: Tufeyl'de Yer Alan Manzum Parçaların Sayısı ve Bu Parçaların Ait Oldukları Kişiler

	Türkçe	Farsça	Arapça
Mevlânâ		18	
Ahmed Hâlis	5	7	
Sâkib Dede	7		
Hâfız		1	
Muhammed Muhlis	1		
Sâ'ib-i Isfahânî'		1	
Bursalı Tâlib Efendi	1		
Rahmî	1		
Fazlı	1		
Müellifi Bilinmeyen	11	14	3
TOPLAM:	71	41	3

Tufeyl'de yer alan manzum parçalar metinde rastgele kullanılmamış, eserde belli bir göreve hizmet eden fonksiyonel öğeler olarak yer almıştır. Eserde yer alan ve müellifi bilinen manzum parçaların çoğu Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden aktarılmıştır elbette bunun en önemli sebebi hem nâsirin hem de biyografisini kaleme aldığı babası Sâkib Dede'in bir Mevlevî şeyhi oluşudur. Öğretilerini ve görüşlerini benimsediği Mevlânâ'nın bu görüş ve öğretilerinin gelecek nesillere aktarılması görevini üstlenmiş olan Ahmed Hâlis'in, eserinde de bu tutumu devam ettirmesi gayet doğaldır. Menakıpta, *Meşnevî* Beyt (3b, 6a, 23b, 28b, 30b, 33a, 33b, 36b, 41a, 42b, 43b, 44a, 44b, 52b, 60b, 71b, 73b), *Meşnevî-i Şerif* (6a, 28b, 30b, 33a, 33b, 36b, 41a, 43b, 44a, 44b, 52b, 60b, 73b), *Meşnevî-i laṭîf* (42b), *Meşnevî* (23b, 71b)

başlıkları altında çeşitli uzunluklarda yer alan bu parçalar eserde daha çok, anlatılan olayları okuyucuya ibret verecek hikmetli söz ve hikâyelerle desteklemek amacıyla kullanılmıştır.

Hâlis Dede, aynı zamanda şiirleri olan bir zat olduğu için eserde yeri geldikçe kendi şiirlerine de yer vermiştir. Eserde "li-müellifihi beyt (10b, 20a, 59a), kıt'a li-müellifihi (2b), li-muharririhi beyt (4a, 4b, 6b, 35b), kıt'a-i ezân-ı mü'ellif (37b), li-muharririhü'l-mü'ellifihi (27a), li- mü'ellifihi (46b), li- mü'ellifihü'l-fakîr (62a)" başlıkları altında eserde yer alan bu 12 manzum parçanın 7'si Farsça, 5'i Türkçe kaleme alınmıştır. Ahmed Hâlis, eserde yer verdiği ve kendi yazdığı bu manzum parçaları genellikle yeni bir konuya geçmeden önce; bir önceki konuyu özetleme ve bir sonraki konuya geçişi sağlama amacıyla kullanmıştır. Nâsir, genellikle "vakta ki (6b), mesmû'ımızdır ki (10b), telakki-kerdemizdir ki (20a, 35b, 37b, 46b, 59a)" gibi ifadelerle bu parçaları metne bağlamıştır.

Kıt'a li-mü'ellifihi

Âteş-i hecriñ efendim gün-be-gün müzdâd olur

Hâliş-i hicrân-keşîñ bu derd ile berbâd olur

Gâh u bîgeh bu ğarîbîñ hâtır-ı meksûrını

Yek işâretle tefakḳud şad hezârân yâd olur

Nâsir, bir dua ile başladığı daha sonra da eseri kaleme alma sebebini anlattığı ve yine eserin tamamlanması konusundaki dua ve temennilerini belirttiği giriş kısmında babasının yokluğu sebebiyle duyduğu üzüntüyü dile getiren yukarıda alıntılanan kıt'ayı kaleme almış, böylelikle eserin bölümlerini tanıtacağı yeni konuya estetik bir geçiş sağlamıştır.

Ahmed Hâlis'in babası Sâkîb Dede'nin şiirlerinden "beyt (25a, 75a), mısra' (31b, 49b, 62b) ve min Divânü'l-laṭîf (53a, 56b)" başlıkları altında alıntılacağı 7 manzumeden 7'si de Türkçedir. Sâkîb Dede'nin Divan'ından alınan manzum parçalar metinde, ekseriyyetle nâsirin babası hakkında anlattığı ifadeleri Sâkîb Dede'nin kendi kaleminden çıkmış ifadelerle pekiştirmek ve anlatılan olay esnasında Sâkîb Dede'nin

nasıl bir his ve düşünce ile hareket ettiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

*Mısrā*⁶

Şafā-yı ser ile çal çūş olan abdāla ‘aşk olsun

Nâsir, *Tufeyl'de* (31b) babası Sâkīb Dede'nin yeme, içme ve giyinmede çok kanaatkar olduğunu dile getirdikten sonra Dede'nin *Divan'*ında yer alan bu mısra ile anlattıklarını pekiştirmiş, Sâkīb Dede'nin bu konu ile ilgili hislerini okuyucuya aktarmıştır.

Nâsir'in eserde yer alan bazı parçaları arasöz gibi, okuyucuyu bilgilendirmek amaçlı örnekleyici bir unsur olarak da kullanmıştır. Ahmed Hâlis'in Bursalı Tâlib Efendi¹²⁸ ve Şeyh Muhammed Muhlis¹²⁹'den alıntılandığı kısımlar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

*Maṭla*⁶

Gül-i sad-berki destārında ol gül pîrehen tutmuş

Külāh-ı lāleyi gūyā ki başında semen tutmuş [50a]

Şeyh Muhammed Muhlis'in gazelinin maṭla⁶ bölümünden alıntılanan bu manzume; metinde Ahmed Hâlis'in babası Sâkīb Dede'nin evlatları hakkında bilgi verdiği bölümde, Dede'nin genç yaşta vefat eden oğlunun aslında nasıl iyi bir şair olduğunu okuyucuya ispatlamak amacıyla arasöz fonksiyonuyla kullanılmıştır.

Metinde yer alan manzum parçaların bazılarının kime ait olduğu nâsir tarafından belirtilmemiştir. Müellifi bilinmeyen bu manzum parçaların mısra şeklinde olanları ekseriyyetle bir atasözü ya da hikmetli söz mahiyetindedir. Sayıları mısralara oranla daha az olan ve "beyt" başlığı altında eserde yer alan müellifi bilinmeyen manzum

¹²⁸ Bir dönem mollalık yapmış, divanı olan bir şairdir. Bkz. Ahmed Hâlis, **age**, 54a-54b.; "Tâlib Muhammed Efendi Bursavî 1118/1706: Söz üstâdı tavsîfine liyâkat gösteren şairlerden olup Bursalıdır. Erzurum kadısı iken 'Tâlibâ şâd ola rûhun Fâtiha' mısraının delâleti olan 1118'de vefat etti. Dîvânı basılmamıştır. Mûsikîye de intisâbı vardır. Dîvânında mevcut Farsça gazellerinde 'Âzim' mahlâsını seçtiği anlaşılmaktadır." Bu bilgi için bkz. Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, c.2 (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 416.

¹²⁹ Sâkīb Dede'nin henüz on yedi yaşındayken vefat eden oğludur. Ahmed Hâlis *Tufeyl'de* onun genç yaşına rağmen birçok ilm tahsil ettiğine ve şiir yazmadaki hünerine değinir. Bkz. Ahmed Hâlis, **age**, 50a.

parçalar da vardır. Genellikle "mā-şadaķı (4a, 46a), fehvāsınca (5b, 13a, 19a), mübtegāsınca (55a, 66b)), maẓmūnı (72a), telakķī-kerdemizdir ki (21b,48b, 49a, 56b, 58a, 58b), ma' lūmımızdır ki (69a), maẓmūnı (72a)" gibi ifadelerle ana konuya bağlanan ve yazarı bilinmeyen bu manzum parçalar eserde ekseriyyetle -anlatılan konuya uygun olarak- içinde bulunulan durumu örneklemek, en kısa ve etkili yoldan ifade etmek için bir tür kelām-ı kibâr veya özlü söz gibi kullanılmıştır.

Mısra ⁶

Kāmil olurmuş ehl-i ḥaķ doğmazdan evvel anası

Eserin 4a yüzünde geçen ve müellifi bilinmeyen bu mısra, metinde Sākıb Dede doğmadan önce yaşanan birtakım kerametlerin anlattığı kısımları destekleyici ve özetleyici bir mahiyette kullanılmıştır.

Eserde yer alan 71 manzum parçanın 2'sine eserin farklı yerlerinde anlatılan konuya uygun olarak iki kere yer verilmiştir:

Şol kadar arayayım şāhid-i maķşūdum kim

Cüst u cūda talebim rahşına meydān dükene

Eserin 20. ve 39. varakların iki kere kullanılan ve "beyt" başlığı altında aktarılan bu beyitin yazarı nāsir tarafından belirtilmemiştir.

Ḥarīm-i ḥāṇekāhında olan yek vije-i sūknā

Baḡa yekdir ķusūrından tamāmın rub ⁶-ı mesķūnuḡ

Sonuç olarak *Tufeyl*'de yer alan ve bir kısmı Farsça bir kısmı Türkçe kaleme alınan 71 manzum parça; metinde monotonluğu kırmak, anlatılan konuyu destelemek, pekiştirmek, anlatılanları en kısa ve etkili yoldan ifade etmek, bir sonraki konuya estetik bir geçiş sağlamak ve okuyucuyu bilgilendirmek gibi gelenekte var olan alışılmış fonksiyonlarla kullanılmış ve esere hoş bir renk ve tat katmıştır.

3.5.6. Sözcük Kullanımı

Bir eserin üslûbunu belirlemek için kullanılan kıstaslardan biri de kelimelerdir zira kelimeler üslûbun temel malzemesidir. Her yazarın kendine has bir kelime dünyası ve sözlük zenginliği vardır. Şair ve yazarların eserlerini kaleme alırlarken kullandıkları kelime sayısı birbirinden farklılık arz eder. İşte bu farklılık bir üslûp özelliğidir. Yazarın kullandığı kelimeler ve bu kelimelerin kökenleri; yazarın düşünce dünyasını besleyen kaynaklar, almış olduğu eğitim ve yazım alışkanlıkları hakkında okuyucuya bilgi verebilir¹³⁰. Ayrıca kaleme alınan eserin türü de yazarın kullandığı kelime ve kelimelerin ait olduğu kökenlerin oranında değişim yaratabilir.

Tufeyl'de yer alan kelimelerin ait oldukları köken açısından dökümünü yapmak her ne kadar tek başına bir anlam ifade etmiyor gibi görünse de Tufeyl'in bu dönemde kaleme alınmış diğer eserlerle karşılaştırılması amacına hizmet edecektir. *Tufeyl*'de yer alan kelimelere ve bu kelimelerin kökenlerine baktığımızda bu dönemin genel özelliğine uygun olarak nâsirin en çok Arapça en az Farsça kökenli kelimelerin kullandığını söyleyebiliriz. Metinde kullanılan kelimeleri özetleyeceğini düşündüğümüz ve çalışmamızın yaklaşık yüzde onluk bir kısmını oluşturan 12. ve 20. varaklar arasında geçen kelime kökenlerini incelediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkmıştır: Buna göre bu varaklar arasında toplam 2661 kelimeye yer verilmiştir. Bu kelimelerden 1365'i Arapça, 794'ü Türkçe, 459'u Farsça, 28'i Arapça-farsça bileşik sözcük, 14'ü Yunanca ve 1'i İspanyolca'dır. Bu kısımda yer alan Yunan kökenli kelimelerinden *efendi* metinde 13 kez, *lağım* kelimesi ise 1 kez geçmiştir. *İskele* kelimesi ise incelemek amaçlı seçtiğimiz varaklar arasında geçen tek İspanyolca kökenli kelimedir.

Yine aynı bölümde yer alan kelimelerin metindeki ağırlıklarına yüzdelik olarak baktığımızda bu kelimelerin %51.29'unun Arapça, %29.83'ünün Türkçe, %17.24'ünün Farsça, %1.05'inin Arapça-Farsça bileşik, yüzde 0.5'inin ise Yunanca olduğunu görmekteyiz.

¹³⁰ Coşkun, 2010, 78.

Tablo 3: Tufeyl'in 12. ve 20. Varakları Arasında Yer Alan Kelimelerin Ait Oldukları Diller

ARAPÇA	1.365
TÜRKÇE	794
FARŞÇA	459
ARAPÇA-FARŞÇA BİLEŞİK SÖZCÜK	28
YUNANCA	14
İSPANYOLCA	1
TOPLAM	2.661

Metinde yer alan kelimelerin köken açısından dağılımına baktığımızda Ahmed Hâlis'in *Mesnevî*'den alıntılardığı bölümlerin geçtiği varaklar dışınca sıralama neredeyse hiç değişmemiş nicelik açısından en çok Arapça daha sonra Türkçe daha sonra da Farsça kökenli kelimelere yer verilmiştir. İncelediğimiz kısımda bu sıralamanın tek değiştiği sayfa 18. varığın b yüzüdür. Bu sayfada 100 Arapça, 39 Farsça, 28 Türkçe kökenli kelimeye yer verilmiştir. Bu değişimin sebebi Ahmed Hâlis'in bu yüzde Sâkıb Dede'nin ruhsal portresini çizmesi ve bazı hasletlerini saymasıdır. Zira metni incelediğimizde varaklarda anlatılan konu ve olaylar doğrultusunda kelime kökenlerinin yüzdelik dağılımlarında değişiklikler olduğunu tespit ettik. Halktan kişilerin birbirleriyle ve Sâkıb Dede ile konuşturulduğu kısımlar ile hareket ağırlıklı olayların anlatıldığı kısımlarda daha fazla Türkçe kelimeye yer verilirken nâsirlerin hüner gösterme alanı olan giriş kısmında, Mevlevî büyükleri ve Sâkıb Dede'nin hasletlerinin anlatıldığı kısımlar ve tasvir ağırlıklı kısımlarda ise daha fazla sayıda Arapça ve Farsça kökenli kelimeye yer verilmiştir.

Tufeyl, menakıp türünde kaleme alınmıştır bu sebeple de içerisinde çok sayıda dinî terim ve kelime yer almaktadır. Bu durum metinde geçen Arapça kökenli kelimelerin oranındaki ağırlığın başlıca sebebidir. Zira Osmanlı Türkçesinde kullanılan dinî terim ve ünvanların hemen hemen hepsi Arapça kökenlidir. Metinde geçen Hazret, Mevlevî, şeyh, cenâb, mürşîd, mürîd, cami, va'z, tezkîr, hadîs, in-şâ' allâhu te'âlâ, takdîr-i ilâhî, nevverallâhu gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır.

Metinde kullanılan Türkçe kelimelerin büyük çoğunluğu fiil, yardımcı fiil, zarf fiil, işaret sıfatı ve zamiri ile kişi zamiri görevinde kullanılmıştır. Bu sebeple de metinde hareketin arttığı bölümlerde, buna paralel olarak Türkçe kelimelerin kullanım sıklığı da artmıştır. Yine daha önce de dile getirdiğimiz gibi halktan kişilerin konuşturulduğu kısımlarda da Türkçe kelimelerin fazlaca yer aldığı bölümlerdendir. Metne göre hatırı sayılır miktar olan 79 Türkçe kelimenin geçtiği 17. varâğın b yüzü tespitlerimizi destekler niteliktedir.

[17b]¹³¹ [...] eṭibbā'-yı İstanbul tedbîrde 'âciz **olup** bir hâzık **dér** ki: " Bu 'ilâç nâ-pezîrdir, meger ki tebdîl-i hevâ **êdesin**." **dédikde** vâlid hâzretlerinin **daḥi** bu tedbîr ṭab'-ı laṭîflerine hoş **gelüp** hemân Bolı tarafına **gitmegi tercîḥ êderler**. O hâlde hareket-i seferiyyeleri istiṣmâm **olunca** cemî'-i talebe vü aşdikâ ve birâderleri el-Hâc İbrâhim Ağa nuṣṣ u pend **eylemişler** ki: " Sen ne gûne sefer **êdebilürsün** ki *yeriñden* harekete mecâliñ **yokdur**." Müfid **olmayup** mütevekkilen 'alallâh o za'f-ı zübûl ile Bolı'ya 'azîmet **êdüp** Bolı ḥammâmlarında taṣḥîḥ-i mizâc için şüṣṭ ü şü **êderken** bir gün câmekende istirahat **üzre** iken bir heykel-i ğarîb levendâne şahş üzerine **gelüp baḡa** şefkat nazarıyla nigerân **olup** su'âl **eyledi** ki *Çelebî sen ne zamândan berü* ḥastesin?" Biz daḥi cevâb **vêrdik** ki: " Beş altı aydır." [...]

Metinde geçen Farsça kelimeler ise özellikle Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden alıntıların aktarıldığı kısımlarda ve Mevlevîlik ile ilgili terimlerin geçtiği kısımlarda artış göstermektedir. Ayrıca Mevlevîlikle ilgili terimlerde Arapça-Farsça bileşik kelime ve tamlamaların da sıkça kullanıldığını görmekteyiz. Derviş, külâh, çille, hânekâh, pâymâcân; lâbis-i külâh-ı sa'adet-destgâh, seccâde-nişîn, matbah-nişîn, post-nişîn bu kelimelerden bazılarıdır.

Sonuç olarak eserin türü, yazarın yazım alışkanlıkları ve metinde anlatılan olaylar eserde kullanılan kelime ve bu kelimelerin kökenlerini belirleyen unsurlar olmuştur. Metinde en çok Arapça kökenli kelimeye yer verilirken onu sırasıyla Türkçe ve Farsça kelimeler izlemiştir.

3.5.7. Tamlamaların Kullanımı

Osmanlı Türkçesiyle yazılan metinlerde Türkçe isim ve sıfat tamlamalarının yanında Arapça ve Farsça dilbigisi kurallarına uygun olarak oluşturulmuş isim ve sıfat tamlamaları kullanılmıştır. Özellikle Farsça yapılı tamlamalar çokça tercih edilmiştir.

¹³¹ Metinden alıntıladığımız bu kısımda geçen Türkçe kelimeler italik olarak gösterilmiştir.

Metnimizin tamamını Arapça ve Farsça yapılı tamlamaların kullanım şekilleri ve sıklığı açısından incelemek ayrı bir çalışma konusu olacak kadar uzun ve zahmetli bir iş olacağından çalışmamızda metnin genelinde kullanılan tamlamaları; nitelik ve nicelik açısından özetleyeceğini düşündüğümüz ve çalışmamızın yaklaşık yüzde onluk bir kısmını oluşturan 12. ve 20. varaklar arasında kullanılan Arapça ve Farsça yapılı tamlamaları incelemeyi uygun gördük.

Tamlamaları incelemek amaçlı seçtiğimiz bölümde toplam 364 tamlama kullanılmıştır. Bu tamlamalardan 279'ü Farsça yapılı, 24'i Arapça yapılı, 8'i ise Arapça-Farsça yapılı tamlamaların birlikte kullanıldığı tamlamalar ve 53'ü atıf tamlamasıdır. Bu verilerden anlaşılacağı üzere metinde en çok Farsça yapılı tamlamalara, en az Arapça-Farsça yapılı tamlamaların birlikte kullanıldığı tamlamalara yer verilmiştir. Metinde yer alan 279 Farsça yapılı tamlamanın 214'ü 2 kelime, 50'si 3 kelime; 13'ü 4 kelime, 1'i 5 kelime ve 1'i ise 7 kelimeden oluşurken Arapça yapılı tamlamalardan 15'i 2 kelime, 7'si 3 kelime, 2'si ise 4 kelimeden oluşmuştur. Arapça- Farsça karışık tamlamalardan ise 6'sı 3 kelime, 1'i 4 kelime , 1'i ise 9 kelimeden oluşurken atıf tamlamalarının 50'si 2 kelimeden, 3'ü ise 3 kelimeden oluşmuştur. Görülüyor ki nâsir genel olarak iki kelime ile yapılan tamlamaları daha çok tercih etmiştir.

Tablo 4: Tufeyl'in 12. ve 20. Varakları Arasında Yer Alan Tamlama Çeşitlerinin Dağılımı

	2	3	4	5	7	9	Toplam
Farsça Yapılı Tamlama	214	50	13	1	1		279
Arapça Yapılı Tamlama	15	7	2				24
Atıf Tamlaması	50	3					53
Arapça-Farsça Karışık Y.T.		6	1			1	8
TOPLAM	279	66	16	1	1	1	364

Tamlamaları oluşturan kelime kökenlerine baktığımızda Arapça kökenli kelimelerin ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. Metinde tamamı Farsça ya da Arapça kelimelerden oluşan tamlamaların yanında Arapça ve Farsça kelimelerin ya da

Arapça- Farsça ve Türkçe kelimelerin birlikte kullanıldığı tamlamalara da yer verilmiştir.

Ahmed Hâlis mukaddime bölümünde ve tasvire ağırlık verdiği -özellikle babası Sâkıb Dede ve tarikatın önde gelen zatlarını tasvir ettiği- ve okuyucuya seslendiği bölümlerde Arapça ve Farsça tamlamalara daha çok yer verirken halktan kişilerin birbirleriyle ve Sâkıb Dede'yle diyaloglarının geçtiği kısımlarda ise daha az sayıda tamlama kullanmıştır. İncelediğimiz bölümde en çok tamlamanın geçtiği sayfa 12. varağın a yüzüdür. Birinci bölümün ikinci kısmının başladığı bu sayfada 30 tamlamaya yer verilmiştir. Özellikle ikinci bölümde, anlatılacakların ifade edildiği kısımda tasvîri bir üslûp kullandığı için neredeyse bütün kelimeler tamlama şeklindedir. Bunun dışında Ahmed Hâlis'in ağzından Çehrin Seferi'ne gidiş hazırlıklarının tasvir edilmesi de bu yüzdeki tamlama yoğunluğunun sebeplerindendir.

En az tamlama ise çoğu Sâkıb Dede'yle biraderi el-Hâc İbrâhim Ağa ve yine Sâkıb Dede'yle hamamda bulunan levendâne bir şahıs arasında geçen diyaloglardan oluşan 17. varağın b yüzünde bulunur. Bunun sebebi yukarıda da zikr ettiğimiz gibi nâsirin karşılıklı konuşmalarda olaylardaki gerçekliği ve canlılığı okuyucuya yansıtabilmek için daha sade, halk diline yakın bir söyleyiş tercih etmesidir.

Sonuç olarak metni tamlamaların kullanım sıklığı ve zincirleme tamlamalar açısından incelediğimizde en fazla tamlamanın mukaddime bölümünde, metnin tasvir ağırlıklı kısımlarında ve Ahmed Hâlis'in okuyucuya seslendiği kısımlarda; en az tamlamanın ise metnin diyaloglardan oluşan kısımlarında kullanıldığını tespit ettik.

3.5.8. Cümle Türleri

Bir yazarın eserinde kullanmış olduğu üslûbun doğru olarak değerlendirilmesi amacıyla metnin cümle yapıları ve uzunlukları açısından da incelenmesinin uygun olacağı görüşündeyiz. *Tufeyl*'i bu açıdan ele aldığımızda Ahmed Hâlis'in eserinde genel olarak döneminin yaygın yazım eğilimine paralel olarak uzun cümleleri ve fiilimsilerle kurulan cümle yapılarını tercih ettiğini görmekteyiz.

Nâsirin eserinde yer verdiği cümleleri yapısı bakımından incelediğimizde, nâsirin sayısı fazla olmamakla birlikte özellikle eserin karşılıklı diyaloglardan oluşan kısımlarında kısa ve tek yargılı cümle yapılarını tercih ettiği, eserin genelinde ve bilhassa tasvire ağırlık verdiği kısımlarda fiilimsiler ya da ki'li unsurlarla oluşturulan

uzun cümle yapıları ve birden fazla yargıdan oluşan cümle yapılarını kullanmayı tercih ettiği görülür. Hatta eserde bazen filimsiler, ki'li ve şartlı unsurlar ile aktarma cümlelerinin iç içe olduğu katmerli cümle yapılarından oluşan bir yargının neredeyse bir sayfa kadar sürdüğü görülür.

O tütî-i güyâ-yı gaybî ve sihr-âferîn-i beyân-ı lâ-reybî zebânından telakkî-kerdedir **ki** kâr-ı ezkâr hîzed der-cihân_mazmûnı bir iki sene daği telemmüz **olunsa** tekmi'l mevâdd **olunacağı** nümâyân **olduğda** nâ-gâh devletiñ Çehrin Seferi dâ'iyesi zuhûr **édüp** bi-hasebi'l-iktizâ hazret-i vâlid daği işâret-i h'âceleriyle haymetaş-ı merķûm Fevzî Efendi **olup** 'azîmete şedd-i niţâk buyurmuşlar. [12a]

Metinden alınan bu cümle girişik, ki'li, şartlı ve iç içe birleşik cümlelerin birlikte kullanıldığı katmerli yapılara örnek teşkil etmektedir.

Vaktâ ki hazret-i vâlid-i mâcid bu kerâmet-i [13a] 'uzmâyı görür ve nâm u şân-ı celâlet-'üvân-ı Hazret-i Mevlânâ kudde sırhu'l- 'alâyı şenîde olunca baħr-ı efkârda ğavta-hor olduğı hâlde merķûm Fevzî Efendi'ye 'arz-ı mâfî'l-bâl édüp tarîk-i melevîyi su'âl ve Hazret-i Mevlânâ'nıñ ahvâlinde istifşâr ile ta'aşşuk-nümâ olunca merķûm Fevzî Efendi ħing-rân-ı beyân olup tarîk-i işnâ 'aşeriñ mümtâzı olup Hazret-i Melevî'niñ dü-'âlemde taşarruflarını ve kuvvet-i kudsiyyelerini 'ilmi muhîf olduğı miqdârı ta'rîfe-i şarf-ı maķdûr ve nice menâķıb-ı şerîfelerin îrâd ve kendüniñ eş'ârında munderic medâyiħ-i Hazret-i Melevî ve Hazret-i Şemseddîn-i Tebrîzî vesâ'ir evlâd-ı kirâm ve ahvâl-i Konya ve âsitâne-i sa'âdet hikâyâtından mebâlig olup haķķ-ı tavşîfde bezl-i cehd ve ħüsn-i ta'rîfde ğâyet igrâķla zebân-âver olunca

Mışra'

Ķulaķ 'âşîķ olurmuş gözden öğdin

Fehvâsınca derûn-ı hazret-i vâlid-i mâcidde muħabbet-i tarîķat-ı 'aliyye cây-gîr ve ğarâbet bunda ki ol vakte gelince ne İzmir'de ne İstanbul'da tarîķat ne ğüne idüğün işitmemişler ve erbâb-ı tarîķden biriyle daği hem şöħbet olmamışlar.

Metinden alıntılanan ve yaklaşık bir sayfa uzunluğundaki bu iki yargılı cümlelerin yan cümleciklerinde ise alıntılarla oluşturulan iç içe bileşik cümle yapılarıyla zarf fiillerle oluşturulan cümle yapıları bir arada görülür. Metnin geneline hakim olan bu tarz cümleler; uzunlukları ve karmaşık yapıları sebebiyle metnin anlaşılmasını zorlaştırmakta, biçimsel anlamda eserin sade üslûptan uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Ahmed Hâlis, eserinde gerundium eklerinden -Up, -IncE, -kAn, -ArAk ve -IncA eki foksiyonuyla kullandığı -dİktA ekine yer vermiştir. Bu ekler içerisinde eserde en

çok kullanılan gerundium eki -Up ekidir. Nâsir, eserinde ekin Eski Anadolu Türkçesi imlâ özelliklerine uygun olarak yuvarlak şekillerini kullanmıştır¹³².

İşte bizim cüst u cüsunda şeb u rüz mäh u sāl seyr-i dār u diyār **édüp** taşavvufda yegâne var ise budur re'y-i rezîniyle hemân hücreye bir dellāl ihzār **édüp** mā-melek her ne ise cümle fūrūht **édüp** cem' olan akçeyi der-kîse **édüp** sâ'ir elbise-i fâhirelerin daği nakd **édüp** zîyy-i şeyhânelerin hal' ve bir siyâh 'imāme mübârek başlarına **şarınup** şüfiyâne bir siyâh 'abâ **giyüp** cem' olan nakdi **alup** Şeyh Ahmed Köseç Tekkesi'ne duhûl ve ol şeyh-i ümmî ve 'âlim-i billâh zânûsına ser-i teslîm ü irâdet **koyup** mecmû'-ı nakdi keş-i mübâreklerine **döküp** gürûh-ı halvetiye mülhak olmuşlar. [15b-16a.]

Metinden alıntıladığımız bu cümlede nâsir tek bir cümlede tam 10 adet -Up eki kullanmıştır. Nâsirin bilhassa -Up ekini kullanarak oluşturduğu bu uzun cümleler metnin anlaşılmasını zorlaştırmakta ve metnin biçimsel anlamda cümle kuruluşları açısından orta nesre taşımaktadır.

Ahmed Hâlis 'in kullanmayı tercih ettiği diğer fiilimsi türlerine baktığımızda isim fiil eklerinden sırasıyla en çok -mAk ve -mA ekini; partisip eklerinden ise -dlk ve -An ekini kullandığını görmekteyiz.

Bu güft u gü hengāmında haylî kıl u kâl u fitne ihtimâli olup vaqt-i 'aşrda mîr-i merkûm haymesine bir dervîş-i küleh-püş-i mevlevî gelüp mîr-i merkûm ikrām-ı tamm ile istikbâl ve iclâs **ëtdikden** sonra vücûh-ı kibâra **olan** ta' zîmât-ı keşîre ile tekrîm ve tefakkud-ı hâtırıyla tetmîm-i levâzım-ı tekrîm tekmiinde serîr-âver-i nâttık olup dervîş-i şadâkat-endîş buyururlar ki: "Bu gice 'âlem-i mişâlde müşâhede ederim, Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-'alâ cenâbı cemî' dervîşânla gelüp kal'anı muhâzîsinde murâkıb oturlurlar. Semâ'-hâne **oturdıkları** gibi in-şâ'allâhu teâlâ yarınki gün 'âşr vaktinde kal'a **alınmak** ihtimâli vardır." dëyü gaybe hükm ve tevkiit ëdüp ve semt-i teveccühlerinden daği haber vërüp vedâ' eyledi. [12a-12b]

Ahmed Hâlis anlatılan olaylardaki gerçekliği ve duyguyu okuyucuya yansıtabilmek için genel eğiliminin aksine hareket, heyecan, yorgunluk gibi durumları aktardığı kısımlarda kısa ve tek yargılı cümleleri tercih etmiştir. Arapça ve Farsça tamlamaların kullanıldığı basit cümlelerde tamlamalardaki kelime sayısı çoğunlukla ikiyi geçmemiştir.

[...] su'âl eyledi ki: " Çelebî sen ne zamândan berü hastesin?" Biz daği cevâb vërdik ki: " Beş altı aydır." Yine su'âl eyledi ki: " Yâ bu kadar zamândan berü bir faşd ëtdürdiñ mi?" dëyüp gözden nihân oldu. Bağa bunun su'âli gâyet girân olduğundan gözüm yumup tırdum. Mülâhaza eyledim ki bu su'âlde inñāk-i gaybî vardır. [17b]

¹³² -Up ekiyle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi** (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999), 340-341.

Sonuç olarak metni ilk okuduğumuzda Arapça ve Farsça tamlamaların yoğunluğundan zannedilen ağırlığın daha ayrıntılı yapılan bir inceleme sonucunda aslında nâsirin kurduğu uzun cümleler ve uzayıp giden bileşik ve bağlı cümlelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

3.5.9. Seci Kullanımı

Seci, noktalama işaretlerinin olmadığı Osmanlı edebî metinlerinde bir nevi virgül ve noktalı virgül görevini üstlenerek metnin rahat okunmasına, anlaşılmasına ve akılda kalmasına yardımcı olur¹³³.

Klâsik belâgatçılar seciyi mutarraf, mütevazi ve murassa olarak üçe ayırmışlardır. Her ne kadar zaman içinde farklı seci türleri ve sınıflamaları¹³⁴ ortaya atılmışsa da biz çalışmamızda tüm edebiyat otoritelerince kabul görmüş olan bu üç seci türünden örnekleri tespit etmeye çalışacağız.

Tufeyl'i secilerin kullanımı açısından incelediğimizde Ahmed Hâlis'in eserinde sistemli/ düzenli olarak secilere pek yer vermediğini görüyoruz. Zira nâsir, eserini kaleme alış sebebini anlattığı giriş kısmında Mevlevîliğe ilgi duyan herkesin eserini rahatlıkla anlayabilmesi için *Tufeyl*'i ıstılâhâtdan ve ibârâtdan arındırdığını dile getirmiştir¹³⁵. Nitekim metni incelediğimizde nâsirin metinde secili kullanıma uygun pek çok yerde seci yapmamış olması kendi sözlerini desteklemekte ve onun seci yapmak gibi bir gaye içinde olmadığını göstermektedir. Metnin 16. varâğının a yüzünde yer alan "Şeyh Ahmed Köseç-i Halvetî Tekyesi'ne duhûl ve riyâzât u perhîz üzere hazret-i şeyhden telkin-i esmâ olunup" ve 14. varâğın b yüzündeki "İsbarta havalilerinde tedris ve hem cevâmilerde va'z u tezkîr ederek" ifadelerini incelediğimizde nâsirden seci beklediğimiz ve onun da istese rahatlıkla secili kullanıma yer verebileceği bu kısımlarda seciye yer vermediğini görmekteyiz. Yine Ahmed Hâlis'in klasik mensur eserlerde secili kullanımın en çok görüldüğü yer olan giriş kısmında bile seciye rağbet etmemesi nâsirin bu konudaki bilinçli bir tercihinin en açık göstergelerindendir.

¹³³ Filiz Kılıç, Ayşe Yıldız, "Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, s.27 (2006): 236-237.

¹³⁴ Seci hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Okuyucu, **age**, 21-36.; Kılıç; Yıldız, **age**, 236-238.; Ayşe Yıldız, "Eski Türk Edebiyatında Seci" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002)

¹³⁵ Ahmed Hâlis, **age**, 2b.

Tezimize konu olan kısımda (1b-76b) geçen secileri istatistiksel açıdan örnekleyeceğini düşündüğümüz 12. ve 20.varaklar arasında Ahmed Hâlis'in sadece 2 yerde seci kullandığını tespit ettik. Metnin 12. varağın a yüzünde yer alan "O tufî-yi gûyâ-yı **gaybî** ve sihr-aferîn-i beyân-ı **lâ-reybî**" ve 18. varağın a yüzünde yer alan "kuvvet-i bedeniyyeleri itmâmında yine ırk-ı seferiyyeleri **cünbân** ve cânib-i İstanbul'a **şitâbân** olmuştur." ifadelerinde kullanılan bu iki secinin türü de mutarrafdır. Ayrıca metinde klasik seci kullanımından farklı olarak cümlecik sonlarında olmayan farklı seci kullanımları da tespit ettik. Metinde 13. varağın a yüzünde kullanılan "Hakk-ı tavsîfde bezl-i cehd ve hüsn-i ta'rifde gayet iğrâkla zebân-âver olunca" ifadesi cümlecik sonunda olmayan seciye örnektir.

Tüm bu veriler ışığında metnin seci kullanımı açısından gayet sade bir üslûpla kaleme alındığını söyleyebiliriz, şüphesiz bunda nâsirin hitap etmek istediği okur kitlesi ve eserin menakıp türünde kaleme alınışı etkili olmuştur.

4. ESERİN YAZMA NÜSHALARI ve NÜSHALARIN DEĞERLENDİRMESİ

4.1. SN: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 1186

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi-Nazif Paşa 1186 numarada "*Tufeylû Menakıbi'l-Kıbari'l-Mevlevi Fi Menakıbi Şeyh Sâkıb*" adıyla kayıtlı olan nüsha 154 yaprak olup 230 mm. boyunda ve 145 mm. enindedir ve her sayfa 17 satırdan oluşmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır¹³⁶. Başlıklar, konuya geçişleri ve manzum parçalara geçişi bildiren ifadeler ve işaretler tam bir birlik olmasa da genellikle kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Vikaye yaprağında(1a) Selahaddin Osman el-Mevlevî'ye ait temellük ve vakıf mühürleri bulunmaktadır. Eser ve müellif adı 1a sayfasının üst tarafında "*Kitāb-ı Tufeyl-i-Şeyh Aḥmed Ḥālîş Efendi el-Mevlevî Şeyh-i Mevlevîḥāne-i Kütahya*" olarak belirtilmiştir. Ayrıca nüshanın 1a sayfasında temlik kaydı olarak "*Esbaken Men meleke el-fakir Şeyh Seyyid 'Abdūlbaki el- Mevlevî bî-Mevlevîḥāne-i Bāb-ı cedîd ḥālā 1840 zil-kade / 1232 H. Biḡ iki yüz otuz senesi evāḥirinde ḥālā Kütahya Şeyhi Abdulkādir Efendi'ye niyāz-nāme taḥrîr olunup bu kitāb-ı şerḫî aşıl nüshası getürdilüp otuz bir senesinde bu nüsha taḥrîr ettirilmiştir.*" şeklinde eserin yazılış tarihi, eserin istinsah edildiği asıl nüshanın kim tarafından nasıl getirtildiği dair bir not bulunmaktadır.

Nüshanın sonuna müstensih tarafından ilave edilen istinsah kaydından eserin Yenikapı Mevlevihanesi türbedarı Filibeli Seyyid Derviş Hüseyin Hamdi tarafından istinsah edildiği ve nüshanın yazımının 1232 senesinin Ramazan ayında (Temmuz/Ağustos 1817) tamamlandığı bilgisine ulaşmaktayız.

¹³⁶ Bu bilgi Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nazif Paşa kataloğundan alınmıştır.

1b sayfasında kırmızı mürekkeple *Kitāb-ı Tufeyl Bismillahirrahmanirrahīm* yazılarak esere giriş yapılmıştır. Metnin 1b yüzünde Ahmed Hâlis adı geçmektedir, eserin açık ismi olan *Tufeylū Menākibi'l-Kibāri'l-Mevlevī fī Menkabeti Hazreti'ş-Şeyhi'ş-Sākibi'l-Ma'nevī* adına nüshanın 2b yüzünde rastlamaktayız. Nüshada 3 ana bölüm ve altı alt bölüm ve bir hatime başlığı bulunmaktadır ve metin 154b'de bitmektedir.

Başı: Kitāb-ı Tufeyl Bismillahirrahmanirrahīm Elhamdulillāh ellezī ce'ala el-vilāyete hāssān li'l-insāni'l-kāmil [...]

Sonu: Cümle vaşşāfān-ı ū lāl āmede ez-midhateş

Der edā-yı hadd-i tavşīfeş çi bāşed yek zebān

İstinsah Kaydı: Kad vaqa'el ferāğ min tahrīri hāze'n-nüşhati'ş-şerīfe 'alā yedi'l-'abdül-fakīr Filibeve es-seyyīd Dervīş Hüseyin Hamdī el-Mevlevī es-sākin fī Mevlevīhāne-i Bāb-ı Cedīd et-türbedār fī hāneqāhi'l-mezbūr fī't-tāsi' ve'l-işrūn min Ramazāni'ş-şerīf li-sene uhda ve şelāşin ve mi'eteyn ve elf

Ayrıca eser bittikten sonra esere Ü1 ve Ü2 nüshalarında olmayan Hâlis Efendi'nin Sâkıb Dede ile ilgili bir notu eklenmiştir.

4.2. Ü1: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145

Nadir Eserler Kütüphanesi 10145 numarada "Ahmed Halid" diye müellifi yanlış şekilde yazılan ve "*Tufeylli Menakibi'l-Kibari'l-Mevlevi fī Menkabeti Sākibi'l-Mevlevi*" adıyla kayıtlı olan nüsha 152 varak olup 232 mm. boyunda ve 148 mm. enindedir. Her sayfada 23 satır bulunmaktadır. Nüsha, nesih hatla hicri 1252 yılında yazılmıştır¹³⁷. Nüsha kapağı, yeşil renktedir ve kapağının iç kısmında ebru desenleri mevcuttur. Eserin giriş sayfasında yazılar yıldız çerçeveye süslenmiştir, diğer sayfalarda ise yazılar kırmızı mürekkeple çizilmiş bir hatla çevrelenmiştir. Başlıklar, bölüm geçişlerindeki bölüm tanıtım cümleleri, konuya geçişleri ve manzum parçalara geçişi bildiren ifadeler, sayfa numaraları ve sayfa kenarlarına yapılan düzeltmeler

¹³⁷Bu bilgi için bkz. İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı "katalog.istanbul.edu.tr" [10.05. 2014].

kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Aynı zamanda yanlış yazılan ifadelerin üstü de kırmızı mürekkeple çizilmiş, nüsha yazılırken unutulmuş ve kenara yazılan kelimelerin bulunması gereken yerler de kırmızı mürekkeple çizilen küçük bir daire işaretiyle belirtilmiştir.

Ahmed Hâlis adına ilk nüshanın 1b yüzünde rastlamaktayız., Eserin açık ismi olan *Ṭufeylū Menākıbı'l-Kibāri'l-Mevlevī fī Menkabeti Ḥazreti'ş-Şeyhi'ş-Şākıbı'l-Ma'nevī* adına ise eser fihristinde ve bu kısımdan sonra ilk olarak metinde 2b yüzünde rastlamaktayız. Eserin vikaye yaprağında bir istishab kaydı bulunmaktadır, bu istishab kaydından eserin İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal'a ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu kayıd tarihi 18 Şaban 1335/9 Haziran 1917'dir. İstishab kaydının olduğu sayfadan sonra nüshada bir boş sayfa yer almaktadır, daha sonraki sayfada ise esere diğer nüshalarda bulunmayan bir fihrist eklenmiştir¹³⁸. Eser sonuna ise müstensih tarafından talik yazıyla yazılan; SN ve Ü3 nüshalarında bulunmayan Şeyh Gâlib'in Ahmed Hâlis'in ölümüne düşürdüğü tarih manzumesi eklenmiştir.

Nüsha sonunda yer alan istinsah kaydından eserin Hâfız Muhammed Hulûsî tarafından yazıya geçirildiği bilgisi ile nüsha yazımının 1252 senesinin Şaban ayında (Kasım/Aralık 1836) tamamlandığı bilgisine ulaşmaktayız.

Başı: Elḥamdulillāh ellezī ce'ala el-vilāyete ḥāssān li'l-insāni'l-kāmil [...]

Sonu: Cümle vaşşāfān-ı ū lāl āmede ez-midḥateş

Der edā-yı ḥadd-i tavşīfeş çi bâşed yek zebān

İstinsah Kaydı: Ḥarrehu'l-fakīr Ḥāfız Muḥammed Ḥulūsī sene işnā ve ḥamsīn ve mi'eteyn ve elf min Şa'banü'l-mu'azzam

¹³⁸ Fihristte kayıtlı bilgiler şöyledir : *Fihrist-i Ṭufeylū Menākıbı'l-Kibāri'l-Mevleviyye fī Menkabeti Şeyhi'ş-Şākıbü'l-Ma'nevī Faşl-ı evvel* Ol zāt-ı sūtüde-şifātın ḥaseb u nesebleri beyânındadır. / *Bāb-ı evvel* Teşrîfât-ı kerâmetleri beyânındadır. [9]/ *Bāb-ı şānī* Cānib-i cenāb-ı mevleviyye müncezib olmaları beyânındadır. [12]/ *Faşl-ı şānī* Şebâblarından ibtidâ-yı kühûletlerine varınca seyr ü seyâhatleri ve ikâmetleri beyânındadır. [48]/ *Bāb-ı şālîş* Hişâl-i ḥamîdeleri beyânındadır. [70]/ *Bāb-ı rābi'* Melbûsât u maṭ'ûmât ve meşrûbât u ḥüsn ü zindegânîleri beyânındadır. [82]/ *Faşl-ı şālîş* Vakt-i kühûletden âvân-ı şeyḥûlḥete varınca olan ḥālât beyânındadır. [86]/ *Bāb-ı ḥamis* Fuḳarâ vü dervîşāna mülâtafa ve terbiyeleri beyânındadır.[105]/ *Bāb-ı sâdis* Taşarrufât-ı qudsiyye beyânındadır.[118]/ *Ḥâtime* Vaşiyetlerine varınca ve el-ân şudûr eden vâkı'ât beyânındadır. [136]

4.3. Ü2: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 4099

Nadir Eserler Kütüphanesi- 4099 numarada *Tafilu Menakibi'l-Kibari'l-Mevlevi Menkıbe-i Hazreti's-Şeyh Sâkıb El-Mesnevi* adıyla Hâlis Ahmed b.Sâkıb'a ait olarak gösterilen nüsha 121 varak olup 241 mm. boyunda ve 168 mm. enindedir, nüshada bulunan her sayfa 27 satırdan oluşmaktadır¹³⁹. Yer yer aşınmış vişne rengi meşin bir cilde sahip nüshanın kapağının üstünde mavi renkte, çiçek desenli bir şemse bulunmaktadır. Hicri 1285/1868-69 yılında istinsah edilen nüsha, nesih hatla yazılmıştır. Bölüm başlık ve özetleri; vakta ki, telakki-kerdemizdir ki gibi konu geçişlerini bildiren sözlerle; kıt'a, mısra', Mesnevî-i Şerif gibi manzum alıntılara geçişleri ifade eden sözler kırmızı mürekkeple yazılmış; aynı zamanda metin kırmızı mürekkep kullanılan bir hatla çerçevelendirilmiştir.

Nüsha başında herhangi bir vikaye kaydına rastlanmamıştır. Eserin 121. varakının b yüzüne eser bitiminden sonra müstensih tarafından düşürülen nottan nüshanın, Galata Mevlevihanesi sakini Derviş Mustafa el-Mevlevî adlı bir zat tarafından 1285/1868-69 yılında istinsah edildiğini anlamaktayız.

Metnin 1b yüzünde Ahmed Hâlis adı geçmektedir, eserin açık ismi olan *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Ḥazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* adına ilk olarak nüshanın 2a yüzünde rastlamaktayız. Nüshada üç ana bölüm ve altı alt bölüm ve bir hatime başlığı bulunmaktadır ve metin 121b'de bitmektedir.

Başı: Elḥamdulillāh ellezî ce'ala el-vilāyete ḥāssān li'l-insāni'l-kāmil [...]

Sonu: Cümle vaşşāfān-ı ū lāl āmede ez-midḥateş

Der edā-yı ḥadd-i tavşīfeş çi bâşed yek zebān

İstinsah Kaydı: Dergāh-ı Sulṭan Dīvānī Dervīş Muştafā el-Mevlevî Sâkin-i
Galaṭa 1285

¹³⁹Bu bilgi için bkz. İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı "katalog.istanbul.edu.tr" [09.05.2014].

4.4. Ü3: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 2509

Nadir Eserler Kütüphanesi 2509 numarada orjinal adından farklı olarak *Sefîne-i Mevleviye Zeyli* adıyla kayıtlı olan nüsha 137 varak olup 222m. boyunda 155 mm. enindedir. Nüshada her sayfa 39 satırdan oluşmuştur ve talik yazıyla yazılmıştır¹⁴⁰. Başlıklar, konuya geçişleri ve manzum parçalara geçişi bildiren ifadeler tam bir birlik olmasa da Süleymaniye nüshasında olduğu gibi genellikle kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Nüshanın vikaye yaprağına mavi mürekkeple *Hâlîş Efendi Kütüphanesi* ve siyah mürekkeple sonradan yazıldığı anlaşılan *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevîhi Sefîne-i Mevleviye Zeyli* yazılmış daha sonra da eserin katalog numarası olarak Arap rakamlarıyla 2519 yazılmıştır. Eserin açık ismi olan *Ṭufeylû Menâkıbi'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menâkabeti Ḥazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî* adına nüshanın 2b yüzünde rastlamaktayız. Nüshada üç ana bölüm ve altı alt bölüm ve bir hatime başlığı bulunmaktadır ve metin 137b'de bitmektedir.

Baş: Elḥamdulillâh ellezî ce'ala el-vilâyete ḥâssân li'l-insânî'l-kâmil [...]

Sonu: Cümle vaşşâfân-ı ü lâl âmede ez-midḥateş

Der edâ-yı ḥadd-i tavşîfeş çi bâşed yek zebân

4.5. Murat Sabri Ergun Nüshası

Varlığını, Abdurrahman Doğan'ın *Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi* adlı eserinden öğrendiğimiz ama bizzat görme fırsatı bulamadığımız bu nüsha Doğan'ın verdiği bilgilere göre Murat Sabri Ergun Çelebi tarafından istinsah edilmiştir, 183 sayfadır ve Murat Sabri Ergun'un şahsî kütüphanesinde bulunmaktadır. Nüshanın Murat Sabri Ergun tarafından istinsah edildiğinin bilinmesi bu nüshanın elimizdeki diğer nüshalara göre daha yeni tarihli bir nüsha olduğunu göstermektedir. Murat

¹⁴⁰Bu bilgi için bkz. İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı "katalog.istanbul.edu.tr" [10.05.2015].

Sabri Ergun eserin sonuna Kütahya Mevlevîhanesi ile ilgili hatıralarını ve Ahmed Hâlis Dede ile ilgili değerlendirmelerini de eklemiştir¹⁴¹.

4.6. Tenkitli Metnin Kurulmasında İzlenen Yol

Tufeylû Menâkıbi'l-Kibâri'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbi'l-Ma'nevî adlı eser, tarafımızdan transkripsiyon sistemine uygun olarak SN ve Ü1 nüshalarının kritiği yapılarak tenkitli metin şeklinde hazırlanmış, iki nüsha arasında görülen farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Yaptığımız kütüphane ve katalog taramaları sonucu müellif nüshasına ulaşamamıştır. Bu sebeple de metnimizi oluştururken en eski ve en güvenilir nüshalar olan SN ve Ü1 nüshalarının karşılaştırması yapılmış, cümleler arasındaki anlam ilişkileri ve gramer özellikleri dikkate alınarak eserin aslına en yakın, en sağlam transkriptli ve tenkitli metni oluşturulmaya çalışılmıştır. Kendisine ulaşamadığımız müellif nüshası hakkında Konya Mevlana Dergahı Arşivinde bulunan belgelerden ve Feridun Nafiz Uzluk'un çelebi olan arkadaşı Murat Sabri Ergun'a yazmış olduğu mektuplardan bilgi edinebildik¹⁴². KMMA¹⁴³'da bulunan 22 Kânunuevvel 1327 tarihli "Vekîl-i post-nişîn-i Mevlevî-hâne-i Kütahya Hasan Ulviyy-al Mevlevî tarafından yazılan mektupta Hâlis Ahmed Dede'nin *Sefine*'ye zeyl olarak yazdığı *Tufeyl* adlı eserinin istinsah edilmek üzere Konya'ya gönderildiği fakat iade edilmeyip Konya'da kaldığını öğreniyoruz¹⁴⁴. Daha sonra Süleymaniye nüshasının vikaye yaprağına düşürülen nottan müellif nüshasının çoğaltılmak amacıyla Yenikapı Mevlevîhanesine getirildiği anlaşılmaktadır. Feridun Nafiz Uzluk, Murat Sabri Ergun'a yazdığı mektubunda şunları nakl etmektedir:

"Bir de Halis Ahmed Çelebi tarafından yazılmış *Tufeyl-i Sefine* vardır ki sefine yavrusu, gemi yavrusu anlamındadır. Babanız Celal Çelebi Kütahya Erguniyye'ye ait bir nüshanın son şeyhin refikası tarafından ehli olmayan birisine verildiğini söylemişti. [...] Bereket versin ki Kütahya'daki nüshayı vaktiyle Yenikapı Mevlevîhanesine getirmişler, bir suretini çıkarmışlar. Sülhânesi Kütüphanesi olan Maliye Nazırı Nazif Paşa kitapları arasındadır. İşte numarasını size yazıyorum: 1186"¹⁴⁵

¹⁴¹ Doğan, **age**, 73-188.

¹⁴² Bkz. Doğan, **age**, 112-137.; Abdülbâki Gölpınarlı, **age**, 166-168.

¹⁴³ KMMA: Konya Mevlana Müzesi Arşivi

¹⁴⁴ Gölpınarlı, **age**, 168.

¹⁴⁵ Doğan, **age**, 112.

Bu mektuplaşmada -Feridun Nafiz Uzluk yanılmıyorsa- müellif nüshasının, adı bilinmeyen birine verildiği sonucuna ulaşabiliriz zira Süleymaniye nüshasının müellif nüshasından istinsah edildiği bilgisi elimizde mevcuttur.

SN nüshası, asıl metinden kopya edilmesi ve elimizdeki en eski tarihli ve en güvenilir nüsha olması açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple de tezimize konu olan metin kısmının yazımında Süleymaniye nüshasının varak numaralandırması baz alınmış ve tenkitli metin oluştururken de bu nüsha ve Ü1 nüshasından faydalanılmıştır. SN nüshasını biçimsel açıdan incelediğimizde müstensih'in yer yer satır üstlerinde ya da sayfa kenarlarında düzeltmeler yaptığı görülmektedir. Müstensih metinde eksik yazılan yerlerin sayfa kenarına yazıldığını ifade etmek için satır üstlerine kırmızı mürekkeple "v" işareti koymuştur. Eserde yazım kusurları ve düzeltmeler çok fazla değildir. Ancak müstensih tarafından unutulmuş asıl metindeki yaklaşık bir varaklık kısmın, nüshanın 31b, 32a ve 32b yüzlerinin kenarlarına yazıldığı görülmüştür. Nüshada mısra⁶, kıta⁶ gibi manzum parçalar şiir formatıyla alt alta yazılmamış, yan yana yazılarak aralarına kırmızı mürekkeple daire işareti konulmuştur. Müstensih'in noktalı harflerdeki noktaları ekleme hususunda gerekli özeni göstermeyişi metnin okunuşunu zorlaştırmıştır.

Süleymaniye nüshasından sonra elimizdeki en geç tarihli ve güvenilir nüsha olan Ü1 nüshasının müellif nüshasından mı yoksa başka bir nüshadan mı kopya edildiği konusunda nüsha içinde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak aslından istinsah edilmiş olması ya da katalog ve kütüphanelerde rastlayamadığımız bir nüshadan istinsah edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Ü1 nüshasından daha eski tarihli olan Süleymaniye nüshasının yazmayı unuttuğu ve bizce metinde yer alması gerekli olan bazı kelime ve cümleler bu nüshada bulunmaktadır. Oldukça okunaklı bir yazıyla istinsah edilen nüshada metin içinde yazılması unutilan veya düzeltilmesi gereken sözler sayfa kenarlarına yazılmıştır, harf noktalarına genel olarak özen göstermeye çalışmıştır yine de nüshada gereksiz ya da eksik nokta kullanımları bulunmaktadır. Mesela nüshanın 10a yüzünde aslında "h" ile yazılması gereken nüsha ve h⁶âce sözcüklerinin müstensih tarafından noktası unutilarak "h" gibi yazıldığını; metnin 12a yüzünde ise bunun tersi bir kullanımla aslında noktasız olarak h⁶ ile yazılması gereken merâhil ve muhâşara sözcüklerinin "h" ile yani noktalı yazıldığını görmekteyiz. Daha önce de zikr ettiğimiz gibi Süleymaniye nüshasından sonra elimizdeki en eski ve en güvenilir nüsha olması, özenli yazılması

ayrıca bir dönem nüshanın İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal'a ait olması gibi sebeplerden ötürü tenkitli metin oluşturulurken Ü1 nüshasından faydalanılmıştır.

Ü2 nüshası; SN ve Ü1 nüshalarına göre günümüze daha yakın bir tarihte istinsah edilmiş olduğu, bu nüshalara oranla daha az güvenilir olduğu ve Ü1 nüshasından kopya edilerek oluşturulduğunu düşündüğümüz için tenkitli metin oluştururken kullanılmamıştır ancak oldukça okunaklı ve güzel bir yazıyla istinsah edilmiş olması sebebiyle kendisinden metin okumalarında -diğer nüshalardan kontrolü yapılmak koşuluyla- yararlanılmıştır. Ü2 nüshasının Ü1 nüshasından kopya edilmiş olabileceği sonucuna; yapılan yazım hataların her iki nüshada da çoğu kez aynı olması, Ü1 nüshasında yanlış yazılan ancak sonradan fark edilerek sayfa kenarına düzeltilmesi yapılan bir hatanın kimi zaman Ü2 nüshası müstensihisi tarafından görülmeyerek Ü1 nüshasındaki yanlış şekliyle bırakılması ve nüshaların biçimsel özelliklerinin, kırmızı mürekkep kullanmayı tercih ettikleri alanların ortak olması gibi verilerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılmıştır. Mesela SN nüshasının 4a yüzünde "muḳaddem" şeklinde yazılan kelime başlangıçta Ü1 nüshasının 4a yüzünde metin içinde "'adem" şeklinde yazılmış ancak daha sonra sayfa kenarında "muḳaddem" olarak düzeltilmesi yapılmıştır. Ü2 nüshası müstensihisi Ü1 nüshasının sayfa kenarındaki bu düzeltmeyi görmeyerek kelimeyi Ü1 nüshasının düzeltilmemiş hali olan "'adem" şeklinde yazmıştır. Yine Ü1 nüshasını tanıtımı bölümünde değindiğimiz gibi Ü1 nüshasında aslında ḥ ile yazılması gereken ḥāce ve nüşḥa kelimeleri noktaları unutulurak ḥ ile yazılmıştı aynı yazım hatası Ü2 nüshasında da mevcuttur. Ayrıca bu nüshanın da sonunda tıpkı Ü1 nüshasında olduğu gibi Şeyh Gâlib'in Ahmed Hâlis'in ölümüne düşürdüğü tarih manzumesi eklenmiştir. Bu ve benzeri paralelliklere Ü1 ve Ü2 nüshaları arasında sıkça rastlanmaktadır.

Ü3 nüshası diye adlandırdığımız nüshanın ise eserin aslından mı kopya edildiği bilinmemektedir. Ancak nüsha biçimsel özellikleri ve kelimelerin ortaklığı yönüyle SN nüshasıyla paralellik göstermektedir. Bu nüshada da tıpkı SN nüshasında olduğu gibi mısra' sözcüğü yerine kimi zaman "'ı" işareti yazılmış, manzum alıntılar SN nüshasında da olduğu gibi beyit formatıyla değil; yan yana, mısra aralarına işaret konularak yazılmıştır. Hatta müstensihlerin kırmızı mürekkeple yazmayı tercih ettikleri kısımlar bile aynıdır. Ayrıca Ü1 ve Ü2 nüshalarıyla SN nüshasının ayrıldığı ihtilafı kelimeler incelendiğinde Ü3 nüshası ve SN nüshasının örtüştüğü görülmüştür. Tüm bu veriler ışığında Ü3 nüshasının SN nüshasından ya da müellif

nüshasından istinsah edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ü3 nüshasının istinsah tarihini tam olarak tespit edemesek de eserin son kısımlarında geçen tarihlerden SN, Ü1 ve Ü2 nüshalarına göre daha yeni tarihli olduğu sonucuna ulaşılmış bu sebeple de tenkitli metin oluşturulurken tercih edilmemiştir.

Murat Sabri Ergun nüshasından şahsî bir kütüphanede bulunması sebebiyle bizzat görme fırsatı bulamadığımız ve Doğan'ın eserindeki bilgilerden yola çıkarak elimizdeki diğer nüshalara göre daha yeni tarihli olduğunu tespit ettiğimiz için eserin tenkitli metni oluşturulurken faydalanılmamıştır.

Metinde geçen Arapça ve Farsça ibareler, beyit ya da mısralar metin içerisinde transkripsiyon sistemine uygun olarak yazılmış, anlamları ise dipnotlarda gösterilmiştir. Metinde yer alan ve anlamları tarafımızdan verilen Arapça ve Farsça ifadelerin Türkçeye çevrilmesinde serbest tercüme yoluna gidilmiştir. Ahmed Hâlis tarafından Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden alıntılanan parçaların *Mesnevî*'nin kaçınıcı defteri ve kaçınıcı beyitinde yer aldığını belirlerken Kivameddin Hurremşahî'nin *Mesnevî-i Manevî*¹⁴⁶ adlı eserinden; Türkçeye aktarılmasında ise Adnan Karaismailoğlu'nun *Mesnevî Mevlânâ*¹⁴⁷ adlı eserinden faydalanılmıştır.

4.7. Tenkitli Metinde Uygulanan İmlâ Özellikleri

18. yüzyıl imlâ özellikleri açısından, Eski Anadolu Türkçesinden uzaklaştığı ve günümüz Türkçesine yaklaştığı bir dönemdir ancak yine de bu yüzyıl metinlerinde imlâ hususiyetleri konusunda tam bir birlik olduğunu söyleyemeyiz. Öyle ki kimi zaman aynı metin içerisinde bile bir ekin hem yuvarlak hem dar kullanımlarına yer verilmiştir.

Bir 18. yüzyıl metni olan *Tufeyl* için de imlâ hususiyetleri konusunda yukarıda belirttiğimiz durum geçerlidir. Eserin imlâ özellikleri belirlemek ve yazımda bir birlik oluşturmak için eserin tenkitli metin oluşturulurken şöyle bir yol izlenmiştir: Metinde hareke ya da harfle belirtilmemiş sesli harf okunuşlarında günümüz Türkçesine yakın kullanımlar tercih edilmiştir. Yine aynı sebepten eserde kapalı e (è) ile mi yoksa "i" ile mi okunduğu tam tespit edilemeyen kelimelerin kapalı e (è) kullanımları tercih edilmiştir: di- okunuşu yerine dé-, it- okunuşu ét- ...gibi. Sesli

¹⁴⁶ Mevlânâ Celâleddin-i Rumî, *Mesnevî-i Manevî*, haz. Kivameddin Hurremşahî (Tahran: Dostan, 1386)

¹⁴⁷ Adnan Karaismailoğlu, *Mesnevî Mevlânâ* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011)

harfle belirtilen kullanımlarda ise metnin aslına sadık kalınmıştır: oldı, kılup,  ts n ... gibi.

Tufeyl'de bazı ekler metinde ikili kullanımlarıyla yer almıştır. Bu ekler; bir partisip eki olan ve günümüzde -d k,-d k şeklinde kullanılan ek ile fiilden fiil yapan ekler olan ve günümüzde -In, -Un ve -Il,-Ul şeklinde eklendiği sözcükle uyumlu olarak kullanılan eklerdir. *Tufeyl*'de -d k,-d k ekinin kimi zaman Eski Anadolu Türkçesindeki kullanıma uygun olarak yuvarlak şekilleriyle yer aldığı bazen de sesli harf belirtilmeksizin kullanıldığı; yapım eklerinden -In,Un ve -Il,-Ul ekinin ise metinde dar şekilleriyle ya da sesli harf belirtilmeksizin kullanıldığı görülmektedir. Metinde bir birlik oluşturmak adına ekler ağırlıklı olarak metinde hangi şekliyle yer aldıysa o şeklini metnin tamamında kullanmayı uygun gördük. Buna göre metinde daha ziyade ünlü harf belirtilmeksizin yazıldığı için günümüz Türkçesi kullanımına uygun olarak partisip ekinin -d k,-d k kullanımı tercih ederken; günümüzde -In,Un şeklinde kullanımları olan ekin ise dar kullanımı tercih edilmiştir. Il,-Ul ekinin ise eklendiği sözcükle uyumlu kullanımı benimsenmiştir. Günümüzde *olduğunu*, *gördüğünü* şeklinde yazdığımız kelimelerin *Tufeyl*'de *oldığını*, *g rdiğini* şeklinde dar kullanımıyla hem de *olduğını*, *g rd ğini* şeklinde yuvarlak kullanımıyla yer aldığı görülür. Bu eklerin bir arada bulunduğu kelimelerin yazımında da metinde bir birlik oluşturmak adına kelime metinde daha çok bu şekliyle yazıldığı için *olduğını*, *g rdiğini*  ekli tercih edilmiştir.

Metinde geçen Arapça-Farsça  n-son ek ve edatların yazımında İsmail  nver'in tespit ettiği esaslara uyulmaya  alıřılmıştır¹⁴⁸. Farsça kelimelerde bulunan "v v-ı ma'd le"ler ""  aretiyle gösterilmiştir:  a' b,  ' ce ... gibi

Metnin anlaşılrlığını artırmak için bazı noktalama  aretlerinden yararlanılmıştır. Cümle sonlarına nokta (.) konulmuş, diyaloglar tırnak  areti (") ile gösterilmiştir. Ayrıca gerektiği yerlerde virgül (,) ,soru  areti (?) iki nokta(:) da kullanılmıştır.

Nüshalarda yer almayan ancak bizce metnin aslında olduğunu düşündüğümüz metne ait eklemeler köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir. Metin içindeki

¹⁴⁸ İsmail  nver, " eviriyazıda Yazım Birliği  zerine  neriler", Türkoloji Dergisi, c.XI, s.1 (Ankara: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1993): 1-41.

kısaltmalar ise aslına uygun olarak aynen bırakılarak parantez işareti içinde verilmiştir: (ş l   m) ... gibi

Metinde kırmızı mürekkeple yazılmış bölüm başlıkları ve konu geçişlerini ifade eden "telakki-kerdemizdir ki, muayenemizdir ki gibi ifadeler, eser adları ve sayfa numaraları bold olarak; manzum parçalardan yapılan alıntılar ve Arapça-Farsça ifadeler ise italik olarak gösterilmiştir. Varak numaralarını belirtmek içinse köşeli parantez [] kullanılmıştır.

Nüshalarda geçen ve muhtemelen müstensihin yanlış yazımından ötürü herhangi bir anlam ifade etmeyen kelimeler dipnotta metinde geçtiği şekliyle aynen bırakılmıştır. Okunuşundan emin olamadığımız kelimeler için ise kelimenin yanına [?] işareti konulmuştur.

5. TUFEYLÜ MENÂKİBİ'L-KİBÂRİ'L-MEVLEVÎ FÎ MENKABETİ HAZRETİ'Ş-ŞEYHİ'S-SÂKİBİ'L-MA'NEVÎ

[TENKİTLİ METİN (1b-76b)]

[1b]Kitâb-ı Tufeyl¹⁴⁹ *Bismillâhırraḥmanırraḥîm*

*Elḥamdulillâhillezî ce'ale'l-velāyete ḥāssān li'l-insāni'l-kāmil ve şayyer ra fetehu
surren ve 'alāniyeten li'l-maḥlūki şāmil ve's-şalātü ve's-selāmu 'alā Muḥammedi'l-
meb'uṣi'l-kāmili'l-mükemmili'l-fāzıl ve 'alā ālihi ve şaḥbihi ellezîne- hümm ru 'üsü'l-
efāzıl siyyemā aşḥābu's-şuffeti't-tāifîn ḥavle ḥiyāzi'l-Aḥmediyye yūmā[?] ḥarekātihim
fî bidāyeti'l-islām bi-envā'i't-tezellülü ilā fuḳarāi tarīḳati'l-Muḥammediye yūnbā
aḥvālihim fî āhiri'z-zamāni mine'l-mevleviyyeti'l-evleviyye ve 'alā 'itrettihi's-
selāmü's-sermediyye mādāme's-semāu ve'l-arzu'l-ağberiyye ammā ba'du¹⁵⁰*

Vaktā ki bu faḳīr-i ḥaḳīr-i pür-taḳşīr Dervīş Āḥmed Ḥālīş-i Meşnevî-ḥ'ān
muşannefāt-ı ḥazret-i vālid-i [2a] mācid *nevverallāhu*¹⁵¹ merḳaduhu ḥazretlerinin se
mücelled *Sefîne-i Nefîse*'sin tettebbu' kılup tarīḳa-i Mevleviyye-i evleviyyeden
güzērān eden Şeyḫ Aḥmed Eflākī ve Sipeh-sālār ve 'Abdülvehhāb-ı Hemedānī
ḳaddesallāhu ervāḥuhum menḳabelerinde olan 'aşere-i kāmileden bu āna gelince

¹⁴⁹ Kitâb-ı Tufeyl: —, Ü1

¹⁵⁰ Velayeti kamil insanlara hasreden ve şefkatini gizli ve açık olarak tüm yarattıklarına bağışlayan Allah'a hamd olsun. Salat, kendisi kemale erdiği gibi insanları da kemale erdiren, faziletli Hz. Muhammed'e, ailesine ve arkadaşları üzerine olsun. O arkadaşları ki faziletli kimselerin önde gelenleridir. Özellikle Hz. Peygamber'in havuzları etrafında bulunan suffe ashabı. İslam'ın başlangıcında, türlü hor ve hakir görmelere karşın hareketlerini Hz. Muhammed'in yolunun fakirlerine uygun hale getidiler. Onların halleri ahir zamanda ortaya çıkacak Mevleviyye tarihinden haber veriyor. Yeryüzü ve gökyüzü sabit kalmaya devam ettiği müddetçe salat ü selam O'nun tertemiz soyu üzerine de olsun.

¹⁵¹ Nevverallāhu: nevver, Ü1

Ḥazerāt-ı¹⁵² Çelebiyân-ı bâ-kirâm ve meşâyiḥ-i¹⁵³ şevâmiḥü'l-merâtib-i zevi'l-iẖtirâm¹⁵⁴ ve dervîşân -ı bâ-maḳâmın¹⁵⁵ yek-â-yek aḥvâl ü evzâ' u kerâmetleriyle zıkr edüp¹⁵⁶ ezyâl-i kirâma teşebbüs ile hem tevessül ve hem yâdigâr -ı nâdir¹⁵⁷ vaz' ı ile verâ-yı perde-i ḥafâya şitâbân olup ḥâliyâ ol ' andelîb-i gūyâ-yı¹⁵⁸ bâğ-ı kerâmetiñ ve tūṭî-i cūyâ-yı tarz-ı nezâketiñ aḥvâl-i ḥuceste-me'âlleri inkizâ-i devrân ve müfnî-i zamân ile perde-keş-i ' anâkib-i¹⁵⁹ nisyân olması bedîdâr olmak ḥasebiyle bu fakîr-i ḥaḳîr daḥi hezâr ' acz u takşîr ile ol yâdigâr-i ṭarîḳa-i Mevleviyye-i evleviyye ki vâḥidu ke-elf mişillî zuhûr etmişdir. *Mine'l-evveli ile'l-âḥiri*¹⁶⁰ serîr-âver olan aḥvâl ü etvâr ve ' ilm ü ' amel ve ḥişâl-i ḥamîde ve kerâmât-ı bâhirelerinden *gurfetü mine'd-dîm*[?] tebyîn ile âteş-i hicrânıma âb-ı tesellî-pâş olmak kaçdıyla şüru' eyledim. Ne ân ki bu mûr-ı nâ-tüvânda Ḥazret-i Süleymân ḥaḳîḳatiñ künhini derk ve anı ḥaḳḳ-ı vaşf ile tavşîf ola lâkin mutazarrı' ve mütevaḳḳi' dir ki yine ol mazhar-ı ' inâyet-i Şamedî ve menba' -ı zülâl-i yenâbî' -i Aḥmedî¹⁶¹ (ş l ' m) olan **[2b]** vücûd-ı bihbûd-ı ' ayn-ı sūd yümn ü himmet-i rûḥâniyyesiyle tetmîm ü iḥtitâm-peżîr olması naşîb ola âmîn. *Bi-ḥürmeti seyyidi'l-mürselîn ve'l-ḥamdülillâhi rabbi'l- ' âlemîn*.¹⁶²

¹⁵² Ḥazerât-ı: —, Ü1

¹⁵³ Çelebiyân-ı bâ-kirâm ve meşâyiḥ-i: Çelebiyân u meşâyiḥ-i bâ-kirâm, SN

¹⁵⁴ zevi'l-iẖtirâm: nevverü'l-iẖtirâm, Ü1

¹⁵⁵ bâ-maḳâmın: bâ-maḳâm, Ü1

¹⁵⁶ zıkr edüp: ḥazerât zıkr edüp: Ü1

¹⁵⁷ nâdir: nâdire, Ü1

¹⁵⁸ ' andelîb-i gūyâ-yı: ' andelîb-i gū, SN

¹⁵⁹ ' anâkib-i: ' inâyet-i, Ü1

¹⁶⁰ Baştan sona kadar (Baştan başa), Mehmet Yılmaz, **Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü**, c.2 (İstanbul, Sütun Yayınları, 2008), 689.

¹⁶¹ zülâl-i yenâbî' -i Aḥmedî: yenâbî' -i zülâl-i Aḥmedî, Ü1

¹⁶² Peygamberlerin seyidi (Hz. Muhammed)'nin hürmetine (dualarımı kabul buyur). Hamd âlemlerin rabbi Allah'adır.

*Ḳıṭ‘a li-mü ‘ellifihi*¹⁶³

Âteş-i hecriñ efendim gün-be-gün müzdād olur

Hāliş-i hicrān-keşîñ bu derd ile berbād olur

Gāh u bî-geh bu ğarîbiñ hâtır-ı meksûrını

Yek işāretle tefakḳud şad hezārān yād olur

*Allāhümme metti ‘nā bi-‘ināyātihim el-celīle ve’l-cemīle*¹⁶⁴ ve bu menḳabe-i münîfeyi üç faşl ve altı bâb, bir hâtime üzerine binā eyledim tā ki müte‘atṭaşın zülāl-i ma‘ārifleri olan ihvānu’s-şafā ve hullānū’l-vefāya sehlū’l-me’haz olsun içün edā-yı sāde ile ıstılāhāt u ‘ibārātdan mu‘arrā ve müberrā kılp nām-ı sa‘ādet-encāmın *Ṭufeylū Menākıbi’l-Kibāri’l-Mevlevī fī Menḳabeti Ḥazreti’s-Şeyhi’s-Sākıbi’l-Ma‘nevī* dēyü tesmiye kıldım. *Allāhümme aḥtim bi’l-ḥayri ve’s-sa‘ādet*.¹⁶⁵ **Faşl-ı evvel** ol zāt-ı sūtūde-şifātın ḥaseb u nesebleri ve ibtidā-yı tufūliyetlerinden ‘unfuvān-ı şebāblarına varınca olan ḥālleridir. **Bâb-ı evvel** bu evḳātda zuhūr eden teşrîfāt ve kerāmetleri **Bâb-ı şānī** ḥazret-i Mevlevī *ḳuddise sırruhu’l-‘alī* taraf-ı bâhirü’s-şereflerinden incizāb-ı küllī ile müncezib olmaları **Faşl-ı şānī** ol maḥmūdū’l-ḥişālīñ ‘unfuvān-ı şebāblarından ibtidā-yı kühūletlerine varınca gerek seyr ü seyāhatleri ve gerek ḥazar u ikāmetleri vaktinde olan *ferec ba‘de’s-şidde*¹⁶⁶leri ve kerāmetleri vesā’ir aḥvāl-i ğarîbeleri beyān olunur. **Bâb-ı şāliş** ḥişāl-i ḥamīdeleri zıkr olunur. **[3a] Bâb-ı rābi‘** melbūsāt u maṭ‘ümāt ve meşrübāt u ḥüsn-i zindegānileri îrād olunur. **Faşl-ı şāliş** vakt-i kühūletden āvān-ı¹⁶⁷ şeyḥūḥete varınca zuhūr eden ḥālāt **Bâb-ı ḥāmis** gāyetle ber-diyār olup fuḳarā vü dervīşān ile mülātafa ve nağz imtizācları ve terbiye vü

¹⁶³ Ḳıṭ‘a li-mü ‘ellifihi: li-mü ‘ellifihi ḳıṭ‘a ,Ü1

¹⁶⁴ Allahım bizi onların kutlu ve güzel inayetleri ile istifadelendir.

¹⁶⁵ Allahım, hayır ve saadetle sona erdir.

¹⁶⁶ Sıkıntıdan sonra ferahlık

¹⁶⁷ āvān: āvāna,Ü1

tenmiyelerinden¹⁶⁸ olan daḳāyıkları ve medeniyyü't-ṭab' olup 'avām ile olan ḥüsn-i mu'āşeretleri **Bāb-ı sādis** taşarrufāt-ı ḳudsiyye ile ba'zı aḥvāl-i nādireleri ki dīde-i aḥvālāndan pūşīdedir naḳl olunur. **Hātime** ol nev-nihāl-i bāḡ-ı ḳudsīniḡ reng-āmīz-i kerāmet ü leṭāfet ü zarāfetleridir ki ḥīn-i vaşiyyetlerine varınca ve ba' dehu *ilā-haḡe'l-ān*¹⁶⁹ rūḡ-ı muḳaddeslerinden şudūr eden vāḳı'āt u 'acāyib-i kerāmet ve ḡarāīb-i leṭāfet ki 'alā-vechi't-taḡşīl rişte-keş-i silk-i beyān kılınır. **Faşl-ı evvel** ḡaseb ü neseb, ol gevher-i tāb-dār ve dürr-i girān-māye-i nāmdār[ıḡ] vālide-i mükerreme ve müşḡḡḡaları Ḥalīme nām ḡātūndur. *Raḡimeḡullāhu te'ālā raḡmeten vāsi'aten*¹⁷⁰ cedd-i emcedleri bir şeyḡ-i şāḡib-i rütbe imiş. Taşavvufda yegāne-i zamān ve pesendīde-i devrān envā'-i kemālāt u kerāmāt-ı bāhire şudūr étmiş bir vücūd-ı biḡbūd olup diyār-ı Endülüs'e ṭā'ife-i Efrenc istīlāsından muḡaddem ṭaraf-ı Ḥazret-i Şeyḡ-i ekber Muḡyiddīn-i 'Arabī cenābınıḡ rūḡāniyyetinden müşār olup İzmir'e naḳl ile mevṭn-ı aşlīlerin terk ve şıḡa billāḡ ile zād u berk ittiḡāz étmişler. Ba' dehu nice kütüb-i mürişelerinden¹⁷¹ mu'āyene olmuştur ki taşavvufda yed-i ṭulā şāḡibi imiş ve merd-i meydān-ı ḡālet **[3b]** olduḡı daḡi naḳl-kerde-i şıḡātdır ve şeyḡ ḡazretlerinin işāret-i 'aliyelerinden münfehim olan budur ki evlād-ı kirāmdan olmaḡ aḡleb-i ihtimāldir. Ḥazret-i pīr *ḡuddise sırruhü'l-münīr* **Meşnevī-i Ma'nevī**'de bir beyt-i şerīf ü laṭīf ile bu kelāmı mü'eyyed īmā buyururlar.

Beyt

Ger zi Baḡdād u Herīvü ez Rey'end

*Bī-mizāc-i āb u ḡil nesl-i veyend*¹⁷²

¹⁶⁸ tenmiyelerinden: tenmiyelerinde, Ü1

¹⁶⁹ Şu ana kadar

¹⁷⁰ Allah, geniş rahmetiyle ona rahmet etsin, esirgesin.

¹⁷¹ mürişelerinden: mevrüşelerinden, Ü1

¹⁷² Mesnevī, 6/177., Baḡdatlı, Heratlı veya Reyli olsalar da su ve balçık mizacı dıḡında onun neslidir.

Bu daḥi müveccehdır ki böyle bir nādire-i rūzgār her nā-şāyeste aşılabdan zuhūr étmeyecegi bedīhī ve muḡnī ‘ani'l-beyāndır ve merķūm şeyḥ-i ‘ālī-cenāb vāfir zamān şehir-i İzmir'de fütūḥāt-ı keşīre ile muḡtenem olup emvāl ü ‘aķār-ı bī-şumār[1] terk ile ‘āzim-i dār-ı karar olduklarında bu yetīme-i penc-sāle kalup *teceddüd-i ezmān eşābbu's-şagīra ve efne'l-kebīre*¹⁷³ maşdākı tezevvüc ü te'ehhülden bir müddet mürûrunda nice vāķı‘āt u ‘alāīm zuhûrıyla kendüye ḥavf tārī olup¹⁷⁴ ‘acabā bunun ‘aķabinde ne zuhūr édecekdir dèyü müterakķıba iken nā-gāḥ verā-yı perde-i ḥayālden bir şeb-i deycûrda çār-deh şebih māh-ı asumān maḥallinden münfekk olup hûbût ile şadr-ı Ḥalīme Ḥatûna cāy-gīr olmaḡla sürûr-ı vāfirden¹⁷⁵ nāşī bīdār olup ‘ale's-seher bu vāķı‘a-i ġarībeyi ba‘zı mu‘abbirīne aḥbār ile cevābda olurlar ki: Bu vāķı‘a[yı] gören *el-‘ilmü ‘indallāh*¹⁷⁶ bir dürr-i nā-yāba şadef olsa gerekdir. İktizā-yı ta‘bīr budur." dèyü tesellīde olmalarıyla qarīb-i ḥamlde ‘ālem-i ḥayālide kenār-ı ḥātûn-ı merķūme necmü's-şakīb vuķū‘yla şāhidīn-i ‘ādilīn suķût ḥazret-i **[4a]** şāh-bāz-ı bülend-pervāz [u] ķudsī-mekān¹⁷⁷ vücûd-ı bihbûdları olmuşdur. *Mett‘anallāhü bi-rūḥāniyyetihi*¹⁷⁸ bunun emşāli ol ‘afife-i mestüreden ‘alāīm ü vāķı‘āt eger der-ḥātır olup taḥrīr olunmak lâzım gelse bir mücelled daḥi olmak lâzım gelürdi.

Mışra‘

Kāmil olurmuş ehl-i ḥaķ doḡmazdan evvel anası

¹⁷³ Zamanın yenilenmesi küçükleri gençleştirir, büyükleri yok eder.

¹⁷⁴ olup: olunup, Ü1

¹⁷⁵ vāfirden: vāfireden, Ü1

¹⁷⁶ Kur'an, Ahkâf(46), 23;(Gerçek) bilgi, Allah katındadır.

¹⁷⁷ ķudsī-mekān: ķuds mekāna, Ü1

¹⁷⁸ Allah ruhaniyeti ile bizi istifade eden kullarından etsin.

Mā-şadaķı muķaddem şudūr eden tenbīhāt u ‘alāīm böyle bir vücūd-ı fā’izü'l-cūdun haber-i muķaddemi olduğı *ażherü mine’ş-şems*¹⁷⁹ dir. Huşuşā hufre-i İzmir'den serzede olması mutaşavvıfa ‘indinde Hāzret-i Mevlevī *ķuddise sırrıhu’l-‘alī* cenāb-ı velāyet ü ‘ināyet-me’āblarının ‘ālem-i kevn u fesādda ne ķadar taşarrufları olduğını müş‘iridir.

*Li-muħarrihihi Beyt*¹⁸⁰

Şāh-bāz-ı evc-i himmetdir hümā-yı mevlevī

Maşrık-ı nūr-ı hidāyetdir likā-yı mevlevī

Bu kelāmı mü’eyyed Kāra Muşţafā Pāşā vezīr-i ā‘zam iken Çehrin Seferi'nde zuhūr eden işārāt-ı ‘aliyye bīh-ken-i inkār-ı münkirīn olsa gerekdir. İnşā’allāhu te‘ālā ān vakt ki ol dürr-i şāhvār şadef-i rahimden sāha-i dünyāya tulū‘ı karīb¹⁸¹ olduķda pederleri el-Hāc İsmā‘īl Efendi Mısr tüccārlarından olup ol hinde Mısr Seferi'nde bulunup kabīlül-vilāde vāfir hedāyā ve mektüb ile merķūmunun haberi gelüp bu daħi fütühāt-ı hayre maķdem olması nezd-i ülül-ebsār-ı taşavvufda birkaç ma‘nāyı mutażammındır. O ma‘ānīden biri oldur ki bir dervīşin hāneķāhlardan¹⁸² birine nüzulinde elbet muķaddemce fütühāt-ı şudūrı o cānıñ ķudūmı mübārekliğine **[4b]** dāl ise bu daħi hāzret-i ‘azīz-i müşārun ileyhin tekye-i ‘āleme geldüğünde peşīn fütühātı dervīş-i şadāķat-endīş olacağını İmādır. Vaktā ki hīn-i vilādete üç beş gün kaldıķda hāzret-i Hālīme-i şālīhaya *rahimehullāhu te‘ālā rahmeten vāsi‘aten*¹⁸³ rü’yāsında bir pīr-i rüşen-zamīr-i sikke-puş hitāb-ı şīrīn ve rüy-ı hāndenāk-ı sükkerīn ile tevcīh-i kelām edüp buyururlar ki: "Saņa Hāķ te‘ālā üç beş günden bir oğul ihsān

¹⁷⁹ Güneşten daha açık, Yılmaz, *age*, 67.

¹⁸⁰ Li-muħarrihihi Beyt: —, SN

¹⁸¹ karīb: zīb, SN

¹⁸² hāneķāhlardan: hāneķāhlarda, SN

¹⁸³ Allah, geniş rahmetiyle ona rahmet etsin, esirgesin.

edecektir. Gözüñ aç, kadrini bil. O bizim ferzend-i dil-bendimiz olacaktır. Saña dañi dünyevî ve uhrevî fevâ'idi çokdur." dëyü tenbîhât-ı ekîde ile verâ-yı perde-i hafâya pâ-keş olduğda vâlide-i 'azîz-i müşârun ileyh dañi fehm buyururlar ki kendünün ne aşıl dür-dâneye şadef olduğını muḳaddem vâkı'aları tezekkür edüp netîce bu olacağını iz'ân eylemiştir.

Li- muḥarririhi beyt¹⁸⁴

În-çünîn bisyâr bâşed der-velî

Belki ikrāmât-ı vâfir pîş-ez-îm¹⁸⁵

Bu çok vâkı' olmuşdur ki beş on sene muḳaddem bir velî-i kāmiliñ zuhûrı haber verilmesi ki Şeyḫ Ebu'l-Ḥasan-ı Ḥarākānî *ḳuddise sırruhu'l- 'azîz* cenâbının ḳudûmını üç yüz sene muḳaddem Bâyezîd-i Beştāmî *ḳuddise sırruhu's-sāmî* cenâbları haber vermesi gibi bunun emşâli ekşer *min enne yuḥşâ* zuhûr etmiştir. Zıkr-i bâ' iş tatvîl-i kelâmdır, ḥâceti olan menâkıb-ı kümmelîni taşaffuḥ etsün, görsün ki inkâra mecâl ḳalur mı? Vaḳtâ ki ol neyyir-i a'zam-ı velâyet ve bedr-i münîr-i hidâyet ḫırḳa-i bedeni lâbis olduğı hâlde **[5a]** ḳadem- nihâde-i rûy-ı zemîn oldı ise henüz çile-i erba'înden ḳımât-endâz-ı ḫamsîn olmadan¹⁸⁶ bir yevm-i mübârekde vâlide-i şâlihaları bir umûr-ı mühimme iktizâsıyla revzen kenârında o tıfl-ı çend-rûzeyi bıraḡup meşḡul-i kârı olduğda nâ-gâh bir pîr-i rûşen-zamîr rû-nümâ olup zebân-ı tıflân ile âşinâlık edüp: "Ben seniñ ceddiñim." dëyüp ḳundaḡı kenârına alup ber-hevâ nice makâmât-ı evliyâ ve maḫall-i aşfiyâ emkine-i müteberrikeleri gezdirüp ve her birini nâm u şânıyla tavşîf edüp ba' dehu vâlide-i müşfiḳa tecessüs-i tıfl-ı pakîze etmezden muḳaddem yine maḫalline ḳomaḡla gûya ki¹⁸⁷ gelüp giden nâ-ma' lûm

¹⁸⁴ Beyt: —,SN

¹⁸⁵ Velilikteki kerametler bundan öncekinden daha fazla olur.

¹⁸⁶ olmadan: olmadın, Ü1

¹⁸⁷ ki: —,SN

olup vaqtā ki ḥazret-i vālide kuvvet-i nāṭıka gelüp kuvā-yı müdrike ve müferrikeyi isti‘ māle¹⁸⁸ şürū‘unda bir gün vālide-i müşfikālarına irād-ı mā-fi'z-zamīr edüp: "Bizim şu şüretde ve bu heykelde ceddimiz olup vaqt-i ḥayātlarına yetişüp mübārek lehceleri ḥātırda mıdır?" dedikde vālideleri ta‘accüb-künān ve engüş ber-dehān: "Sen o ceddini neden bilürsün?" dediklerinde vālid-i mācid ḥazretleri daḥi mā-cerāyı naql ve ber-hevā kenār-ı ceddinde ba‘zı ḥāneleri¹⁸⁹ ve emkine-i müteberrikeleri ziyāret ettirdüklerini ve ba‘dehu, "Ben seniḡ ceddiniḡ" dedüḡini¹⁹⁰ bil-cümle şekkerīn güftār ile tafşīl edtikde ḥayret-i vālideleri ziyāde olup: "Bir tıfl henüz on beş yigirmi günlük iken bu kadar söz anlaya ve cediti ālem-i ma‘nādan **[5b]** gelüp bu kadar mihrbānlık ede." daḥi muḡaddem bu kadar vākı‘āt-ı keşīre¹⁹¹ görölmesi böyle vücūd-ı ‘ālī-nijad neşv ü nemā buldukda ser-āmed-i rüzgār olacaḡın iz‘ān edüp kıyām-ı ḥidmetiyle kemer-beste ve tetmīm u umūruyla dil-beste oldılar.

Mısra‘

Görinürden çok efendi bunda görünmez ma‘nā

Feḥvāsınca fi'l-vāki‘ ervāḥ-ı mütecesside ‘ālemde taşarrufı vuḡū‘ı hezār elsineden istimā‘ olunduḡdan sonra kütüb-i mutaşavvıfa daḥi memlūdur. *Fe'l-yerci*¹⁹² *tetimmehu*¹⁹³ bir iki üç sinn ile mümtāz olduḡlarında fikr ü ferāsetler ve zihn ü kiyāsetleri şu mertebe imiş ki kābil-i ta‘bīr degil ve ba‘zı aḥvāl-i ḡarībe zuhūrı eger rişte-keş-i tasṭīr olunsa mücib-i taṭvīl olur, ol zamān ki pā-ber-cā olup rüşenā-yı dil ü cān nāmī olduḡı aḡyānda pederleri mısır ticāretiyle sinīn-i ‘adīde mekş edüp ḡaber ü mektūba daḥi taḡayyüd etmeyüp ehl ü ‘iyāline müzāyaka-ı tāmme işābet etmekle vālide-i müşfikaları tedārik-i ‘aşā ile sofrā-keş-i pīş-i etḡāl olduḡda sā’irleri iştihā-yı

¹⁸⁸ isti‘ māle: isti‘ māl, Ü1

¹⁸⁹ ḥāneleri: ḥāneler, SN

¹⁹⁰ dedüḡini: dedüḡün, Ü1

¹⁹¹ keşīre: keşīr, SN

¹⁹² fe'l-yerci‘: fe'l-yerci, SN

¹⁹³ Tamamı için ona müracaat et.

tāmm ile tenāvül ve bunlar gūşe-i çeşm ile vālidelerine nigerān görürler ki vālideleri dīde-i nemnāk ile maḥzūn o sinde ferāset-i cibillī ile ta‘ aḳḳul buyururlar ki vālide-i müşfikalarının bā‘ is-i hüznü zaḥāir-i beytiñ kıletü ve pederlerinin baṭa-i mecī’idir, kendüler daḥi ta‘ āmdan dest-keş olup maḥzūnen bir gūşeye ḥazīnde¹⁹⁴ oldukları sā‘ at-i yesīrde¹⁹⁵ daḳḳ-ı bāb olunup derūn-ı ḥāneden tefahḥuş olunduḳda bir berīd-i feraḥ-resā¹⁹⁶ vāfir emtia‘ ya ve zaḥāir¹⁹⁷-i **[6a]** mışriyye ve tuḥaf-i gūn-ā-gūn ve mektūb-ı şihḥat-makrūn ile takrīb-i mülākātı müş‘ir tebşīr etmiş. Mülāḥaza oluna ki nīm-sā‘ at muḳaddem enderūn-ı ḥāne ḡamm u hemm ile memlū olduḳı gibi ve li-küllü ‘usrin yūsren¹⁹⁸ ān-ı vāḥidde sürūr-ı bī-endāz ile ser-ā-pā müsterīḥ oldukları ferec ba‘de’-ş-siddelerine bidāyet olmuşdur ve be-dīdārdır ki bir miḳdār irā‘et-i hüznleri tefrīc-i kürūb-ı cūmeli olmuşdur.

Meşnevî-i Şerîf

Evliyā etfāl-i Hakkend ey püser

Ġā‘ibi vü ḥāżari bes bā-ḥaber¹⁹⁹

Goft etfāl-i menend īn evliyā

Der ġarībī ferd ez kār u kiya²⁰⁰

Keyfe medde’z-zılle naḳş-i evliyāst

K’ū delīl-i nūr-ı ḥorşīd-i Ḥodāst²⁰¹

¹⁹⁴ ḥazīnde: ḥüznde, Ü1

¹⁹⁵ yesīrde: yūsde, Ü1

¹⁹⁶ feraḥ-resā: ferc-resā, SN

¹⁹⁷ zaḥāir: Nüşalarda zaḥāir

¹⁹⁸ Her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır. Bu ifade İnşirah(94), 5-6. ayetine mülhemdir.

¹⁹⁹ Mesnevî, 3/79., Ey oğul! Veliler, Hakk’ın çocuklarıdır; hazır bulunan ve bulunmayan çok haberdirlirler.

²⁰⁰ Mesnevî, 3/81., [Allah] dedi: Bu veliler, gariplik içinde makam ve yücelikten ayrı çocuklarımdır.

‘ Ākile-i kāmile-i vālide-i müşfikaları āşār-ı keşire müşāhedeyle umūr-ı müşkileden istināk buyurup meşelā havātīn-i hāmileden su’āl olundukda her ne ki zükūr ü ināşdan nuṭk-ı münīfleri olur, işāretleri üzre zuhūr eder imiş ve ba‘zan sefer-i ticārete gitmiş ve üç beş sene nām u nişānı ma‘lūm olmayup hālīlesi zevciniñ firākı ile hāne-be-hāne, "Bir hāber-i meserret ‘acabā kankı derden bedīdār ola?" dēyü geşt ü güzār ederken bu hāne-i sa‘ādete dūçār olup vālide-i müşfikalarının tecārib-i keşire sebkatı ve bu derdmende eşer-i merḥameti cūşān olup: "Oğlum filān hātūnuñ zevci"²⁰² filān taraḫa ticārete gitmiş idi. Bir iki senedir ḫaberi²⁰³ zuhūr etmemiş." dēdikde her ne ki inṭāk-ı Hakk ile lisānları üzre cārī olursa müddet-i yesīrde bedīdār olması, "Bu daḫi **[6b]** tevātüren ma‘lūmumuzdur ve ba‘zan fiḫdān-ı eşyādan filān yerdedir dēyü ḫaber vermeleri kerrāren ve mirāren vāki‘ olmuşdur." dēdi. Sekiz seneye teraḫḫīlerinde ferāset ü kiyāsetleri ve ‘ilm-i şerīfe keşret-i iştiğālleri o rütbe imiş ki giceler mütālā‘a ile vakt-i nevmi ferāmūş buyurup işfirār-ı²⁰⁴ şubḫa dāḫil olurlar imiş. Ser-i āzādeleri kayd-ı teklīf ile muḫayyed olmazdan aḫdem bir vakt şalāt-ı każāya kalmamış ve perhīz ü riyāzetleri ve şavma²⁰⁵ müdāvemeleri müstaḡnī ‘anī’l-beyāndır, eger ḫāl-i şaḡīrllerinde²⁰⁶ olan kerāmāt ve teşrīfātı ve evzā‘ u aḫvāl-i nādireleri ve iştiğāl-i ‘ilm ü edebleri ve tedḫīk²⁰⁷ ü tedbīrleri ve aḫlāk-ı ḫasene ile taḫallīleri rişte-keş-i silk-i taḫrīr olunsa bir mücellede²⁰⁸ daḫi güncāyiş-peḫīr olmaz.

²⁰¹ Mesnevî, 1/425., "Gölgeyi nasıl uzattı? ayeti, velilerin tasviridir. Zira ışığın delili Allah'ın güneşidir.(AKİ'de 1/426)

²⁰² zevci: zevcesi, SN

²⁰³ ḫaberi: ḫaber, Ü1

²⁰⁴ işfirār: Nüşhalarda işfirār

²⁰⁵ şavma: savm, Ü1

²⁰⁶ şaḡīrllerinde: şıḡarlarında, SN

²⁰⁷ tedḫīk: tedfīk, Ü1

²⁰⁸ mücellede: mücelled, Ü1

li- muharririhî beyt²⁰⁹

Der-şabîkâmil 'ıyâret²¹⁰ kümmelîn-râ reh-nümâ

Tıfl bûdîlîk 'aķlet pîş-vâ-yı her nühâ²¹¹

Vaktâ ki mu'allime verilüp birkaç sene mürûrunda hatimât-ı keşîre şarf u naḥvi tekmi'l ve cemî' şehr-i İzmir'de olan ḥ'âceleri ve talebeleri esvile-i gûn-â-gûn ile iz'âc ve bu şehrde ḥ'âce olacak bir dânişmend yokdur, re'y-i şâ'ibi²¹² ile maskat-ı re'sleri olan diyârdan²¹³ ḥurûc ve maḥmiyye-i İstanbul'a duḥûl ve cevâmi' ü medârisi ve maḥall-i tedrisleri tefahḥuş ki: "Âyâ kendülerin zihn-i vaķķâd²¹⁴ ve tedķîķ-i²¹⁵ maḥall ü ebḥâşlarına cevâb-dih olacak bir merd-i fâzıl bulur mıyım?"²¹⁶ dëyü geşt ü güzâr ve yine ol aḥyânda ma'lûm sa'âdetleri olan **[7a]** şarf u naḥv u mantıķ u me'ânî derslerinden ders-i 'âm olmak üzre Sultân Meḥmed Câmî'-i şerîfinde şol kadar müdeķķikâne tedris buyurmuşlardır ki kâbil-i tavşîf degil hattâ ol ḥinde şöhre-i İstanbul olup "İzmir'den şöyle bir şaġîrû's-sin mollâ gelüp Sultân Meḥmed'de tedris eder imiş" dëyü kendüye i'timâdı olan talebe fevc-â-fevc ebḥâş-ı muġlaķa ve nice esvile-i nâ-şinîde ile imtiḥânât-ı keşîre vâķi' olmuştur. *Bi-ķudreti'l- 'azîzî'l- muķtedir*²¹⁷ cümlesin ilzâm ve ḥâtıra ḥuṭûr étmedik, ecvibe ile cemm-i ġafîr mucâb olduķdan sonra müşâr-ı bi'l-benân-ı yâr u aġyâr olmuşturlar. Bu keyfiyyet ile yine bir fâzıl-ı hünermend şâhib-i himmet tecessüsünde rûz u şeb miyân-bend-i püyân iken nâ-gâḥ sâ'îķ-i²¹⁸ tevfiķ bir merd-i Hızır-menişe muķârin édüp: "Mollâ, bu cidd ü

²⁰⁹ Beyt: —, SN

²¹⁰ 'ıyâret: 'ibâret, Ü1

²¹¹ Çocuklukta senin olgun yaradılışın kamil kişilere klavuzdur. Sen çocuktun fakat aklın bütün akıllı kişilere yol gösterirdi.

²¹² şâ'ibi: şâhibi, Ü1

²¹³ diyârdan: diyârda, Ü1

²¹⁴ zihn-i vaķķâd: zihn-i vaķâr, Ü1

²¹⁵ tedķîķ-i: tedfîķ-i, Ü1

²¹⁶ bulur mıyım: olur mıyım, Ü1

²¹⁷ Her şeye gücü yeten Aziz Allah'ın kudreti ile.

²¹⁸ sâ'îķ-i: sâbık-ı, Ü1

cehd ile ne cüst ü cü edersin? Rāzıñı keşf eyle belki saña bir çäre-cü olına. "Hāzret-i vālid dañi aḥvālî ifāde eyledüğünde bir miqdār tefekkürden sonra dēr ki: "Bu seniñ istediğün ḥāce olursa ancak Köprili-zāde Muştafā Beg olur, andan ğayrı okur yazar gürūhında bir fāzıl yokdur. Lākin aña dest-res²¹⁹ ol²²⁰, seniñ istediğünden ziyādedir." dēdikde ḥāzret-i vālid dañi hezār şerm ü ihtiyātla bir vaqt-i müteyemminde Süleymāniye Cāmi'i kurbunda sarāy-ı mīr-i merķūma girüp toğrı kendü olduğı ḥāneye kadem-nihāde olduğda meger mīr-i merķūm müṭāla'a-i kütübe meşğul imiş; nā-gāḥ karşıusunda görürler ki bir tıfl-ı nev-resīde [7b] mollāyāne 'imāme başında lehcesinde rüşd anlanur. Hıṭāb-ı leyyin ile buyururlar ki: "Mollā, sen kankı şehirdensin, buraya²²¹ gelmeden maķşūduñ nedir ve kimiñ evlādısın?" Bu cümle-i esvileye cevāb-dāde olduğdan sonra mā-fi'z-zamīrini ifāde şadedinde: " Sultānım ḥāzretlerinden ders okumağa geldim." "Yā mollā İzmir'de İstanbul'da bir ḥāce bulunmadı mı ki sen andan okuyasın?" dēyü redd-i cevāb edicek , ḥāzret-i vālid dañi 'öwr ü ma'ķul irād eyledikde yine su'āl buyurur ki: "Sen mollā, şehriñden çıkdığda ne okurduñ?" redd-i cevābda: " *Kāfiye* okurdum." buyurmuşlar. Ba' dehu su'āl etmişler ki: "*El-kelimetü lafzun vuẓi'a li-ma'nen müfredin*²²² ma'nāsını bir takrīr eyle." dēdikde ḥāzret-i vālid semend-i beyānı meydān-ı takrīre²²³ çehān edüp Cāmī ve Hindī vesā'ir şerrāḥların bezl-i mechūde etdikleri şürūḥuñ eşkālāt u ecvibesiyile takrīrden sonra ve *ene ekūlu*²²⁴ ile bir takrīr dañi 'ilāve edüp 'inān-keş-i ḥink-i beyān u takrīr olduğda ḥāzret-i mīr-i muḥterem ziyāde taḥsīn edüp: " İmdi mollā, sen bu kadar mücidd-i taḥşīl iken şaķın evķātıñı hevā vü hevese şarf etme. Bu şehir-i İstanbuldur ne fāzıl ādemleri bulunur." dēyü imtiḥānen redd-āmīz cevāb vėrdikde

²¹⁹ dest-res: rāst-res, Ü1

²²⁰ ol: olsa, Ü1

²²¹ buraya: buaraya, SN

²²² Kelime, müfret bir mana için konulan bir lafızdır.

²²³ takrīre: takrīr, SN

²²⁴ Ben derim ki

ḥazret-i vālid-i mācide *min* ‘*indillāh*²²⁵ bir bükā ‘ārız olup müteselsil olduğda mīr-i muḥterem daḥi hem-āheng olup: "Bunda bir ḥikmet-i ḥafiyye var ancak.", dēyü kendünün muṣāḥibi olan Fevzī Efendi ki peder-mānde ḥayr-ḥāḥ ṣāḥib-hüner ve ṣā‘ir-i kāmīl bir merd-i fāzıl olup **[8a]** aḥa buyururlar ki: "Bu maḥdum seninle ḥücretaṣ olsun ve aḥyānen dersini müzākere ile ben bunu oḡul maḳāmında okudurum." dēyüp ‘ale’s-seḥer ḥazīnedāra: "Bir ḳat libās-ı fāḥire ve ḥücre levāzımı her ne ise tekmīl eyle!" dēyü emr eylemişler. ‘Acāyib ḥikmeti gör ki o vakte gelince merḳūmun bir evlādı olmayup ḥasret-i evlād olduklarından nāṣī kā‘im-maḳām-ı ferzend-i dil-bend olmak üzere terbiyelerinde küllī kıyām üzere bulunmuşlardır. Ammā muḳaddemā²²⁶ İstanbul'a geldikde li-eb birāderleri Ḥācī İbrāḥīm Aḡa ḥānesinde çend rüz ārām ile mu‘allim-cū olduklarında anlar daḥi cidd ü sa‘y edüp taraf taraf kendüleri ve aḥbāblarının bildüḡi üstād kimseleri irā‘et ve derslerine ḥāzır olmaḡla aradıḡı üstādlardan olmaduḡı nümāyān olmaḡla kendüsi bilā-istīzān mīr-i merḳūma duḡūl etmişler ve anda meḳṣ ile eyyām-ı ‘adīde ḥaber vėrmegi ferāmūṣ eylemişler. Merḳūm Ḥācī İbrāḥīm Aḡa "‘Acabā birāderimiz ne tarafda ḳaldı? Bu belde dār-ı iḥtiyāldir²²⁷, bir mekre dūçār olmasun dēyü cüst u cū ederken nā-gāḥ bir āṣinā ḥaber vėrir ki: " Sen anuḡçün ḡam çekme, ol henüz istediḡi ḥāceyi²²⁸ buldı ki ṣimdi Muṣṭafā Beg’in fazlına mu‘ādīl fāzıl mı vardır ve anuḡ perḥīzkarlıḡı gibi muttakī mi vardır? Sizler eger hezār gūne ḥāḥiṣ ile andan okumaḡa murād etseñiz idi ḳābil olmaya idi. Ammā sā‘ik-i²²⁹ taḳdīr ednā bahāne ile tevḑīḳ ēyledi." dēdikde merḳūm birāderi gerçi tesellī-yāb **[8b]** oldu, lākin itmīnān-ı ḳalb içün tefakḳud-ı aḥvāl edeyim, dēyü mīr-i merḳūmun ḳonaḡına gelüp maḥṣūṣ bir ḥücrede kütüb-i nefīse ile

²²⁵ Allah tarafından

²²⁶ muḳaddemā: muḳaddem, Ü1

²²⁷ iḥtiyāldir: Nūshalarda iḥtiyāldir

²²⁸ Bu kelime SN ve Ü1’de *ḥāceyi* şeklinde *ḥ* ile yazılmış.

²²⁹ sā‘ik-i: sabık, Ü1

elbise-i fāhire²³⁰ pîş-tahta önünde vâlid-i mâcid hazretlerin görüp dünyâlar kadar maḥzûz olup mîr-i merķūma varup teşekkür-i tām ile şenākār olduğında birāderleri olduğunu su'âlden sonra: "Benim daḥi evlād-ı ma'nevîmdir, terbiye ve ta'allūmi ḥuṣuṣında bî-kayd ol." dēyü tesellî-baḥş olmuşlardır. Ezmine-i ḳalîlede tekmîl-i mevâdd edüp sinn-i şerîfleri çār-deh ü penz-deh ile mümtâz olduğda ḥüsn-i zâ'idü'l-vaṣf ile *şābbün neş'e fi tā'atillāh*²³¹ mantūķı kemāl-i 'iffet ve nevāfil-i 'ibādāt u 'ilmle iştiḡāl üzre evķāt-güzār ve mîr-i merķūm konaḡında aṣlā bir melāḥiye müte'alliķ bir vaz'-ı nā-pesendide olmayup cümle ḥuddām u etbā' okuyup yazmaḡa tālib ve 'ibādāt u tā'āte²³² rāḡıb şehr-i İstanbul'da dā'ire-i mîr-i merķūm 'iffet ü nazāfetde müşār-ı bi'l-benān iken melā'ike içinde şeytān tekevvünü gibi mîr-i merķūmun bir sefāhat-me'ab ve ḳabāḡat-niṣāb ḡazinedār-ı bed-aḡlāķı var imiş ve vesvese-i gün-ā-gün ile vâlid-i mâcid hazretlerini şayd şadedinde iki yüz miķdārı zer-i ḡalişü'l-'ayārı bir şurre edüp 'arz-ı 'aşķ u muḡabbet-i mecāzî eyledikde ḡazret-i vâlid-i mâcid daḥi ne yedinden şurre aḡz ve ne rüy-ı menḡūsuna²³³ nazar edüp hemān ḡücre-i ḡaşlarına gelüp nişfu'l-leylde ba'de't-teheccüd vāfir **[9a]** bükā vü tazarru' u niyāzdan sonra nevm ḡalebe edüp nā'im olunca 'ālem-i ḡayāilde görürler ki bir ef'î saḡfdan üzerlerine nāzil olmak ister. Öñlerinde olan şem'i ḡavāle buyururlar āteş-i şem'den mār pîçide olarak muḡterik olur 'ale's-seḡer bu vāķı'ayı Fevzî Efendi'ye naḡl ol daḥi ta'bîrinde "Bir"²³⁴ düşmanın ḡelākidir." dēyü mükāleme eşnāsında iken bir çūķadār içerye²³⁵ girüp ḡaber vērdi ki: " Beg ḡazretleri ḡāyetle tehevvr edüp ḡazinedārı ister, 'acabā vechi ne ola?" dērken biri²³⁶ daḥi gelüp ḡazinedāra degnek

²³⁰ elbise-i fāhire: elbise-i fāḡir, SN

²³¹ Allah'a itaatle vaktini geçiren genç

²³² tā'āte: tā'ate, Ü1

²³³ menḡūsuna: menḡüsesine, Ü1

²³⁴ Bir: —, Ü1

²³⁵ içerye: içeryü, SN

²³⁶ biri: bir, Ü1

eyledi. *El-‘aşā li-men ‘azā*²³⁷ maẓmūnunca üç yüz degnek miqdārı darb olup libāsı hal‘, kendüsi kapudan tār olındı. Hademe-i mīr-i merķūmdan bu esrāra vāķif olanlar hāzret-i vālid-i mācid hāķķında bed-nigerān olmayup belki cihet-i ikrāmırlarında bezl-i mechūd etmişlerdir. Bunun²³⁸ emsāli o dā‘irede oldukları vāķtde *lā-yu‘add u lā-yuḥṣā* şādır olmuşdur. Eger maẓbūt olup silk-i tahrīre çekilse başka bir mücelled olur idi. Nakl-kerdeleridir ki: "Bizler²³⁹ mīr-i muḥteremden *Celāl, Ḥalḥālī* dersi telemmüz²⁴⁰ ederken civān kapucıbaşı kızından ḥāşıl olma bir ferzend-i dil-bendleri dünyāya gelüp gāh u bī-gāh kundağıyla taşra çıkarırlardı." dēyü nakl buyururlar idi. Bu ol ferzenddir ki ‘Abdullah ismiyle müsemma şadme²⁴¹-i rüzgār-ı zūr-kār ile ‘Aceme ser-‘ askerlik ile gidüp anda Ḥarc'a sürülmüşdür. Ol maḥal Nu‘ mān Paşa'nın eşer-i vücūdı pā-nihāde-i meydān-ı dünyā olmamış. **[9b]** Köprili-zādelar ‘ünvānıyla mu‘ anvenlerdir. **BAB-I EVVEL, bu evķātde zuhūr eden teşrīfāt ve kerāmetleri beyānındadır.**²⁴² **Telaķķī- kerdemizdir** ki ol mecmā‘-ı ma‘ārifiñ eger bi-ḥasebi'l-beşeriyye-i müzāyāķaları olsa idi²⁴³ ekşeriyyā mīr-i merķūmun vāķı‘asında bir nūrānī pīr tenbīh buyururlar imiş ki: "Bizim oğlumuz şu müzāyāķa üzredir, anı def‘ eyle ve hāķķında ri‘āyetler eyle ve o ķademde cehd eyle." dēyü bunun emsāli tenbihāt çok vāķi‘ olur imiş ve mīr-i merķūm vālid-i mācid hāzretlerini tebennī²⁴⁴ üzre terbiyelerinde iken irtifā‘-ı şānları yevmen-fe-yevmen küşāyiş-i baḥtları izdiyād-peẓīr olup ḥattā beş altı sene mūrūrunda şudūr-ı vezāret ile mükrem olmalarını cümle ķudūm-ı hāzret-i vālid-i mācid hāzretlerinin bir bereķātında[n] ‘add ederler imiş ve bu ķadar zamān evlād ḥasreti üzre olup hāzret-i vālidin teşrīfi ile mārrū‘z-zıkr

²³⁷ li-men ‘aşā: lim- ‘aşan, Ü1; Değnek azan, sapıtan içindir.

²³⁸ Bunun: Bu, SN

²³⁹ Bizler: Bezl, Ü1

²⁴⁰ telemmüz:telmīz, Ü1

²⁴¹ şadme: şadmede, SN

²⁴² beyānındadır: beyānında, Ü1

²⁴³ olsa idi: ola idi, Ü1

²⁴⁴ tebennī: tenbīhi, Ü1

‘ Abdullāh Paşa'nın vilādeti ‘ akabinde Nu‘ mān Paşa'nın vilādeti daḥi ‘ ayn-ı berekāt-ı kudūmları olduğu ḥīn-i teşekkürlerinde zāhir olmuştur ve ba‘ zan qarīblerinde iḥrāk zuhūr edüp mīr-i merķūmun sarāyı civārına geldikde munṭafī olması ve da‘irelerine ṭā‘ūn işabet etmemesi ve ḥayr u bereketin keşreti vesā’ir ḥasteliğin kılleti, bu cümle ol nādir vücūduḡ ḥayre-maḡdemine dāl olduğu ‘ *indi uli'n-nühā ve'l-ebşār*²⁴⁵ bedīdardır. **Telaḡḡi-kerdemizdir** ki vaḡt-i taḡşīllerinde eger ders kitāblarından biri noḡşān olsa yā bir nüṣṡa iḡtizā eylese o ḥinde **[10a]** ṡaḡāflardan biri zuhūr edüp yedinde o maṡlūb olan kitābı alurlar mı, dēyü mīr-i merķūma ‘ arz olunurdu ve ḡazret-i vālid iḡin iṡtirā olunur imiş. Bir vücūduḡ ki ibtidā okuyup yazması ḡuşūşunda rüzḡār yokdur cidd ü cehd eyleye. Ba‘ dehu o vücūd-ı ‘ ayn-ı sūduḡ nice olacaḡı bundan kıyās olunsun ve mīr-i merķūmun dūnyevī ḡuşūşlarında ba‘ zan müṡāvere olındukda her ne ki inṡāk olunur bi-‘ aynihi zuhūr eder imiş ve mīr-i merķūmun tecrübesi sebḡat eyledüğinden her ne umūrunda ki bir müṡkil zāhir olsa elbetde vālid-i mācid²⁴⁶ ḡazretleriyle müṡāvere buyururlar imiş ve ḡavl-i münīfleriyle ‘ amel buyururlar imiş. Bu rütbe-i iḡrāzda sinn-i ṡerīfleri on beṡ on altıya bāliḡ lākin ‘ aḡl ü zekāvet cihetinden pīr ü kāmīl ṡifāhen **telaḡḡi-kerdemizdir**, ekṡeriyyā rü’yā-yı ṡāliḡa ü ṡādīḡa müṡāhedeyle ḡācelerine ta‘ bīr etdördüklerinde hemān ‘ aynı²⁴⁷ vāki‘ olur imiş. Bu tecrübelerinden nāṡī merķūmun ba‘ zı umūruna bir müṡkil cārī olsa ṡeḡerī ḡazret-i vālidī da‘ vet edüp: " Bu gice ‘ ālem-i ḡayālde ne müṡāhede olındı?" dēyü su’āl buyururlar imiş. Anlar daḡi terākīb-i ḡayāliyyede²⁴⁸ eger bir ser-zede naḡl buyururlarsa ta‘ bīriyle hemān müṡkil-i merķūma inḡilāl-i²⁴⁹ küllī vāki‘ olup sāf-zamīr olduklarından merāyā-yı bāṡnīlerinden her ne ‘ aks-endāz olursa mu‘ abberiyle

²⁴⁵ Yüce kimseler katında

²⁴⁶ mācid: —, SN

²⁴⁷ ‘ aynı: ayn, SN

²⁴⁸ ḡayāliyyede: ḡayāliyyeden, Ü1

²⁴⁹ inḡilāl-i: incilāl, Ü1

zuhûrî çok vâkı‘ olmuşdur. *Fe-tûbāī li-şebābihi fe keyfe yekûnu [10b] fī vaḳti heremihi*²⁵⁰

*Li- müellifihi beyt*²⁵¹

Nev-civānlıkda bu rütbe rüşd ü şöhret-yāb olan

Pīr u mürşid olduğında var kıyās et neydüğün

Mesmū‘umuzdur ki mīr-i merķūma menāfī‘-i dünyevīyeden yāḥud menāşıbdan yā ‘aksi mażārrdan bir nesne karīb olsa ḳable'l-vuķū‘ belki şuhūr-ı ‘adīdeden muḳaddem ḥazret-i vālid-i mācid tarafından bir vākı‘a zuhūr édüp mīr-i merķūma ḥikāye ile anlar daḥi mā-seyec’i iştişmām buyurup muḳteżā-yı vaḳitle ‘amel buyurlar imiş. *İnne lillāhi melā īketün fi'l-arzi yesuķu'l-ehle ile'l-ehli*²⁵² mā-şadaḳı böyle bir ḥāce-i ‘ālī-cenāba böyle şakird dūḳār olmaḳ ba‘dehu mażiyy-i zamān ile cümle ‘ulūma vuķūf-ı tām taḥşīl édüp ba‘dehu ḳuṭbiyyet²⁵³ ve ḡavşıyyet derecesine teraḳḳī édeceḡi ibtidā-yı emrden bir mu‘allim-i ser-efrāz-i ‘ilm ü ‘amele muḳārin eyler. Mīr-i merķūmun ḳilm ü ‘amelinden bir nebze beyān lāzımdır ki ḥattā mu‘teberīn-i ‘uḳalā keyfiyyet-i rütbesin iz‘ān édeler sā’ir maḥādīm-i İstanbul'a kıyās étmeyeler. *Vallāhu ḡālibün ‘alā emrihī*²⁵⁴ bir kimseniḡ ibtidā-i ensāli²⁵⁵ kime müntehīdir tefahḥuş ile ma‘lūm olur ve bir nesildeki ricāl-i ‘adīde zuhūr étmiş ola, yine mütevaḳḳı‘dır ki o nesilden mürūr-ı ezmine ile bir recul-i şāf-ıtynet zuhūr eyleye, bu ḳaşr-ı himem zamānı ise gerek ricāl-i devlet ve gerek ‘uḳalā geḳinenler atunḡ ve kilābın ḥaseb ü nesebini tefahḥuş éderler. Aşıl maḳşad-ı aḳşā ise insān-ı kāmil cüst ü cūsıdır. Güyā bu şıḳ nesyen mensiyyen perde-i **[11a]** ḥafāsı altında ḥiḳ āferīde ḥātırına gelmez, gelürse daḥi ebnā-i zamāneye kıyāsen hezeyān-ı maḥmūm

²⁵⁰ Gençliḡi ne güzeldir, var ihtiyarlıḡında ne olacaḡını (sen düşün).

²⁵¹ Beyt: —, SN

²⁵² Allah’ın yeryüzünde doḡru insanı doḡru insana yönlendiren bir meleḡi vardır.

²⁵³ ḳuṭbiyyet: ḳuṭbiyyete, SN

²⁵⁴ Kur’an, Yusuf (12), 21; Allah emrini yerine getirendir.

²⁵⁵ ensāli: insanı, Ü1

gibi telaffuzı lisānlarından cārī olur, sülūkına reh-yāb olamazlar ve hem ğayret-i ilāhī ve muḳteziyyāt-ı nā-mütenāhī o cins-i vücūd-ı bihbūduḡ ihtifāsı üzre cārī olmuştur ve ḳābiliyyāt-ı ebnā'-i zamān ise müstağnī-i 'ani'l-beyāndır. Mīr-i merḳūm 'ulūm-ı 'aḳliyye ve naḳliyyede tekmi'l-i mevādd êtdikde fā'iz-i akrānı olup tedriślerinde ğāyet zihni ve ḳāḳādlerinden mantıḳ ve me'ānī ve *Celāl, Halhālī* bunun emsāli kütüb tedriśinde aślā havāşī ve ta'likāta nazar êtmeyüp tedḳikāt-ı vāfireden sonra telāmize im'ān-ı nazarlarında ekser taḳrīrātı havāşīlerinde bulup daḡi ziyāde taḳrīrlerin fehm êderler imiş ve ekseriyyā 'ādetleri²⁵⁶ metn miḳdārı bir kāğıdı oyup şaḡīfe üzre tutarlar imiş, havāşī-i taḡlīḡ-i fıkır êtmesün için. 'Amelleri bu rütbe 'amellerinde bu nümüne muḡnidir ki dā'irelerinin derūn u birūnı taleb-i 'ilm üzre ḳā'imler iken bir vaḳt-i şalāt cemā'atsiz fevt olmuş degil. Kendülerin aḥlāḳ-ı ḡasenelerinden şabāḡ namāzı için ḡaremlerinden taśra olup sarāyları Süleymāniyye Cāmī' i kurbunda olmaḡla ḡademeye ḡaber êtmeyüp **[11b]** māşiyen cāmī'-i şerīfe vardıkda na'leynlerin mübārek eliyle alup ma'bede duḡul êderler imiş. Ma'a-hazā bu ḳadar ḡizmetḳārlar cānla ḡizmete kemer-beste iken 'ibādetde teśrīḳ bulunmasun için ihtirāz êderler imiş. Her şalāt-ı şubḡı Süleymāniyye'de edā êtmek üzre müdāvim imişler. Dā'irelerinin derūn u bīrūnında aślā melāḡiye müte'alliḳ nesne olmayup cümle şalāḡ ile pīrāste olduḡı şehr-i İstanbul'da meşhūr ve ḳarībū'l-'ahd Fāzıl Aḡmed Paśa 'ammīleri olup vezāretinde Girid fethiyle gerden-firāz ve envā'-i 'ulūmdan behre-yāb olması bu daḡi Köprili neslinin ḡayr u bereḳātındadır. Ba'dehu ferzend-i ercmendleri 'Abdullāḡ Paśa ve Nu'mān Paśa yüzlerinden olan fütūḡāt ise müstağnī 'ani'l- beyāndır. Mīr-i merḳūm²⁵⁷ ol vaḳt ki iştiḡāl-i dersiyye olup ve peder emsāli nice talebe ders-ḡān êderler. O ḡinde teśrīfāt-ı devletden ancak bir ze'āmet ile ḡişşedār olup dā'irelerinin ta'ayyüşüne Köprili'nin evlāda olan vaḳfı medār olur

²⁵⁶ 'ādetleri: adetlerin, Ü1

²⁵⁷ merḳūm: merkūma, SN

imiş. Vaktā ki ḥazret-i vālid-i mācid tekml̄ mevāda ḳarīb olup mīr-i merḳūma daḥi Çehrin Seferi'ne gitmek iḳtizā eder. Ḥazret-i vālid-i mārrū'z-zıkr Fevzī Efendi ile ḥaymetaş edüp sefer-i Çehrin'e 'azīmet ederler. **[12a] BĀB-I ŞĀNĪ Ḥazret-i Mevlānā ḳuddise sırruhu'l-alā taraf-ı bāhirü's- şeref-i ruḥāniyyelerinden incizāb-ı küllī ile müncezib olmaları beyānındadır ki zıkr olunur.** O tūtī-i gūyā-yı ḡaybī ve siḥr-aferīn-i beyān-ı lā-reybī zebānından **telaḳḳī-kerdedir ki kār ez-kār ḥīzed der-cihān**²⁵⁸ maẓmūnı bir iki sene daḥi telemmūz olunsa tekml̄-i mevādd olunacaḡı nümāyān olduḡda nā-gāḥ devletiḡ Çehrin Seferi dā'iyesi zuḥūr edüp bi-ḥasebi'l-iḳtizā ḥazret-i vālid daḥi işāret-i ḥāceleriyle ḥaymetaş-ı merḳūm Fevzī Efendi olup 'azīmete şedd-i niṭāḳ buyurmuşlar. Bu eṣnāda rütbe-i mīr-i merḳūm ancak bir ze'āmet ile seferber olmak üzere lākin imdād-ı evḳāf-ı ecdādlarıyla iki tuḡlu mīr-i mirān ordusu ḳadar ḥadem ü ḥaşem vesā'ir levāzım ü bisat ile sefer ü ḥazarda müsterīḡ olurlar imiş. Vaktā ki ḳat'-ı merāḡil ederek ḳal'a-i merḳūma varılup teng-ā-teng muḥāşara olunup üç ay miḡdārı vaḳt inḡişār mūmtedd olup ba'zan 'asākir-i manşūre içinde ḡüft ü şenīde bā'ış olmuş ki gūyā kānūn-ı Süleymāniyye'de üç aydan ziyād²⁵⁹ tā'ife-i yenīçeriyān muḥāşara üzere metris-nişīn olmazlar imiş. Bu ḡüft u ḡū hengāmında ḡaylī kīl ü kāl ü fitne ihtimālī olup vaḳt-i **[12b]** 'aşrda mīr-i merḳūm ḡaymesine bir dervīş-i küleh-pūş-i Mevlevī gelüp mīr-i merḳūm ikrām-ı tām̄ ile istikbāl ve iclās etdikden sonra vüḳūh-ı kibāra olan ta'zīmāt-ı keşire ile tekrīm ve tefakḳud-ı ḡatırıyla tetmīm-i levāzım-ı tekrīm tekml̄inde serīr-āver-i nātıḳ²⁶⁰ olup dervīş-i şadāḳat-endīş buyururlar ki: "Bu gice 'ālem-i mişālde müşāhede ederim, Ḥazret-i Mevlānā ḳuddise sırruhu'l-'alā cenābı cemī' dervīşānla gelüp ḳal'anıḡ muḥāzīsinde murāḳıḡ otururlar. Semā'-ḡānede oturduḡları gibi inşā'allāhu teālā

²⁵⁸ Dünyada her işten başka bir iş çıkar.

²⁵⁹ ziyād: izdiyād, SN

²⁶⁰ nātıḳ: nātıḳa, Ü1

yarınki gün ‘aşr vaktinde kal‘a²⁶¹ alınmak ihtimālî vardır." dëyü gaybe hüküm ve tevkîl edüp ve semt-i teveccühlerinden dahi haber vërüp vedā‘ eyledi. Bi-emrillāhi te‘ālā yarınki ‘aşr vaktinde müteveccih oldukları burcun altında lağım var imiş. ‘Amel olunup burc ile ber-hevā olup ‘asākır-i manşûre ol fûrceden yürüyüş edüp bir sâ‘at-i nücümîde ezān-ı Muḥammedî (şl‘m) okunup teşhîr-i kal‘a müyesser olmuşdur. Meger merķūm dervîşe Dervîş Hāc²⁶² Muḥammed-i Mevlevî dërler imiş. Mîr-i merķūmunun bunun ḥaḳḳında vāfir tecrübesi sebkat etmiş. Ekşeriyyā eyyām-ı müzāyakalarında gelüp bunun emsālî beşâret ile tebşîr ve ḳalb-i mîr-i muḥteremi tefrîc buyururlar imiş. Böyle bir şādıḳu'l-ḳavl vücūd olduğundan nāşî mîr-i muḥterem mu‘tekidleri imiş. Vaktā ki ḥazret-i vālid-i mācid bu kerāmet-i **[13a]** ‘uzmāyı görür ve nām u şān-ı celālet-‘ünvān-ı Ḥazret-i Mevlānā *ḳuddise sırruhu'l-* ‘alāy şenîde olunca baḥr-ı efkārda gavṫa-ḥor olduğu ḥâlde merķūm Fevzî Efendi'ye ‘arz-ı māfî'l-bāl edüp ṭarîk-i mevlevîyi su’âl ve Ḥazret-i Mevlānā'nın aḥvālinden istifsār ile ta‘aşşuk-nümā olunca merķūm Fevzî Efendi ḥing-rān-ı beyān olup ṭarîk-i isnā ‘aşerîḡ mümtāzı olup Ḥazret-i Mevlevî'nin dü ‘ālemde taşarruflarını ve ḳuvvet-i ḳudsiyyelerini ‘ilmi muḥîṭ olduğu miḳdārı ta‘rîfe-i şarf-ı maḳdûr ve nice menākıb-ı şerîfelerin îrād ve kendünün eş‘ārında munderic medāyih-i Ḥazret-i Mevlevî ve Ḥazret-i Şemseddîn-i Tebrîzî vesā’ir evlād-ı kirām ve aḥvāl-i Konya ve āsitāne-i sa‘âdet ḥikāyātından mebālig olup ḥaḳḳ-ı tavşîfde²⁶³ bezl-i cehd ve ḥüsn-i ta‘rîfde ḡāyet iḡrāḳla zebān-āver olunca

Mışra ^{c264}

Ḳulaḳ ‘āşık olurmuş gözden öḡdin

²⁶¹ ‘aşr vaktinde kal‘a: kal‘a vakt-i ‘aşrda, Ü1

²⁶² Hāc: Hācı, Ü1

²⁶³ tavşîfde: tavaşşufide, SN

²⁶⁴ Mışra‘: —, SN

fehvasınca derûn-ı hâzret-i vâlid-i mâcidde muhabbet-i tarîkat-ı ‘aliyye cāy-gîr ve garâbet bunda ki ol vakte gelince ne İzmir'de ne İstanbul'da tarîkat ne güne idüğün işitmemişler ve erbâb-ı tarîkden biriyle daği hem-şoğbet olmamışlar. Ba'dehu muhabbet-i tarîkat-ı ‘aliyye izdiyâd-ı farı-ı şevk-i derûnlarında cilveger olup leylen mine'l-leyâlî ‘âlem-i mişâlde **[13b]** müşâhede ederler ki merkûm Çehrin Kâl‘asının fezâsında²⁶⁵ bir kûbbe var imiş. Medfen-i evliyâ imiş. Vâkı‘alarında ol kubbeden bir pîr-i rûşen-zamîr-i Mevlevî çıkup bağelinde bir boğça şevb hâzret-i vâlide dest-i işâret-nümâ olup hâzret-i vâlid daği sem‘an ve tâ‘aten dëyüp müşâra‘at buyururlar ve takbîl-i eyâdî-i kirâmileriyle müsta‘id ve müterakķib-i emr-i şerîfleri olduklarında zebân-ı kerâmet-beyânlarından ser-zede ferzend-i ercümend *men-i turâb kabûl-i Hâzret-i Mevlevî ser-efrâz kerdend*²⁶⁶ hüceste peyâmlarıyla külâh-ı sa‘âdet-i dest-gâhı ser-i mübâreklerine ilbâs ve sebz-libâçe-i dervîşaneyi daği ber-düş edüp *ba‘d-ez-în tu-râ-kâr-ı dünyevî nîst*²⁶⁷ kelâm-ı âhîrînleriyle mânend-i rûh-ı revân çeşmden nihân olup bu garâibi müşâhede ile bîdâr olduklarında bu ‘ucûbe-i taşarrufât-ı ‘âlem-i ruḥâniyye-i kudsiyye-i Hâzret-i Mevlevî'yi Fevzî Efendi'ye nakl, anlar daği ta‘bîrinde *mâ-hüve'l-vâkı‘* beyânıyla cânib-i cenâb-ı Hâzret-i Mevlevîden kemâl-i kabûli ḥâvî müncezib olduklarında îmâ ve *ba‘d-ez-în tu mevlevî-i ser-firâz ḥâhed şoden*²⁶⁸ tebşîriyle ḥatm-i kelâm buyurup bu müşâhedât-i ‘acîbe ile sefer-i merkûmdan ric‘atlerinde İstanbul'a duḥûl ve mîr-i merkûmun ‘ilm-i Fârisîde ma‘lûmı olmadığı ecluden **[14a]** bir Fârisî-dân²⁶⁹ ḥüceyi müstelzim olmağın Fârisî-dânı²⁷⁰ İstanbul'dan²⁷¹ bir güzîde Fûrs-âşinâyı ba‘zı aḥbâbdan su‘âl buyururlar. Anlar daği cevâbında bir sâde ‘Acem Aḥmed Efendi nâmına bir merd-i sūḥandân

²⁶⁵ fezâsında: kazasında, Ü1

²⁶⁶ Ben garibi Hazreti Mevlânâ'nın kabul etmesiyle baş üstünde tuttular.

²⁶⁷ Bundan sonra senin için dünyevî bir iş yoktur.

²⁶⁸ Bundan sonra sen başı dik bir Mevlevî olacaksın.

²⁶⁹ Fârisî-dân: fârisîden, Ü1

²⁷⁰ Fârisî-dân: fârisîden, Ü1

²⁷¹ İstanbul'dan: Stanbul'dan, SN

fuḫālā-yı²⁷² ‘Acemden o ḥīnde aḡa mūmāṣil Fūrs'de yed-i ṭulā ṣāhibi olmadığını iş‘ār ederler. Bu arzū ile mīr-i merḡūmdan me‘zūnen bir sāye-i ‘azīmet ederler ve esnā-yı ṭarīḡde olan ṣīve-i ḡarībeden **telāḡḡi-kerdemizdir** ki Mudanya İskelesi'yle Burusa beyninde vāḡi‘ nehr-i cārī ki bir cāy-ı dil-keṣdir. Her inen ayende vū revende o cāy-ı nūzhet-fezāda asāyiṣ ve ṣūst ü ṣūyla bir miḡdār istirāḡat ve edā-yı ṣalāt ve ḡahve vū tenāḡkul éde gelmişler. Cenāb-ı kerāmet-me‘ābları daḡi ol menzile²⁷³ nūzūllerinde mā-ḡazardan tenāvūl ve ḡahve daḡi cūṣiṣ üzre iken derūnlarında bir fīkr peydā olmuş ki: "Eyā, biz bunda ikāmet éderken kemīnden bir dūṣmen ṡuhūr étse ḡāfil iken bize ḡalebe éder, bārī ḡāzır bulınlalım." dēyū silāḡ-ı seferīyyeleri olan "Tūfenḡiṡ ḡaḡmaḡın ḡurayım, ḡāzır olsun." mūlāḡazasıyla zūr eylediklerinde dibinden ḡırılıp ‘ilāc-nā-peṡīr olup hemān fīkr-i evveli ṡard ve ḡafīz-i bī-ḡūndan istigāṣe ile ḡablū'l-metīn-i tevekküle dest-zen olup müddetü'l-‘ömr **[14b]** bir esliḡa ile rāḡī olmamışlar ve süllāḡ-ı ṡarīḡden olupda esliḡa ile ehl-i dūnyāya mūmāṣil rāḡī olanlara büyük i‘tibārdır ki bundan mu‘teber olalar ve cenāb-ı ṣerīfleriniṡ daḡi nuṣḡ-ı dil-peṡīridir ki o ḡīnde bize lāyiḡ oldu ki: Ṣıḡa billāḡdan özge ‘ālemde silāḡ olmaz imiş, sen daḡi ey merd-i ‘āḡil hem sālik olup ve hem silāḡ-ı ma‘nevī ile me‘lūf olup da niye silāḡ-ı ṣūrī ile arāste seferber olmaḡ sezāvār olur mı fe'fehm. Ba‘dehu ol cāy-ı nūzhet-fezāda²⁷⁴ nūḡūft ve Burusa'ya nūzūl ve merḡūm ‘Acem Aḡmed Efendi'niṡ dāmenine teṣebbūṣ ve Fūrs'de müddet-i ḡalīlede ser-firāz²⁷⁵ olup kendūler daḡi mevādd ta‘līminde mevālī-i Burusa'ya bezl-i cehd étmekle vaḡt-i yesīrde mūṣārū'n-bi'l-benān olmuşlardır. *Eṣ-ṣḡhretü āfetūn*²⁷⁶ muḡtezāsınca iştiḡār-ı tāmmelelerinden iḡtiyār-ı sefer édüp mollāyāne²⁷⁷ telāmizeden beṣ altı nefer kimseden taḡlīṣ-i dāmen édemeyüp

²⁷² fuḫālā-yı: fuḫālāt-ı, Ü1

²⁷³ menzile: menzil, SN

²⁷⁴ nūzhet-fezāda: nūzhet-fezādan, Ü1

²⁷⁵ ser-firāz: ser-efrāz, Ü1

²⁷⁶ Ṣḡhret bir beladır, Yılmaz, **age**, 82.

²⁷⁷ mollāyāne: mollāyān, Ü1

ifāde²⁷⁸ ve istifāde ile menzil-be-menzil ‘Uşşāk üzerinden Menteşe ve Hamīd²⁷⁹ ve Isbarṭa ḥavālilerinde tadrīs ve hem cevāmi‘lerde va‘z u tezkīr ederek Yalvaç üzerinden dāru'l-ḥimāye-i evliyā olan medīne-i Konya'ya nüzūl ve bu ḥaṭṭ u tirḥāllerinde yine bir merd-i kāmīl ü mükemmel cüst ü cūsından ḥālī olmayup mesmū‘-ı şerīfleri olmuş ki maḥmiyye-i Konya'da Halīl Efendi nāmına bir merd-i fāzıl-ı kāmīl-i mükemmel var imiş ki taşavvufda **[15a]** yegāne-i ‘aşrī ve ferīd-i dehrī imiş. Bu arzū ile belde-i merķūma vuşūl ve anda daḥi nice eyyām tadrīs ve cevāmi‘-i şerīflerde va‘z u tezkīr ile belde-i merķūmede bir güft ü gū peydā olmuş ki: " On üç, on dört yaşında şöyle bir vücūd-ı fāzıl zuhūr edüp bu diyāra gelmiş, fūnūn-ı şettāya mālīk bu kadar sinn ü sāl ile bu ‘ilm taḥşīl olur mı?" dēyü her biri bir ma‘nā vēriler imiş. **Telaḳḳī-kerdemizdir ki** ḥikāye buyururlar idi. Bir gün cümle ahālīniñ ḥāhişiyle Şerefü'd-dīn Cāmi‘-i Şerīfinde va‘z u tezkīre bir yevm-i cum‘a vardıkda²⁸⁰ cāmi‘-i şerīfiñ derūn u bīrūnı gāyet izdihāmdan sonra esvākda ‘avratlar ve şıbyān, maḥşerden nişān vērüp ol gün bir germiyyet-i va‘z olmuş ki şakala²⁸¹ du‘ā etdüren niceler şeyḥ elinde tā’ib-i müstağfır olup ve niceler bükā-i hāy hāy edüp bu kadar nüzūr²⁸² ü şadaḳāt-ı nisvāndan muḥādāt vērilmesi keşret-i iştihār-ı ḥalk va‘z u nuşḥalarına kāni‘ olmayup ba‘de'l-va‘z ḥücre-i ḥāşşlarına ric‘atde gürūh-ā-gürūh derpey olup her biri dānişi miḳdārı bir söz söyleyüp o yevm-i merķūmda güft u gū-yı ḥalka gūş-endāz olduğumda²⁸³ bir gürūh bunu tefevvüh ederler ki: " Bu kadar sinn ü sālde bu miḳdār ‘ilm taḥşīl olur mı? **[15b]** siz bunu bilmezsiz, bu ḥazret-i Mehdī imiş. Ka‘beden ḥurūc etmege gider imiş." dēyü sā’ir ḥalka tebşīr eder. Vaktā ki bunu işitdim, ḥayretde ḳalup fikr-i dūr-ā-dūr ile ḥücrede ser-be-zānū-yı tefekkür iken ilhām-ı ilāhī-i reh-nümā sā’ik-i taḳdīr sevḳiyle Konevī olan telāmizelerden su’āl

²⁷⁸ ifāde: ānīde, Ü1

²⁷⁹ Hamīd: Ḥamīde, Ü1

²⁸⁰ vardıkda: vardık, Ü1

²⁸¹ şakala: şakal, SN

²⁸² nüzūr: nezir, SN

²⁸³ olduğumda: olduğumdan, Ü1

eyledim ki: "Bunda Elmalılı Halîl Efendi nāmında²⁸⁴ bir merd-i fāzıl işidirim, ne semtde olur?" dēdikde cevāb vērdiler ki: " Siziñ taleb eyledüñiz ricālden degildir, o bir merd-i şūfīdir, bir cāhil şeyḥe mūrīd olmuşdur, anuñ emrinsiz²⁸⁵ kimseye ta' līm-i 'ilm ētmez ve hem okur yazar kimselerle görüşmez." Bunların ta' rīfinden ma' lūmumuz oldu ki bu kimse bir merd-i niḥrīr ü kallāş-ı tarīkatdır. Okur yazar şūretinde olan etrāk-i Konya'dan bīzārdır ki ihtilāf ētmez. İşte bizim cüst u cūsunda şeb u rüz māh u sāl seyr-i dār u diyār ēdüp taşavvufda yegāne var ise budur re'y-i rezīniyle²⁸⁶ hemān ḥücreye bir dellāl ihzār ēdüp mā-melek her ne ise cümle fūrūht ēdüp cem' olan akçeyi der-kīse ēdüp sā'ir elbise-i fāḥirelerin daḥi nakd ēdüp zīyy-i şeyḥānelerin ḥal' ve bir siyāh 'imāme mübārek başlarına şarınup şūfiyāne bir siyāh 'abā giyüp cem' olan nakdi alup Şeyḥ Aḥmed Köşec Tekkesi'ne duḥūl ve ol şeyḥ-i ümmī ve 'ālim-i billāh zānūsına ser-i teslīm ü irādet koyup **[16a]** mecmū' -ı nakdi kefş-i mübāreklerine döküp gürūh-ı Ḥalvetiyeye mülḥak olmuşlar. Pūşīde ḳalmaya ki bu şīveye bā' iş-i ibtidā' kemāl-i zuhūrlarından nāşī ḥalkıñ ḥücümü ile her biri bir güftār-ı pesendīde ve ba' zısı bir nisbet bī-kirdār nā-şinīde tekellūm ētmeleriyle mahzūrāt-ı bi'z-zarūre bu şīve²⁸⁷ iktizā eder. Sāniyen ḥazret-i Mehdī nisbeti ise ḳarīb-i devletde ne gūne mahzūr ēdügi zevi'l-'uḳūle ma' lūmdur. Sālīşen aşl-ı maḳşad-ı akşāları merḳūm Ḥalîl Efendi'ye takrīb imiş. Merḳūm ise şeyḥi Köşec Aḥmed Efendi emrinden ser-i mū taḥallūf ētmez. Bu cümle ma' lūm oldu ise biz şadedimize gelemiz. Vaktā kim bu şīve ile ḥazret-i vālid-i mācid Şeyḥ Aḥmed Köşec-i Ḥalvetī Tekyesi'ne duḥūl ve riyāzāt u perhīz üzre ḥazret-i şeyḥden telkīn-i esmā olunup ve kemāl-i edeb birle ḥazret-i şeyḥiñ emrine çeşm u gūşda bu eşnāda ahālī-i Konya beyninde olan kelimāt-ı müzahrefe ki ba' zıları cünūna nisbet ēdüp ba' zıları Aḥmed Efendi'niñ

²⁸⁴ nāmında: nāmına, SN

²⁸⁵ emrinsiz: emrsiz, Ü1

²⁸⁶ rezīniyle: zerriniyle, Ü1: zeyniyle, SN

²⁸⁷ şīve: pūşīde, Ü1

kuvvet-i rūḥāniyye ile cezbine ba‘zıları sevdāya ḥaml edüp her biri idrāk-ı kâşırı mertebesi bir ma‘nā vermişler. **Telâḳkī-kerdemizdir ki** çend mäh bu üslûb üzre güzerân edüp bu eyyāmda merḳûm Ḥalîl Efendi ile hiç ihtilâṭ u şoḥbet olunmayup yine ḥazret-i şeyḥden istimdāda muḥtâç olmağın mürāca‘at **[16b]** olundukda Şeyḥ Aḥmed emr buyurmuşlar ki: " Ḥalîl, şu tenbel sūḥteyi okut zirā anuṅ zîr-i dendānından mürekkeb siyāhı gitmemişdir ve ba‘zı remz-āmîz kelimât daḥi söylemişler ki *tebdîlū's-şekl li-aḥzî'l-‘ilmi*²⁸⁸ ĩmā eder." Bu tenbîh-i ekîdleriyle derse başlanup şoḥbetleri mütemādî olmuşdur. Nice taşavvufa dā‘ir nūsaḥdan sonra **Fuṣûş**’a bed’ tekmîline ḳarîb ḥazret-i vâlid buyururlar ki: " **Fuṣûş**’ı okurdum ve nūşhasın yazardım, giceler ḥ̣āb-alūd²⁸⁹ olmayup şabāḥa kadar yazup mütālā‘a ederdim. Bir gice niyyet etdim ki kitābı tamām edüp vaḳt-i seḥer seyāḥate gidem, fikriyle şûls-i aḥîre kadar ceḥd eyledim ol maḥalde Şeyḥ Aḥmed Köşeç Ḥazretleri ḥareminden ḥurûc buyurup bir elinde ‘aşā ve bir elinde bir ḳutı Ḳonya ḥelvası ḥitāb-ı ‘itāb emîr buyurmuşlar ki: "Tenbelsin dervîşān çanağından aş yediṅ. Gayrı ḥizbe mülḥāk olamazsıṅ²⁹⁰ eger Ḥazret-i Mevlevî taraf-ı bâhirü’s-şerefinden şāḥibiyyet olmayaydı, seniṅ ne cānıṅ var idi ki bizim pençemizden ḥalāş olayidiṅ." Mükāşefe-i māfî’z-zamîriyle vedā‘ buyurup yine çileḥānelerine ric‘at buyurmuşlar. İmdi ey ṭalib ḥişsedār ol ki cevāsîsü'l-ḳulûb meşāyiḥ-i kibārıṅ ne rütbe mükāşefeleri vardır ki ibtidā ḥazret-i vâlidin taraf-ı Ḥazret-i Mevlevîden ma‘nevî aḥzını keşf şāniyen mülāḥaza-yı seferiyyesini **[17a]** keşf bundan sonra gürûh-ı pür-şükûh-ı meşāyiḥ-i kirām nice inkār olunur fe’fehm. Nükte: Şeyḥ Aḥmed Köşeç cümle mürîdîn u muḥibbîne tenbel telkîbiyle ḥitāb buyururlar imiş. Münfehim olan budur ki kendülerin ṭarîḳ-i Ḥaḳda cidd ü sa‘ ylerine göre²⁹¹ sâ‘irleri tenbel u keslân olduğundan

²⁸⁸ İlim elde etmek için şekil değıştirmek.

²⁸⁹ ḥ̣āb-alūd: ḥ̣āb-alüde, SN

²⁹⁰ olamazsıṅ: olmazsıṅ, SN

²⁹¹ sa‘ ylerine göre: ne güne ki, Ü1

nāşī ğayretde olmağıçün tevbīhan buyururlar, ol²⁹² daħi ħafāyāsın kendüleri²⁹³ ā' lemdir. Elā ey tālib-i sālīk, sen eger şeyhın aħvālinden²⁹⁴ iştibāh ēdersin Şeyh Ahmed Köşeç menākıbını ħazret-i vālid-i mācidiñ **Sefine-i Nefīse** nāmıyla mevsüm menkabeleriniñ cild-i şālīşinde Dervīş 'Alī lā-mekān zıkrinde tefahħuş ve Elmalılı Ħalīl Efendi ħayşıyyetini anılayayım dersen yine menkabe-i merķūmeniñ cild-i evveli Çelebī Būstān-ı Şānī *ķuddise sırruhu's-sāmī* kerāmātında tedebbūr ēdesin.²⁹⁵ Tā ki bu vüçüdler ķankı menba' dan sīr-āb olmuşlardır. Saña yakīn ħāşıl ola **telakķī-kerdemizdir ki** ale's-seher tekye-i şeyh-i merķūmdan nehzat ve Akşehir nām kaşabaya vuşüllerinde yine kemā fi'l-evvel teşeyyüh-i şūrīleriyle tezeyyī ve birkaç talebe daħi peydā olup bu üslūb ile şehr-be-şehr maħmiyye-i İstanbul'a duħūl, tekrāren Sultān Mehmed Cāmi'inde ders-i 'ām olup şeş māh miķdārı tedrīs bu ešnāda bu ķadar talebeye tefhīm ve bu ķadar mütāla'a ve bī-ħ'āb u rāħat olmaya²⁹⁶ bir²⁹⁷ ħastelik peydā ēdüp üç dōrt ay şāħib-i firāş **[17b]** olmuşlar etibbā-yı İstanbul tedbīrde 'āciz olup bir ħāzık dēr ki: " Bu 'ilāç nā-pezīrdir, meger ki tebdīl-i hevā ēdesin." dēdikde vālid ħazretleriniñ daħi bu tedbīr tab'-ı laṭiflerine ħoş gelüp hemān Bolı tarafına gitmegi tercīħ ēderler. O ħālde ħareket-i seferiyyeleri istişmām olunca cemī'-i talebe vü aşdıķā ve birāderleri el-Ħāc İbrāhim Ağa nuş u pend eylemişler ki: " Sen ne gūne sefer ēdebilürsün ki yerin den ħarekete mecālīñ yokdur." Müfīd olmayup mütevekkilen 'alallāh o za'f-ı zübūl ile Bolı'ya 'azīmet ēdüp Bolı ħammāmlarında taşhīh-i mizāc içün şüst ü şū ēderken bir gün cāmekendeistirāħat üzre iken bir heykel-i ğarīb levendāne şaħş üzerime gelüp baña şefkat nazarıyla nigerān olup su'āl eyledi ki: " Çelebī sen ne zamāndan berü ħastesin?" Biz daħi

²⁹² ol: ola, SN

²⁹³ kendüleri: kendüler, Ü1

²⁹⁴ aħvālinden: aħvālinde, SN

²⁹⁵ ēdesin: ēdersin, Ü1

²⁹⁶ olmaya: olma, SN

²⁹⁷ bir: —, Ü1

cevāb vèrdik ki: " Beş altı aydır." Yine su 'āl eyledi ki: " Yā bu kadar zamāndan berü bir faşd ètdürdin mi?" dèyüp gözden nihān oldu. Baņa bunun su 'ālî gāyet girān olduğundan gözüm yumup tırdum.²⁹⁸ Mülāhaza eyledim ki bu su 'ālde²⁹⁹ intāk-i ğaybî vardır. Vāķi' de İstanbul eṭibbāsı bu kadar tedbîr³⁰⁰ eylediler, faşd olunmak birinin ħātırına gelmedi. Hemān o ħâlde bir faşşād getürdüp faşd ile emr buyurduklarında faşşād ħandenāk olup dèdi ki: " Ben bunun **[18a]** neresin faşd èdem ki bunun za' fî kemâlde, bunda kan degil cān daĥi kalmamış belki faşddan³⁰¹ helāk ola." dèyü imtinā' eyledikde ħazret-i vālid-i mācid buyurmuşlar ki: " Sen faşd eyle eger helāk olursam senden kimse benim kanımı da' vā³⁰² ètmesün." dèyü cāmekende bulunanlar şühüd tutmuşlar. Ba' dehu faşd olındukda müte' affin bir siyāh kan cereyān èdüp aĥmer ète kadar mekş olup ħastelik gūyā bu kanın çıkmasına merhūn imiş. Hemān def' aten bir sā' at ile hoş-ĥāl olup o bahār-ı ĥuceste-aşārda Bolı diyārının bāĝ u baĝçe şafāsıyla ĥuşuşā kabluca mānend olan ħammāmāt-ı kudreti talṭīfiyle yine ke'l-evvel tedrīs ü tezķire şürü' èdüp cümle āhālīnin ikrām-ı tāmııyla çend māh³⁰³ kuvvet-i bedeniyyeleri itmāmında yine 'ırķ-ı seferiyyeleri cünbān ve cānib-i İstanbul'a³⁰⁴ şitābān olmuştur. **Telaķķī-kerdemizdir ki** her kanķı diyāra ki kadem-nihāde olalar, o belde kavmi bende-i ĥalka-be- gūşı olup emkine vü firāşı ve elbise vü 'atāya ve nüzūr u tuĥfe³⁰⁵ vü hedāyādan mā-'adā bir mülk-ĥāne ve bir ev diyārda mümtāz muĥaddere-i³⁰⁶ ebkārdan inkāĥa ve me'ūnāt-ı rüz-merre-yi iĥāta èdecek 'aķār tedāriki ile pā-bend-i³⁰⁷ murād eylediklerinde o diyārdan belde-i

²⁹⁸ tırdum: tıururdum, Ü1

²⁹⁹ su 'ālde: su 'ālden, SN

³⁰⁰ tedbîr: tedbîrler, Ü1

³⁰¹ faşddan: faşdan, SN

³⁰² da' vā: da' vat, SN

³⁰³ çend māh: çend māha, Ü1

³⁰⁴ İstanbul'a: Stanbul'a, SN

³⁰⁵ tuĥfe: tuĥef, Ü1

³⁰⁶ muĥaddere-i: muĥazzere, Ü1

³⁰⁷ pā-bend-i: pā-bende-i, SN

āhere³⁰⁸ tenaḳkulleri kirāren ve mirāren vāki³⁰⁹ olmuştur. O zāt-ı sūtūde-şifātın evvelā ḥüsn-i **[18b]** şüreti şāniyen ḥüb sīreti şālīşen belīğ ü faşīḥ vecīz ü mü'essir beyān u va'z u tezkīri³⁰⁹ ve inne mine'l-beyāni le-siḥren³¹⁰ ḥadīs-i şerīfi mūcibince siḥr-i helāl kadar te'sīri olduğu ḥāliyen intikālleri min-darin ilā-dārin³¹¹ ḳarīb olmağla müstemi'īni olanlardan bunı ıtrāya ḥaml edüp şübhesi olan kimseler su'āl etsünler. Rābi'ān meclis-ārā olmaları bir rütbede idi ki cümle suḥan-fehmān-ı rüzgār firifte-i nuṭḳ-ı rengin-edāları³¹² olduğundan mā'adā seyāḥatleri vaktinde şoḥbetlerine firifte olan vūzerādan ğayrı bu belde-i ṭayyibede tavattunları hengāmından dār-ı fenā-

³⁰⁸ āhire: āher, SN

³⁰⁹ tezkīri: tezkīrleri, Ü1

³¹⁰ Hadis-i Şerif: Beyanda mutlaka bir sihir vardır. bkz. Yılmaz, **age**, 897.

³¹¹ Bir kapıdan bir kapıya, bir evden bir eve.

³¹² Ü1 nüshasının 17b-18a yüzünün kenarlarında müstensihin, Sâkıb Dede'nin *Sefîne*'sinin 2. cildinde yer alan Siyahî Dede ile ilgili bilgileri serbest olarak aktardığı görülmektedir. SN nüshasında bulunmayan bu bilgi şöyledir: **[18a]** Sefîne-i Nefisenin cild-i şānīsinde Edirne Mevlevihānesi şeyḫi Seyyid Muḥammed Dede Efendi Ḥazretleri'niñ menḳabe-i celīlesinde bu vechle zıkr ü taḥrīr buyurur ki bu bende-i cūyende ḥay-be-ḥay ve kemīne-i pūyende-i lāşi ve ser-der hevā-yı mürşīd-i ḥay imdād-ı sā'ik fazl u 'ināyet fā'id-i luṭf ile daḥīl-i dāire-i irādetleri olup evāḥir-i nevbet-i vilāyetlerinde behremend-i enzār-ı ḥasene ve feyż-yāb-ı enfās-ı nefīseleri ve ḳadrü'l-vüs' ve ḥasbü'l-istiṭā'a müstes'id-i ḥidmet-i şerīfeleri olmağla berāziḥ-i hāile-yi māsivādan rehā-yāb ve fi'l-cümle a'tāb-ı 'aliyye ve merdān-ı ṭarīkat-ı şiddīkiyyeye neyl-i intisāb ile ser-sebz-i devlet-i fakr u fenā olmuştur. *Ādāmallahu berekātü sırruhu'l-muḳaddes nāzilete alā mefāriḳu'l-ḥullān ve'l-iḥvān mādāme'z-zamān ve tāmme'l-erkān āmīn bi-ḥürmetihi seyyidi'l-emīn*. Ve daḥi bu ednā cārüb-keş-i dergehleri evā'il-i intimā ve ḥudūs-ı intisabında aḥdās-ı ṭarīḳle şoḥbet ve ba'zı ma'lā yā'nī ḥarekāt u kelīmat ile izā'a-i bizā'a-i vakt serī'üs-seyr etmeğle rü-nümā terkīb ḥayālī ki kendümi şüret-i tıflānda mu'āyene edüp etfāl-i keşire daḥi kār u der dest-i 'ayb mişlihi ile ma'yüb etmek ḳaşdıyla üzerime hücüm eylediklerinde hezār 'acuz u ıztırār ile feryād-res-i cūy iken nā-gāḥ gūşeden rü-nümā-yı İmdād ve hücüm-ı pür ğumūm-ı merḳūmdan bu müstmend himmetlerin taḥlīş buyurduklarını ni'met-i vācib-i şükrüñ edā-i ḥidmet-i siyāsī siyāḳında şeref-yāb-ı taḳbīl-i telşīm-i gūşe-i seccāde-i irşādları olduğunda şoḥbet-i aḥdās-ı ṭarīkat ve ülfet-i etfāl-i irādet **[17b]** ve iştiğāl-i mālā ya'nī ḥaṭar-ı azīm vārid ki ekşer ḥūy-ı meşreb-i etfāl suḥrābī-i hem kār-ı ḥoşında pes nev niyāzan-rā şoḥbet-i kühen-sālān-ı evsāt u nihāyet sūd baḥş ve sāye-i āmān [?] 'ünvān keşf-i iḳtirānlarıyla henüz taḳrīr-i ḥasb-i ḥāl-i düşünbe olunmadan bī-kem ü bīş tafsil-i mā-fi'z-zamīr ta'bīr-i mā-fi'l ḥayāl buyurmaları bende-i nācīz-i bīğ-temeyyüzlerine sermāye-i ihtiyāt ve intibāḥ olmuştur. Siyāhî Dede Efendi Ḥazret'lerinin menḳabe-i şerīflerinde Lefgūşe, Gelibolı ve Mısr ḥāneḳāhlarında şeyḫ olmuşlardır ve nevbet-i meşīḥāt-ı Mısrıyyelerinde bu ḥāk-i pāy-ı fakīr daḥi daḥīl-i dāire-i cem'iyetleri bulunup dēyü Ḥazret-i Şakīb Dede Efendi zıkr ve taḥrīr buyurup Edirne meşīḥātı ve intisābların beyān buyurmazlar. Bu vech ile derūn-ı nüshada Muḥammed şāḥih olup Siyāhî kelimesi sehv-i kātib olduğu zāḥir olur.; Siyahî Dede ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Sâkıb Dede. **Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân**, c.2 (Kahire: Matba'a-i Vehbiyye, 1283), 218-220.

yı vedā'larına kadar otuz miqdārı vezīr-i rūşen-zamīr esīr-i dām-ı şoḥbetleri olmuşdur. Hāmisen muṭāyebāt u mīzāhı³¹³ şol rütbe idi ki her kelāmın³¹⁴ gūşvār³¹⁵ edenin şad cānla bende-i dil-bestesi olur idi. Her bir bende mahalliyle zıkr olunur. İnşā'allāhu te'ālā. Sā'ir hoş evzā' u eṭvārları ise *lā-yu'ad ve-lā yuḥşād*ır. Bu şīve ile eṭrāf u cevānibi geşt ü güzār ve Konya seyāhatinde Ka'betü'l-ʿuşşākı dīde-i ītibāra alup vesā'ir bilādda ḥānekāh-ı mevlevīleri görüp ḥayret-i vāfire ḥuşūli müzdād ve seyāhat-kerdegān-ı dervīşān-ı Mevlevīden nice zū-fünūn ile mülākāt ve şoḥbet-i mü'essirlerinden gerdenine cānına ḳullāb-ı cāzibe-i rūḥāniyye-i Mevleviyye olup māye-i **[19a]** aşliyye daḥi kārger olmaḡın bir mürşid-i³¹⁶ kāmil-i³¹⁷ mükemmel tefahḥuşı ile İstanbul'da yār u aḡyārdan sā'il olup ḥānekāh-ı Edirne'de seccāde-nişīn olan merd-i kāmil-i mükemmel Şeyḫ Muḥammed Siyāhī Dede'yi ḥaber alup *menşiyyen ale'l-hām*³¹⁸ *li-a'le'l-aḳdām*³¹⁹ şavb-ı meserret-resānlarına ʿāzim olmuşlardır. **Telaḳḳī-kerdemizdir ki** Edirne'ye vuşūllerinde şeyḫ-i merḳūm yedinden lābis-i külāh-ı sa'ādet-destgāh ve çille-i mu'ayyene tamāmına kūşīşde oldukları ḥālde

Mışra'

*Şeyḫ-i şüyūḥ-ı ʿālemest her ki şod nev-mürīd merā*³²⁰

fehvasınca kendülerinden nice mükāşefāt u ḥavārıḳ-ı ʿāde zāhir olmaḡla ol³²¹ ḥinde devlet-i Edirne'de bulinup ba'zı cevāsīs-i ehl-i ma'ārif olan kibārdan vālidī maṭbaḥ-nişīn oldukları evḳātde nice aḥvāllerin mu'āyene ile mütesellī-i keşfiyyeleri

³¹³ mīzāhı: mizācı, Ü1

³¹⁴ kelāmın: gelen, Ü1

³¹⁵ gūşvār: gūşvāre, Ü1

³¹⁶ mürşid-i: mürşidi, Ü1

³¹⁷ mürşid-ii kāmil-i: mürşid-i daḥi kāmil-i, SN

³¹⁸ ale'l-hām: ale'l-mehām, SN

³¹⁹ Sanki ayaklarıyla değil de başlarıyla gittiler.

³²⁰ Bizim yeni müridimiz bile dünyadaki bütün şeyhlerin şeyhidir.

³²¹ ol: o, Ü1

olmuşlar. Beyne'l-‘urefā iştiḥārlarından nāṣī bir şeb-i deycūr seher-ḥīz olup daḳḳ-ı bāb olunur. Şikāf-ı bābdan görürler ki iki çuḳadār büyük fānūs ile pes-i derde³²² gūş-güzār olduğda bunlar birbiriyle bu mükālemede ki : "Dermendiñ fevti bu yüzden imiş. Dermendiñ ser-nüvişti bu yüzden imiş.³²³ taḳdīr-i ilāhī bunu iḳtizā etmiş." ancak buña mümāşil kelimāt-ı müstevḥiše ile birbiriyle güft ü şenīd ederler. Taḳdīr-i ilāhī böyledir, bunun emsāli kelimāt-ı müstevḥiše şudūrını³²⁴ istimā‘ buyurduğda ḥazret ḳalbine bu vehm cārī olur ki devlete mütē‘ allıḳ ba‘zı mükāşefeleri bedīdār olup ve bi-ḡayrı iznin **[19b]** keşf-i ma‘nevī buyururlar imiş gūyā bu aḥvālın zuhūrundan ḥātıra bu ma‘nā ḥuṭūr eder ki ba‘zı mükāşefeleri devlete ‘aks etmiş ola ve devlet böyle bir vücūd-ı bihbūdı ifnāya kemer-beste olalar. Bu ma‘nā ḥātıra ḥuṭūr etdiğinden³²⁵ der-güşā olmazlar, rücū‘ buyurup hemān hümā āsā şaḳf-ı hücre üzerine çıkup aña muttaşıl bir bāma daḥi atılup andan birine daḥi bu üslūb üzerine beş on şaḳf nihāyetinde vaḳt-ı Şāfi‘īye ḳadar tevaḳḳuf ba‘dehu te’ennī ile yine³²⁶ hücrelerine geldikde cānlar su’āl ederler ki: " Cenābınız ne ṭarafda idüniz, bizler sizi vāfir cüst ü cū eyledik." cevābda olurlar ki: " Bāḡçe-i tekye gūşesinde geşt ü güzār ederdik." Ḥazret-i vālid daḥi çuḳadārlar ḥālın su’āl buyurduḳlarında dērler ki: " Hem civārımız olan filān ağaya bu gice ḥunnāk ‘ārız olup derdmend bir iki üç nefesde ‘āzim-i dār-ı aḥiret olmuş. Anuñ meyyitini beklemege ve ser-i balīninde ḳırā’at-ı Ḳurān-ı Kerīm etmege tekyeden bir iki cān niyāz etmişler. Çuḳadārları ihzāra irsāl etmişler, bābda o çuḳadārların müşāḥabeti merḳūm ağanın ḥīn-i riḥletinde olan ḥāletini ḥikāye ederler imiş." Ḥazret-i vālid buyururlar: "Bize bu ser-encām ḡāyet ‘ibret olup bu varṭadan şonra ‘avāmü'n-nāsa ḡayrı dehen-güşā olmadıḳ." Sen daḥi ey

³²² derde: derden, Ü1

³²³ derdmendiñ ser-nüvişti bu yüzden imiş: —, SN

³²⁴ Taḳdīr-i ilāhī böyledir, bunun emsāli kelimāt müstevḥiše şudūrını: —, SN

³²⁵ etdiğinden: etdikden, SN

³²⁶ yine: —, Ü1

sālik bundan mu‘teber olup keşfi nā-münāsib olan ve umūr-ı devlete [20a]
müte‘allik işlerden be-gāyet ihtirāz üzre bulınsın *fe'fehem ve'l-ye ‘tebir*³²⁷

Li-mü ‘ellifihi Beyt

‘Āqılān ez yek kirişme pey berend

*Cāhilān beyhūde vādī ʿay konend*³²⁸

Telaḳḳī-kerdemizdir ki ol berḳ-i ḥāṭıf gibi ta‘allüm-i ‘ilmiyeleri vesā’ir eṭvār u evzā‘ları ki ibtidā-i menḳabe-i celīlelerinden bu vakte gelince ma‘lūm oldu ise ṭarīḳat-ı Mevleviyye-i evleviyede³²⁹ daḥi o çille-i ma‘hūde beyne'l-fuḳarā biñ bir günden ‘ibāretdir, bu eyyāmda cümle-i ḥurde-i faḳr u fenāyı aḥz u mürebbīlerinden tekbīr-i külāh-ı sa‘ādet-destgāh ve izn-i himmet tetimmesiyle ma‘mūru'l-cevānib oldukları ḥālde yine geşt ü güzār dā‘iyesiyle lenger-i iḳāmeti ḳoparup Ğalaṭa Ḥānekāhında Şeyḥ-i ekrem Ğavṣī Dede ḥidmetine müsāra‘at buyurmuşlardır. Bir sene miḳdārı anlardan daḥi **Meşnevī-i Şerīf** esrārını telemmüz ve nice mā-lezime-i ṭarīḳatı aḥz ve nice ādāb-ı fuḳarāyı ta‘allüm ve nice şüyūḥ-ı mükemmelīn-i māziye kerāmātın telaḳḳī ve tedebbür buyurduḳdan sonra kendülerde bir dā‘iye var imiş ki ol vakte gelince ‘ulūm u riyāzīyyeden bir fen görmemişler. Bunun daḥi bir üstād-ı kāmili cüst u cūsında her laḫza mülāḫaza ederler imiş. Taraf-ı Rūmda kendülerin iḳbāl buyurduḳları bir üstād-ı kāmil bulunmamaḡla iḳlīm-i Mısr'da bulunur himmetiyle Mısr'a rāhī olmaḡa³³⁰ miyān-bend olmuşlardır ki dēnilmişdir.

*Beyt*³³¹

Şol ḳadar arayayım şāhid-i maḳşūdum kim

³²⁷ Anla ve buna göre deḡerlendir.

³²⁸ Akıllı olanlar bir küçük ima ile yol alırlar, cahiller ise boş yere vadilerde dolaşıp dururlar.

³²⁹ evleviyede: evlevīye, Ü1

³³⁰ olmaḡa: olmaḡla, SN

³³¹ Beyt: —, Ü1

[20b] Telaqqî-kerdemizdir ki Ğalaṭa Ḥānekāhında sükūnlarda ne kadar³³² bî-kayd u tekellūf zindegāni buyururlar imiş ki İstanbul'da sākin tüccār-ı Mısr'dan olan mārū'z-zıkr Ḥācī İbrāhīm nām birāderleri olup her havāyiclerini görmege dil-beste iken ser-i mū bir harc teklīf buyurmayup ašlā iltifāt buyurmazlar imiş. Bārī cāme-şūyları ḥidmetinde bulınalım, dēyü her hafta 'abdların tefahḥuṣa irsāl edermiş. Hatta böyle ser-āzāde olduklarından nāşī Mısr'a hareketlerinde içdikleri kahveniḡ kāğıdına tezkire taḥrīr buyurup diyār-ı Mısr 'azīmetlerinden³³³ birāderlerine ifāde buyurmuşlar ve ḥīn-i hareketlerinde daḡı kuyūdāt-ı seferiyyeden bir zād u berk ittiḥāz buyurmayup hemān keştī-niṣīn oldukları ḡalde açılmışlardır. **Telaqqî - kerdemizdir ki** o seferde berk ü nevā ancak tekye nān-pāresinden bir iki fodla alup ol daḡı Bogazḡiṣāra varmazdan muḡaddem tamām olup ṣıḡa-bi'llāha inkār üzre gider iken keştī-niṣīn olanlardan bir Yahūdī da 'imā pasdırma pişirüp anuḡla taḡaddī eder imiş. O vakte gelince ḡazret-i vālid laḡm-ı ḡadīd ekl etmemişler ve "' Āḡıl olan laḡm-ı ḡadīd yer mi?", dēyü daḡl ederler imiş. Ammā ḡarābet bunda ki bu maḡālle gelince keştī-niṣīn olan ḡavimden bir āferīde ḡazret-i vālide rūy-ı āṣināyī göstermeyüp istemez içlerinden birisi **[21a]** muḡayyed olmamışlar. Ammā bu eyyāmda keştī ašlā ḡaṭ' -ı mesāfe etmeyüp ḡaḡ cānından bīzār olmaḡla müteḡayyir ḡalmışlar. Bu eṣnāda merḡūm Yahūdī pasdırma pişürüp ḡazret-i vālid yanına hezār ṣerm ü ḡayā ile gelüp mā-ḡazar ekline da'vet eylemiş, anlar daḡı da'vete icābet ile varup ekl eylemişler. Bu ḡinde kenār³³⁴ yakın olmaḡla ṣandala³³⁵ birḡaç nefer kimse girüp def'-i sevdāya kenār-ḡir olmak murād edince ḡazret-i vālid daḡı furṣatı ḡanīmet 'add edüp ḡurebādan biri daḡı refīḡ olup ṣandala girüp bir ṡemenzār āb-ı revānlı yere ṡıḡarlar.

³³² ne kadar: kayd, Ü1

³³³ 'azīmetlerinden: 'azīmetlerin, Ü1

³³⁴ kenār: kenara, Ü1

³³⁵ ṣandala: ṣandālīye, SN

Her biri tek ü pūda iken bir rūzgār-ı müsā'id zūhūr édüp merķūm keştīniñ eyyāmı olup şandalda olan gemiciler haber étmeleriyle taşra çıkan kimseler şandala müsāra'at édüp keştīye mülhāk olurlar. Hāzret-i vālid refīki ile kalup³³⁶ tefekkūr buyurur ki : " Bu kadar günden berü Bogaz etrāfında bu keştīniñ çalķanması bizim kadem-i şūmımızıñ iķtizāsı olmak gerek." dēyü hayrān iken bu fikr tamām olmadın merķūm keştī pupa rūzgār ve sür'at-i seyr ile gözden nihān olur. Bunlar daħi vaķt-i şeb ve hengām-ı zālām karīb olmağın 'acabā bir ābādāna vuşul mümkün olur mı, dā'iyesiyle dāmen-der-miyān édüp yalı kenārınca[21b] nışfü'l-leyle kadar pūyān ve bir kaşaba vü kūrādan cūyān nice 'akabāt ve miyāna kadar şular geķüp āħir bir karyeye³³⁷ yetişüp anda mihmān olmuşlar. Andan Saķız karşusunda Çeşme yaķasına gelüp Saķız'a geķmege seffīneye müteraşşid iken nā-gāh bir keştī gelür. Andan istiħbār olunduķda sālifü'z-zıkr merķūm keştī Saķız Ataşısı göründükde meger ki İstanbul'dan çıkalıdan berü içine şu alurmuş. Ağır gitmesiniñ bir bā'ışı daħi bu imiş ve hem gāyet köhne olmağla ĥidmeti tamām olup bi'l-küllīyye ġarķ olmuş. Ferd-i vāħid ĥalāş olmamış, buyururlar ki: "Bunu istimā' étdüğimizde şükr-i Yezdān idüp bize gemi āhālīniñ 'adem-i rağbeti ve keştīniñ eyyāmı olmaması bu cümle bizim selāmetimiz ve tefeccür ile keştīden ĥurūcumuz içün imiş." dēyü ĥamd-ı firāvān ve teşekkür-i bī-pāyān étmişler. Andan Saķız Ataşısı'na geķüp bir Mısr'a gider kalyonuñ gelmesine tevakkuf édüp andan daħi süvār-i keştī-i selāmet olup İskenderiyye'ye çıķmışlar. Andan ma'āşa rüküb ile diyār-ı mısr-ı Kāhire'ye duħūl étmişlerdir.

Mısrā'

Beher ĥālī ki bāşed evliyā-rā

Mu'īn ü ĥāfīzeş bāşed Ĥudāyeş³³⁸

³³⁶ kalup: kalkup, SN

³³⁷ karyeye: karye, SN

³³⁸ Evliyanın bütün işlerinde yardımcı ve koruyucuları Allah'tır.

Telaqqı-kerdemizdir ki muḳaddemā bir birāderleri daḫi Ḥācī Muḥammed nāmına Mısr'da [22a] tavaṭṭun étmişler imiş. Tefrīc-i kürūbları içün sevḳ-i ilāhī Mısr'a duḫūllerinde bir ḳahve-ḥānede imiş. Ḥazret-i vālidī gelürken teşḫīş édüp bu ḳadar zamān beynlerinde müfāraḳat olmaḡla ḡāyet-i iştiyāḳdan nāşī kendüyi ḳahve-ḥāne peykesinden pertāb édüp mu'ānaḳa kılmışlar. *Ferec bade's-şiddelerinin* biri daḫi budur ki ibtidādan o keştīye süvār olup keştī eyyāmı olmaması ve içinde olan ḥalkın dervīş-düşmen³³⁹ olması ve andan kenāra ḥurūc buyurup Çeşme yaḳasına gelince bu ḳadar şulardan 'ubūr ve 'ābādān olmayan yerlerde cānavar ḥavfı ve ḳuttā'-ı tarīḳ ḥavfı tekrāren Saḳız'dan rükūblarında deryā ve ḳorşan ḥavfı ve 'adem-i mūnis ü ḡam-gūsār ḥüzni buḡa müşābih şedā'id Mısr'a gelince ḡüyā Mısr'da birāderlerinin te'ehhülī ḥazret-i vālidin teşrīfī ve anuḡ şedā'idini ferece mübeddel ḳılmaḡ içün imiş. Müsehhilü'l-umūr her aḥvāllerinde kerem-i mā-lā-nihāye buyurduḡları ulū'n-nūhāya menḳabelerinden tettebbu' ḳıldıḳça ma'lūm olur. Ba'dehu mevlevīḥāneye nüzūl ve merḳūm birāderleri ne mālezimeleri var ise müheyyā édüp sebeb-i teşrīflerini ma'lūm edindikde riyāzāta müte'allıḳ nūsaḡ cem' édüp bir fāzıl-ı niḥrīrden müddet-i yesīrde tekmīl-i fūnūn-ı riyāziye buyurup geşt ü ḡüzār-ı mısr-ı Kāhire'de [22b] çend māh iḳāmet buyurmuşlardır. **Telaqqı-kerededir ki**³⁴⁰ diyār-ı Mısr'da aşḫāb-ı ṭurūḳdan nice e'izze-i kirām ve meşāyiḡ-i zevi'l-iḥtirām mülāḳātıyla muḡtenem olup ḥāneḳāh u zevāyā³⁴¹ ziyārātıyla teberrük édüp anda meşḥūr Ḳayḡusuz Baba Tekyesi ki Bektāşiyāna münḥaşırdır ḥazret-i vālidin cümle erbāb-ı ṭurūḳa nazar-vāḥid ile nazar buyurmaları cihetinden anları daḫi "Sā'ir ṭurūḳa ḳıyāsen bunlardan ḥareket-i nā-şāyeste şādır olur mı?" mülāḡazasıyla mürde-i Bektāşiyān ḥazret-i vālidī ikrāmāt-ı vāfire ile şayd ederler imiş ve üç beş def'a gicelerce ikrāmalarında bezl-i cehd ederler imiş. Ammā anların bir leyle-i ma'ḥūdeleri var imiş

³³⁹ dervīş- düşmen: dervīşed uşmen, Ü1

³⁴⁰ Telaqqı-kerededir ki: telaqqı-kerdemizdir ki, Ü1

³⁴¹ zevāyā: zav, SN

ki ol gice tekyenin ekmek firunını teshîin êdüp bulunan misâfirini aña idhâl ve hark ile zu' m-ı bâtıl u fâsid u fâsıklarınca *ne 'uzu billāh* Yezîdiye'den ahz-ı intikām êtmîş olalar. Böyle bir leylede hâzret-i vâlidî da' vet êderler. Anların daği sâde bulındığı maḥal[de] bu cins kâr-ı pür-idbâr mesmû'aları olmamış. Da'vete icâbet vaqtâ ki ahşâm karîb olur. Anda Bektâşiyândan bir cân var imiş. Otuz kırk sene sükût üzre meydân-ı fuḡarâda ikâmet êdermiş ve cümle mürde-i Bektâşiyân bundan emîn olmağla yanında müşâvere êtmîşler ki hâzret-i vâlidî tekyeye da' vet êdeler ve ba' de'l- 'aşâ tennûra idhâl êdeler. Merḡûm sükûtî bunı dinler, hâzret-i **[23a]**vâlide ortalık ḡâlî olduḡda. " Kaldır ṡabanı, bunları bilmezsiḡ." dëyü ahvâlî ifâde êder. Hâzret-i vâlidin cân başına sıçrayup hemân naḡz-ı vuzû bahânesiyle ḡapudan ṡaşra olup ḡâneḡâh-ı mevlevîyyeye cân atar. Bunlar, bu ṡarafda görürler ki hâzret-i vâlid gelmez. Şübhe êdüp âb-rîzi tecessüs êderler, yokdur. Bilürler ki ḡabîr olmuşdur. Hemân beynlerinde ma' hüd ol şer ḡavlini êdüp birer deste çüp ḡapup kenâr-ı şehre ḡadar püyân olurlar. Kenâr-ı şehride nâ-ümîd olup ric'at êderler. Tekyeye geldikde bunlar birbirinden emîn: " 'Acabâ buḡa kim ḡaber vërdi ola?" dëyüp söyleşürler. Sükûtî ise hiç cây-ı şübhe degil, bu ḡadar sene abdâllar ile daği şöḡbet êtmemiş, hiç bu cins işi ḡaber vërür mi? Cümle müteḡayyir kalurlar. Hâzret-i vâlid buyururlar ki: "Biz daği müddetü'l- 'ömr öyle bir şabâ-reftâr olmadık idi. Ahşâm ezanı ile ḡâneḡâh-ı mevlevîyyeye duḡûl eyledik. "Bu ser-güzeşt-i ḡarîbeden sâlikîne ma' lûm olsun ki her ne diyârda olursa olsun tâ 'ife-i abdālân ki Bektâşiyye ṡarîḡi'ne kendüleri isnâd êderler, anlar ile görüşmeyeler ve ihtilâṡ êtmeyeler. Hâşâ Hâcî Bektâş-i Velî *ḡuddise sirruhu'l- 'azîz* hâzretleri anlardan bîzâr ve anlar rû-sîyeh-i dü-cihândır. O şübhe olmaya ki ṡarîḡat-ı **[23b]** 'aliyye-i Bektâşiyyede bu cins nâ-şâyeste şâ'ibe ola. *Ne 'üzü billāhi min hemezâti'ş-şeyâṡîṡ*³⁴² ḡâşâ vü ḡâşâ lâkin Şâḡ İsmâ'îl vaḡtinden berü bu ṡarîḡa-i zenâdîḡa-i A' câm duḡûl êtmekle ṡarîḡa-i Bektâşiyye(y)i herc ü merc

³⁴² Şeytanların vesveselerinden Allah'a sığınırız.

édüp ‘ anede-i cühelā-yı etrāk daḥi munẓam olmağla bi'l-küllīye güm-rāh olmuşlardır.
Ne ān ki fi'l-aşl ẓarīka-i Bektāşīyye'de buña müşābih ‘ amel ola.

Meşnevî

Bî edeb tenhā ne ḥod rā dāşt bed

*Belki āteş ber-heme āfāk zed*³⁴³

Mazmūnı her ẓarīka-i ‘ aliyede olan evzā‘ -ı ġarībe ve ġüft ü ġüyı bi-şebāt eşḥāş-ı dīniyye-i mütelevvinenin duḥūli vekār-ı sülūkda keslān olup ḥulūş üzre mürīd olamayup emr-i ḥazret-i şeyḥe iṭā‘ at daḥi dest-dāde³⁴⁴ olmadığından kevve-i şeyṭānī olup dillerine gelen hezeyān ile herze-serā olup derdmend-i mübtediyānı rāh-ı müstakīmden iḥrāc ve nāzenīn-i ẓarīkat-i ‘ aliyyeleri beyne'n-nās ifk u iftirā ile elsineye düşürmüşlerdir. Fī-zamāninā hāzā bunlardan ġayet iḥtirāz édüp i‘ tikādāt ḥuşuşında aşlā muşāḥabātlarına ġuş-ġüzār olmayasın ve bu mürde-i‘ anede mişillü müteşeyḥīn daḥi vardır ki *ne ‘üzü billāhi min şürūrihi*³⁴⁵ anuñ tafşīli **Meşnevî-i Ma‘nevî**'de³⁴⁶ kirāren ve mirāren beyān olunmuşdur. *Fe'l-yerci ‘ tetimmehu*³⁴⁷. *Eger der-ḥāne kesest yek ḥarf besest*³⁴⁸ ba‘ dehu ẓarīk-i müstakīmden **[24a]** ḥāriç bunların emşāli eşḥāş ile ġörüşmemişlerdir. Meşḥatları āvānında gerçı ba‘ zı bī-edebān ziyāret ḳaşdı³⁴⁹ ile ġelür idi, anları kemāl-i aḥlāk-ı ḥamīdelerinden nāşī bir miḳdār şūrī muşāḥabat ile def‘ buyururlar idi. **Telaḳḳī-kerdedir ki**³⁵⁰ nice esātīze-i kāmīlīne dūçār olup müddet-i yesīrde ‘ ilm-i ḥadīş ve ‘ ilm-i cifr ve ‘ ilm-i evfāk bunların

³⁴³ Mesnevî, 1/79., Edepsiz, sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir.

³⁴⁴ dest-dāde: dest-dād, SN

³⁴⁵ Onun şerhlerinden Allah'a sığınırız.

³⁴⁶ Meşnevî-i Ma‘nevî'de: Meşnevî'de, SN

³⁴⁷ Tamamı için ona müracaat et.

³⁴⁸ Eğer hanede biri varsa tek söz yeter.

³⁴⁹ ḳaşdı: ḳaşd, SN

³⁵⁰ Telaḳḳī-kerdedir ki Telaḳḳī-kerdemizdir ki, Ü1

emşâli ‘ulûm-ı alîyyenin her birinden hazz-ı³⁵¹ evfer ile yine İstanbul'a ric‘at buyurmuşlardır. Keştî-nişîn-i rûy-ı deryâ olduklarında nice ‘acâyib ve garâîb kudret-i şamediyye temâşasıyla yine hâneķâh-ı Ğalaťa nezîl ve çend mâh ikâmetlerinde tarîķat-ı ‘aliyye-i Mevlevîyyeden istifâde-i mâ-lâ nihâye ile muĝtenem olup ol vakt kuţb-ı dâ’ire-i hâneķâh-ı Gavşî Aĝmed Dede bulunup hâzret-i vâlidin ĥurde-i tarîķ fakr u fenâda şabâ refţârlığın müşâhid³⁵² kılup nazar-ı kîmyâ-eşerlerin havâle ile terbiyelerinde bezl-i cehd etmişlerdir. Yevmen mine’l-eyyâm pâzâra istiĥdâm olunan câna sipâriş buyurmuşlar ki : "Filân maĥalde duĥân bıçaĝı şatılır. Baĝa bir bıçaķ alıver." Ol cân daĝi bir miķdâr cüst u cû eder. Ma‘hûd bıçaĝı bulmayup gelüp cevâb verir. Bu def‘a Gavşî Dede Ĥazretleri vâlide ĥitâb buyurup: " Dervîş Muştafâ, filân maĥalde bir bıçaķcı üstâd vardır, ĥ‘âhişimiz olan bıçaĝı ol yapar alup **[24b]** gelesin." dëyü birķaç pâra daĝi vermişler. Ĥazret-i vâlid daĝi: "Be-ser ü çeşm." dëyüp ‘âzim-i şavb-ı me’mûr olduklarında *bi-emrillâhi te‘âlâ* bârân pey-ender-pey zuhûr edüp üzerlerine ancak yektâ ĥırķa ile içinde bir şâbûn çuvalı var imiş. Fi’l-hâl ser-tâ-be-ķadem ıslanup o hey’et ile Sultân Meĥmed ĥurbında ma‘hûd bıçaķcının dükkânına varup sipâriş buyurılan bıçaĝı su’âl buyurduķlarında: "Dede, senden muķaddem bir dede gelüp su’âl eyledi. Aĝa cevâb verdikde³⁵³ ĥalmadı dëyü daĝi ne su’âl edersiz mücâb olmaz mısınız? Ben o mişilli bıçaĝın haftada üç dört dânesini yaparım. Filân maĥalde bir kimse vardır, gelür peşîn aķçesin verür, alur gider." Aĝa vardıkda vâlid ĥazreti daĝi ĥaber verdüĝi cânibe varup andan daĝi istifsâr buyurduķlarında hem-çunân cevâb verüp : "Ĥalmadı." dëyü ‘özr eyler. Andan yine bu yaĝa üstâda gelüp ĥuşûlini istifsâr eyledikde bir müşterisi daĝi var imiş. Anı ĥaber verir ol daĝi mesâfe-i ba‘îde yine şiddet-i bârân der-ķâr. O ĥâl ile aĝa daĝi varup merķûm bıçaķdan istifsâr ederler. Ol daĝi ke’l-evvel cevâb verüp me’yûsen üstâd-ı evvele mürâca‘at bu def‘a istifsârında merķûm üstâda şefķat gelüp kendü cânı içün

³⁵¹ hazz-ı: hazz, SN

³⁵² müşâhid: müşâhede, Ü1

³⁵³ verdikde: verdik, Ü1

bir bıçak iddiḥār etmiş: " Dede bu yağmurda ve³⁵⁴ çamurda **[25a]** çok zahmet çekdiñ. Bārī kendim için bir bıçak şaklamış idim, saña vëreyim." dëyüp çıkarup vërir. Alup tekyeye gelince aḥşām olmuş. Henüz bārān-rīzişde³⁵⁵ ḥazret-i şeyḥ çün bu ḥālī müşāhede eder. ‘Azīm ḥayr u du‘ā ve imdād-ı ḳalbiyyeden mā-lā-nihāye teveccüh ile vesā’ir cānlara³⁵⁶ ḥitāb edüp buyurmuşlar ki: " Mürīd-i şāhib-himmet her neye ki teveccüh éde lā-maḥāl³⁵⁷ ḥuṣūlī müyesser olur ve nefis-bende³⁵⁸ olmada ḥālet çokdur. Ol üstād bıçakçı³⁵⁹ bir göbūd ḥarīf iken ḳalbine ilhām olunup nefsi için iddiḥār étdüğü bıçağı bi’z-zarūr vërir." dëyü sa’ir tevbīḥ ve terbiye şadedinde vāfir kelimāt-ı nuṣḥ āmīz ve daḳāyık-ı irşād-engīz buyurmuşlardır. Meşāyiḥ-i zevīl-i ihtirāma bu gūne tek ü pū ile perverīş-yāfte vücūd-ı biḥbūd ne gūne ser-menzil-i maḳşūda şitābān olur tedebbür edüp mu‘teber olasın ve bu daḳāyıklarardan ziyāde esb-rān-ı himmet olmak murād ise divān-ı laṭīflerinde Mevlevīlerin ḳāfiyeli ḳaşıdelerin tettebbu‘ edüp andan me‘ānī-i keşīre aḥz édesin. *Hāzā min el-ḳaşıde*³⁶⁰

Beyt

Zānū-yı pīr-i kāmīle teslīm edüp seri

Tedbīrimize bī-ḡam olan Mevlevīleriz

Telaḳḳī-kerdedir ki³⁶¹ ḥāneḳāh-ı Galata'da Ḥazret-i Ğavṣī Aḥmed Dede ḥücre-i terbiyelerinde sıyt-ı şöhretleri sāmi‘a-gīr-i **[25b]** pīr u bernā olduğı ḥālde muḳarribīn-i Sultān Meḥmedī'den Münecim Aḥmed Dede ‘urūḳ-ı ḥasedi³⁶² cünbān

³⁵⁴ ve: —, SN

³⁵⁵ rīzişde: rīze şode, SN

³⁵⁶ vesā’ir cānlara: —, Ü1

³⁵⁷ lā-maḥāl: lā-maḥalle, Ü1

³⁵⁸ nefis-bende: nefis-bend, Ü1

³⁵⁹ bıçakçı: bıçağı, SN

³⁶⁰ İşte bu o kasidedendir.

³⁶¹ Telaḳḳī-kerdedir ki: Telaḳḳī-kerdemizdir ki, Ü1

³⁶² ḥasedi: ḥased, SN

olup Һazret-i vālidī ‘acabā ne ʔarīḳ ile Һāneḳāh-ı Ğalaṭa'dan dūr belki bi'l-küllīye İstanbul'dan mehcūr étme sevdāsiyla ba‘zan Ğavṣī Dede'ye def‘i bābında dūrūĝ-āmīz ğüft ü ṣenīd³⁶³ ve ba‘zan enderūn ağalarına nā-ṣāyeste kelimāt īrādıyla ḳulub-ı inhīrāf ṣadedinde pūyān iken yevmen mine'l-eyyām Sultān Meḫmed, Beṣikṭaṣ tekyesine muḳābeleye gelüp ‘ādet-i ma‘rūfedir ki: "Sā'ir tekyelerden daḫi semā‘zenān ve neyzenān ‘aynū'l-cem‘-i muḳābele ğünlerinde ol tekyeye giderler, Һazret-i vālid daḫi ma‘ān bulunup anlarıḡ varduĝı Һücreye ḫāṣotalı ta‘bīr olınan ağalar cem‘ olup cümle Һazret-i vālidīḡ kelām-ı dürer-bārına sāmi‘a-nih olup ğüş-ı cānla istimā‘ ederler iken merḳūm Müneccim Aḫmed Dede ḳapuya gelüp bu aḫvālī ğördükde ğayrı kelām tedārik edemeyüp ancaḳ hengām-ı ṣām kendü sarāyına da‘vet ile perde-keṣ-i rūy-ı ğayz olup ḳahḳari ric‘at étmiṣdir. Bade'l-muḳābele Һazret-i vālid daḫi aḫṣāma ḳarīb Dolmabaĝçe denilen mevzi‘de Müneccim Aḫmed Dede sarāyına gelüp kendüleri ḫarem-niṣīn bulmuṣlar. Belki ba‘de'l-‘aṣā çıkarlar ve ṣoḫbet-i ḫāṣṣ olur, mülāḫazasıyla ol ğice anda mihmān olmuṣlar. Vaḳt-i seḫer daḫi ‘azīz-i merḳūm ḫaremden ḫurūc **[26a]** buyurmamıṣ.³⁶⁴ Һazret-i vālid daḫi muḳaddemā **Meṣnevī-i Ṣerīf**den iḫrāc buyurduḳları ḫend ebyāt-ı lāṭīfī ki Müneccim Dede'nin ‘āḳıbet-i ḫālīni müṣ‘irdir tesvīd buyurup ḫazīnedārına teslīm ve Һāneḳāha geldikde Ğavṣī Dede'den daḫi ba‘zan merḳūm Müneccim Dede'nin ‘ırḳ-ı ḫasedi³⁶⁵ cünbān olduĝını mübeyyin ğüft ü ṣenīd mesmū‘ları olmaĝla ḫamiyyet-i rūḫāniyyeleri ser-ber-āver olup Һāneḳāh-ı Edirne'ye marrū'z-zıkr aṣıl mürṣid-i mükemmellerinden tekmīl-i zāt için ‘āzim olmuṣlardır. Ba‘de hazā bir sene mürūr étmedin ḳal‘ Sultān Meḫmedī'de Müneccim Aḫmed Dede'nin ‘āḳıbet-i ḫālīne muncerr olmuṣdur. Tevārīḡ'inden ve **Sefīne-i Nefīse**'den istikṣā oluna ki ma‘nā aynel- beyāndır.

³⁶³ ğüft ü ṣenīd: ğüft ü ṣenīde, Ü1

³⁶⁴ buyurmamıṣ: buyurmuṣlar, Ü1

³⁶⁵ ‘ırḳ-ı ḫasedi : ‘urūḳ-ı ḫased, SN

Telaqqı-kervedir³⁶⁶ ki ol şāh-bāz-ı bülend-pervāz maḥmiyye-i Edirne'den seyāḥat ārzūsı ve ricāle mülākāt ümīdiyle belde-i Siroz'a ve Filibe ve Selānik ve Bosna ve Rūm ilinde olan tekyelerin ekşerini ziyāret ve büldān u қаşabātıñ³⁶⁷ ma' dūd olanlarını geşt ü güzār edüp tarīkat-ı ' aliyyede müsinn ü süḥan-şinās vādi-i sülūkda tek ü pū etmiş, cānlardan aḥvāl u menākıb-ı güzeste-gān istiḥbārıyla sülüklerine idmān ba' dehu **Sefñe-i Nefñe** cem' iyyetine bādī olmuştur ve Rūm iliniñ ekşer biķā' ını temāşādan **[26b]** sonra Gelibolı Hāneķāhına gelüp anda meķ olunduķda ekşer maḥbūbān-ı şehir telāmizesinden olup mevsim-i bahār olmağın telāmize beyninde şahrā ziyāfetleri pey-ender-pey olup tekyede olan cānlar daḥi ḥazret-i vālid kudūmıyla elvān-ı ni' ama müstağraķ olmuştardır. Ğarābet bundadır ki bu ziyāfetlerin āş-pezlilik ḥidmetini daḥi kendüleri alup cemī' sohbetlerde āş-pez olmuştardır. Telamīze daḥi ıttıraden li'l-üstād³⁶⁸ kara kolluķcı ḥidmetinde ķā'im olmuştardır ve hem derslere daḥi kesel gelmeyüp vaķt-i taḥḥda dersleri daḥi ta' līm buyururlar imiş. Nice şevķ-engīz muṭāyebāt ile cümle aḥbābı ser-mest-i leṭā' if ü nikāt edüp nā-dīde şafālar ḥāşıl olur imiş. Ne ķadar ki: "Bir işçi turalım. Size zaḥmet olmasun." dēyü ilḥāḥ etdiler ise müfīd olmayup kendüleri ḥademāt-ı şā' ıķaya ilkā buyururlar imiş.

Mısra'

Sālīkā bunda 'acāyib ḥişşe var

Daḥi ağrebi budur ki bu ziyāfetler tekmīlinde: " Bizüm daḥi dervīşāne bir loķmamız yensün." dēyüp yevm-i ma' hūd³⁶⁹ cümleyi da' vet buyurmuşlar. Ma' -hazā dūnyālıķdan bir ḥabbeleri yoğ iken ' ulüvv-i cenābları böyle teķāzā etmiş. Böyle naķl buyururlar ki tekyede maṭbaḥa gelüp ser-be-ceyb-i murāķabe vü tefekkür iken taşradan bir cān gelüp bunu ḥaber vērir ki finā-yı şehre **[27a]** erbāb-ı tīmārdan bir

³⁶⁶ Telaqqı-kervedir ki: Telaqqı-kerdemizdir ki, Ü1

³⁶⁷ қаşabātıñ: қаşabātanıñ, Ü1; қаşbānıñ

³⁶⁸ ıttıraden li'l-üstād: ısrāren li'l-üstād, SN

³⁶⁹ ma' hūd: ma' hūde, Ü1

gürüh geldiler. Hâzret-i vâlid daği def' -i sevdâ şadedinde şehrden taşra olup bunların çâderine qarīb olduğda görür ki cümle âşinâdır. İstikbâl édüp ' azîm sürür ile tertîb-i ziyâfet édüp aḥşama kadar anda mekş ederler. Hî'n-i vedâ' da bir beyâz kîse ile kırk elli ğuruş miqdârı dünyâlık cem' édüp: " Ma' zûr buyurun." dëyü kabûlini ḥ'âhiş ederler. Hâzret-i vâlid daği tekyeye gelüp ' ale's-seher erbâb-ı ziyâfetden birini vekîl-i ḥarc ittiḥâz édüp kîsesiyle aḳçeyi eline teslîm ve bir pâra girüye kalmamak üzre tenbîh buyurmuşlardır. Şöyle nakl ederler idi ki. " Sâ'ir ziyâfetlerden beş kat ziyâde olup şaġîr ü kebîr engüşt-ber-dehân édüp: ' Acabâ bu kadar tekellûf³⁷⁰ bâ' iş-ı kimyâ mı bilür?" dëyü tekyede bir âlât-ı kimyâger var mı ola, zann-ı fâsidlerince³⁷¹ tecessüs etmişler. Hâzret-i vâlidin ise yine ma' hûd şâbûn çuvâlî ile yektâ hırkadan ğayrı nesneye mâlik degil. Bu şîveleri muḥayyirü'l-' ukûl olmuşdur.

li-muḥarririhü'l- mü 'ellifihi³⁷²

Ber-dil-i şâḥîb-dilân yek çîz âmed nâ-gehân

Û müheyyâ gereded ü ender miyân âmed hemân³⁷³

Meger ol sipâhiyân Isparta ve Teke ve Ḥamîd elviyesinden imişler. Muḳaddemâ ḥâzret-i vâlid ol tarafları seyahat édüp nice meclis [27b] va' z buyurmuşlar ve nice telâmizeleri var imiş ve nice dâ'ire-i kerâmete dâ'ir kâr-ı bü'l-' aceb zuhûrî ile ḳalup tavṭîn olunmuş imiş. Ni' met-i ğayr-ı müterâḳḳıba gibi Gelibolı'da ḥâzır bulunca ikrâmda bezl-i mevcûd édüp encâm-ı seferden istiḥbâr ederler. Vâlid-i ḥâzret daği encâm-ı³⁷⁴ kâr neye münce olacaġın³⁷⁵ ḥaber vërup ba' dehu bi-' aynihi ḥaber vërdikleri minvâl üzre zuhûr etmişdir. **Telaḳḳî-kerdedir ki³⁷⁶** ol merzûḳ-ı ğaybînin

³⁷⁰ tekellûf: tekellûfe, Ü1

³⁷¹ fâsidlerince: fâsidelerince, Ü1

³⁷² li-muḥarririhü'l- mü 'ellifihi: Li- mü 'ellifihi, SN

³⁷³ Gönül sahiplerinin gönlüne aniden bir şey geldiğinde onlar hemen hazır olurlar ve ortaya çıkarlar.

³⁷⁴ encâm-ı: encâme, Ü1

³⁷⁵ olacaġın: olulacaġın, SN

³⁷⁶ Telaḳḳî-kerdedir ki: Telaḳḳî-kerdemizdir ki, Ü1

her ne vakt bir iktizā-yı beşeriyye-i dünyālık lâzım olsa oturdukları post kenārında iktizā ‘adedince akçe bulurlar imiş ve ibtidā Gelibolı tekyesine vardıklarında ahvāl-ı tekyeyi pejmurde bulup zāt-ı sūtūde-şifātları daḥi riyāzat u perhīz üzre mu‘tād³⁷⁷ olmağın bir akçe piyaz ve bir akçe fülful alup piyāzı piyāz édüp ve büberi üzerine eküp tekyeninı fodla ekmegi ile bir çanağda her gün banup ancak bñydār olmasıyla tağaddī vñ iktifā ederler imiş. Yine çanağı piyāz ile ihtifā ve yevm-i şānīde yine ihzār yevm-i evvel gibi tağaddī kırk gün miqdārı bu şīve üzre olmuşlar. Ba‘dehu fütūḥāt-ı ğaybiyye ser-zede olup kenār-ı belde kimi mürīd ü muḥibbī ve kimi maḥbūb-ı evlādlarını telemmūze vèrmeyle şöḥbetler ve ziyāfetler ve ni‘metler ḥadd u ḥaşrı [28a] kıyāsdan efzūn zuhūr etmiştir.

*Mıṣra*³⁷⁸

Bir binā tā ki ḥarāb olmaya ma‘mūr olmaz

Mazmūnı ey sālīk sen daḥi mütenebbih ol ki ibtidā bu perhīzinı intihāsı böyle ni‘mete mübeddel olduğı gibi her ‘usrū³⁷⁹ bir yūsri vardır. Fī zamāninā hāzā bir cān bir tekyeye vardıkda ibtidā vakfını şāniyen ta‘āmını şālīşen şeyḥin ta‘ayyüşünü teftīş eder. Be hey derdmend vekāleten saṇa cevāb vèrelim ki evkāf ḥuşūşı bir ḥabbesi yā şeyḥ veya mütevellīde kılursa şart-ı vākıf üzre meşrūt-ı şarf olunmaz ise ol ḥabbe anlardan mes’uldür. Sen bir bī-ser ü pā kimsesin aşlā senin ol umūrda ‘alākañ yokdur. Bu naşīhati qabūl etmeyüp hevācis-i nefsāniyye ve tesvīlāt-ı şeyṭāniyye ile foḍulluk edersin. Dünyevī şermsār olduğdan sonra sülūkına ve uhrevī ‘ayn-ı zararlı ve evkāf teftīşi için dervīş olmuş olursun ve fakr u fenāda beyhūde kılursun ve belki muḥacce eyledüğün şeyḥ bir şāḥib-i nefis-i ‘ālī-cenāb kimse ise merdūd-ı tarīk olmak ile kālībı bırağursun. Bu daḥi ḥavf olunur ve kendi işinden yüz bñ fersaḥ ba‘īd

³⁷⁷ mu‘tād: —, SN

³⁷⁸ Mıṣra‘: —, SN

³⁷⁹ her ‘usrū: ‘usr ki, SN

olursun. Şāniyen iṭ'ām ḥuṣūṣı senin fakra duḥūlünde 'abdü'l-baṭn ve'l-ferc olsun dèyü sikke-pūş étmediler. Seni riyāzāt u perhīz ile **[28b]** taşfiye-i nefis itsün; ahlāk-ı ḥasene ile taḥallī ahlāk-ı zemīmeden taḥallī ile bir merd-i kāmīl olsun ve kuyūdāt-ı nefsāniyyeden biri olsun;³⁸⁰ ne an ki erbāb-ı himmet eṭ'ime kaydında bulunmazlar. Anlar rūḥ-perver olmağa³⁸¹ ictihād ederler, dèyü eṭ'ime kaydında bulunmazlar. Ve illā

Beyt

Maṭlab-ı merd-i müsāfir zi-cihān dīdārest

*V'er ne āb u 'alef ender heme cā bisyārest*³⁸²

Çünkü senin himmetin def' -i cū' imiş. Tekyede ne ararsan var, ḥāne-i dünyāda senin istediğin lūt u pūt çok, anda icrā-yı şehvet eyle. Yoksa bu ḥāneḳāhların mevzū' ı senin bildüğün gibi degildir.

Meşnevī-i Şerīf

Cū' mer ḥāşān-i Ḥaḳ rā dāde end

Tā şevend ez cū' şīr-i zūrmend

Cū' her cilf-i gedā rā key dehend

Çun 'alef kem nīst pīş-i ū nehend

Ki bi-ḥor ki [hem] bedīn erzāniyī

*Tū neī morġāb morġ-i mā neyī*³⁸³

³⁸⁰ olsun: olası, Ü1

³⁸¹ olmağa: olmak, Ü1

³⁸² Yolcuların bu dünyadan istedikleri "didar"dır. Yoksa her yerde bolca bulunan su ve arpa gibi şeyler değildir.

Ez berāyi ğuşşe-i nān sūhtī

Dīde-i şabr u tevekkul dūhtī³⁸⁴

Cū ‘ rızķ-ı cān-i hāşān-i Hodāst

Key zebūn-i hemçu tū ğīc-i gedāst

Bāş fāriġ tū ez anhā nīstī

Ki derīn maţbah tū bīmān bīstī³⁸⁵

Tū neīzān nāzenīmān-i ‘azīz

Ki turā dārend bīceviz u mevīz³⁸⁶

Şālisen şeyhīn ta‘ayyüşī huşuşında ol hiç vazīfen degil. Sen henüz hāzīz-i nefsanīyyetde bī-ser ü pāsīn rütbe-i şeyhden **[29a]** ne haberin vardır? Anuġ ta‘ayyüşī senin rütbe-i hīçiġe göre çok görünür.³⁸⁷ Meşayīh-i zevi'l-ihtirām hakkında³⁸⁸ **Meşnevī-i Şerīf**'de olan ta‘rifāta im‘ān oluna. H‘āce-i³⁸⁹ Ahrār ile ol haddini bilmez dervīşīn mā-cerāsı gibi bu maḥalde īrādı lāzım olan hikāyetlerden H‘āce-i Ahrār cenābı beyne'l-evliyā bir Süleymān-meniş ve Dārā vü Cem-reviş zuhūr eden vücūdlardan olup dā‘imā ḥaṭṭ-ı tirḥāl ve seyr ü seyāḥat üzre fark mīkdārı fakr ile keşret-bār u bengāh ve vefret-i ḥadem ü ḥaşem-i şāhāne ile her gün bir diyāra nüzūl ve her sā‘at bir mergzāra ‘ubūr ile ve *lezzetü'l-‘ömri fī't-tenakḳul*³⁹⁰ fehvāsınca

³⁸³ Mesnevî, 5/2838-2840., Açlık Allah'ın özel kullarına verilmiştir; böylece açlıkla güçlü aslan olurlar./ Her dilenci ahmağa açlık nasıl verilir? Çünkü ot az değildir, önüne koyup derler:/ "Ye zira bu değerdesin. Sen ördek yani su kuşu değilsin. (Son beyitin tercümesi AKİ'de farklıdır.)

³⁸⁴ Mesnevî, 5/2844., Ekmek tasası için yandın, sabır ve tevekkül gözünü kapattın.

³⁸⁵ Mesnevî, 5/2846-2847., Açlık Hakk'ın özel kullarının can rızkıdır. Senin gibi sersem dilenciye mahkum olur mu hiç?/ Rahat ol; sen onlardan değilsin ki bu mutfakta ekmeksiz olasın.

³⁸⁶ Mesnevî, 5/2845., Sen, cevizsiz, kuru üzüksüz bırakılacak değerli nazlı kişilerden değilsin.

³⁸⁷ Anuġ ta‘ayyüşī senin rütbe-i hīçiġe göre çok görünür.: —, SN

³⁸⁸ zevi'l-ihtirām hakkında: zevi'l- ihtirām-ı ma‘nevī hakkında, Ü1

³⁸⁹ oluna. H‘āce-yi: oluna. Anuġ ta‘ayyüşī senin rütbe-i hīçiġe göre çok görünür. H‘āce-yi, SN

³⁹⁰ Ömrün lezzeti bir yerden başka bir yere intikāl etmek (geçmek)tedir.

bir beldeye vuşüllerinde bir müddet anda mekş ve meşāyih ü kibār-ı tarīkatı ile germ-
ülfet ve birbirlerine ziyāfetler édüp her birinden enfās-ı mübāreke ve himmet-i hayr
alup bir diyāra daħi nakl buyururlar imiş. Hattā cem‘iyyet-i esbābından öyle nakl
olunur ki haymesinin tabānı ipekden ve mismārı gümüşden olmak üzre bu eşnāda bir
dervīş-i dil-rīş bu kerr ü ferri devlet ü haşmeti gördükde ‘aql-ı nākış ve fikr-i hemvār
rütbe-i nakş-ber-āb kıyāsıyla ve tecrübe sevdāsıyla hāzret-i şeyḥe misāfir olup
bakdıķca inkārı ziyāde olur idi. Cevāsīsü'l-kulüb **[29b]** olan hāzret-i şeyḥe bu ahvāl
münkeşif olduğda bir vakt-i neşātlarında ol dervīşin yanına gelüp elinden tutup: "
Seninle etrāf-ı haymegāhda bir miķdār geşt ü güzār edelim." dēyü bir iki dönüm
miķdārı rāhī olduğda dervīş-i pür-teşvīş gördiği bir beriyye-i pür-tābdır ki şaḥra-i
cinni düşe heybet alur. ‘Aqlını başına cem‘ edüp: " Sultānım ķanda gidürsüz? Bu
ḥod-i beriyyedir bizim zād u rāḥilemiz yok. Böyle bī-emān bir yerde helāk oluruz."
Şeyḥ hāzreti cevāb vērürler ki: " Elem çekme, her ne zaḥmet olursa müşterekiz."
Dervīş-i bī-endīş müteḥayyir olup su’āl-i şālīş eder ki: " Sultānım, bu bādiye nihāyeti
ne tarafa çıkar?" Şeyḥ hāzreti buyururlar ki: "Ka‘be’ye varır ğam yeme Ka‘be’ye
yakın geldik." dedikde dervīşin cān başına sıçrayup: " Sultānım, haymede benim
cilbendim şu ķabağı ve filān u filānım ķaldı. Bārī anları alsak." dēyü şekve-rīz
olduğda hāzret-i şeyḥ ḥitāb-ı bi'l-‘ itāb buyurup: " Yā bī-edeb, sen bizim kerem-i ilāhī
olan devletimiz gördün. Ne ķadar dünyālīķ olduğın anladın ve senin bilmedüğün ne
ķadar daħi maḥzūn u muḥtefī eşyāmız var, bizler anların birine çeşm-i iltifāt ile
nigerān olmayup cümlesin bıraktık. Sen haymede kem behā olan eşyānı **[30a]** ne
miķdārı ola ki sen dervīş terk ü tecrīd olasın ve ol bir³⁹¹ miķdār eşyānı ‘alāķası seni
Ka‘be-yi maķsūda gitmeden alıķoya. İmdi ḥaddin olmayan cūr’eti étme. Var sālīk-i
müstaķīm olup meşāyih-i kirāma geç, nigāh olma ki senin umūruñ anların ķabza-i
taşarrufundadır. Anların ḥüsn-i teveccūhi olur ise sen menzile-i sa‘ādet ü selāmete

³⁹¹ bir: bi, SN

ulaşırsun *ve illā fe-lā*.³⁹² dēyüp ol miskīniñ elinden yapışup haymekāha müteveccihen ednā seyr ile yine haymeye geldiler. Dervīş-i bed-endīş şermsār olup bildi ki meşāyih-i kirāmıñ evzā‘ ü aḥvālī ḥayṭ-ı ‘aklından dūr ve efkār -ı edānī³⁹³ ve sādeden mehcūrdur. Anlar cevāsīsü'l-ḳulūbdur. Yanlarında tecrübe fikri degil belki bir ednā sū‘-i edeb olacaḳ ma‘nā-yı ḥāṭıra-yı ḥuṭūr etmekdir. Eyyühe's-sālik te‘eddeb kendü ḥaddini ve şeyḥ-i ma‘nevī ḥaddini Ḥazret-i **Meşnevī-i Şerīf**’den dinle ve im‘ān-ı nazarda tekāsül etmek.

Meşnevī-i Şerīf

Pîr tâbistân u ḥalkân tîr mâh

Ḥalk mânend-i şebend u pîr mâh

Kerde'em baḥt-ı cevân rā nām pîr

*Kûz Ḥāḳ pîr est ne ez eyyām pîr*³⁹⁴

Pîr rā bogzîñ ki bî-pîr in sefer

Hest bes pür âfet u ḥavf u ḥaṭar

Ān rehî ki bârhâ tû refteî

*Bî-kılavuz ender ān āşufteî*³⁹⁵

Her ki der reh bîkılāvuzî reved **[30b]**

*Her dü rûze rāh şad sâle şeved*³⁹⁶

³⁹² Aksi durumda bu mümkün olmaz.

³⁹³ edānī: ednā, SN

³⁹⁴ Mesnevî, 1/2939-2940., Pîr yazdır ve halk sonbahar. Halk gece gibidir, pîr ise ay./ Genç talihe pîr adını koydum. O Hak'tan pîrdir, günlerden dolayı pîr/yaşlı değildir. (AKİ'de 1/2938-2839.)

³⁹⁵ Mesnevî, 1/2943-2944., Pîri seç, çünkü bu yolculuk şeyhsiz afetli, korku ve tehlikeyle doludur. /Sen defâlarca gittiğin o yolda kılavuzsuz perişansın. (AKİ'de 1/2942-2943.)

Her ki tenhā bādiye in reh borīd

Hem be- 'avn ü himmet-i pīrān resīd³⁹⁷

Pes rehī rā ki nedīdestī tu hīç

Hīm merev tenhā zī rehber ser mepīç

Ger nebāşed sāye-i ü ber tu gül

Pes tu rā sergeşte dāred bang-ı gül³⁹⁸

Genchā-yı hāk tā heftom tabağ

'Arza kerde būd pīş-i şeyh Hāk

Şeyh güfte hālīkā men 'āşīkem

Ger becüyem ğayr-ı tu men fāsīkem³⁹⁹

Te 'emel fī hāze'l-maḳam⁴⁰⁰ ḥazret-i vālid buyururlar idi ki: " Āvān-ı seyr ü seyhāhatimizde bir tekyeye duḥūl êdikde vāki' olmadı ki ol tekyenin evḳāfi teftīş ve cānlarının ta' ayyūşī ḥuşūşı ve şeyhünün aḥvāli tefahḥūş olunma gibi *bi-ḥamdillāh* bunun biri olmamışdır." dēyü şükr buyururlar idi ve dā'imā ḳalben ḥ'āhişleri bu imiş ki: "Eger tarīḳat-ı 'aliyyede⁴⁰¹ ser-nüvişt-i emr-i meşīḥat zuhūr êderse bir vaḳfi olmayan ḥāneḳāhda fütūḥāt-ı ğaybiyye ile berḥūrdār olalım." dēyü sırren niyāzları bu imiş. Fī'l-vāki' 'āḳıbet-i kār öyle zuhūr êdüp dēr ki: "Ḥazret-i Ergün *ḳuddise sirruhu'l- meknūnda* çil ü heşt sene müreffehü'l-ḥāl maḳzī'l-āmāl zinde-ġanī

³⁹⁶ Mesnevî, 3/588., Yolda kılavuzsuz giden için iki günlük yol yüz yıllık olur.

³⁹⁷ Mesnevî, 1/2974., Kim bu çölde yalnız giderse pīrlerin himmet ve yardımına ulaşır. (AKİ'de farklı.)

³⁹⁸ Mesnevî, 1/2945-2946., Öyleyse hiç görmemiş olduğun yola sakın rehberden yüz çevirip yalnız gitme./Onun gölgesi sen bilgisizin üzerinde olmazsa, o zaman gulyabaninin sesi seni şaşkın eder. (AKİ'de 1/2944-2945.)

³⁹⁹ Mesnevî, 5/2712-2713., Hak yedinci göğşe kadar toprağın hazinelerini şeyhe verdi./ Şeyh dedi: "Ey yaratıcı! Ben aşığım. Senden başkasını ararsam, günahkarım.

⁴⁰⁰ Te' mme'l fī hāze'l maḳam: —, SN; Burada iyi düşün.

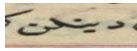
⁴⁰¹ 'aliyyede: 'aliyye, SN

buyurduklarından sonra isticābete ed' iye-i hayriyyeleri bu fakīr-i pūr-takṣīr üzre daḥi cārī olup ba' dehu cā-niṣīn-i bī-istiḥkākları olduğumda kerem-i mālā nihāyelerinden **[31a]** nāṣī ṣāh u emīrāne zinde-gānī ve elṭāf-ı ' alīye-i rūḥāniyyelerinden zevk-yāb-ı vicdānī olduğumı ayne'l- beyāndır. **Telaḳḳī-kervedir ki**⁴⁰² ol serv ü nāz-ı būsṭān-ı lahūtī temāṣā-yı gül-geṣt-i Gelibolı'dan⁴⁰³ sīr-āb olup maskaṭ-ı re'sleri olan belde-yi İzmir hevāsı ile keṣtī-suvār olup ' ubur-ı deryā ve vuṣūl-i diyārlarında aḥālī-i İzmir'e bir güft ü ṣenīd peydā olmuşdur ki anıñ tafṣīlī *mā-lā üzünün semi'at*⁴⁰⁴ kabīlindendir böyle heykel-i dervīṣāne gördükleri yok. Huṣūṣā sābıkda olan fıtnat u zekāvetin ve taḥṣīl-i İstanbul'da ders-i ' ām olmalarını bilenler ḥāzret-i vālidī kıyās ederler imiş ki Köprili-zāde Mustafā Paşa yanında tekmīl-i mevāddan sonra ṭarīḳa-i ' ulemāya sālik olup mevālī zümresine mülḥaḳ ola ve diyārlarından peydā olma bir ma'rūf kimse ola. Gördükleri heykel ise gāyet ḥilāfında; herkes ' aḳlınca cünün u sevdāya ḥaml edüp ba' zan kendüyi munṣif ' add edenler tecrübe kaydına düşüp meclis-i baḥṣ tertīb edüp beş on ' aded kālīb kafat ki kendü kendüne a'lem-i ' ulemā geṇinürlerden bir meclise cem' olup ḥāzret-i **[31b]** vālidī da'vet ederler ve ba' de't- ṭa' ām mübāheṣeye ṣūru' olındukda ibtidā ḥāzret-i vālidī kānūn-ı münāzara üzre ādābı, ri'āyeti iş'ar ve ṣāniyen naṣṣ-ı kerīm ile ve eḥādīs-i nebeviyye ile kendülerin mu'tenāsı olan kütüb-i kibāra temessük ü ihticāc ve ṣālīṣen kādī-zādeyi dinleyen⁴⁰⁵ gürūh-ı mekrūhuñ ḳavl-i muzahrafını dürr ile baḥṣe kıyām olunur ise *fe-ne'am ve illā fe-lā*⁴⁰⁶ dedikde cümlesi kelām-ı müvecceḥ tutup aḡāz-ı baḥṣ olunmuş. İbtidā ṭarīḳat-ı ' aliyyelerin dīn-i İslāmīyede zuhūrı baḥṣ olup telḳīn-i kelime-i tevḥīd ibtidā-yı Cenāb-ı Ḥaḳḳ cebr ile andan resūlullaha ṣallallāhu ' aliyhi ve sellim andan Ḥāzret-i ' Ali'ye keremallāhu veche andan ṣemme ṣemme ve meṣāyiḥ-i kirāma gelince naṣṣ u eḥādīs ile işbāt

⁴⁰² Telaḳḳī-kervedir ki: Telaḳḳī-kerdemizdir ki, Ü1

⁴⁰³ Gelibolı'dan: Gelibolı, Ü1

⁴⁰⁴ Hiçbir kulaḡın işitmediḡi

⁴⁰⁵ dinleyen: , SN; , Ü1

⁴⁰⁶ Evet yoksa hayır.

vesā'ir mevādd-ı tārīkde her ne güne bahş-rân oldılar ise kabûl eyledikleri delâ'il ile ilzâm, bunlar bi'z-zârûre inşâf êdüp perâkende olmuşlar ve hâzret-i vâlid dahî çend rûz ikâmet ile mesir olup def'a-i şâniye taraf-ı mısr-ı Kâhire'ye teveccüh buyurmuşlardır⁴⁰⁷. Bu maḥalde bir ma' nâ hâṭıra huṭûr eder ki îmâsı sâlikîn-i tārīkat-ı 'aliyyeye gâyet muḳayyedir. Eger ḥüsn-i kabûl ile im'ân olunur ise eyyühe'l-iḥvân şûret-i menḳabeler⁴⁰⁸ ile tefevvüh ü firîfte olmayınız. Belki ma'ânîsine duḥûl ile fâ'iz olasız ki emr-i sülûkda esb-rân-ı menzile-i selâmet ve reh-yâb-ı ahlâk-ı reddiyye-i nefsiyye ile daḳîka fevt olunmaya. *Metta'anallâhü bi-inâyâtihim ve şefâ'atihim el-celîle ve'l-ḥafîyye*⁴⁰⁹ bir nebze libâs-ı fakriyyelerinden beyân olunmuş idi ki bir şâbûn çuvalının ortasın delüp boğaza geçirme⁴¹⁰ üzerlerine bir hırka-yı 'abâ, ol dahî yektâdır⁴¹¹ dîvân-ı laṭîflerinde bu maẓmûn îmâ olunmuş buyururlar.

*Mısrâ*⁴¹²

*Şafâ-yı sırr ile çul-püş olan abdâla 'aşk olsun*⁴¹³

Bu muharrer üzre şehr-i İzmir'de geşt ü güzâr ibtidâ cünûna ḥaml edenler mebâhiş⁴¹⁴ 'aliyyesin görünce 'âkıl ü a'lem-i rûzgâr idüğinde şübhe êtmez. Bu maẓmûnı dahî i'mâl ile ki naşş-ı kerîmde enbiyâ-yı 'izâm ḥaḳḳında süfehâ-yı kefare cünûna nisbet êtmîşlerdir. Şâniyen sevdâya ḥaml edenler evzâ' u eṭvâr u ḥarekâtlarından ser-i mü şeri'at ü tārīkat ve âdâba muḡâyir bir vaz'-ı muḥâlîf yok, renk u rûları kemâl-i beşâşet üzre cümle cünbüşleri pesendîde-yi fuẓalâ ü 'urefâ-yı dehr dost u düşmen müteḥayyir ki bu ne ḥâletdir, dëyü ahâlî-i belde-i merḳûma ṭavr-ı 'aḳl-ı sûretlerine

⁴⁰⁷ SN nüshasında bu kelimeden sonraki yaklaşık 1 varaklık kısım unutulup 31b-32a ve az bir kısmını da 32b yüzünün sayfa kenarlarına yazılmış.

⁴⁰⁸ menḳabeler: menḳabe, SN

⁴⁰⁹ Allah, onların yüksek ve gizli inayet ve şefaatleri ile istifade eden kullarından etsin.

⁴¹⁰ boğaza geçirme: boğazına, SN

⁴¹¹ yektâdır: yektâ ki, Ü1

⁴¹² Mısrâ': —, SN

⁴¹³ Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkib Dede ve Divânı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2003), 459.

⁴¹⁴ mebâhiş: mebaḥeşe, Ü1

muvāfık bir ma‘nā vèremediler. Huşûşā belde-yi mesfûrede⁴¹⁵ kadīm u muḥaddes turuḡ-i ‘aliyyeler ḥāneḡāhları olmaduḡından mā-‘adā erbāb-ı tarīḡden daḡı efrād uğramaz ḡafat ḡılzetinden nāṣī bu heykel-i tecerrüd ü ḡalenderāneyi gördükde nice müte‘accib olacaktırlar var ḡıyās eyle. Bu cānībden⁴¹⁶ ḡazret-i vālid ṡarafını tefekkür etti ki kendü maskaṡ-i re’sleri olan beldeye üslûb ile teveccüh nice rûz u şeb çarşu ve pāzārda geşt ü ḡüzār ve seng-endāze-yi⁴¹⁷ sefiḡāne ḡadar inkisār-ı tekebbür-i nefsdır ki ḡurde-i tarīḡde iḡrāz-ı⁴¹⁸ rûtbe ḡuşuşunda bundan ziyāde ṡafra-zen-i⁴¹⁹ bâdiye-i sülûk olamaz. Bunun bir ḡaṡvesi biḡ fersaḡ menzil-i sülûk ḡaṡ‘ eder. Ġāyet im‘ān-ı naṡar olınacaḡ maḡaldır. Eyyühe’s-sālik tedebbür⁴²⁰. **Telaḡḡī-kerdedir ki** keştī rān-ı rûy-ı deryā olduḡlarında yevmen mine'l-eyyām ‘Aynaroz Aṡasına ḡurûc ve anda manastırlardan bir kebīr manastır olup ḡıssīsīn ü ruḡbānıḡ⁴²¹ **[32a]** a’lemi kefere zu‘m-ı bâṡılınca anda cem‘ olur imiş. Toḡrı ol manastıra gelüp ve rehābine ile baḡş edüp her birini ıskāt buyurduḡlarında içlerinden bir ruḡbān dēr ki: " Bu aṡanın ḡāşşası budur ki her zī-yı ḡayātdan bu aṡaya ināş duḡûl étmez ve étse helāk olur." dēyü bu hezeyānı söyledikde ḡazret-i vālid cevāb vērürler ki: " Eger bu ḡavl-ı sādıḡ olayıdı sā’ir ḡayvānātdan mā-‘adā havāda perrān olan megesler tenāsül étmezler idi." Ol ḡā’ıl mebhût olur görürler ki ḡazret-i vālid anda bir iki gün daḡı meḡş ederse sükkān-ı manastırıḡ ekşeri Müslimān olacaḡ, hemān ikrām-ı tāmıla yine keştīye süvār ederler ve ṡaraf-ı İskenderiyye’ye ‘āzim olurlar. **Telaḡḡī-kerdedir ki** bu def‘a ḡareket-i Mıṡrıyyeleriniḡ aşıl menşe’i ol vaḡt Mıṡrı Efendi Limye’de menfī imiş. Anlarıḡ soḡbet-i şerīfeleri ile müstes‘ad olma imiş. Vaḡtā ki keştī Limye limanına girdikte ḡazret-i vālid çıkup cūyān-ı ḡazret-i şeyḡ olurlar. Meger Mıṡrı Efendi içün ahālī

⁴¹⁵ mesfûrede: mesfûrda, SN

⁴¹⁶ cānībden: ṡarafdan, Ü1

⁴¹⁷ endāze-yi: —, SN

⁴¹⁸ iḡrāz-ı: efrāz, SN

⁴¹⁹ ṡafra-zen-i: —, SN

⁴²⁰ SN nüshasında unutulurak 31a-32a ve 32b’nin sayfa kenarlarına yazılan kısımlar bu kelimeyle son buluyor ve müstensih tekrar 31b yüzüne yazmaya devam ediyor.

⁴²¹ ruḡbānıḡ: rehabineniḡ, Ü1

Limye Cāmi[ ]-i keb rlerinde bir hücre bin   d p anda ahy n  s kin ve ek er evk t minber altında kemende girüp m c hede-i t mme öderler imiş ve hem c mi[ ]-i **[32b]**  er fde va[ ]z u tez k r buyururlar imiş. H zret-i v lid ol c mi[ ] kapusına gelüp bevv bdan izn-h  h olduklarında meger bevv bları  arında ları imiş. "     n va tı yokdur." d y  cev b v rmi ler. H zret-i v lid da i  al ada nevbet  alınur imiş,  ad sıyla sem  a     z  derler. Cezbe-i  alb-i t bn kları v   ta-i bevv ba h cet koymayup h zret-i      m nce iben t  ra     lar ve p ym  anda h zret-i v lidin sem   u  af sın tem      derler ve zev  -i r    n leriyle m tezevv   olurlar. Bu da i ma   m ola ki h zret-i v lidin sem   u  af sı bir h  let-i r    n -n m  idi ki ta   d  ab  l  tmed  inden m   ad  ta    fine da i⁴²² zeb  n-ı mu  arif      r-ı m b rek g zlerin⁴²³ g  m z ve   n p -y  p r-  r -ı ber-   a    tef v t  tmey p u   l-i k  il⁴²⁴  zre sem   u  af dan⁴²⁵ k mmel n    h-r  ı  zre zev  -y  b olmuşlar idi. Bu     b  zre nevbet-i  al a tam  m olup v c  d-ı bihb  dları sem  dan f   g olı   g r rlar ki h zret-i      p ym   anda durur, h    b buyurup: " Derv   , bu ulu'l-emrin  b -ferm n nehy eyled  i emri ni  n  dersin?" cev b v r rlar ki: " Bir kimse emre i   at **[33a]**  tmese ne l   m gelür?" M      Efendi buyururlar ki: " Derv     n u     m dan olursa nefy olunmak l   m gelür,   v  m dan olursa te edd  b l   mdır⁴²⁶ H zret-i v lid cev b v r rlar ki: "     , bizler aya ımız ile Limye'ye gelmi iz." Tebess  m buyurup h zret-i v lidin elin alup hücre-i h    larına varup     bet-i h    a ibtid   öderler. Meger ol ma   l V    -i⁴²⁷ m temerrid ink  r  ve     b-va    a-i Feyzall  h M      ten    r  ile  y  n- i evliy -y  kir  m men   olunmuş imiş ve M      Efendi gibi v c  du  nefy olunması ol

⁴²² ta     fine da i : ta     fine bey  n da i,   1

⁴²³ gözlerin: gözlerini,   1

⁴²⁴ k  il: k  mile,   1

⁴²⁵  af dan:  af da, SN

⁴²⁶ l   mdır: l   mdır gelür, SN

⁴²⁷ V    -i: v   -i, SN

maḥall imiş. Ba‘dehu evliyā-i kirām himmet-i rūḥāniyyesi ile yine izn olunup ol
buḡātların ‘ākıbet-i ḥālî *Tevārīḥ*’den istikşā olına *fe‘tebirū yā uli’l-ebşār*⁴²⁸

Meşnevî-i Şerîf

Bî edeb tenhâ ne ḥod rā dāşt bed

*Belki âteş ber-heme âfâk zed*⁴²⁹

Çend mâh şoḡbet-i ḥāşşa buyurup yine bir münāsib keştî ile ‘āzim-i mısr-ı Kāhire
olur. **Telaḳḳî-kerdedir ki** hemân limāndan ḥurūclarında pupa rûzgār ile reh-rev-i⁴³⁰
rûy-ı deryâ iken nâ-gāh rûzgār-ı zürkār muḥālîf vezân olup rûy-ı deryâ çûşa gelüp bir
fırtına peydâ olmuş ki nādîre vü nâ-şinîde cümle tavâ’îf-i keştî bânân fûrû-mānde ve
keştî-nişînân dermānde **[33b]** taḥrîk-i dest ü pādan dest-şûy oldukları hâlde niyâz⁴³¹
ü tazarru‘dan ḡayrı çāre yok. Kādî’l-hācāta naşş-ı⁴³² kerîm mantûkıncı ḥulûş-ı tām̄m
ile ‘arz-ı niyâz eşnâsında ḥazret-i vâlidî büyük direk dibinde⁴³³ aḥz edüp ‘âlem-i
misâlde görürler ki Ḥazret-i Mısrî Efendî şeb-dîz mânend bir esb-i siyāha süvār
olmuş. Rûy-ı deryâdan keştîye müteveccihen gelür. Hemân ḥazret-i vâlide⁴³⁴ ḥitāb u
işāret buyurup: "Büyük direk üzerinde olan bâdbânı filân palamardan tut, aşağı çek."
Bu mehabetden bîdār olurlar. Hemân⁴³⁵ cüst u çābük ḥābgāhlarında işāret olınan
şuya varup palamar-ı ma’ḥûde dest-zen olup çekdiklerinde bâdbânıyla aşağı nüzûl ve
ol dem keştî sākin olup re’îs u tavâ’îf-i keştî müteḥayyîr olurlar ki ol bâdbāna bu
kadar tâ’îfe bir çāre edemeyüp söyündürememişler. Bu ednâ hareket ile bir dervîş

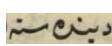
⁴²⁸ Kur'an, Haşır (59), 2; İşte ey akıl ve basiret sahipleri siz (bundan) ibret alınız.

⁴²⁹ Mesnevî, 1/79., Edepsiz, sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir.

⁴³⁰ reh-rev-i: reh-i, Ü1

⁴³¹ hâlde niyâz: hâlde ve niyâz, Ü1

⁴³² nuşş-ı: naşş-ı, SN

⁴³³ dibinde: , SN; , Ü1

⁴³⁴ vâlide: vâlid, SN

⁴³⁵ Hemân: —, SN

huşûle getüre, cümlesi i'tikād-ı⁴³⁶ tām hizmetlerine miyân-beste olmuşlardır ve mu'azzez u mükerrem İskenderiyye'ye İşāl etmişlerdir.

Meşnevî-i Şerîf

Her ki tersed ez Hâk u takvâ gozîd

Tersed ez vey cinn u ins u her ki dîd⁴³⁷

Her ki tersed mer verâ îmin konend

Her dil-i tersende-râ sâkin konend⁴³⁸

Lâ tehfû hest nuzl-i hâyifân

Hest derhor ez berâyi hâyifân⁴³⁹

Nîzi-deryâ ters nîez mevc ü kef

Çün şenîdî to hiṭâb-ı lâ-teḥaf⁴⁴⁰

Mısr seferlerinin birinde taraf-ı Rûma ric'atlerinde cezîre-i Kıbrıs'a çıkup anda Şeyh Siyâhî Dede Hâzretleriyle Kıbrıs'da mülâkatları ile⁴⁴¹ çend rûz elîf olup ba' dehu İçel üzerinden yine âsitâne-i sa'âdete gelmişler. **Telaḳḳî- keredir ki [34a]** mısr-ı Kahire'ye duḥûllerinde mevlevîḥânede⁴⁴² bulunan müsinn-i tarîkat-ı 'aliyye olan cānlardan aḥvâl-ı meşāyiḥ-i kirām-ı güzeşte ḥâneḳâhların her birinin sebep-i binâsı ve bânîsi kimdir ve ḳaṅḡi 'azîzin himmetiyle vücûdına binâ olındı ve meşāyiḥ-i kirāmdan vaḳt-i 'azîzlerine gelince şāhibü'n-nevbe kaç şeyḥ şarf-ı evḳât êtdiler ve

⁴³⁶ i'tikād-ı: i'tikām, SN

⁴³⁷ Mesnevî, 1/1425., Hak'tan korkan ve korunmayı seçen kişiden insan, cin ve görenler korkar. (AKİ'de 1/1426.)

⁴³⁸ Mesnevî, 1/1430., Korkan kişiye güven verilir, korkan gönül sakinleştirilir. (AKİ'de 1/1431.)

⁴³⁹ Mesnevî, 1/1429., "Korkmayın", korkanlara azıktır; bu korkan için uygundur. (AKİ'de 1/1430.)

⁴⁴⁰ Mesnevî, 3/494., Sen "korkma" hitabını duyunca ne denizden kork ne dalgadan ne köpükten.

⁴⁴¹ Siyâhî Dede Hâzretleriyle Kıbrıs'da mülâkatları ile: Siyâhî Dede ile, SN

⁴⁴² mevlevîḥânede: mevlevîḥānda, SN

dervîşân u fuķāra-i zevi'l-hālden⁴⁴³ menķabe ü kerāmetlerin cem' ve ba'zan 'ilm-i taşavvufda yegāne-i e'izze-i kirāme dūĉār olup istifādede⁴⁴⁴ bezl-i cehd ēdüp ve vaķt-i seyāhatlerinde her ķankı hānekāha vardılar ise ķudemādan cem'-i aķvāl ve kerāmet-i māziyye ēdüp ba' dehu mesned-nişīn-i meşīhāt olduklarında şirāze-bend-i se mücelled **Sefīne-i Nefīse**'ye hūsn-i ihtīşām vērmişlerdir. *Metta'anallāhu bi-enfāsihim el-celīle*⁴⁴⁵ ve ol āvān-ı eyyām-ı baķur olup ednā-yı mücāhedeleri gāyet-i hāreket-i eyyāmdan pūşış mümkin olmayup ekşer-i evķāt küşāde-bāzū olmalarıyla şems işābetinden mübārek sâ'id-i bāzūlarının cildiemānend berk-i hāzān lerzān u rīzān olmuşdur.

*Beyt*⁴⁴⁶

Neler çekildi güzelim nerdbān-ı aşķında

Çıkınca kaşr-ı vişāle kadem kadem aşķık

Telaķķī-kerdedir ki evvel seferlerinde diyār-ı Mışırda dūĉār oldukları aşķāb-ı hālden biri Şeyh Muşţafā-yı Hālvetī **[34b]** ve biri maķām-ı Hāzret-i Hızır 'aleyhi's-selāmda zāviye-dār u münzevī Dervīş el-Hāc Muħammed Dede'dir. Şeyh Muşţafā'nın zıkr-i inşā'allāhu te'āla hāzret-i vālidin Kūthiyye'de sākin olup ba'de't-te'ehhül Edirne'ye⁴⁴⁷ seyāhatinde beyān olunur amma maķām-ı Hāzret-i⁴⁴⁸ Hızır 'aleyhi's-selāmda münzevī Hācı Muħammed Dede menķabesi budur ki divān-ı Mışriyye'den zāviye-i maķām-ı Hāzret-i Hızra bir şāġpara-yı 'ulūfe-i ĩrād var imiş. Ol vaķt vālī olan paşalardan bir nā-şinās fuķarānıñ böyle cüz'i ĩrādlarını ķať ile tevfir-i hāzīne ēdecek efķār-ı müzahrefiyle ekşer fuķarānıñ bu güne ĩrādlarını ķať ve bu maķām-ı

⁴⁴³ zevi'l-hālden: zevi'l-hāl, SN

⁴⁴⁴ istifādede: istifādeden, Ü1

⁴⁴⁵ Allah yüksek nefesleri ile bizi istifade eden kullarından etsin.

⁴⁴⁶ Beyt: —, SN

⁴⁴⁷ Edirne'ye: Edirne, SN

⁴⁴⁸ Hāzret-i: —, Ü1

Ḥazret-i Hızır ‘aleyhi's-selāma ta‘yīn olunan akçe daḥi kaṭ‘ olındıkda mārrū'z-zıkr el-Ḥāc Muḥammed Dede'ye ḡayret-i rūḥāniyye gelüp bir ‘arz-ı ḥāl ile divān Paşa'ya müsāra‘at ve ‘arz-ı ḥāl⁴⁴⁹ fetḥ ve kırā‘at olındıkda şakḳ olunup me‘yūsen ircā‘ olmaḡın bir kaç gün mürūrunda def‘a-i şāniye yine ‘arz-ı ḥāl⁴⁵⁰ bā-ihtimām édüp ke'l-evvel yine şakḳ olunup ḡayretleri mütezāyid olmaḡın zāviye-dār-ı merḳūm ḥāneḳāh-ı Mevlevīyeye gelüp mā-cerāyı nakl ve kemer-bend-i ḡayret olmalarıyla def‘a-i şālişe: "Bir ‘arz-ı ḥāl ile daḥi çıkarım ve paşa-yı mu‘ānid ile ber-tarāf **[35a]** olurum." dēyü ḡayret-āmīz kelīmāt ile cemi‘ cānlardan himmet-ḥ‘āh olup dīvāna ‘azm eylemiş. Ba‘dehu rücū‘larında ḥazret- vālid keyfiyyet-i divāniyeden su‘āl buyurdıklarında bu güne takrīr buyurmuşlar ki: " Eger ‘arz-ı ḥālīm yine şakḳ olunur ise yā biz bu diyārdan nefy olur yāḥud paşa-yı merḳūm[1] seyf-i ḡayret-i ḡaybī ile ma‘dūm éderiz." Fikriyle divāna çıkdıkda böyle müşāhede éderler ki divān-ḥāne bālāsında bir divān daḥi kurulmuş bi-‘aynihi zīrinde olana müşābih her erbāb-ı dīvānıñ timsāli üzre biri daḥi bālāda var. Hatta meskenleri daḥi zīr u bālāda müsāvī, bunları temāşā éderken görürler ki kendü şekl-i dervīşāneleriyle müteşekkil bir Dervīş el-Ḥāc Muḥammed daḥi bālāda⁴⁵¹ ‘arz-ı ḥāliyān mā-beyninde dervīş el-Ḥāc Muḥammed fevḳinde durur. Anıñ daḥi ‘arz-ı ḥālī uçı koyunundan çıkup durur. Encām-ı kār neye münce olur, dēyü temāşā éderken görürler ki her ‘arz-ı ḥāl ki bālāda buyurulur, zīrde daḥi hem-çünān ve her⁴⁵² ‘arz-ı ḥāl ki anda şakḳ olunuruz, zīrde daḥi hem-çünān bu üslūb üzre nevbet mā-fevḳde olan Dervīş Muḥammed'e gelüp: " Şol dervīşin ‘arz-ı ḥālını getirün." dēyü şāhib-i divān emr buyurdıklarında ḥademe-i **[35b]** divān-ı ‘ālī merḳūm Dervīş Muḥammed'in ‘arz-ı ḥālını alup şāhib-i⁴⁵³ şadr-ı ‘ālīye verirler. Ol daḥi tevciḥ buyurup⁴⁵⁴ nevbet sifle gelür. Ol daḥi hem-

⁴⁴⁹ ḥālī: ḥāl, SN

⁴⁵⁰ ḥālī: ḥāl, SN

⁴⁵¹ bālāda: —, Ü1

⁴⁵² her: hem, Ü1

⁴⁵³ şāhib-i: —, SN

çunān buyururlar: " Bu huşulū'l-emr ile muḳẓi'l-merām ḥāneḳāh-ı Mevlevīyeye gelüp mā-cerāyı naḳl ve 'ālem-i bālāda bir emre temşiyet vèrilmedikçe esfelde olmaz imiş." dèyü ḥuẓẓāra tenbīh buyururlar. Bir menḳabeleri daḥi budur ki mübārek peyker-i laṭīflerine meges pā-nihāde olmayup ḥazret-i vālid buyururlar idi, Mısrın ḥarrında şıḳlet-i megesden āslā rehā mümkün degil iken çok tecrübe eyledik meges gelüp Ḥudā-i peyker-i mübāreklerinden güzerān édüp pā-nihāde-i rüy-yı mübārekleri olmaz idi.

*Li- muharririhî Beyt*⁴⁵⁵

Ḳadr-i vālā-yı veliyyullāh aḡlarmış meges

Ādemiyyet iddi 'āsı étme ey ḥālīceres

Telaḳḳī-kerdedir ki ol serv-i büstān-ı hidāyet gül-i şad-berg-i nezāket mısr-ı Ḳahire'de çend māha cüst u cū ile cemī' māfi'z-żamīrde olan 'ulūm u mā-lezime-i sülūkların tekmiḷ ve cānib-i Rūma nehzet étmegi taşmīm üzre ser-be-ceyb-i tefekkür iken nā-gāh ol eyyāmda vālidleri İsmā'īl Efendi ve vālideleri⁴⁵⁶ ḥayru'n-nisā vaḳt-i mücāveret Ka'be ḳaşdıyla İzmir'de olan mülk ü 'aḳārların fūrūḡt ve ma'iyet üzre ilā āḫirū'l-'ömr mücāveret étmek fikriyle diyār-ı Mısrā dāḫil [36a] olduklarında gūyā sā'ik-i ṭaḳdīr ibni vālide ile tevdī'e götürmüş. Birḳaç gün mürūrında bi-emrillāhi te'alā vālide-i müşfikaları vedā'-i bezm-i 'ālem-i fānī édüp kendünün naḳd u cins-i eşyādan ḥişşe-i ḥazret-i vālide beş kīse miḳdārı ḥişşe-i irşiyeye işābet étmekle ḥazret-i vālid mecmū'ından yüz guruş miḳdārı aḳçe alup ba'zı kütübe vèrüp mā-baḳīsın vālidī İsmā'īl Efendi ḥuẓūrına koyup buyurmuşlar ki: Cenābınıza bu aḳçe bizden ehemdir ki Ka'be'de mücāvır olacaḳsınız. "Ba'dehu 'öẓr-i mā-hüve'l-vāḳi' buyurmuşlar ki: " Ey vālid, eger bu kemīne ṭarīḳ-i 'ulemā-i zāhire sülūk ve müddet-i

⁴⁵⁴ buyurup: buyururlar, Ü1

⁴⁵⁵ Beyt: —, SN

⁴⁵⁶ vālideleri: vālidleri, SN

medīde iḥrāz-i rütbe ye ictihād ba‘dehu kâdî-‘asker yâhud şeyhü'l-islâm olmak kısmet-i ezeliyyeden⁴⁵⁷ nāmzed-i bahtımız ola yâ olmaya idi, olduğu taḳdīrce o vakte senin ‘ömrün ya muḳārin ya mefāriḳ ola. O vakt-i rü’yetiñde erzel-i ‘ömre varmış olursun. Ne kadar ikrām olunsan müfīd degil belki ikrām daḥi elden gelmeye, hā‘ib olsañ⁴⁵⁸ ikrām-ı huşūṣī taḳdīre havāle olunacak emirdendir.⁴⁵⁹ O daḥi mübhemdir. Olınur, olınmaz ma‘lūm degil ḳabl-i tekmīl’ü-r-rütbe sen dünyādan gidersen aḥvāl ma‘lūm." dēyü ḥişṣe-i irṣiyyeden zuhūr eden cümle dünyālığı kendüye teslīm ve ḥayr du‘āsına muvaffaḳ olup vedā‘ buyurmuşlardır. Bu temhīd-i [36b] muḳaddemeye bādī budur ki ḥazret-i vālid ‘ulūmda şöhre-i afāk olduğda vālidleri dēr imiş ki: " N'olaydı, oğlum ziyy-i dervīṣānede bulunmayup ‘ulemā-yı zāhir tarīḳine sālīk olaydı ve anı rütbe-i refī‘ada göreydim." dēyü ḥasret-keş olurlar imiş. Aña binā‘en ḳazā-i mā-fāt gibi teslīm-i mā-aşāb buyururlar.

Meşnevî-i Şerīf

Ger nemāned ez cūd der dest-i tu māl

Key konend faẓl-i ilāhet pāy-māl

Her ki kāred gerded enbāreş tehī

Līkeş ender mezra‘a bāşed bihī⁴⁶⁰

Telaḳki-kerdedir ki yine taraf-ı Rūm'a keştī-niṣn-i selāmet olup Anṭaliyye İskelesi'ne ḥurūclarında ahālī-yi Anṭaliyye'ye bir mertebe-i feraḥ ḥāşıl olmuştur ki ṣaḡīr ü kebīr ḥayr maḳdemleriyle müstes‘ad olup anda olan ḳadīm mevlevīḥānede sākīn ve cevāmi‘-i şerīflerde va‘z ü teẓkīr ve ḥ‘āhişi olan ṭullāba ta‘līm üzre çend

⁴⁵⁷ ezeliyyeden: ezeliyyede, SN

⁴⁵⁸ olsañ: olasıñ, Ü1

⁴⁵⁹ olunacak emirdendir: olunacak bir emirdir, Ü1

⁴⁶⁰ Mesnevî, 1/2238-2239., Cömertlikten dolayı elinde mal kalmazsa, Allah'ın ihsanı seni nasıl ayakaltında bırakır?/ Ekin ekenin ambarı boşalır fakat tarlada ona iyilik olur.

māh ārām ve meşāhid-i⁴⁶¹ kirām-ı evliyâyı ziyâret ve etrafında olan kaçabâtı yegân yegân seyâhat ve teferrüc ve Isbartâ üzerinden⁴⁶² âsitâne-i hâzret-i mevlevîyeye müteveccih olmuşlardır. Ammâ ma'lûm ola ki bu kadar zamân seyr ü seyâhat ve hafâyâ-yı tarîkat-i 'aliyye-i mevlevîyyeden behremend olma ve Hâzret-i Meşnevî-i Ma'nevî mezâyāsına vâşıl olup hâk-i pâk-ı âsitâne-i sa'âdet dîde-i cāna kühl-i cilâ olup velâkin isti'dād-ı kader hâk-i tâbnâkları [37a] tezâyüdi cilve-ger-i tab'-ı hüner-perverleri olmağla bu vakte tevķîf olunmuş imiş. Vaktâ ki kaç'-ı merâhil ederek âsitâne-i sa'âdet-i maţbağ-ı cân-perverine duhûl buyurduklarında meger ol rûz-ı fîrûz 'aynû'l-cem' cânlar merâm-ı nûzhetgâhına kesb-i şafâya gitmişler imiş ancak cild-i şâliş-i **Sefîne**'de marrû'z-zikr Kazgânî Aḥmed Dede'yi nighbân-ı âsitâne-i sa'âdet koyup ol daḥi derûn-ı maţbağda görünmeyüp meskeni olan kaçgân kilârında münzevî bulunmağla vaktâ ki hâzret-i vâlid âsitânede ferd ü aḥad görmeyüp derûn-ı maţbağa varınca kemâl-i iştîyâklarından mübârek nefesleri sîne bend olup ḥayâtdan nevmîd "'Acabâ vakt-i riḥlet midir?" deyü dehşet üzre müteḥayyiren şahın u şakf-ı maţbağa nigerân-ı perîşân iken merķûm Kazgânî Aḥmed Dede "yâḥû" şadâsıyla ḥoş-âmedî ve istiḥrâc buyurduklarında nâ-gâh bend-i sîne münḥal ve nidâ-yı yâḥû ile ḥayât-baḥş olunup ḥamd-ı firāvân ve şükr-i bî-pâyân buyurmuşlar. Fî'l-vâķi' merķûm Aḥmed Dede'nin ol vakt-i tengde âşinâlığı ne kadar ma' nâ ifâde eder ve ne kadar kerâmet-i 'üzemâdır ki anuḡ şanı bu beyt-i nâṭık imiş.

Beyt

Şāh-ı⁴⁶³ 'ālem gelse çekmez pâyını dāmânına

Künc-i istiğnâda Raḥmî şöyle bî⁴⁶⁴-pervâ yatur

⁴⁶¹ meşāhid: müşāhede, SN

⁴⁶² üzerinden: üzerind, Ü1

⁴⁶³ Beyt Şāh-ı: Beyt ser Şāh-ı, Ü1

⁴⁶⁴ bî: bir, Ü1

Dede-i merķūm senede iki bayrāmlarda seccāde-niṣn ve ḥalīfe-i **[37b]** rāstn ḥazret-i Ćelebī-i Būstān-ı dāmen-i sa'ādet-i bayrāmın būsı dā'iyesiyle maḥall-i ma'hūda ḥurūc ēdermiş. Ba' dehu yine duḥūl ve ṣāh u vezīr gelse ne anlara tekellūm ne bār-dih-i ḥuzūr olurlar imiş. Naḥnu bi-ṣadedeye gelelim. Bu menķabelerini⁴⁶⁵ iṣ'ārdan maḥṣūd 'aql-i selīme ser-riṣte-i nūmāyīdir ki bidāyet-i sülūklarını bir nebze irā'et ile vasaṭ u nihāyet-i 'aql-ı kāmī' hayṭasından dūr olacağını⁴⁶⁶ nev'ān ifādedir.

Kıṭ'a-i ezān-ı mü'ellif

*Ez-miyān-ı devre-i ḥünkār-ı ekber*⁴⁶⁷ 'āṣıķā

Īn-ṣünĪn ervāḥ-ı 'ālī ser-zede ez-mevkibeṣ

Īn ṭarīķ-i nāzenĪn-rā beyhudemendīṣ-i tu

*Kārḥā-yı pes 'amīķ u ḥufyehā der-mesleķeṣ*⁴⁶⁸

Telaķķī-kerdedir ki ol muḥabbet ve sūz ü gūdāz ile müddet-i yesīrde ṭafra-zen-i merātib-i 'āliyye olup ṣend māḥ maṭbaḥ-ı cān-perverde ḥıdemāt-ı 'aliyye-i mu'ayyene ile müstes'ad olduklarında bir ḥ'āhiṣ-i enderūnī zuhūr ēdüp Karaman'da olan buķ'a-i mevlevīḥāne ki anda Vālide Sultān 'aleyhi'r-rahmetü ve 'l-ḡufrān⁴⁶⁹ ḥāk-i pākı ziyāreti fikri ile bir leyle-i mübāreke de Bābu's-sırr nāmıyla mu'anven bābdan cānib-i Karamāna müteveccih olup eṣnā-i rāḥda segān-ı gele ḥamle ēdüp ḥazret-i vālid daḥi ṣaḥn-ı ṣaḥrāda semā' ü ṣafāya ṣūru' ēderler. Nıṣfu'l-leyl olunca ba' dehu semā'da **[38a]** fāriḡ olup ve miyān-ı rāḥda mānend-i ḡonṣe ḥasbān olurlar. Segān-ı gird-āmede daḥi keṣret-i 'av' av-ı bīḥūdeden fütūr gelüp mānend-i pāsbānān-

⁴⁶⁵ menķabelerini: menķabelerin, SN

⁴⁶⁶ olacağını: olacağın, SN

⁴⁶⁷ ekber: ,- Ü1

⁴⁶⁸ Ey aşık! Ulu hünkarın halkasının ortasında bulunan bunun gibi yüce ruhlar onun kafilisine baş eḡer. Bu nazenin tarikatin yolunda endişen boşunadır, onun yolunun arkasında derin ve gizli işler vardır.

⁴⁶⁹ Allah'ın rahmeti ve bağışlaması onun üzerine olsun.

⁴⁷⁰ şehān halka-keş-i eṭrāfları olup anlar daḥi yaturlar. Bu üslūb üzre ‘ālem-i mişālede müşāhede ederler ki bir pīr-i Mevlevī zāhir olup ḥiṭāb ederler ki: " Ric‘at ile Būstān Efendi'ye beş akçe deyniñ vardır, var anı edā eyle." Ḥazret-i vālid daḥi bīdār olup görür vaḳt-i şāfi‘ī olmuş, kilāb dağılmış. Ol maḥalden ric‘at buyurup ḍaḥve-i kübrāda āsitāne-i sa‘ādeti duḥūl edüp kimse ḥaber-dār olmadın yine mesnedlerinde ḥidmetleriyle muḳayyed olurlar. Penc direm deyn vāḳı‘asın tefekkür buyurup penc māh mürūrunda maṭbah-ı cān-perver-i Ḥazret-i Ḥünkār-ı Ekber *ḳuddise sirruhu'l-ezher* mübtediyānından ki ḥazret-i vālidten ders-ḥān imişler, ma‘iyyet üzre seyāḥat ḥāhişleri olmaḡla çend nefer cānla yine Bābu's-sır'dan rū-be-rāh olup Akşehir'e teveccüh buyurmuşlardır. Yine kemā fi's-sābık her şehirde teşeyyuh ṭarīḳi üzre va‘z u tezḳir ve müsta‘iddīn-i ṭullāba daḥi ifāde ile her ān fütūḥat-ı ḡaybiyye-i bī-şümār ile ḡüyā bir tekve-i revāndır ‘ayş-ı ḥoş ederek Ḳaraḥisār-ı şāhib⁴⁷¹ Ḥazret-i Sultān-ı Dīvānī *ḳuddise sirruhu'l-nūrānī* āsitāne-i sa‘ādet āşiyānesine **[38b]** rümāl olmuşlardır. **Telaḳḳī-kerdedir ki** ol vaḳt-i meymenet-i encāmda Şeyḥ-i ḥāneḳāh-ı Muştafā Dede bulunup bir pīr-i rūşen-zamīr-i ṭarīkat-ı ‘aliyye-i Mevleviyye olup ekşer *Sefīne-i Nefīse*'de olan menāḳıb-ı mefāḥir anlardan şifāhen telaḳḳī-kerdedir ve onların daḥi menḳabe-i celīleleri *Sefīne*'de mezkūrdur. *Fe'l-yerci‘ tetimmehū*⁴⁷² ḥazret-i vālid buyururlar idi ki: " Ḳaçan Şeyḥ Muştafā Dede Ḥazretleri menāḳıb-ı mefāḥir olan kirāme şuru‘ buyursalar ḡüyā mübārek dehenlerinden ḳand-ı nebāt pāş olup müstemī‘in mest-i şahbā-yı ḡüftārları olurlar idi ve kemāl-i ḥulūşların ĩmā ve mübtediyāna menāḳıb-ı ricāli naḳlde ḡāyet ḥıfz-ı edebī ta‘līm buyururlar idi. Ol ḡülşen-sarāy-ı Mevleviyye'de ol ḳadar şafā-yāb ve kerāmāt-ı ḡaybiyye ve imdād-ı rūḥaniyye ile muḡtenem olmuşlardır ki müddetü'l-‘ömr ol buḳ‘a-ı mübārekeye her teveccühlerinden görülen kerem-i mā-lā-nihāye-i rūḥaniyye-i Ḥazret-i Sultān-ı Divānī *ḳuddise sirruhu nūrānī* şenāsiyla teşekkür buyururlar idi. İstīfā-i ḥuzūz-ı

⁴⁷⁰ pāsbānān: pāsbān-ı, SN

⁴⁷¹ şāhib: şāḥibe, Ü1

⁴⁷² Tamamı için oraya müracaat et.

rūḥāniyye vü cismāniyye ‘aḳabinde yine merḳūm cānlar ile ḳaṣaba-i ‘Uṣṣāḳ üzerinden ḳaṣaba-i Ḳula'ya uğrayup andan ṭaraf-ı İstanbul'a ‘āzim olmuşlardır. Reh-i rāstdan yine **[39a]** Ğalaṭa ḥāneḳāhına varup tetimme-i ḥurde-i ṭarīḳi Ğavṣī Dede'den istikmāl buyurmuşlar.

Beyt

Şol ḳadar arayayım şāhid-i maḳṣūdum kim

Cüst u cūda ṭalebim rahşına meydān dükene

Telaḳḳī-kerdedir ki İstanbul'a geşt ü güzār üzre iken gūş-zedleri olur ki Kūh-ı Tekfūr ḳaṣabasında Şeyḥ Muṣliḥüddīn Efendi nāmına Ṭarīḳat-i⁴⁷³ Ḥalvetīye'den bir ser-efrāz-ı ṭarīḳ peydā olmuş. Hemān⁴⁷⁴ müsāra‘at buyurup yanına bir cān alup ḳaṣaba-i merḳūmeye gelürler. Şeyḥ-i merḳūmun tekyesini bulup derūn-ı ḥāneḳāha duḥūllerinde ancak şeyḥden ḡayrı kimse bulunmayup ‘ādet-i şeyḥ ekṣeriyā istiṭāle üzre tedahḥul⁴⁷⁵ imiş. Ol ḥāl üzre şeyḥi ḥücreesinde bulup āşinālīḳ ederler. Şeyḥ-i merḳūm sükūt buyururlar. Ḥāzret-i vālid daḥi yanında olan cāna ḥiṭāb buyurup: " Gel ‘āşīḳ seniñle bu şāḥibsiz ḥānede bir dem edelüm." dēyüp ḥücre ocağında ḥāzır āteş ḳahve ibrīḳları mütē‘addid: "Şu ḳarşuda olan dolābda daḥi ḳahve olmak gerek." dēyüp iḥrācına emr buyururlar. Fi'l-vāḳi‘ anda ḳahve var imiş ve yanında ṭaḥte'l-ḳahveye münāsib aḡziye daḥi var imiş. Anı daḥi iḥzār buyururlar. Ḳahveyi pişirüp mā-ḥazarı ortaya getürdükde şeyḥ-i merḳūm bir kere yerinden ḥareket **[39b]** idüp: " Bre, ‘ ayyār-ı ṭarīḳat olan ḥarīfler, ben size yalnızca keyf aramağa ḳor mıyım?" dēyüp yanlarına gelüp merḥabā edüp ba‘de't-tenaḳḳul teşerrüb -i ḳahve edüp muşāḥabāt-ı keşīre ve mücānāsāt-ı ekīde⁴⁷⁶ ile çend māḥ germ-ā-germ-i ülfet-i rūḥāniyyeleri Limye'de Mısrī Efendi ile nice oldu ise şeyḥ-i merḳūm ile daḥi şoḥbet-i ḥāşşa-i vāfire

⁴⁷³ Ṭarīḳat-i: ṭarīḳa-i, SN

⁴⁷⁴ Hemān: Hümā-i, SN

⁴⁷⁵ tedahḥul: tedahḥun, Ü1

⁴⁷⁶ ekīde: ekīd, SN

buyurmuşlar ve şeyh-i merķūm aḥvālinden bir nebze beyāna muḥtācdır ki ḥattā sālikinde me‘ānī-i keṣīre rū-nümā ola ki *lābiūd minhu*⁴⁷⁷dur mārū'z-zikrū'ş-şeyh Muşliḥüddīn vaḳt-i sülūklarında bī-ser ü pā bir şeyh-i kāmil ü mükemmel cüst u cūsında bād-pā-yı himmete süvār iken nā-gāḥ feryād-res-i ğaybī dest-gīr⁴⁷⁸ olup bir mürşid-i ḥay dāmenine teşebbüs ve kendüyi menzile-i selāmete īṣāl berāziḥ-i mā-sivāda rehā-yāb ba‘dehu işāret-i ‘aliyye-i ḥafīyye ile ḳaṣaba-i Tekfūr'a istiḥlāf olunup maḥall-i merķūma gelüp vaż‘-ı ḥāneḳāḥ-ı bā-tekellūf édüp bu ḳadar ḥücerāt ü tetimmātiyla tekmīlinden ṣoḡra bir sarāy-ı ḥāṣ ḥaremiyle binā édüp levāzımıyla tetmīm-i eṭ‘imesi mülūkāne elbisesi tuḥef-i⁴⁷⁹ Hind-i müt‘addid⁴⁸⁰ ve postīn-i semmūru sincāb u ḳāḳum bu he’yet ile yine dervīṣāne⁴⁸¹ ve şeyḥāne aḥlāk-ı hamīdelerini gör ki ekṣer evḳāt yalıda **[40a]** olan ḳahveḥāneye⁴⁸² teṣrīf buyurup elde uzun duḥān çubuğı varınca bir ḳahve içüp ba‘dehu ḳahveḥānede ne ḳadar kimse var ise cümlesine birer ikişer ḳahve vèrmek üzre emr édüp kendüler bir gūşede müstelkiyen istiṭāle édüp bir iki sā‘at meḳṣden ṣoḡra ḳahveciden istifsār ile üç yüz akçe daḥi ziyāde vü noḳsān vèrüp külli yevmin bu ‘ādet-i müstaḥsene üzre olup ḥāneḳāḥda olan me’kulāt u meṣrübāt ve ḥüsn-i zindegānī terḳīmine ḥācet ne? Sūfilerine terbiye-i ḥuṣūṣi leyl ü nehārda yigirmi dōrt sā‘ati yigirmi dōrt cāna taḳṣīm eylemiş. Her birine esmā‘-i ilāḥīyyeden bir ism ta‘līm ü ta’yīn édüp o cānlar sā‘atini gözleyüp sā‘ati geldüğü vaḳt tevḥīdḥānede olan maḥall-i mu‘ayyene varup ta’yīn olunan ism-i kerīmi cehrī bir sā‘at tamāmına varınca zikr éder. Şümme ve şümme yigirmi dōrt cān tamām olunca yine ol rucū‘ éder. Bu şīve-i kerāmet-āğīn bir şeyḥden ṣādır olmamış ki tekyeden bir nefes zikr ü tevḥīd ḥālī olmaya bu ḥuṣūṣda

⁴⁷⁷ Ondan kaçınılmaz.

⁴⁷⁸ dest-gīr: dest-giri, Ü1

⁴⁷⁹ tuḥef-i :tuḥfe-i, SN

⁴⁸⁰ müt‘addid: , Ü1

⁴⁸¹ dervīṣāne: dervīṣānı, Ü1

⁴⁸² ḳahveḥāneye:ḳahveḥāneyi, Ü1

hayli hürde-i tarīkat vardır. Şüret-i zāhire-i menkabeleriyle firīfte olup kalmayasın. Keyfiyyet-i ma‘āşları huşûşı münfehim olur ki⁴⁸³ eyyām-ı taḥsīl ve seyāhatlerine **[40b]** bir mürşīd-i kāmile dūcār olup bir müselles vefk-i şerīf iḥsān ederler. Müddetü'l-‘ömr erbāb-ı ḥācete anı i‘tā ile gīş-i[?] rağad buyurmuşlar. Nezri kırk akçe imiş. Her ḥāhendeye o nezr ile verirler imiş. Lākin ricāl-i devletde bu vakf üzerinde bulunmaz ve nādir imiş ve cümle ‘ulemā ma‘lūmıdır ki her bir vefkīn bir ḥāşşası vardır. Meşelā müselles⁴⁸⁴ ü murabba‘ ve müseddess envā‘i amma bu vefk-i şerīf her ne niyyet üzre alınur ise aḥz-ı⁴⁸⁵ huşūlī⁴⁸⁶ murādına vesīle olur imiş. ‘Acāib-i kudret ü hikmetindendir idrārāt-ı gaybiyyelerinden biri daḥi budur ki ḥāşşü'l-ḥāşş bir bāğçeleri var imiş. Anda yed-i mübārekleriyle bir tohum gars edüp vakt-i ḥasād olduğda yine bi'n-nefs düşürüp birer sübhā 99⁴⁸⁷ olmak üzre penbe ipligine dizüp ḥaliş aḥbābdan ricāl-ı devlete ihdā ile ‘azīm fütūḥāt cem‘ olur imiş. Çigūnegī-i sübhā daḥi ma‘lūm ola ki bir beyaz tohum-ı noḥūd miqdārı ola muntazam olduğda gūyā sübhā mürvārīd mişāl şeffāf ü berrāk ve diḳḳat olındıkça temyīz olunmaz. Tebrik-i şāḥāneleri olmak üzre teyemmün ‘add etmişler. Fi'l-vakī‘ kankı ricāl dest ü ceybinde bulınsa o kimse teraḳḳī-i murādāt-ı dünyeviyye üzre olduğu **[41a]** aḥbār-ı şikātdan telaḳḳī-kerde olmuşlardır ve o tohum-ı merḳūm ne güne giyāh ü şükūfeden olduğu kimsenin ma‘lūmı olunmayup erbāb-ı ferāset bu kadar tecrübe ede görürler müfid⁴⁸⁸ olmaz ki tohum u dāne-i sübhā ve bu giyāh ne arada ḥāşıl olur ve ne yerden gelmiş hemān yine kendüler ile ser-be-ceyb-i buṭūn⁴⁸⁹ olmuşdur. İḥsān-ı gaybī olduğuna şübhe olmayup⁴⁹⁰ keff-i yed etmişlerdir.

⁴⁸³ olur ki: ola ki, Ü1

⁴⁸⁴ müselles: —, SN

⁴⁸⁵ aḥz: aḥzın, SN

⁴⁸⁶ huşūlī: huşūl, Ü1

⁴⁸⁷ 99: —, Ü1

⁴⁸⁸ görürler müfid: görürler bu daḥi iḥsān-ı gaybī olduğuna şübhe-i müfid, Ü1

⁴⁸⁹ buṭūn: buṭūna, Ü1

⁴⁹⁰ İḥsān-ı gaybī olduğuna şübhe olmayup: —, Ü1

Mesnevi-i Şerîf

Pes be her devrî veliyyî kâim est

Âzmâyiş tâ kıyâmet bâkî est⁴⁹¹

Men necûyem zîñ sipes rāh-ı eṣîr⁴⁹²

Pîr cûyem pîr cûyem pîr pîr⁴⁹³

Pes muḥāl ez-ḥāl-i îṣān ḥāl şod

Naḥs āncā reft ü nîkūh fāl şod⁴⁹⁴

Şerḥ-i îñ kûteh kon u ruḥ z'îñ bi-tāb

Dem me-zen vallāhu a 'lem bi'ş-şavāb⁴⁹⁵

Telaḫḫî-kerdedir ki şeyḥ-i merķūm ile ba' de istîfā-i şoḥbetü'l-ḥāşşa el-ruḥāniyye meşreb-i 'ālîleri cüst u cû ile mütelezziz olmağın taraf-ı âsitāne-i sa'âdet dārü'l-vilāye-i Konya-i ḥummiyyete 'ani'l-beliyye⁴⁹⁶ müncezib olmuştur. Maṭbah-ı 'āmire-i cān-perver Ḥazret-i Ḥünkār-ı ekber'e duḥūl ba' de ez-se rûz de'b-i ḳadīm olan aşçıbaşı pîşvā olup Ḥazret-i Çelebî Bûstān Efendi Ḥazretleri'ne dāmen-bûsa varmışlar. Âgāz-ı sūḥān **[41b]** Ḥazret-i Çelebi bu üslûb üzre cārî olmuş ki: "İzmirî Dede beş altı ay muḳaddem maṭbahdan üç beş nefer cān cüdā édüp sırr olan degil midir?" dedikde aşçıbaşı daḥi ni'am ile⁴⁹⁷ cevāb-dih olduḳda: "Var bunı yine

⁴⁹¹ Mesnevî, 2/815., Sonra her devir için bir veli vardır; böylece kıyamete kadar deneme süreklidir. (AKİ'de 2/812.)

⁴⁹² eṣîr: heşîr, Ü1; heşîr, SN

⁴⁹³ Mesnevî, 6/4124.; Ben bundan sonra esire/semaya yol aramıyorum; pir arıyorum, pir arıyorum, pir, pir. (AKİ'de 6/4122.)

⁴⁹⁴ Mesnevî, 3/3600.; Nice olmayacak şey, onların gücüyle olur; uğursuzluk oraya gider, uğurlu olur. (AKİ'de 3599.)

⁴⁹⁵ Mesnevî, Bunun izahını kes ve yüzünü çevir. Konuşma, Allah doğruyu daha iyi bilir.

⁴⁹⁶ Allah, onu beladan sakındırsın.

⁴⁹⁷ ile: öyle, SN

maṭbaḥa götür ve Siyāhī-i Kāzḡān ile çeşm ü rüyın karala." dēyü emr buyurduḡda ḥāzret-i vālid 'inān-rīz beyān olup buyururlar ki: "Sulṭānım, bu bende-i nācīzın rüy u müyında siyāhi-i işyāndan bir ḥālī ve sefīd cā kalmamışdır ki Siyāhī-i Kāzḡān ile tamām ola." Hemān Ḥāzret-i Çelebiniḡ bu beyān-ı selāset-ünvān gūş-zedleri olduḡda ḥande-i kerāmet-i tibyān ile nevāziş buyurup gāḥ ü bī-gāḥ meclis-i mollānıḡ ünsleri duḡlūne tenbīḥ buyurmuşlardır. *Ve kāne zālike beyne's-seb'īn ve'l-mi'e ba'de'l-elf min hicreti men lehül-'izzü ve's-şeref*⁴⁹⁸ **Şifāhen telaḡḡī-kerdedir ki ol** āvān-ı sa'dde ve eyyām-ı pīrüz-ı her-rüz-nevrüzda Çelebi Būstān Efendi maḡfili mānend-i meclis-i bī-karār imiş. Fuḡalādan cem' olan Nesīb Dede, Vehbī Dede, Siyāhī Dede, Ḥāzret-i Şākīb Dede mārrü'z-zıkr Elmalılı⁴⁹⁹ Ḥalīl Efendi fuḡalā-yı dehrden kaçan bu yegāneler 'aḡd-i meclis édüp Ḥāzret-i Çelebi-i Būstān Efendi **[42a]** daḡi kerāmet ile meşḡūn-ı sākin-i şadr olduḡda kerrūbiyān ḡıḡta édüp rüzı 'īd şebi ḡadr-i bihiş-naḡd olur imiş.

Ḥāfız ḡuddise sırruhu Beyt

Leyletü'l-ḡadrī ki gūyend ehl-i ḡalvet imşebest

*Yā Rab īn te 'şīr-i devlet ez-kūdām īn kevkebest*⁵⁰⁰

maẓmūnı mü'eyyedir. Fi'l-ḡaḡikā mülūk-ı selef ü ḡalef bu bezme mālīk olmamışlardır ve ḡadr-i şoḡbet-i fuḡalāyı bilmemişlerdir. Her şeyin zūbdesin bulmada bīnādırlar. Aḡyār-ı fuḡalā vü urefā benī nev'lerinde ā' mādırlar lākin yine cevāb verілür ki: "Bu naḡl olunan bizim tevḡīḡ-i ilāḡīye muḡtācdır, muvaffaḡ olmadıḡça kār müşkildir ve mesned-nişīn-i erīke-i tena'um nesl-i Ḥāzret-i Mevlevī olmaḡ daḡi evlā vü aḡrādır ve illā fe-lā ol vaḡt ve ba'dehu olan şoḡbetlerinde

⁴⁹⁸ Bu, izzet ve şeref sahibinin hicretinden sonra, 1070 ila 1100 yılları arasında idi.

⁴⁹⁹ Elmalılı: Elmalı, SN

⁵⁰⁰ Şāh-ı Nebāt-ı Ḥāfız, haz. Muhammed Rıza Berzger Hālikī, İntişarat-ı Züvvār, Tahran, 1382, s.83.; Halvet ehlinin kadir gecesi dediḡi bu gecedir. Ya Rabbi bu mutluluḡu yaratan hangi yıldızın tesiridir.

müşāhede buyurdukları keşf ü kerāmet ü havārık ‘ādeleri ekşer *min en-yuḥsā* ba‘zan *Sefīne*'de zikri sebkat etmiştir ve merkūm ‘urefālar beyninde olan leṭā’if ü zarā’ifin ḥadd u ḥaşrı kâbil-i taḥrīr degildir.

Meşnevî-i Latîf

Ger tu seng-i şaḥra vu mermer şevî

Çun be-ehl-i dil resî gevher şevî

Mihr-i pākān der miyān-i cān nişān

Dil medih illā be mihr-i dilhoşān⁵⁰¹

[42b] *Pes şile-i yārān-i reh lāzım şümār*

Her ki bāşed ger piyāde ger süvār⁵⁰²

Rāh-ı sünnet bā-cemā‘at hoş buved

Esb bā-esbān yakīn hoşter buved⁵⁰³

Yār-i gālib şev ki tā gālib şevî

Yār-i maḡlūbān meşev han ey gāvî⁵⁰⁴

İttihād-ı yār bā-yārān hoşest

Pāy-ı ma‘nā gīr şūret ser-keşest⁵⁰⁵

Yār şev tā yār bīmībī‘aded

⁵⁰¹ Mesnevî, 1/722-723., Sen kaya ve mermer taşı olsan gönül sahibine varınca mücevher olursun./ Temiz kişilerin sevgisini canına yerleştir. Sadece hoş gönüllüleri sev. (AKİ'de 1/723-724.)

⁵⁰² Mesnevî, 2/2150., Yol arkadaşlarını ziyareti gerekli say, kim olursa; ister yaya, ister atlı. (AKİ'de 2/2139.)

⁵⁰³ Sünnet yolu cemaatle hoş olur nitekim bir atın atlarla beraber yürümesi daha iyi olur. (Bu beyit Mesnevî'de görülemedi.)

⁵⁰⁴ Mesnevî, 4/2877., Galip kişinin dostu ol ki neticede galib olasın. Mağlupların dostu olma. Ey azgın! Dikkat et. (AKİ'de 4/2876.)

⁵⁰⁵ Mesnevî, 1/682., Dostun dostlarla birleşmesi hoştur. Mananın ayağına yapış, suret isyankardır. (AKİ'de 1/683.)

*Zanki bî-yārān bi-mānî bî-meded*⁵⁰⁶

Hem nişîm-i ehl-i ma'nî bāş tā

*Hem 'atā yābî vü hem bāşî fetā*⁵⁰⁷

Telaḳḳî-kerdedir ki miḳdār-ı şeş māh meclis-i 'āliyye-i Ḥazret-i Çelebi ile şeref-yāb ve şoḥbet-i ḥāşşalarıyla müstes'ad olup tarîk-i Eskişehir üzerinden 'āzim-i İstanbul olup ḥāneḳāh-ı Ġalaṭa'da cā'iz-zikr Şucı Dede ile ḥücretaş olup Ġavşî Dede şoḥbetiyle kerre-i sālişe muḡtanem olup der-i ḥücreyi āşinā vü bîḡāneye beste tutup ancak āşinā-yı tarîkat-i 'aliyye olanlara der-güṣā olup emr-i sülûkda aṣlā İstanbul dedelerine müṣābehet üzre bulunmamışlardır. Fi'l-ḥaḳîḳa ḥāliyā İstanbul tekyelerinde sākin fuḳarānıñ ṣabîveş meyl ü hevesleri budur ki aḥbāb 'add êtdikleri şūḳalā-yı şehir ile⁵⁰⁸ keşret üzre ḥücrelerine āmed ü reft êdeler ve muḳābele günleri zevḳ-i rūḥānî ḥāşıl olması **[43a]** me'mûl iken anlarıñ izdiḥāmı ve ḳahvepezîden ile evḳāt-i şāfiyyelerini tekdîr êderler nazar der-kadem olan fuḳāra' bābullāh öñüne aḥbābdan ictināb êderler. İzā'at-ı evḳātdır. Sermāye-i 'ömri telefden mā-'adā bir şey ḥāşıl olmaz. *Fe'tebinū yā uli'l-ebṣār*⁵⁰⁹ ve daḥl ü ḳadḥ ḳaṭ'-ı nazar ḥāliyā zamānımız dervîşānı evvelā keşret-i maşş-ı duḥān ile ibtilā sāniyen afyon u berş ve bunlar emşāli tekeyyüfāt ile şehvānî zevḳ ü şafā ve ebdānı ḥarāb bā-cefā sālişen lûle-gerî ile takvîyet-dih-i nefis ü ḳuvā rābi'ān izdiḥām-ı nüfûs-ı zāyi'yi kendüye aḥbāb 'add etmekle pā-ber-cā olup bu ḳadar mevānî ile dervîş-i dil-rîş nice sālik ve emr-i sülûkda nice tek u pū êder ve ne zamān keyfî gelür bir mürebbî-i kāmîl ü mükemmel cüst u cūsında bezl-i maḳdûr êder. Tevfîḳ ü hidāyet ve 'ināyet meded-res olsa

⁵⁰⁶ Mesnevî, 6/498., Dost ol, sayısız dost görürsün; zira dolsuz yardımsız kalırsın.

⁵⁰⁷ Mesnevî, 1/711., Mana sahiplerinin dostu ol ki hem ihsan bulasın ve hem genç olasın. (AKİ'de 1/712.)

⁵⁰⁸ şehir ile: şehirler, SN

⁵⁰⁹ Kur'an, Haşır(59), 2; İşte ey akıl ve basiret sahipleri siz (bundan) ibret alınız.

bağteten bir feryād-rese dūçār olsa dāmen-i sa‘ ādet pirāmenine teşebbūs ēdebilür mi,
heyhāt heyhāt eyne's-şerā mine's-süreyyā min yedi'l-mütenāvil⁵¹⁰

Şi‘r

Sevfe terā izā incele'l-ğubār

Efrasün tahteke em himār⁵¹¹

Mu‘teberin-i tarīkat-ı ‘aliyyeye elzem-i levāzımdır ki nazar ber-ğadem olup ne için
ikrār-dih-i fakr u fenā olup tekyelerde **[43b]** sākin olmadan murād nedir çünkü
taḥşīl-i dünyā için telef-kerde-i ‘ömrün bārī ehl-i dünyā çarşū vü pāzārında var
anların libāsıyla kūzeger ol ziyy-i dervīşāneye hayfdır ki kezālik *bāķī’ş-şevağıl*
mine'd-dünyā. Eger der ḥāne kesest yek ḥarf besest⁵¹²

Meşnevī-i Şerīf⁵¹³

Şūfī ibnu'l-vakt bāşed ey refīk

Nist ferdā goften ez şart-i tarīk⁵¹⁴

Defter-i şūfī sevād u ḥarf nist

Coz dil-i isfīd hemçun berf nist

Zād-i dānişmend āşār-i kalem

Zād-i şūfī çīst envār-ı kadem⁵¹⁵

⁵¹⁰ Yeryüzü nerede, ülker yıldızı nerede; kendisine ulaşmak isteyen elden ne kadar da uzak!, Yılmaz, **age**, 198.

⁵¹¹ Toprak ortaya çıktığında altındakinin at mı yoksa eşek mi olduğunu göreceksin.

⁵¹² Eğer hanede bir kişi varsa bir söz yeter.

⁵¹³ Meşnevī-i Şerīf: Meşnevī-i Ma‘nevī, Ü1

⁵¹⁴ Mesnevî, 1/133.; Ey arkadaş! Sûfi, vaktin oğludur. Yarın demek yol şartından değildir.

⁵¹⁵ Mesnevî, 2/159-160.; Sufinin defteri harf karalamak değildir; onunki ancak kar gibi beyaz gönlüdür./ Bilginin azığı, kalem eserleridir. Sufinin azığı nedir? (Nurlu) Ayak izleri. (AKİ'de 2/158-159.)

Çun bināled zār bī-şükr u gile

*Ufted ender heft gerdūn gul gūle*⁵¹⁶

Ez hezārān endekīzin şūfīyend

*Bākiyān der devlet-i ū mīziyend*⁵¹⁷

Bāşed ibnu'l- vaqt şūfī der mişāl

*Līk şūfī fāriğest ez vaqt u hāl*⁵¹⁸

Hest şūfī-i şafā çün ibn-i vaqt

Vaqt-rā hemçun peder begripte saht

Hest şāfī ğark-i baħr-ı Zülcelāl

*Hest şāfī fāriğest evkāt u hāl*⁵¹⁹

*Diger cāy fermūde berāy-ı yārān hem-çün mārān ki tu muħibb-i mā ħāndeī amma u muħibb-i hevā-yı nefis-i ħodest ki ez-zebānhā-yı bī-şumār ki dāred yek ziyān-ı bī-bedel ki hest taẓī-ievkātest fermūde īnest.*⁵²⁰

Meşnevī-i Şerīf

Çun yefirru'l-mer'u āyed min ehīh

⁵¹⁶ Mesnevî, 1/1577.; Şükür ve şikayet olmaksızın ağlayarak feryat ettiğinde yedi gökte vaveyla kopar. (AKİ'de 1/1578.)

⁵¹⁷ Mesnevî, 2/534.; Binlerden birazı bu sufilerdendir; diğerleri onun devletiyle yaşarlar. (AKİ'de 2/532.)

⁵¹⁸ Mesnevî, 3/1426.; Örnek olarak sufi vaktin oğludur. Ama saf olan vakitten, halden kurtulmuştur. (AKİ'de 3/1425.)

⁵¹⁹ Mesnevî, 3/1433-1434.; Sefa(berraklık) arayan sufi, vaktin oğludur; vakti baba gibi sıkıca tutmuştur./Safî(berrak) olan Hakk'ın (aşk) denizine gömülmüştür;kimsenin oğlu değildir; vakitlerden ve halden kurtulmuştur. (AKİ'de 3/1432-1433.)

⁵²⁰ Başka yerde yılan gibi olan dostlar için şöyle denmiştir: "Sen bizim dostumuz geçiniyorsun fakat aslında kendi nefsinin arzularına düşkünsün. Çok değişik şekillerde dilinle onulmaz zararlar veriyorsun ki bunları anlatmak vakit kaybıdır."

Yehrebu'l-mevlūdu yevmen min ebīh [44a]

Zan şeved her dūst an sā'et 'adū

Ket but-i būd u ez reh māni' ū⁵²¹

İndem er yārān bā tu zīd şevend

Vez tu bergerdend u der haşmī revend

Hīn begū nek nūz-i men pīnūz şod

Ançī ferdā hāst şod imrūz şod⁵²²

Yār-i tu çun doşmenī peydā konend

Ger-i hıkd u reşk-i ū bīrūn zened

Tu ez an i'rāz-i ū efgān mekon

Hīsten rā ebleh u nādān mekon

Belki şukr-i Hāk kon u nān bahş kon

Ki negeştī der cuvāl-i ū kohon

Ez cuvāleş zūd bīrūn āmedī

Tā becūyī yār-i şıdk-i sermedī⁵²³

⁵²¹ Mesnevî, 5/1500-1501.; Kişi kardeşinden kaçır; o gün çocuk babasından kaçır -anı- geldiğinde/ Senin putun ve yolunda engelin oldukları için o anda her dost, düşman olur.

⁵²² Mesnevî, 5/1503-1504.; Şu anda dostların seninle zıtlaşır, senden vazgeçer ve düşmanlık yaparlarsa/ Dikkatli ol! De ki: " İşte benim günüm kutlu oldu. Yarın olacak olan bugün oldu.

⁵²³ Mesnevî, 5/1514-1517.; Dostun düşmanlık gösterir, kin ve kıskançlığını dışarı vurursa/ Sen onun o yüz çevirmesinden dolayı feryad etme; kendini ahmak ve cahil etme./ Bilakis onun çuvalı içinde eskimediği için Hakk'a şükret ve ekmek sadaka ver./ Onun çuvalından çabuk çıktığın için; böylece ebedî sadık dost biri ararsın.

Telaqqı-kervedir ki ol çāpük-süvār-ı meydān-ı fazl u hüner, velvele-ārā-yı şeh̄r-i İstanbul⁵²⁴ olup vaqt-i laṭīflerin izdiḥām-ı aḥbāb-ı şüret ile tekdīr ve beyhūde taṣdī'-i mizāc-ı ruḥānī imtizāçlarına girān ve Sultān Mehmed'in daḥi vaqt-i⁵²⁵ saltanatları⁵²⁶ erba'ine ḡarīb olmağla gūyā vaqt-i iḡbāl tamām idbār rū-nümā olmağa āgāz cünd-i İslām nice yerde hezīmet-pezīr olup Sultān Mehmed'de daḥi bu fikr-i bārīk ilhām olunmuş ki: " Bu bizim çekdigimiz nekebāt-ı 'ale'l-'amyā Vānī-i mütemerride vėrdüğimiz ruḥṣat cezāsıdır." Cebr-i inkisār fikriyle Beşiktaş ḥāneḡāhına muḡābelelerde ḥāzır olup bükā ędermiş. Ḥattā böyle naḡl olunur ki: "Ḥīn-i semā' da aḡyānā

Münkir inkārın bıraḡdı, eyledi ikrār-ı hū

ilāḡisiniḡ bu mıṣra'ı bizim ḡaḡkımızda vāḡi' olmuşdur." dēyü inşāf-āmīz kelimāt ędermiş. Ahālī-i İstanbul tekyelere **[44b]** düşüp her biri cüst u cū-yı encām-ı kār ve ba'zı vehhāmları diyār-ı āḡire rıḡlete⁵²⁷ kemer-beste āḡ u vāḡ-ı ehl-i dūnyādan 'ayş-ı dervīşān daḡi mūnaḡḡış olmağla ve ba'zan ḡāşş oṡalıdan 'azīz-i mūmā ileyh ṡarafına mūncezib ü firīfte-i ḡālāt-ı kerāmet-āḡīnleri olup iştihārları elsine-zīb olduḡda

Meşnevī-i Şerīf

İştihār-ı ḡaḡḡ bend-i muḡkemest

*Der-reh ü ez-bend-i āhen key kemeset*⁵²⁸

Mażmūnı üzre taḡlīş-i girībān ez bend-i iştihār içün Baḡdad'a e'imme-i kirām meşhedini ziyāret ḡaşdıyla taḡrīk-i rikāb-ı seyāḡat ętmege derūnī istiḡḡare buyurmuşlar ki bu istiḡḡare-i fıḡıḡda ta'līm olınanıḡ ḡayridir. Mārrü'z-zikr Sucu Dede

⁵²⁴ İstanbul: Stanbul, SN

⁵²⁵ daḡi vaqt-i: —, SN

⁵²⁶ saltanatları: saltanatlar, SN

⁵²⁷ rıḡlete: rıḡlet, SN

⁵²⁸ Halk içinde şöhret bulmak çok katı bir ayak bağıdır. Demir pranga bile o yolda daha hafif kalır.

ile hücretaş iken leylen mine'l-leyālī 'ālem-i mişālde müşāhede ederler ki ebvāb-ı semā münfetiḥ olup derūn-ı bābdan iki tayr-ı hümā-pervāz tayerān ederek nāzil ü ağūş-ı vālidī me'vā edinüp biri⁵²⁹ mekş-i ḳalīl ile yine pervāz ve nazardan gā'ib olup tayr-ı şānī mekş-i ağūş-ı mübārekleri olduḡı hālde bi-gayri fıkḑān bīdār olduḑda te'emmül-i keşīreden sonra ta'bīrinde bu tarīke sālīk olmuşlardır ki iki ervāḥ-ı 'āliyye şāḥibi kendülerin hücre-i terbiyesine 'īdā' olunup birisi henüz **[45a]** tekml-i zāt u zamān ve 'ilm ü 'amel ve ber-hurdār-ı 'ömr olmadın yine maḳarr-ı aşliyyeye⁵³⁰ rāci' olacaḑdır. Biri ve bi'l-'akis birkaç gün mürūrından bir müşāhede daḥi 'ālem-i mişālde rū-nümā olup görürler ki zāt-ı şerīflerin cirm-i ḥāne⁵³¹ dört gūşeden 'ibāretdir. Miḥrāb bir gūşesine müşādīf olsa miḥrāb gūşevī olur. Gūşevī miḥrāb ḥāneḑāha imām ederler. Tefekkür buyurduḑlarında bu ma'nā lāyiḥ olur ki Bāb-ı Cedīd-i ḥāneḑāhı, miḥrābı görülen gibi vāḑi' olmuşdur. Mebādā şeyḥ-i ḥāneḑāh-i Bāb-ı Cedīd *raḥimehallāhu* vāşıl ola ve bizi anuḡ birine iclās edeler. Bu emrin zuhūrundan muḑaddem "Seyāḥate iḑdām edelim." Re'y-i şavābıyla merḑūm Şucı Dede ve iki cān daḥi refīḑ ittiḥāz edüp mānend çār erkān⁵³² istiḥkām-ı seyāḥate kemer-bend olmuşlardır. Merḑūm Şucı Dede daḥi iḑbāl-i Sulṭān Mehmedī'den eş-şöhretü āfetün⁵³³ mişḑāḑınca kenār-gīr⁵³⁴ olınanlardandır. Aḥvālī **Sefīne**'de meştūrdur ve ḥazret-i vālidin defa'āt ile maḳarr-ı āsitāne-i 'aliyye-i Ḳonya ve İstanbul⁵³⁵ beyninde āmed ü reft vāḑi' olup lākin tarīḑ-i āḥerden 'ubūr ile ḥāneḑāh-ı Kūtāhya' ya nezīl ü ziyāret bulınmamaḑın bu def'a anı daḥi itmām ḑaşdıyla cāzibe-i ḑudret cezb ü sevḑ edüp taraf-ı şehir-i merḑūma imāle-i ligām buyurmuşlardır.

⁵²⁹ biri: bir, SN

⁵³⁰ aşliyyeye: aşliyye, SN

⁵³¹ şerīflerin cirm-i ḥāne: şerīflerin bir gūşe cirm-i ḥāne, SN

⁵³² erkān: imkān, Ü1

⁵³³ Şöhret bir beladır, Yılmaz, **age**, 821.

⁵³⁴ kenār-gīr: kenāra-gīr, Ü1

⁵³⁵ İstanbul: stanbul, SN

Telaḳḳī-kerdedir ki [45b] ulū'n-nühāya 'acāīb kudret īrās eder bir ma' nādır, gūş-ı cānla istimā' edeler. *İnne lillāhi melā'iketün fi'l-arzi yesūku'l-ehle ile'l ehli*⁵³⁶ ḥadīs-i şerīfi mā-şadaḳı ol āvānda⁵³⁷ belde-i Kütahiyye'de aḥfād-ı kirām-ı Ḥazret-i Mevlevīden bir kerīme-i zekiyye var imiş. Naḳd-i vaḳt-i mā-selef ḥayru'l-ḥalef Rābi'a-i zamān ve Şa'vāne-i devrān bihter-i zamān şāliḥāt-ı 'ālem imkān-ı aşl-ı aşılları Karaḥiṣār-ı şāhibde mesned-nişīn-i Mevleviyye olan evlād-ı kirāmdan 'Ārif Kūçek Meḥmed Efendi kerīmeleri Kāmile Ḥanım kerimesi Ḥacce Fāṭıma Ḥanım olup tafşıl-i ḥālleri **Sefīne**'den istikṣā olına. Merḳūma tezvīce şāyeste olduğda pederleri efendi-zāde ve⁵³⁸ hemşire-zādesi olan Aḥmed Paşa karındaşı Maḥmūd Bege tezvīc [ve] andan bir kerīmeleri olup 'alāḳa-i dünyāya ta'alluḳ etmedin şıḡar-ı sinninde veda'-i bezm-i fānī, müddet-i yesīrde zevcleri olan Maḥmūd Beg daḫi rū-be-rāh-ı 'uḳbā olup merḳūm Ḥacce Fāṭıma Ḥanım 'azīmet-i Ka'be-i mükerreme buyurmuşlardır. Eşnā-i rāhda ma'lūmdur ki dārü'l-vilāye-i Konya'ya vuşüllerinde ḥāne-i bī-minnet şadr-nişīn-i Ḥacı Būstān Çelebi Efendi ḥānesine nezīl ba'dehu āsitāne-i **[46a]** sa'ādet-āşiyāne ziyāretiyle müstes'ad olup ḥücrelerde maṭbah-ı cān-ı perverde bulunan cānların cümlesine birer pīrāhen birer āb-dest maḳraması birer küçük maḳrama ve herbirine birer nezr ihdā edüp ve cümleden ḥayr-ı himmet istid'āsiyla derūnında mużmer bir ḥayr-ı ḥalef ḥayr-ı iḥsānını 'ālemü's-sırru'l-ḥafıyyātdan her emkine-i mübāreke de der-ḥ'āst buyururlar imiş. Bu 'ādāt⁵³⁹-ı ḥasene üzre Şam Ḥāneḳāhında ve Medīne ve Ka'be-i mu'azzama zāviyelerinde ta'mīr kılup münkesir⁵⁴⁰ ederek edā-yı menāsik-i ḥacc edüp maḳẓī'l-merām yine vaṭan-ı me'lūflarına ric'at buyurmuşlar ve muhtācīn ü fuḳarāya i'tā eyledikleri belki bin

⁵³⁶ Allah'ın yeryüzünde doğru insanı doğru insana yönlendiren bir meleği vardır.

⁵³⁷ āvānda: āvanede, Ü1

⁵³⁸ ve: —, SN

⁵³⁹ 'ādāt: ādet, Ü1

⁵⁴⁰ münkesir: münkesire, Ü1

guruşa bālig olur.⁵⁴¹ Ba‘dehu sittin ‘adīde ‘ibādāt ve inzivā ile muḥteṭī vedā‘-ı
ḥasret-i evlād ile müktevbī-i⁵⁴² āh u vāh-ı şebān-rūz ile evkāt-güzār iken nā-gāh
gayret-i ilāhi perde-der-i gaybī olup

Beyt

Fazlī sen māhı dilerseñ yüziñi göklere tut

Kāfirīñ vère murādıñ ya benim vèrmeye mi

Mā-şadaķı bir leyālī-i mübāreke miyānında ḥazret-i kuṭb-ı a‘zam ve gāvş-i ekrem
Sultān Dīvānī Semā‘ī Meḥmed Efendi Ḥazretleri *ḫuddise sırruhu* [46b] verā-yı
perde-i ‘ālem-i mişālden rū-nümā olup taltif-i bī-şümār ile nevāziş édüp buyurmuşlar
ki: "*Duḥter-i men gam-gīn meşev mā ez-berā-yı to ferzendi āverdeīm ki mişl-i ān
der-dünyā nebāşed*"⁵⁴³ nefes-i enfesleriyle tesellī ve tebşīr-fermā olduklarında
ḥazīne-i merķūma bint-i mükerremeleri bir āh-ı serd çeküp buyururlar ki: " Sultānım,
buyurduḡunuz ferzend-i e‘azzı kanda bulalım ve nice bilelim?" dèyü istifsār-ı mā-
fi'l-bāl eylediklerinde "ibnüke" dèyü işāret-fermā olunca fi'l-vāķi‘ şekl ü şemā’il ve
lehce vü kıyāfetini ḥazīne-i aḡyālde zabṭ ederler ve müteraḳķıbe-i zuhūr olurlar.⁵⁴⁴

Li-mü‘ellifihi

Dergehiñ cārū-keşine ey veliyy-i muḥterem

Ḥazret-i Sāķıb getürmüş bāzūvān-ı himmetiñ

Telaḳķī-kerdedir ki ol serv-i büstān hidāyet ḫıramān bāğ-ı velāyet tayy-ı merāḫil
èderék belde-i Kütahiyye'de nezīl-i ḥāneķāh-ı Ḥazret-i Ergün *ḫuddise sırruhu'l*

⁵⁴¹ olur: ola, Ü1

⁵⁴² müktevbī: müktevī, SN

⁵⁴³ Ey kızım, sakın dertlenme, biz senin için benzeri bu dünyaya gelmemiş bir çocuk getireceğiz.

⁵⁴⁴ olurlar: ederler, Ü1

meknūn olup sāye-i sa'ādetde birkaç gün āsūde olup arzū-yı meşāhid-i⁵⁴⁵ e'imme-i kirām ile dārū's-selām-ı Bağdad'a⁵⁴⁶ seyr ü seyāhat fikriyle çend rüz ikāmet ve 'ale'-şabāh hareket etmeleri muşammem iken vakt-i 'aşrda hāneḳāh-ı merḳūm muḳābilinde olan çārşūda bir ḡalebe peydā olup **[47a]** bizim cānlar varup tefahḥuş ederler. Görürler ki bir Bektāşī-i 'uryān, ḥalḳ başına cem' olup aḥvālını su'āl ederler. Ol daḥi ser-encāmını böyle naḳl eder ki: "Şehre ḳarīb Porşuḳ nām nehr-i cārīde reh-zenān ekrāddan⁵⁴⁷ çend ten bizim faḳrımıza 'itibār etmeyüp bu ḥālde ilkā eylediler." dēyü şekve-rīz olması ile ḥazret-i vālide bir fikr gelür ki "Ol fūrū-māyeler abdāllıḳ eşvāb-ı resyesine ṭama' edeler biz ki dört cānız bu kadar elbise-i dervīşānemiz ve kütüb-i nefīse vesā'ir levāzım-ı seferiyye görüp bizlere hīç merḥamet etmeyecekleri muḳarrerdir." Ḥazm u ihtiyāṭ budur ki birkaç gün daḥi meḳs olunup o dāhiye ber-ṭaraf olduḳda rū-be-rāh olalar. *Kār-ez-kār ḥīzed der-cihān*⁵⁴⁸ mazmūnı bint-i mūkerreme-i Rābi'a-i veliyye Ḥacce Fāṭıma Ḥanım 'ādet-i müstaḥseneleri bu imiş ki yevm-i muḳābele meclis-i semā'a ḥāzır olup sākīnīn-i ḥāneḳāha şurreler ve misāfirīne pīrāhen ve ba'zı elbīse ikrāmıyla ed'ıye-i ḥayriyye-i fuḳarāya nā'il olurlar. Bu def'a ḥazret-i vālid teşrīfnde āhālī-i belde istid'āsıyla ḥazret-i vālid va'za kürsī-nişīn ederler. Kemā-fi's-sābıḳ Ḥacce Fāṭıma Ḥanım Ḥazretleri daḥi meclis-i semā'ı **[47b]** teşrīf ederler. Ba'de takrīr-i ḥadīşü'ş-şerīf takrīr-i Meşnevī-i şerīfe aḡāz buyurduḳlarında merḳūme-i mūkerreme ḥüsn-i istimā' ile müstemī'a olurlar. Ne görürler ki bu takrīr bir āb-ı ḥayātdır ki cūr'ası neş'e-baḥş idi. Fi'l-vāḳi' ḥazret-i vālidin lehce-i pūr-behce-i Ḥazret-i Meşnevī'den bürḳa'-güşālıḡı hīç bir āferīdeye naşīb olmamışdır. Bu germiyyet üzre iken ḥazīne-i ḥayālde olan vāḳı'a daḥi vāḳi' olmaḳ üzre ric'at edüp tefekkür ederler. Bi-'aynihi Ḥazret-i

⁵⁴⁵ müşāhid-i: müşahede, SN

⁵⁴⁶ Bağdad'a: bağdad, Ü1

⁵⁴⁷ ekrāddan: ekradan, SN

⁵⁴⁸ Dünyada her işten başka bir iş çıkar.

Sultān Dīvānī *ḳuddise sirruhu'l-nūrānī* 'ālem-i mişālde işāret buyurdukları bu nevcivāndır. Hānelerine gelüp tedārik-i ziyāfet edüp kethüdālarını da'vete irsāl ederler. Bunlar daḥi rüfeḳāyla tekyede bulunan cānlar ile icābet edüp vardıklarında ba'de't-ta'ām ve'l-ikrāmü't-tām zīr-i perdeden im'ān-ı nazar buyurup muḥaḳḳaḳ bilürler ki görülen budur. Mārrü'z-zıkr Şucı Dede'yi ḥavāle ve keyfiyyet-i vāḳı'ayı nakl ve kendülerin ḥasret-i evlād olup tebennī etmek üzre neye mālīk⁵⁴⁹ ise i'tā ve hibe buyurmaḡı bi'l-cümle tavşiye edüp geregi gibi sipāriş eylemişler. Merḳūm dede daḥi ba'de'l-ʿaşr ḥāneḳāha gelüp ḥazret-i vālide **[48a]** derd-i ser olup "Elbette bu Rābi' a-i zamānıñ emri üzre me'mūr olursun ve illā bunların inkisārı senin ḥārāye te'şīr eder." dēyü nice nuşḥ-āmīz kelimāt söylediyse eşer etmeyüp ısrār üzre olurlar. 'Āḳıbet-i kār merḳūm Şucı Dede müfāraḳat-ı refāḳat ve inkisār-ı ḳalbī ile girībān-gīr olup bir⁵⁵⁰ iḳrārda olmuşlar. Ba'de't-tebennī ve'l-hibe tezevvüc etdirme murād ederler. Şehr a'yanı zādelerinden nice duḡterān 'arz ederler. Ḥazret-i vālid-i mācid birini ḳabūl etmeyüp meger ki ḥücre-i terbiyelerinde birāderleri ḥīn-i aḡa-zāde bir duḡter-i pākīze-aḡter var imiş. Aḡa engüşter-i 'alāḳa ṭaḳarlar ki bu müstemend-i faḳīrin vālide-i müşfiḳaları Ḥavvā Ḥanımdır ki zıkr-i cemīlesi **Sefīne**'de mestūrdur. Menāḳıb-ı ebrāra ıttılā' murād eden aḡa ric'at eyleye. Ol vaḳt-i pīrüzda şadr-nişīn-i ḥilāfet-i āsitāne-i sa'ādet-i Ḥazret-i Mevleviyye Ḥacı Būstān Çelebi Efendi imiş. Ḥacce Ḥanım Ḥazretleri bir mektüb bir dest-māl ve ḥazret-i vālid bir 'arz-ı ḥāl-i zarā'at-ı māl ile bir ḥılāl zamm edüp meşīḡat-nāme-i dergāh-ı Ḥazret-i Ergün *ḳuddise sirruhu'l meknūnı* niyāz etmişler. Şeref-yāfte-i vuşūl **[48b]** olduğda mektüb-nüvīsleri Nesīb Dede'ye ḥiṭāb-ı şekkerīn ile bu fıkra(y)ı terennüm-rīz olurlar ki: "Biz daḥi müddetü'l-ʿömr bir görmüş olalım." Teberrüken bu dest-mālī sen isti'māl eyle ve ḥılālī destār-ı mübāreklerine işāl edüp meşīḡat-nāme tahrīrine emr

⁵⁴⁹ mālīk: mālīke, Ü1

⁵⁵⁰ olup bir : olup nā-çār, Ü1

buyurmuşlardır. Ba‘dehu ḥazret-i vālid belde-i merķūmede mu‘azzez-i mūkerrem-i meşīḥat ve tedrīs ile evķāt-güzār olup yevmen-fe-yevmen şıyt-ı şöhretleri etrāf-ı bilād u merzbūma münteşir olmuştur.

Beyt

Çerağ-ı ḥaşını Ḥaḳ kim uyandırsa⁵⁵¹ zuhūrıyla⁵⁵²

Hezārān meclis[i] rüşen éder gaybī uyanmıştır.

Telaḳķī-kerdedir ki bu iķbāl üzre āhālī-i⁵⁵³ belde bir āmed ü reft keşret-i züvvār ekşer ‘ulemā ziyyinde olanlar ve evlādları ders-ḥ‘ān olma ve şeb u rüz ziyāfetler⁵⁵⁴ germ-ā-germ şöḥbetler iki üç sene miķdārı bu üslūb üzre güzārān édüp ‘işve-bāz-ı dünyā ve taḥvīlāt-ı rūzgār āyīne-i āherden rū-nümā olup ve li-küllı cem‘-i iştāt-ı şeyāṭīn ü ins vesāvis-i dem-i inzimāmıyla cümlesi müteferriķ olup ḥazret-i vālid daḥi ibni vaķt ve fāriğ ü āzāde ve ḥoş-ḥāl ü bī-ķaydāne *es-selāmetü fi'l- vaḥdeti*⁵⁵⁵ gūşe-nişīn⁵⁵⁶ olmuşlar.

Mışra‘

Vaķt-i şāfin eylemiş bir kār⁵⁵⁷ bend

Ba‘dehu **[49a]** def‘ü'l-mevāni‘ evlād-ı kirāmların terbiye vü ta‘līm ve fuķarā-i bābullāh-ı islāk ü tenmiye üzre müreffehü'l-ḥāl ve fāriğü'l-bāl olmuşlardır ve ba‘zan taşradan ders-ḥ‘ān olanları daḥi men‘ étmeyüp herkes be-ķadr-i ḥ‘ış telemmüz éderlerdi. Evķāt-ı ‘azīzlerini bizim gibi beyhūde şarf étmeyüp taşnīfāt-ı rā’iķā ve neşr-i ‘ulūm ve terbiye-i mürīdīn ile ‘ale'd-devām iştiğāl buyurmuşlardır.

⁵⁵¹ uyandırsa: uyandıran, Ü1

⁵⁵² zuhūrıyla: —, Ü1

⁵⁵³ üzre āhālī-i: üzre zuhūrıyla āhālī-i, Ü1

⁵⁵⁴ ziyāfetler: ziyāfetleriñ, SN

⁵⁵⁵ Kurtuluş birliktedir., Yılmaz, **age**, 781.

⁵⁵⁶ gūşe-nişīn: gūşe-nişīni, Ü1

⁵⁵⁷ kār: käre, Ü1

*Mette 'ana'llāhu bi-esrārihim*⁵⁵⁸ mārri'z-zikr ol aḥbāb zümresinde iddiā'-yı muḥabbet ile jaj-ḥā olanlar nice da' vā şüreti peydā édüp icrā-yı ğaraz şadedinde her ne kadar esb-rān olmuşlar ise *bi-'ināyeti'llāhi te'ālā ve bi-himmeti evliyāihi*⁵⁵⁹ menküb ve maḥzül oldukları ḥalde ser-keşide-i girībān-ı ye' s olmuşlardır.

Mışra'

Çerāġ-ī-rā ki Īzid ber-fürūzed

*Her ān kes pūf koned pūzeş pūzed*⁵⁶⁰

Telaḳḳī-kerdedir ki āvān-ı seyāḥatlerinde derūnī niyāzları bu imiş ki şeyḥ olmak dā' iyesi ḳalb-i şerīflerinde olmayup lākin eger rūzgār-ı zūr-kār ḥ'āh nā-ḥ'āh bizim teşeyyuhimizi murād ederse bir tekye olsa ki ašlā vaḳf u īrādı⁵⁶¹ olmasa fi'l-vāḳi' tīr-i niyāzları⁵⁶² hedef-i icābete ḳarīn olup ḥāliyā olduğumuz āsitāneniñ sedd-i ramāḳ [49b] vaḳfı olmayup lākin ḥüsn-i zinde-gānisi⁵⁶³ sā'ir evḳāf-ı vāfiyesi olan ḥāneḳāhlardan ezyed ü me'kūlāt u meşrübāt ve levāzımı daḥi ekşerdir ve 'ayş-ı raġadı ve sürūr-ı şafāsı *lā-yu'addu u lā-yuḥṣā*⁵⁶⁴ olduğu iḥvān-ı zamānımızıñ ma' lūmlarıdır ve ḥazret-i vālid kırk sekiz sene meşīḥat etmişler. Buyururlar idi ki: "Bizim sāye-i evliyāda étdüğimiz zevḳ ü şafā ve 'ayş-ı raġad hiçbir şeyḥe naşīb olmamışdır." dēyü dā'imā şükr-i firāvān ve ḥamd-ı bī-pāyān üzre idiler ve bir iki def' a Bāb-ı Cedīd meşīḥatı teveccüh édüp istiġfār buyurmuşlardır.

*Mışra'*⁵⁶⁵

⁵⁵⁸ Allah bizi sırları ile istifade eden kullarından etsin.

⁵⁵⁹ Allah'ın yardımı ve veli kullarının himmeti ile.

⁵⁶⁰ Allah'ın yaktığı bir mumu söndürmek isteyenin ağzı yanar.

⁵⁶¹ īrādı: idrārı, SN

⁵⁶² niyāzları: niyāz, SN

⁵⁶³ zinde-gānisi: zinde-gānesi, Ü1

⁵⁶⁴ yuḥṣā: —, Ü1

⁵⁶⁵ Mışra': —, SN

Cihānıñ ‘izz u cāhıñ şöyle iz ‘ān eyledim men kim

Eşigiñde kul olmak dehre⁵⁶⁶ sulṭān olmadan yeğdir

Dīvān-ı münîflerinde taşrîh buyurmuşlardır.

Mışra^{c567}

Hārīm-i hāneḳāhıñda olan vije-i süknā

Baḡa yeğdir kuşūrundan tamāmın rub^c-ı meskūnuñ

Hānede ve tekyede ni‘am-ı vāfire dā’imā āmāde ašlā rūy-ı zarūret görülmeyüp fütühāt-ı bī-ḥesāb ile cümle ihvān u ḥademe müreffehü'l-ḥāl olduğu muğni ‘ani'l-beyāndır. İzdivāçlarından zuhūr eden ibtidā Āyişe nām bir kerīmeleri bürüz édüp birisine ‘alāḳa-i dünyā etmedin pervāz-ı vaṭan-ı ašliyye **[50a]** etmişlerdir. Sāniyen Şeyḫ Muḥammed Muḥliş nām ḳadem-nihāde-i erkān-ı çār-ı ‘anaşır olup on yedi yaşına ḳadar bālīg olmuştur ve keyfiyyet-i neş’eti *āyetün mine'l-āyāt* olup müddet-i yesİRde ‘ulūm-ı şettāyı taḥşīl ve şi‘rde fā’izü'l-ākrān olup ḳurb-ı rıḫletlerin⁵⁶⁸ bir ğazelde de ĩmā etmeleriyle ol⁵⁶⁹ ğazel-i ra‘nā şebt-i cerīde-i zıḳri ḳılınmıştır ki ne āteşīn-reftār olduğu müte’emmilīne be-dīdār ola. Ğazel-i Ḥazret-i Şeyḫ Muḥammed muḥlişü'l-mevlevī meşreben ve'l-celālī neseben

Maṭla^c

Gül-i sad-bergi destārında ol gül-pīrehen tutmuş

Külāh-ı lāleyi güyā ki başında semen tutmuş

⁵⁶⁶ dehre: dehr, Ü1

⁵⁶⁷ Mışra^c: —, SN

⁵⁶⁸ ḳurb-ı rıḫletlerin: ḳurb-ı rıḫletlerinde, Ü1

⁵⁶⁹ ol: o, Ü1

Faṣl-ı Şānī ol maḥmūdū'l-ḥiṣāl ve marzīyyū'l-ef'āl 'unfuvān-ı şebāblarından ibtidā-yı kühületlerine varınca gerek seyr ü seyāhatleri gerek belde-i merķūmede ḥazar u ikāmetleri vaktinde olan *ferec ba'de's-şiddeleri* ve kerāmetleri vesā'ir aḥvāl-i ğarībeleri zikr olunur. **Telaḳķī-kerdedir ki** nev-nihāl-i baĝ-ı kerāmetiñ belde-i Kütahiyye'de bu gūne mütevatṭın olup bu kadar envāl u 'aķār hibe olunup el-Ḥācce Fāṭıma Ḥanım tebennī buyurması ve meşīḥatı ve vücūh-ı halkıñ iķbālleri ve ḥussād ü fussādıñ 'ırķ-ı ḥasedlerini tahrīk **[50b]** ve şeb u rüz āteş-i ḥasedle enderūnları muḥterik olup 'acabā şeyḥ-i 'ālī-himmete bir naķş tertib eder ser-rişte olsa anuñla tesellī-yāb olsaķ ümīd-i fitne-engīziyle bunlar dāĝ-dār-ı ḥasret iken nā-gāḥ Kapan Kāhvesi dēnilen mevzi' de bir dervīş-şüret, kıssa-h'ān-şüret başında 'alāmet-i ḥaḍrā mechūlū'n-neseb bir seyyaḥ⁵⁷⁰ peydā olup ḥirfetin icrā ederken mārū'z-zikr Şucı Dede'niñ ḥimmet-i merdānesi serīr-āver olup ol dervīş-şürete ḥitāb-ı 'itāb-āmīz buyurur ki: " Eger dervīş isen ḥāneķāha gel, eger kıssa-h'ān isen bu şüret ile olmaz. Külāh-ı sa'ādet bizlere emānetdir. Tekyeye vaz' edelim. Bir şāhibi geldikde aña ilbās olunur." dēdikde ḥarīf-i merķūm: " Ben külāhı aķçe ile aldım." dēyü der-cevāb etdikde Şucı Dede daḥi⁵⁷¹: " İşte bizde şemenini vērürüz ve külāhı aluruz." dēyüp başından külāhı aldıkda merķūm bed-ḥū vāfir hezeyān söyleyüp anuñla daḥi mütesellī olmayup ol ḥinde kā'im-maķām-ı nakībū'l-eşrāf olan Emīr Şeyḥ-zāde şöhretiyle med'uvv ve ma'rūf kimseniñ ḥuzūruna duḥūl ve zebān-dırāzī-i teşekki üzere **[51a]** gūn-ā-gūn raṭb u yābis tekellüm edüp 'uruk-ı ḥussād u fussādı cūnbān ve merķūm kā'im-māķām daḥi vücūh-ı sādāta ṭaraf ṭaraf dā'ī irsāl edüp bunlar cem' oldukda enbān -ı hıķd u ḥasedi ser-nigūn edüp bunlarıñ her birine kelimāt-ı şirret-āmīz ta'līm edüp bilā-mekş maḥkemeye gelüp ṭaraf-ı şer' den ādem irsāl olunur. Ḥazret-i vālid bi'n-nefs maḥkemeye teşrīf buyururlar. Bu mā-cerāyı öyle naķl

⁵⁷⁰ seyyaḥ: siyāḥ, Ü1

⁵⁷¹ daḥi: —, SN

buyururlardı ki süfehâ-yı kavm-i fesâd ta'rifine mâ'il olmağın temâşâyiyan ve şüretâ⁵⁷² müteseyyidîn-i mahkemedan tahmîs yanına gelince cem' olmuşlar. Bu üslûb üzre hâzret-i vâlid meclis-i şer'e varup ku'ûd êtdükde mollâ-yı vaqt dehen-güşa olup: " 'Azîzim, sizin aşçıbaşınız şu güne bir dervîşi Kapan Kahvesi'nde tahkîr êdüp darb êtmiş. Başından külâhını almış ve 'alâmet-i hâdrâsı gitmiş. Bu lâyıķ mıdır?" dèdikde hâzret-i vâlid cevâb-ı şer'î buyururlar ki: "Dervîş ü külâh buyurduğınız Mevlevî midir, âher tarîkden midir? Eger Mevlevî ise kahvehânede ne işi vardır, eger âher tarîkden ise bizim külâh ile ne münâsebeti vardır. 'Alâmet-i hâdrâ huşûşını kâ'im-makâm efendiye su'âl êdelim, şîhhat-i nesebi [51b] ma'lûmları mıdır?" *merd-i seyyâh bisyâr güyed dîrûğ*⁵⁷³ muktezâsı rengîn cevâblar vèrildikde mollâ-yı vaqt def'-i meclis êdüp hużzâra buyururlar ki: " Bu cins de'âvî mel'abe-i etfâldir ve hem bunun gibi âheste vü meşrû' tekellüm eden vücûd-ı bihbûdla mukâbele olmaz." dèyü dâmen-feşân oldukda cümlesi me'yûsen perîşân olurlar. Mârrü'z-zîkr Şeyh-zâde'ye bir âher meclisde dūçar oldukda 'alâ-tarîki'l-laţîfe buyururlar ki: " Bu günahkâra şürû'dan der-i germ-âbede gül-fürûş olmak evlâdır. Fi'l-vâķi' merķûmunı kapısı karşusunda hâmmâm olduğı cümleñin ma'lûmıdır. Ba' dehu ğayret-i ilâhi bir iki mâh güzêrân êtmeden bir evlâdı kendüyi katl êdüp ğüft u ğü-yı keşîreye bâ' iş olmuşlardır.

*Beyt*⁵⁷⁴

Bî edeb tenhâ ne hodrâ dâşt bed

*Belki âteş ber-heme âfâķ zed*⁵⁷⁵

⁵⁷² şüretâ: şüreten, Ü1

⁵⁷³ Çok gezen çok yalan söyler.

⁵⁷⁴ Beyt: mışra, Ü1

⁵⁷⁵ Mesnevî, 1/79., Edepsiz, sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir.

Keç-nigāhān-ı ğayre ‘ibret olmuşlardır. *E‘āzena'llāhu min şürûri enfûsinā ve min seyyi'āti a‘mālinā*⁵⁷⁶ vesā'irleri daħi firāde firāde mücāzāten görüp nicesi inkārına tevbe edüp şadākat-ı taḥṣīl eylemiş ve nicesi inkārında ısrār u müte‘annid olup ḥasru'd-dünyā ve'l-āḥiret⁵⁷⁷ ile rû- siyāh olduğu ḥalde her biri birer fitne ile meftûn ve vādī'ı-i **[52a]** inkārlarından⁵⁷⁸ nihāyete⁵⁷⁹ erüp muzīk-ı kabirlerinde meşḥûn olmuşlardır. **Telaḳḳī-kerdedir ki** Germiyān Medresesi nāmıyla ma‘rûf buḳ‘anın müderrisi Kürd İbrāhīm nām kimse bir yevm-i cum‘a Akşu nām teferrücgāha giderken ḥīn-i muḳābele ḥizā-i ḥāneḳāha uğrayup bu kelām-ı ta‘aṣṣub-encām-ı ekrādiyye ile tekellüm eder ki: " Dedelerin fırsat-ı dest-dāde olsa cümle ayakların kırardım." dēyü hezeyān ile güzerān edince mevzi‘-i merḳūma ḳarīb bir senglāḥda bendeki bârgīr yere urup bir ayağı şikest olup ilā āḥirü'l-‘ömr ol ‘öẓr ile derd-keş olup sene-i 1133 tarīḥinde fetvā-yı belde-i merḳūma teveccüh edüp anda daħi müreffehü'l-ḥāl olamayup iki sene miḳdārı daħi mu‘ammer olup āḥirü'l-emr ısrār-ı⁵⁸⁰ ḳadīmī üzre bilā-‘aḳab ṭayy-ı tūmār-ı ‘ömr etmiştir.

Beyt

Bu āyīniḡ semā‘ıdır ve ger nāy u ḳudūmıdır

Şaḳın ṭa‘n etme kim ḥaşmıḡ Celālüddīn-i Rūmīdir

Ey merd-i nā-dān [u] münker bu nuṣḥum gūş-ı ḥuşıḡa mengūş edüp mu‘teber olasın ki ekşeriyyā münkir-i evliyāullāh olan kimselerin evlādı olmayup bilā-‘aḳıbet ḥasret-i evlādla⁵⁸¹ dünyādan gider eger olursa daħi neri muḥanneş mārresi **[52b]** ḳaḥbe ola

⁵⁷⁶ Allah bizi, nefsilerimizin şerlerinden ve kötü ameller işlemekten sakındırsın.

⁵⁷⁷ ve'l-āḥiret: āḥire, Ü1

⁵⁷⁸ inkārlarından: inkārlarında, Ü1

⁵⁷⁹ nihāyete: nihāyet, SN

⁵⁸⁰ ısrār-ı: ısrā, SN

⁵⁸¹ evlādla: evlādıyla, Ü1

gelmiş. ‘Ādet-i müttekanne-i ilāhī böyle cārī olmuştur *ne‘ūzū billāhi min inkāri evliyā*⁵⁸²

Meşnevî-i Şerîf

Tā dil-i merd-i Hudā nāyed be-derd

*Hîç kavmîrā Hudā rusvā ne-kerd*⁵⁸³

Telaqqî-kerdedir ki ibtidā-yı tavaṭṭunlarında ‘ādet-i⁵⁸⁴ müstaḥseneleri⁵⁸⁵ bu imiş ki ḥāneḳāhda ‘aşāyı tenāvül u ‘aşāyı edādan sonra bir cān fānūs-ı dār ile ḥāneye teveccüh ederler imiş. Düşmenān-ı der-kemīn buni fırsat ‘add edüp meger ki Germiyan nesebiyle⁵⁸⁶ bilā-şübūt iftiḥār eden mechūlu'n-neseb Meḥmed nām şakī ile ba‘zan çayır u tarla nizā‘ı olup mā-beynde küdüret ḥāşıl olmuş. Merķūm şakīniñ Arslan Apa⁵⁸⁷ nām kıaryede çiftliği olup çiftlik-i merķūma varup iki ādem ta‘yīn etmiş ki şeyḫ efendi ba‘de'l-‘aşā ḥānesine giderken şehīd ederler. Bu kaziyye nūr-ı kerāmet ile ma‘lūmları olup ilā-āḫirü'l-‘ömr ba‘de'l-‘aşr gitmege karar-dāde olmuşlardır. Şakī merķūm üzerinden bir hafta geçmedin bir tā‘ūn-ı ḡāzabnāk-ı şā‘ıkagirdār gözünden urup ḥasrī'd-dünyā ve'l-āḫire⁵⁸⁸ olup caḥīme sefer etmiştir. Ba‘dehu diger Meḥmed nām oğlu ser-sebz olamayup gelen vüzerādan⁵⁸⁹ enva‘-i sitem çeküp pederine der-pey olup birkaç sene mürürında tufeylī olmuştur. Bunun daḫi dört **[53a]** oğlu kalup bizim mu‘āyene eyledüğümüz ‘iberdendir ki biri Aḫmed nām birkaç sene mu‘ammer olup endūh [u] derdle *bilā-‘aḳıbet* fevt olmuştur. Diger oğlu İbrāhīm nām civān-merg olmuştur. Diger oğlu ‘Alī nām iki sene müteveli olup

⁵⁸² Velileri inkar etmekten Allah'a sığınırız.

⁵⁸³ Mesnevî, 2/ 3112.; Allah adamının gönlü dertlenmedikçe Allah, hiçbir milleti rüsva etmez. (AKİ'de 2/3098.)

⁵⁸⁴ ‘ādet-i: ‘āde, SN

⁵⁸⁵ müstaḥseneleri: müstaḥsenleri, SN

⁵⁸⁶ nesebiyle: sebile, SN

⁵⁸⁷ Apa: —, Ü1

⁵⁸⁸ ve'l-āḫir: ve'l-āḫire, Ü1

⁵⁸⁹ vüzerādan: vüzerāda, Ü1

ru‘āf-ı dā’im ile hālik olmuştur. Diger oğlu Hasan nām bir maraz ızhār edüp nīm beyni ile divāne-i müstağrak-ı garīk-i deryā-yı felāket olduğu hālde bu daği bilā-veled çāk çāk olarak tevliyeti elli seneye bālīg olmadın müncezib-i dār-ı cezā olmuştur.

Min Divāni'l-laṭīf

‘Azēzā zū’ntikāmā hırmēn-i ‘ömr-i dil-āzārın

Şerār-ı berķ-i ‘ālem-sūz-ı kahrınla hemān sen yak

Egerçi Mevlevī düşmenliği besdir cezā amma

Nedir görsün hele pīşīn-i şavb-ı Hakkā harf atmak

Telaḳķī-kerdedir ki ol evenede⁵⁹⁰ me’zūn bi'l-iftā olan Hasan nām bir şahş-ı bī-teşhīş ve maskaṭ-ı re’sī diyār-ı Aydın-ı münkirin ü muta‘ aşşibīn ‘aynū'l-maḳarından olup ısrār-ı cibillisi üzre mu‘ādāt bunduka-i evliyā naşb-ı ‘aynı ve rüz [u] şeb, "Kağı deriçeden keyd ü mekr-resān olabilem?" dēyü tefekkür-künān iken 1114⁵⁹¹ sene-i tarīhinde vāli-i vilāyet Köprilī-zāde Nu‘mān Paşa olup merķūm müftīniñ ālāt-ı mekriyyesinden Hammāmī Aḫmed nām bir enbān-ı hīle muşāhibi olmağla **[53b]** meşveret ederler ki Şengül Hammāmı demekle ma‘rūf hammāmı iki yüz yıldan muḳaddem Durmuş Çelebi vaḳfı imiş. Seylāb-ı harābından Üftedli-zāde iştirā edüp ‘arşasına muḳāṭa‘a vażı‘ıyla temellük etmiş, bunun vaḳfe-i rücū‘ını da‘vā etmek üzre ikāz-ı fitne edüp ba‘zı fetāvāyla temhīd-i muḳaddeme ve da‘vāya iğrā eylemiş. Ol vaḳt merķūm Hammāmī Aḫmed ney-zenān ile muḳābelelerde muṭrib-hāneye çıkar imiş. Dā’ire-i ‘aliyyede rūbehāne bu kadar tereddüdi olmağla bir miḳdār loḳma peydā edüp ḫazret-i vālidī bāğçesine da‘vet eder ammā mekr ü fikri der-kemin kimin ol gice ḫazret-i vālid ‘ālem-i mişālde müşāhede ederler ki mezbūr Hammāmī Aḫmed

⁵⁹⁰ evenede:āvānda: , Ü1

⁵⁹¹ 1114: 1124, Ü1

bir ziyāde münahhad kemān ḥazret-i vālid öjinde kor gūyā imtiḥān olmak üzre çekebilür misin ḥazret-i vālid daḥi alup zūr-ı bāzū ile birkaç def'a çeküp yine kendüye ināle ederler. Öyle nakl buyururlar idi ki bu kemān çekilmek⁵⁹² maḳdūr-ı beşer degil idi. Lākin bir kuvvet-i rūḥāniyye peydā olup defa'atle çeküp kendüye vèrdim. 'Ale's-şabāḥ da' vete icābet olunup bağçesine varılup ba'de't-ṭa'ām rūbehāne tekellüme aḡāz edüp bu gūne keşf-i maḳāl ve iḥrāc-ı māfi'l-bāl eder ki: "Sultānım, cenābınıza Ḥacce Fāṭıma Ḥanım **[54a]** Ḥazretlerinin hibe ètdikleri Şengül Ḥammāmı bizim ceddimiz Durmuş Çelebi vaḳfı olup bu kadar zamāndır Üftedli-zāde taḡallüben zabt ètmiş. Cenābınız çünki mālîk olduğunuz taraf vaḳfa ḡadr buyurmazsınız." dedikde ḥazret-i vālid tezekkür ederler ki: "Gice zuhūr eden müşāhedeniñ ta'bīridir." Cevābında buyururlar ki: "Bizleriñ ḥāliyā mülkü müdür, vaḳfı mıdır, ma'lūmumuz degildir. Ḥacce Ḥanım Ḥazretleriyle meşveret edelim. Saña bir cevāb vèrelim." dèyü def'-i meclis ederler. Ḥarīf-i ḥod-bīn ü mekkār daḥi birkaç gün tevaḳḳuf edüp görür ki bir cevāb zuhūr ètmez. Bir 'arz-ı ḥāl ile dīvān-ı vezīr-i merḳūma çıkar. Bir mübāşir ta'yīn olunup ḥazret-i vālidî ḥuzūra⁵⁹³ iḥzār ederler. Ol vaḳt mollā daḥi Burusalı Tālib Efendi imiş. Eş'arından bir müfred ile sāhib-i dīvān olup vaḳtinde munşifāne ḥükümeti ve ṭab'-ı hünerveri münfehim olsun içün irād olunur.

Beyt

Garībe mīzbānlık ètmeyen mün'imleriñ Tālib

Niçün yādına gelmez mīhmān-ı zīr-i ḥāk olmak

Muhaşşıl-ı merḳūm mollāya da'vāyı istima' etmek emr olunur. Şüret-i da'vā bu maḥalle varır ki eşer-i binā ḳalmaduḳda Üftedli-zādeniñ iştirāsına beyyine taleb

⁵⁹² çekilmek: çekmek, Ü1

⁵⁹³ ḥuzūra: ḥuzūr, SN

olunur. **[54b]** Hâzret-i vâlid mehel-i şer'î alup beyyine talebinde olurlar. 'Arşasına bir akçe icâre ile hîn-i iştirâda mütevellî olan kimseden bir temessük bulunur. İki şâhid daği tedârik édüp yine huzûrda murâfa' at olunup hammâm-ı merķûm yine vâlid tarafına teveccüh eder. Bu kerre paşa-yı merķûm şeyâfîn-i ins duhûl édüp vesvese ederler ki seyl-âbın vakt-i vuķu' ı ķangı senede ve senenin mâhı ve günü sâ'âtine varınca istifsâr-ı⁵⁹⁴ diķķat ederler ve işbâtını emr ederler. Hâzret-i vâlid zarîfâne ve şer'î paşaya cevâb verirler ki: " Hâzret-i Hızr-ı 'aliyyi's-selâm hakkında 'ulemâ bu kadar ķıl u ķâl étmişler. Eger hayâtı ma' lûmunuz ise bu māddeyi ancak o bilür. Su'âl olunan madde iki yüz yıl miķdârı var, bir insân çok yaşasa 'ömr-i tabî' i tekmi l étse yüz yigirmi yıldan ziyâde olmaz." Öyle nakl olunur ki bu la tife İstanbul'a kadar gider. Ricâl-i devlet-i 'azîm hazz édüp paşa-yı merķûmun⁵⁹⁵ hımķına imzâ ederler. Bu keşâkeş üzre da'vâ kırķ gün miķdârı mütemâdî olup âhirü'l-emr Mollâ Tâlib Efendi mülkiyyet üzre hâzret-i vâlide hüküm ederler. Yine münkirîn kûr ve dostân mesrûr olurlar. Mezbûr müftî-i mâcin 1133 sene-i târîhine gelince rûy-ı râhat görmeyüp **[55a]** seksen yaşında bir 'acûze-i menķûha ile mübtelâ olup zırlı ile 'ömrü güzerrân édüp bir kız evlâdı hufyeten teserrîden hâşıl olmuştur ve târîh-i merķûmda hâķf-ı enfe helak olup bir kız evlâdı ķalup ol daği fâcire zuhûr étmişdir. Daği 'agrebi budur ki hîn-i defninde bir kimsenin ayağı mezâr kenârından kayup ķarnına başmak ile bilâ-tahâret ve lâ-vuzû' mākîş-i gûr-ı bî-nûr olmuştur. Hayâtında çekdüğü 'azab ise hadd u haşrdan efzûndur. Tatvîle bâ' iş olmasun için ihtîşâr olındı. *El-ķaķretü tedüillü 'ale'l-ğadîr*⁵⁹⁶

Beyt

İzâ kâne'l-gurābu delîle ķavmin

⁵⁹⁴ istifsâr-ı: istifâde, Ü1

⁵⁹⁵ merķûmun: mezkûrun, Ü1

⁵⁹⁶ Damla gölün göstergesidir., Yılmaz, age, 452.

Mübteğāsınca gelem Aḥmed Ḥammāmī aḥvāline müddetü'l-‘ömr rüy-ı rāḥat görmeyüp ibtidā sehere mübtelā olup sāniyen gice bir ḥavf ḥāşıl olup elinde zebṭāne tā şehir ḥamyāze-keş evkāt-ı güzār olup şālisen iki evlādı olup biri⁵⁹⁸ mādē biri ner, mādēsiniñ ba‘de’t-tezevvüc bir evlādı olup ‘ömründe⁵⁹⁹ ber-ḥordār olmadın pederi seyyi’esi fevt olup bir tıfl-ı raḍī‘i ḳalup cedd-i merḳūm Aḥmed Ḥammāmī o ḥalde ḥücr-i terebbīye alup taḥassür-i bī-pāyān üzre şeb u rüz yetīme-i nigerān olurlardı. Rābi‘an ferzendi **[55b]** ba‘de’l-bülüğ fevt olup dāğ-ber-dāğ olmuşdur. Ḥāmisen bilā-veled fevt olurum, dēyü ḥavfindan nāşī bir ‘Acem cāriyesi alup teserrī ētdikde ḳuvvet-i bāhı kesilmiş viḳā‘a ḳudreti olmayup şermendeliğinden günde biñ kerre ölmek cānına minnet olmuş idi. Sādisen menkūḥası mekkār⁶⁰⁰ bir ‘Acem ‘abdı bulup "Bu benim oğluma müşābeheti vardır." dēyü iştirā itdürüp oğlān daḥi ḳallāş ‘Acem zuhūr ēdüp cāriye ile ittiḥād-ı küllī ēdüp ḥ‘āh u nā-ḥ‘āh ikisi[ni] daḥi cebren azād ētdirdüp gulām cāriyeyi kendüye nikāḥ ētmişdir. Seb‘ān bu ḳallāş-ı ‘Acem taşradan cāriye-i ‘Acem enderūn-ı ḥāneden merḳūm-ı müfsidiñ mālını⁶⁰¹ öyle izā‘at ü itlāf ētdiler ki cümle şehir ḥalkı merḳūm-ı müfsidiñ ḥilm-i ḥımārīsine ta‘accüb ēderler idi. Ba‘dehu ḳallāş ‘Acem buña daḥi ḳanā‘at ētmeyüp "Ben ‘askerī olurum." dēyü sipāhiyān yazılup ‘Acem seferine rü-be-rāḥ olup bu tarīḳle daḥi vāfir māl ve fihi naẓar telef ētmişdir. İhāle-i ḥarīf müfsid-i müflis ēdüp güft u gūsız⁶⁰² işgā ētmeyüp kendüyi seng-i mezār yerine ḳomazlar. Sāmisen biñ yüz kırḳ tārīḥinde Mollā ‘Alī nām bir yegeni peydā olup vālidesiniñ mīrāşını taleb ēdüp mülkine nā’ib ḳaldurup taḳşīm olunur iken bu faḳīr ol meclisde idim. Ḥānesinden ve bāğçesinden **[56a]**

⁵⁹⁷ Kılavuzu karga olan cehennemin dibini boylar. (Bir karga bir kavme kılavuz olursa onları cehenneme sürükler).

⁵⁹⁸ biri: birisi, SN

⁵⁹⁹ ‘ömründe: ‘ömründen, SN

⁶⁰⁰ mekkār: mekkāre, Ü1

⁶⁰¹ mālını: yālını, Ü1

⁶⁰² gūsız: gūsını, Ü1

yerler tefrîk olındıkda bu ḥabîs şöyle zār u giryān olur idi ki düşmeni daḥi merḥamet ederdi. Emlākından mā-‘ adā iki yüz ğuruş kadar daḥi aķsesi gidüp bu ḥasretle daḥi ciger-kebāb olmuşdur. Tāsī‘ ān āḥir vaķtinde kendünün cihet-i ma‘āşı olan Ya‘kūb Ḥān vaķfindan vekīl-ḥarçlık bā-berāt ḥidmetini yine merķūm yegeni Mollā ‘Alī’ye kaşr-ı yedd ü ferāğ edüp şemeni merķūm kallāş‘ Acem ‘abīd ve kendüsi ekl ü bel‘ edüp ba‘dehu peşīmān olup āteş-i cān-güzār ile hem-ķü dūk-i ḥuşk olmuşdur. Āşiren āvān-ı hereminde derd-i çeşm zuhūr edüp mümted olmağla birine ‘amā getürüp biri daḥi kirm-i şeb-tāb gibi ışılayup ancak pīş-i rāhını görececek miķdārı kalmamışdır. ‘İber-i ‘aşere çok mu‘teber olacak ma‘nādır. Şüret-i ḥikāyete nāzır olmayasın. Münkir-i ‘amā-yı başar-ı başīret ‘amā-yı zāhirīyi muktezī olurmuş. Bu ḥalle merķūm biñ yüz elli toķuz tārīḥine varınca dünyā sitemlerinden bir çāşnī kalmadı ki çeşīde olmamış ola. ‘Āķıbet⁶⁰³-i emr tārīḥ-i merķūmda maṭmüre-bend-i ḥāk olmuşdur. Gelelim naḥnu bi-şadedihiye münkirīn-i evliyā’ullāh dār-ı dünyāda ki bu kadar müncerri ola yā dār-ı ‘uķbāda neler görecekdir. Bundan kıyās olunup ey merd-i muvaḥḥid pāk ‘İtikād ile [56b] ğāyetü'l-ğāye ihtirāz edesin.

Min Dīvāni'l- laṭīf

Münkir-i seg-sīretī gerçi ırāķdan ürer

Pençe-i ğayret velī defter-i ‘ömrün dürer

Telaķķī-kerdedir ki te’ehhül etmeleri ve ḥāne vü tekyeniñ maşārifi ve bu da‘āvīlerde olan maşārif beş altı yüz ğuruş deyn taḥammülüne bādī olup yine vaķt-i şāflarına aşla tağayyür gelmeyüp bununla terennüm-rīz olurlar imiş.

Mışra‘

⁶⁰³ ola ‘āķıbet: ola mışra‘ ‘āķıbet, Ü1

İlāhî to bü'gşây ber-men derî⁶⁰⁴

Qazâ vü kader meger ki Hâce Fâtıma Hanım'ın Süleymân Ağa nâm-li-eb bir
karındaşı 'âlem-i nev-civânîde tûde-i hâk-ı müntinden⁶⁰⁵ bîzâr olup 'âzim-i dâr-ı
beğâ olmağla irşî vâlidesi Gonçe ile hemşîresi merkûmeye münhasıra olup vâfir eşyâ
ü 'akâr teveccüh edüp bununla ekser şedâ'id ferece mübeddel olmuşdur.

Beyt

Meşev melûl ki Fettâh-ı bâb-ı müşkilhâ

Eger derî ki bi-bended hezâr bü'gşâyed⁶⁰⁶

Telaqqî-kerdedir ki ba' dehu sekiz on sene tecâvüz edicek yine düyûn vâfire olup ve
hademe-i beytden dört nefer cāriye fevt olup müzâyaka-i küllî be-dîdâr olmağla
maşraf-ı rûz-merreden ise nokşân qabil degil. Vücûd-ı bihbûdları ise bî-qaydâne seyr
ü seyâhatde müreffehü'l-hâl evkât-güzâr olmağa mu'tâd olmuş. Böyle eyyâm-ı
güzeşte ahvâlini tezekkür ve tefekkür ile çeşm-i âhûlarından bir iki kaatre nem-i hasret
tekâtur eyledüğü **[57a]** hînde daqq-ı bâb olunur. Müjde-resân bu güne ihbâr eder ki
Büstân Efendi, Dervîş Nûh nâmına bir dervîş ile Karahisâr-ı⁶⁰⁷ şahibde vâki'
âsitânenin tevliyeti vekâletini irsâl eylemiş. Gûş-zedleri oldukda *kâr ez-kâr hîzed
der-cihân*⁶⁰⁸ mazmûnı şûkr ü hamd-ı firâvân üzre şavb-ı me'mûra râhî olurlar. Üç
dört sene fütûhât-ı keşîre hâsıl olup bir iki cāriye dahî iştirâ ederler. Mârrü'z-zîkr
düyûn dâhi edâ olunur ve sâye-i Hâzret-i Sultân Dîvânî *quddise sirruhu'l-nûrânide* ol
kadar şafâ-yâb olmuşlardır ki ahvânen teşekkür ü nakl buyurmaları müstemi'îne dahî
şafâ-yı enderûnı ve sâmi'a-zîb-i şinevende olurlar idi. O anda zühûr eden vakāyi' ü

⁶⁰⁴ Allah'ım bana bir kapı aç.

⁶⁰⁵ müntinden: mütineden, Ü1

⁶⁰⁶ Üzülme! Zor kapıları açan Allah bir kapıyı kapattıysa binlerce kapıyı da açar.

⁶⁰⁷ Karahisâr-ı: Kaşrahisâr-ı, SN

⁶⁰⁸ Dünyada her işten başka bir iş çıkar.

kerāmetleri ekşer *min enne yuḥşā*dır ve evkāf-ı ḥāneḳāha vèrdikleri istiḥkām ü mu‘āfiyyet emrleri ısdārı hāliyā beynü'r-re‘āyā ḥasret-keş oldukları mevāddandır. **Telaḳḳı-kerdedir ki** ā‘yān-ı belde-i merḳūmeden Delī Ḥācı nām bir ḥodbīn var imiş. Fuḳarā düşmeni⁶⁰⁹ ve ‘adū-yı re‘āyā Ḥazret-i vālid vekāleti eşnāsında görür ki re‘āyādan kendülere bir nef‘ yokdur. Bu şeyḫ Karaḥisār-ı şāhib vālisi paşalardan daḫi kef-i zulm ètdürür. Āteş-i ḥased enderūnın iḥrāk èdüp şeb u rüz gayz-ı ḥazret-i **[57b]** vālid ve fuḳarā üzre miyān-bend olup vālī ve ḳadıya dürlü dürlü mefāsıd ḳaynadup ızrārdan ḫālî olmamaḡla ḥazret-i vālid daḫi buña reng-āmīz ḥaddini bildirmekle kār-ı zāmāne fūnūnundan bir kār tefekkür buyurdıkları şeb-i deycūrda müşāhede ederler ki gūyā rüz-ı rüşen imiş. Delī Ḥācı ziyāretine giderler, bir dervīş-i mevlevī ḳarşu gelür: " Sulṭānım ne tarafa gidersiz?" dèyü su’āl eder. Cevāb vèirler ki: " Delī Ḥācı ḫānesine ziyārete gideriz." Ol dervīş muḳābele èdüp dèr ki: "Delī Ḥācı'nın ḫānesinde oturup duracaḡ yokdur. Ḥazret-i Mevlānā *ḳuddise sırruhu'l-a‘la* cenābı cümle fuḳarāsıyla gelüp Delī Ḥācı'nın ḫānesin ḫarāb ètdiler." Ḥazret-i vālide i‘timād gelmeyüp bi'n-nefs varup görürler ki merḳūmun ḫānesi ḫarāb olmuş ve birkaç dervīş büyük külüngler ile ḫāneler bacaların yıkadururlar. Bu dehşetden yine tekyeye ric‘at ederler. Bu müşāhedededen şonra ḡayrı şūveri müdāfa‘a fikrin terk èdüp zāhirde eşere dīde-düz⁶¹⁰ olmuşdur. Altı ay mürür ètmedin merḳūm füc’eten helāk ve ‘ıyāl ü evlādı pey-ender-pey fevt olup emlākı daḫi münhedim olmuş. Bunun emşālî mu‘ānidīn-i münkirīn hezār gūş-māl-i şūrī ma‘nevī görürler. Mu‘teber olmazlar.

[58a]

Mışra‘

⁶⁰⁹ düşmeni:düşmen, Ü1

⁶¹⁰ dīde-düz: dīde-i fikr düz, SN

Telaqqī-kerdedir ki vekālet-i tevliyet evkātında on sekiz cān ile āsitāne-i sa‘ādet-āşiyāne-i Ḥazret-i Sultān Dīvānī *ḡuddise sirruhu'l-nurānī*de mūte‘ehhilīn ile otuzı mūtecāviz ve ba‘zı aḥyānda kırka bālīg olur imiş. Bu cem‘iyyet ile ol kadar zevk ü şafālar ve meclis-i⁶¹² muḳābeleler olunmuş ki ḥadd-i tavşīfdan ḥāric yine bu kadar ḥarc u şarfdan ezīd taraf-ı Ḥazret-i Çelebi Būstān Efendi'ye vāfir şurreler irsāl olunur imiş. Taşradan⁶¹³ ā‘yān ziyāfeti ve muḥibbīn da‘vetinden baş alınmaz imiş. O maḥalde olan mutāyebelerin[den]dir ki müftī-i belde-i merḳūm⁶¹⁴ münkirīnden olup derūnına muvāfiḳ birūnı daḥi yek çeşm olmaḡla ḥazret-i vālid a‘yāndan birini muḥāṭab edinüp buyururlar ki: "Geçen ziyāfetde filān kimseniḡ et‘imesi içinde⁶¹⁵ bir mor köftisi var idi. ‘Acabā anı ne ile şabḡ ederler." Müftī-i merḳūm bu musāḥabatı diḡler, mūte‘accib olur, "mor köfti olur mıymış?" dēyü. Derdmendiḡ o kadar şu‘ūr⁶¹⁶ ve rüşdi yokdur ki mor köftiniḡ maḳlūbı kör müftīdür. Her meclisde⁶¹⁷ bunun leṭā’ifleri bī-ḥad vāḳi‘ olur imiş. Lākin ḳanı ol maḥalde bir ḳadr-şinās ‘āşık ve sūḡan-fehm-i şādık bu kulzūm-i kemālātıḡ zāt-ı sūtūde-şifātından ṭab‘-ı veḳḳādları mevcesinden **[58b]** sāḡil-endāz-ı beyān olan leṭā’if ü zārā’ifi ḥıfz u cem‘ etsün. Tenbīh-ḡān-ı mevlevīyyeden olan mūrīdīn ü muḥibbīne ednā mertebe bir sevād-ḡānlık lāzımdır daḥi ziyādece himmeti olursa meşnevī-ḡānlık āşār-ı kibārıḡ

⁶¹¹ Eḡer birisinin evindeysen hemen senden haberdar olurlar.

⁶¹² şafālar ve meclis-i: şafā-yı meclis, Ü1

⁶¹³ Taşradan: Taşrada, Ü1

⁶¹⁴ merḳūm: merḳūme, Ü1

⁶¹⁵ et‘imesi içinde: —, SN

⁶¹⁶ şu‘ūr: şu‘ūr, SN

⁶¹⁷ meclisde: mecālisde, SN

cümlesine ittılā‘ hāşıl éderse *fe-ṭūbā lehū eyyühe'l-tālibīn*⁶¹⁸ evkātıñıza⁶¹⁹ izā‘ at étmeyüp mütenaşşılı olası ve illā bir peşīmān⁶²⁰ olursız ki kıbıl-i ta‘ bīr olmaz.

Mışra‘⁶²¹

*El-‘āne kad nedemet ve mā-yenfa‘u en-nedem*⁶²²

Maẓmūnına maẓhar olursun. **Telaḳḳī-kerdedir ki** üç sene miḳdārı sāye-i Ḥāzret-i Sultān Dīvānī-i Semā‘ī *ḳuddise sırruhu'n-nūrānī*de ‘ayş-ı hoş ve şafā-yı dil-keş-i şūrī ve fütūḫāt-ı bī-ta‘ab-ı ma‘nevī ile zevk-yāb olup izn-i Ḥāzret-i Çelebi-i müşārū'n-ileyh ile vekālet Şucı Dede'ye verilüp kendülerine maḳarr-ı aşlīleri belde-i Kütahiyye'ye ric‘at ve sāye-i ‘ināyete māye-i Ḥāzret-i Ergün *ḳuddise sırruhu'l-meknūn* ser-efrāz u āsūde olmuşlardır. Tahmīnen ibtidā-i ḫareketleri 1118 sene olmak ihtimālī ola. Hicdeh ise beyne'l-fuḳarā ‘ādet-i yūmn- ta‘dād ile ma‘rūfdur. Müte‘emmel ol ki sene-i merḳūmede taraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Ḥāzret-i Sultān Dīvānī *ḳuddise sırruhu'l-nūrānī*ye münceẓib olmaları ve fütūḫāt-ı mā-lā-yuḫşā şūrī vü ma‘nevī ile mūkerrem olmaları kıbıl-i ta‘rif ü taḫrīr degildir. Bunun üzerine dört beş sene mūrūr édüp yine düyūn-ı keşire **[59a]** zuhūruyla hemān ‘aḳabinde *ferec ba‘de’ş-şiddeleri* daḫi rū-nümā olup *kār ez-kār ḫīzed der cihān*⁶²³ maẓmūnı meger Būstāncı paşalıḳdan müstaḫrec Muştafā Paşa nām sābıḳan muḫıbb-i muḫlişleri olup Beglerbeylik ile kendüye medīne-i Isparta iḫsān olınmuş. Belde-i Kütahiyye'den ‘ubūrlarında görürler ki ḫāzret-i vālid anda ikāmet étmişler. "Biz cenābınızı āsumānda cüst u cū éderken zemīnde bulduk" feḫvāsı mu‘azzez ü mūkerrem manşıbları olan Isparta'ya telemmüz itmege alup giderler. Ḥāzret-i vālid ise seyāḫatleri hengāmında iki def‘a Isparta'ya uğramışlar. Ekşer āḫālīsi muḫıbbīn ü

⁶¹⁸ Ey talipler o ne kutludur.

⁶¹⁹ evkātıñıza: evkātıñız, Ü1

⁶²⁰ illā peşīmān: illā bir peşīmān, SN

⁶²¹ Mışra‘: —, SN

⁶²² Şu an (yaptığından) pişmanlık duydu; ancak pişmanlık fayda vermiyor.

⁶²³ Dünyada her işten başka bir iş çıkar.

muḥallīşinden olup ve niceleri telāmizeden olmağla kudūm-ı şerīfleri ile cümleye rūşenā-yı çeşm bahş olmuşlardır. İbtidā paşa-yı merķūm **Meşnevī-i Şerīf**'den telemmüz édüp vesā'ir āhāliden daḥi bi-ķadri'l-istiā'a herkes birer derse ibtidā édüp eyyām-ı mübārekelerde cevāmi'-i şerīfleri va'z u tezkīr, eyyām-ı ḥāliyyede ziyāfetler ve şöḥbetler bu minvāl üzerine 'aış-ı ḥoş-ı bī-ğaş⁶²⁴ ile paşa-yı merķūm 'azline ḳarīb müncezib-i mahmiyye-i Kūtaḥiyye olup hedāyā-yı vāfire ve fütūḥāt-ı mütekāşire ile ric'at buyurmuşlardır.

*li- Müellifihî Beyt*⁶²⁵

Bende-i muḥliş beher cāyīreveḍ mükrem şeved

*Her ki bāşed kātīm*⁶²⁶*-i esrār-ı ū maḥrem şeved*⁶²⁷

Telaḳḳī-kerdedir ki vūzerā-yı 'izāmdan otuz **[59b]** beş ḳadar vezīr ile hem-meclis olup ekşeri dānende-i ḳadr-i şöḥbetleri olup irāde rütbesinden ikrāmlarında bezl-i cehd ederler idi. O cümleden biri Ḥasan Paşa idi ki Hācī Ḳırān şöḥretiyle ma'rūf müddet-i vilāyetlerinde germ-ā-germ-i ūlfet ve imtidād-ı şöḥbet ūzre beynlerinde kerāmete dā'ir nice ḳarāfet ü leṭāfet geḳüp āḥir *ve li-küllî cem'î eşāt* mażmūnı vezīr-i merķūm Kūtaḥiyye'den 'azl olup Başra manşıbı ile ḥaberdār olduḳda bu 'azl ü naşb kendüye nā-ḥoş gelüp Burusa'da 'ilm-i nūcūmdan ḥaberdārī iddi'ā eder bir mısr-ı 'Arabī ḥilekār var imiş. Aḡa bir mektūb ile ḳūḳadar irsāl eder ki⁶²⁸ "Bizim Başra manşıbında 'āḳıbet-i ḥālimiz neye mūncerr ola Merķūm 'Arab daḥi bir zāyirḳe taḥrīr édüp içinde birḳaç yerde maḥzūrāt-ı külliye göstermiş. Paşa-yı merķūm baḳdıḳca müte'ellim olup günden güne ğumūm u humūmı mütezāyīd olur imiş. Ḥazret-i vālid bi-ġayri rū'yetin bu aḥvāle muṭṭalī' olup kerem-i cibillīlerinden nāşī ḳünki mā-

⁶²⁴ bī-ğaş: bī-ğays, SN

⁶²⁵ li- Müellifihî Beyt: Beyt li-mü'ellifihî, SN

⁶²⁶ kātīm:ḥātīm, SN

⁶²⁷ Sadık köle nereye giderse gitsin ikram görür. Onun sırlarını saklayanlar onun mahremi olur.

⁶²⁸ ki: —, SN

beyninde bu kadar haqq-ı şohbet var o leylede ki yarındası vedā' olunacak, hilāl-i şohbetde buyurlar ki: "Cenābınızın birkaç günden berü mütefekkir olduğunuz zāyırçeyi görsek ve anuñ içinde olan ahvāl ü maḥzūrāta cevāb-ı bā-şavāb vērilse münāsib degil midir?" dēdikde paşa-yı **[60a]** merķūm bir miķdār imtinā' üzre rü-nümā olup ba' dehu ināle ederler. Ḥazret-i vālid daḥi bir miķdār nazar-ı te'emmül buyurup paşa-yı müşārün-ileyhden istizān ederler ki: " Cenābınız ašlā *lem-velā* dēmezsiniz. Dā' iñiz bu zāyırçeyi qarşumuzda müšta'il⁶²⁹ meş' ale ilkā ederim ve içinde munderic maḥzūrāta cevāb vērürüm." Paşa-yı merķūm sükūt ederler. Ḥazret-i vālid bi'n-nefs ḥareket edüp besmeleyle ol ekāzībi meş' aleye⁶³⁰ idḥāl ederler. Andan maḥāmlarında kâ'id olup buyurlar ki: " Ol kezzāb 'Arab üç maḥzūrāt göstermiş. Siziñ⁶³¹ bir fikriñiz budur ki yolunuz üzerinde ibtidā Konya'ya varursız, anda Maḥtül-zāde vālidir. Güyā "taraf-ı devletden fermān varmışdır. Bize kaşd eder." dēyü müte'ellim olursız. İkinci Haleb vālisi 'Abdī Paşa'ya⁶³² fermān olına, bize kaşd eyleye. Üçünci nevbet Bağdād vālisi Ḥasan Paşa'da ola imdi müjde olsun ki⁶³³ bunlar cümle kizb-i maḥzdır. Hiç birinde maḥzūr yokdur. Şihḥat u selāmet üzre Başra'ya dāḥil olup anda müsterih olursuz. Kaṭ' ā kendünüz rencide edüp beyhūde elem üzre olmayasız. Lākin böyle dekkākleriñ ḥiyelinden bir nebze ü şu' bedir ki cenābınızın ma'lūmı olduğda kizbleri daḥi ziyāde-i münfehim olur. Bu taraftan çuḳadār irsāl olınduḳda yanınca surre zamm olındı mı olınmadı mı?" lā ile cevāb-dih olurlar. **[60b]** Ḥazret-i vālid nevverallāhu merḳaduhu ḥazretleri buyurlar ki: O cins kezzābların 'ādet-i kabīḥası budur ki surre gelmedikde vāfir maḥzūrāt taḥririyle mesā'ili tekdīr ederler." Fi'l-vāki' paşa-yı müşārün-ileyh rü-be-rāh olup Başra'ya varınca mu' azzez ü mükkerrem tarīḳ üzre bulunan paşalar ziyāfetler edüp atlar çeküp

⁶²⁹: müšta'il: müštaḡil, SN

⁶³⁰ meş' aleye: meş' ale, SN

⁶³¹ Siziñ: Sekiziñ, SN

⁶³² 'Abdī Paşa'ya: 'Abdī Paşa, SN

⁶³³ ola imdi müjde olsun ki, ola ki, SN

şavb-ı me'mūra varırlar. Ekşer vüzerā sālihi tālihden ve 'ālimi cāhilden, sādıkı kâzibden fark etmekyüp türrehāt-ı vesāvis⁶³⁴ ile dil-ḥarāb ve tazyī'-i evkāt ederler. Kankı vezīrin bahtı yāver ola ki böyle bir vücūd-ı bihbūd ile hem-meclis olup müşkilātını ḥall eyleye. Tevfika muhtāç bir ma' nādır.

Meşnevî-i Şerîf

K'ū nebiyy-i vaqt-i ḥişt ey mürîd

Tā ez-ū nūr-i Nebī āyed bedîd⁶³⁵

Ender āyine çî bîned merd-i 'ām

Ki bi-bîmend pîr ender ḥişt-i ḥām⁶³⁶

Çeşm-i bînā bihter ez si-şad 'aşā

Çeşm bişnāsed guher-rā ez-ḥaşā⁶³⁷

Telaḳḳî-kerdedir ki vüzerādan biri daḥi ' Abdî Paşa'dır. İki def'a Kütahıyye'ye naşb olunmuşdur. Enderün-ı sarāydan paşalık ile ḥurūc etmekden muḳaddem ḥazret-i vālid daḥi Ğalaṭa Tekyesinde olup gāhî pâdişāh ile ḥaşş oṭalı Beşiktaş muḳābelesine geldikde āşināi var imiş. Ḥazret-i vālid gördükde Ḥaleb'de Nābî'yi **[61a]** ferāmūş edüp rüz u şeb muḥabbet ü ülfet-i germ-ā-germ [ve] leṭā'if ü zera'if-i bî-şümār ile dād manşıbı vemişdir. Ez-cümle paşa-yı merḳūmunı gāyetü'l-gāye bir Tiryāḳi Dervîş Muşṭafā demekle meşhūr afyon-ḥ'ār dervîş olup keyfi geldikde **Şeh-nāme**-ḥ'ānlıkda 'adîli⁶³⁸ olmayup herhâlde zîver-i meclis olmağın keyfi geçdikde enderün ağaları meclis-i paşada dürlü dürlü melā'ib ile dervîş merḳūmı tekdîr ve şāhib-i meclisi

⁶³⁴ vesāvis: vesāvās, SN

⁶³⁵ Mesnevî, 5/742.; Çünkü o zamanın peygamberidir. Ey mürid! Ondan peygamber nuru açığa çıkar.

⁶³⁶ Mesnevî, 6/2026.; Sıradan kişinin aynada gördüğünü pir ham kerpiçte görür.

⁶³⁷ Mesnevî, 6/ 3785.; Gören göz üç yüz sopadan daha iyidir; göz inciye taştan ayırt eder.

⁶³⁸ 'adîli: 'adli, SN

taḥḥik şadedinde olup bu daḥi merḳūmların şafā-yı vaktlerinden nev^c -i āḥer olmağla ḥazret-i vālid ^cilāve buyurup: "Saḥte bir ḥüccet peydā étmişler. Maẓmūnı bu ki ḳaşaba-i Yeñişehir'de vāḳi^c ḥammāma müsāfereten bir ehl-i keyf duḥūl édüp bir zebāniye benzer dellāk uḡuşdurma ḳaşdıyla ra^c d-i āsumān gibi el ele urup vüçūd-ı ehl-i keyfe mess édincederdmendiñ keyfi yevm-i ḳıyāmetde daḥi yetişmemek üzre cānı pervāz étmiş. Bu şüret keşf ü ḥüccet olunup dīvān-ı Anaṭolı'ya i^c lām olunmuş." dedikde merḳūm Dervīş Muştafā ser-ber-āver-i girībān ehl-i keyfāne olup: "Hāy kāfir dellāk cehennem zebānisi, bu gūne ehl-i keyfin vüçūdına taḳarrüb mi olunur?" dēyü vezīr-i merḳūmdan **[61b]** bu ḥuşuşuñ teftişine buyuruldu isteyüp kendi bi'n-nefs gitmek üzre dāmen der-miyān éder. Dā'irede bir hāy u hūy ve ḥānde-i mizāḥ⁶³⁹ peydā olur ki mişli görülmemiş. Her biri bir gūne teseḥḥur⁶⁴⁰ édüp "Gūyā ehl-i keyf olanların cānı rīsmān-ı penbe ile baḡlu ola. Belki ebr içinden hāşıl ednā ra^c d gürüldisi olsa hemān cānı çıkar." dēyü her biri güft ü şenīd peydā édüp şadr-ı mecālis olmuşdur. Paşa-yı müşārün-ileyh ile ḥazret-i vālid beyninde hezār gūne kerāmete dā'ir ve bu gūne leṭā'if çok vāki^c olup āḥir bir sene miḳdārı vālī olup ^cazl olmuşdur. Def^c a-i şāniyede ki yine belde-i Kūtahiyye kendülere tevcīh olunur. İştıyāk-ı tāmmla evvelkiden muzā'af ikrām ile ḥazret-i vālid mükerrrem ü muḥterem tutarlar. Haṭṭā bu faḳīrin şaḡīr-i sinninde gelüp vakt-ā-vakt vālidem ile ḥareme duḥūl édüp bizlere daḥi⁶⁴¹ ḥadden ziyāde ikrām olunurdu. Ḥacce Fāṭıma Ḥanım Ḥazretleri ḥayatta⁶⁴² idi. Ekşer evḳāt getürdüp ba^c dehu ikrāmü't-tāmmla dest-būslarıyla müstes^c ad⁶⁴³ olup du^c ā-yı ḥayrların ricā vü niyāz éderler idi. Tekyeye ḳarābīn ü nüzūr irsāliyle taṭyīb kılup fuḳarā da mecd idiler. Ahlāk-ı ḥasenesi yek-a-yek taḥrīr olınsa **[62a]** bā^c iş-i taṭvīl olur ve ekşer mecālis bu teşekkür üzre imiş ki: "Ḳanḳı manşıbdā olsaḳ ālām u

⁶³⁹ mizāḥ, mizaç, Ü1

⁶⁴⁰ teseḥḥur: temeshur, Ü1

⁶⁴¹ daḥi: —, SN

⁶⁴² ḥayatta: ḥayat, SN

⁶⁴³ müstes^c ad: müsta^c id, Ü1

hümüm u ğumüm zünbūr-ı belā gibi başımıza üşürülken bu manşıba geldikde inşirāh-ı şadr hāşıl olup pey-ender-pey sürūr-ı bī-endāze vü neşāt-ı ferruḥ-engīz ile müreffehü'l-ḥāl oluruz. Bunı ancak şeyḥ efendi cenāb-ı sa'ādet- me'ābının şeref-i şoḥbeti te'şīri bilürüz." dēyü iġtinām 'add ederler imiş. Fi'l-vāḳi' erbāb-ı kulüb ile şoḥbetde bu ḥālet *aẓherü mine's-şems*⁶⁴⁴ dir. Anlarda olan şafā-yı vaḳt sāḥibine daḥi 'aks edüp ḳalbinde şafā-yı bī-vech bulur. Nitekim Şā'ib-i İsfahānī bunı ĩmā edüp bu beyti buyururlar.

Beyt

Biyā ehl-i şafā-rā dest-pūsī kon ki mī-bāşed

*Ruḥ-ı āyīne būsīden dehān-ı ḥiṣ būsīden*⁶⁴⁵

Minvāl-i meşrūḥ üzre iki sene miḳdārı vālī olup 'azl olduḳda Hoṭin manşıbı ile ğitmişdir. Nice eyālet daḥi ma'ıyyetine ta'yīn olınup Anaṭolı sipāhiyānından birine ḥāzret-i vālid bir mektüb vērirlər. Paşa-yı merḳūma varmaḳ üzre vaḳtā ki merḳūm sipāhī mektüb-ı kerāmet-maşḥūbı ĩşāl eder.

li-Mü'ellifihi'l-faḳīr

Pīr-i kāmīl kār-dān-ı her umūr

Būde re'yi- şā'ibeş rüşen zī-mūr

[62b] *Ān ki ū-rā re'yi- ḥāric ĩn buved*

Der ṭarīḳat ve'z-ḥaḳīḳat çun buved

Der-ma'ārīf nīz mişleş nādirest

*Negrevī ger ber-eşerhā zen to dest*⁶⁴⁶

⁶⁴⁴ Güneşten daha açık. Yılmaz, **age**, 67.

⁶⁴⁵ Gel, şafa ehlinin elini öp çünkü aynayı öpmek kendi dudağını öpmektir.

Nesr

Meger ki enderūn-ı mektūbda tebşīr-i tevcīh-i mısr-ı Qāhire mūnderic imiş. Hāmil-i varaqa haddinden ziyāde ikrām olunur. Fi'l-vāqı' bir iki ay mūrūrında tevcīh-i merķūm teveccūh eder. Mışra⁶⁴⁷ rāhī olurlar. **Mu'āyenemizdir ki** vūzerādan biri daḥi Çerkes Meḥmed Paşa'dır. Kemāl-i ḥulūşundan nāşī mukābeleye ḥāzır olup tekyemiziñ heykel-i reşīşesine nigerān olup ḥazret-i vālididen izn taleb ederler ki⁶⁴⁸ tekyeyi hedm edüp dört divārını taş ile binā etmek üzre ḥazret-i vālid cevāb-ı bā-şavāb buyurdılar ki: "Müteḥaddimīn-i meşāyiḥ-i kirām bu zīr-i bināda gūzerān etmişler. Bizler anlarıñ bir mūyına mūvāzin olmazız. Eger ba' de'l-mevt zīr-i ḥākda bu ḳadarca menzil iḥsān olunur ise kerem bī-nihāyedir. Ve illā şimdilik bu daḥi ḳoḳdur." dēyü sedd-i mes'ūl buyurmuşlardır. Vāqı' ā ḥāl-i⁶⁴⁹ ḥayātlarında dā'imā bu teşekkür ile terennūm-rīz ederler ki: "Bu āsitāne-i sa'ādetde olan zevḳ-i şafā-yı rūḥānī ve cismānī hiç bir tekyeye⁶⁵⁰ maḥşūş degildir. Kendü zīnetlü evḳāfı ḳoḳ olan tekyelerde bunda olan refāhiyyet olmaduḡı zevi'l-ukūla müberhendir. Şāhid-i 'adl divān-ı şerīflerinde olan bu bir beyt kāfīdir.

Mışra'

Ḥarīm-i ḥāṭḥāḥında olan yek vīje-i sūknā

Baḡa yegdir ḳusūrından tamāmın rub'-ı meskūnuḡ

⁶⁴⁶ Kamil pir, her işi iyi bilir. Onun doğru fikirleri ışıktan daha parlaktır. Tarikatte ve hakikatte onun fikirlerinin dışına çıkanların hali nasıl olur? Maarif konusunda da onun benzeri zor bulunur. Onun bir eserini yakalarsan sakın bırakma.

⁶⁴⁷ Mışra: Mısr, SN

⁶⁴⁸ ederler ki: eylediler ki, Ü1

⁶⁴⁹ Vāqı' ā ḥāl-i: —, Ü1

⁶⁵⁰ tekyeye: tekye, SN

[63a] Bunun emsâli taḥdīs ü teşekkür dīvân-ı şerīflerinde çok vâki⁶⁵¹ olmuşdur; istikşâf olına sümme u sümme her gelen vezīr-i âşīfte-hālât⁶⁵¹ kerāmet-āgīnleri olup şeb u rûz şöḥbetlerinden dūr ve didār-ı şerīflerinden mehcūr olmasını istemezler idi. Biñ yüz otuz târīḥine gelince târīḥ-i merķūmda Şofya vālisi ḳal⁶ a-i Nīş'in muḥāfızı olan el-Ḥāc ⁶Alī Paşa raḥmetullāhi ⁶aleyh diyārımıza vālī olup geldüğü rûzıñ şānīsinde selām āgasını da⁶ vete irsāl édüp görüſürler. Ba⁶ dehu ḥāzret-i vālid bir iki gün meḳş édince tekrār⁶⁵² bir şabā-refṭār tekāver ile çuḳadār irsāl ederler. Ḥāzret-i vālid teşrīf étdiklerinde tenbīh-i aşāfāne buyururlar ki: " Ve külli yevmin bu arada bulunmalısız, bir daḥi da⁶ vete ḥācet ḳalmasun. Lisānen bizler dā⁶ i olalım." dedikde be-ser ü çeşm tekābbel buyururlar. Güyā beynlerinde mu⁶ āhede⁶⁵³ gibi olup dört sene şeb u rûz muvāzebet étmışler. İbtidā manşib oldukları şitāda bir fermān şādır olup Ḳaraḥişār-ı sāḥib vālisi iki tuḡlı ⁶Abdurrahman Paşa bir sekrān kimse olup keşret-i zūlmünden nāşī ḳatlı olınması meşrū⁶ olmağın merķūm-ı Ḥāc ⁶Alī Paşa'ya fermān şādır olmuş. Ḥāzret-i vālid evvel tecrübeleri bu olmuşdur ki mantūḳ-ı fermānı der-miyān édüp tedbīr-i şā⁶ib istediklerinde [63b] ḥāzret-i vālid⁶⁵⁴ buyururlar ki: " Siziñ ⁶Arnavud bölükbaşılardan Ḥaydar nām bölükbaşıyı ta⁶ yīn buyurup bu gün ba⁶ de'z-zuhr çıkar, şabāḥ namāzı vaḳtinde merķūmı ḳatlı eder, sālimen gelür." dedikde paşa-yı müşārün-ileyh daḥi işāret buyurulan Ḥaydar'ı ta⁶ yīn édüp vaḳt-i ma⁶ ḥūdı ifāde étmışler. Bi-ḥasebi'l-emr vaḳt-i şubḥda müstevlī olduḳda *zehbeti'd-devletü bi'l-bevle*⁶⁵⁵ maзмүнınca mīr-i mīrān-ı sekrān-ı merķūm āb-feşānda⁶⁵⁶ bulunup ḳatlı olunur. Merķūm Ḥaydar ser-i maḳtū⁶ ile geldikde paşa-yı mumā-ileyhiñ ḥāzret-i

⁶⁵¹ vezīr-i âşīfte-hālāt: vüzerā şifte-i hālāt, Ü1

⁶⁵² tekrār: tekrāren, Ü1

⁶⁵³ mu⁶ āhede: mu⁶ āhid, SN

⁶⁵⁴ vālid: vālide, SN

⁶⁵⁵ İktidar, işemek sırasında son buldu.

⁶⁵⁶ feşānda: efşānda, Ü1

vālide ī'tikādı mütezā'if ve ülfetleri daḥi ziyāde germ olmuştur.⁶⁵⁷ Sene-i merķūmenin şayfında bir fermān daḥi sādır olup Antālya civarında Yörükan u Türkman eşkıyāsının zimmetlerinde vāfir mīrī akçe cem' olup vèrmede ta'allül ederler imiş. Anı taḥşīl ba'dehu eşkıyāsını⁶⁵⁸ teftīş ba'dehu ḥücec ü nüzüre ḳat' u bend olunması bu daḥi umūr-ı sa'beden olup bu def'a ḥazret-i vālide ma'ıyyet üzre götürüp iki ay mürūrında cümle umūra temşıyyet vèrilüp sālīmīn u gānimīn muḳarr-ı hükümetine 'avdet ètmiştir. Bir sene mürūrında bir fermān daḥi şudūr èdüp mazmūnı bu ki Dāẓkırı nām maḥalde eşkıyādan Alāybegi-zāde demekle ma'rūf bir kimse peydā olup **[64a]** zulm ü ta'addīsı ḥadden geçüp eşkıyādan birkaç yüz a'vānla⁶⁵⁹ kulesine taḥaşşun⁶⁶⁰ èdüp civārında āyende vü revende-i rencīdeden ḥālī olmamaḡla ser-i maḳtū'ı rikāb-ı⁶⁶¹ hümāyūna istenmiş. Bu fermān şudūrında yine ḥazret-i vālid ile istişāre buyururlar. Anlar⁶⁶² daḥi böyle pāşuḡda olurlar ki: "Cenāb-ı sa'ādet-me'āb ferr-i devlet ile maḳarr-ı hükümetiñizde bir ḳarāra oturursız. Pīşīn etrāf u cevānibe buyuruldılar, irsāl olunur bu taraḑdan ancak baş aḡañız irsāl olınsa kāfīdir. Zīrā şaḳī-i mezbūruñ birkaç dāne zī-etbā' Aydın aḡalarından düşmen cānı vardır ki yalnız anlara istimālet vèrılse merķūmuñ ser-i maḳtū'ı pāy-ı devletiñize gelür." dèyü re'y-i zerrīn buyurduḡlarında paşa-yı müşārün-ileyh semt-i muḡālefete gidüp: " Yok, bu emre bi'n-nefs giderim." dèyü muşırr olduḡda ḥazret-i vālid yine taraḑ-ı āḡere⁶⁶³ imāle-i ligām èdüp buyururlar ki: " Bir şaḳī-i zī ḳuvveti tedbīr-i āşafī bir aḡasına ḳatl ètdirmiş, dèyü devlette ne ḳadar sitāyiş olacaḡdır ve āvāze-i mehābetiñiz 'ālem-gīr olacaḡdır." dèyü her ne ḳadar ta'allül buyurdılarsa müfīd olmayup bi'n-nefs gitmelerine ısrār ètmişler. Ḥazret-i vālidin daḥi gayret-i kerāmet-

⁶⁵⁷ olmuştur: olmuşlardır, SN

⁶⁵⁸ eşkıyāsını: eşkıyası, Ü1

⁶⁵⁹ a'vānla: a'vānıyla, Ü1

⁶⁶⁰ taḥaşşun: taḥassur, SN

⁶⁶¹ rikāb-ı: rebāb-ı, SN

⁶⁶² Anlar: —, SN

⁶⁶³ āḡere: āḡer, Ü1

engîzi çüş êdûp buyururlar ki: "Gidersiz ammâ ele getüremezsiz." dëyü hatm-i kelâm eyledikde paşa-yı merķûm dër ki: " Şimdi **[64b]** biz vardıkda anı hânesinde bulur mıyız?" "Belî, bulursız lâkin dest-rest olmaz." Bu gûne muhâcce ile merķûm menzil-süvâr çıkup pîşîn etrâfa buyuruldı gönderüp ‘asâkire⁶⁶⁴ muhâşara êtdürdüp kendü vardıkda şakî-i mezbûrî kûlesinde maḥşûr bulup küllî maḥşûr me’ḥûz olacaḥ iken ‘aksi zuhûr êdûp bir gün bir gice cenkden sonra şakî-i mezbûr kûleniñ ardından fûrce êdûp şeb-i deycûrda firâr êtmişdir. Yine paşa-yı merķûm re’yinde muşîb olup derpeyine menzil ile çukadâr koşup İstanbul’a varınca izleyüp kayıktan çıkarken vezîre haber olunup ol daḥi aḥz êdûp katl êtmişdir. Ba’dehu paşa-yı merķûm maḥarr-ı hükümetine geldikde ḥazret-i vâlide ta’rîz târîkiyle: " Bir eşkıyâya bizi fedâ êtdiñiz." dërler imiş. Ḥazret-i vâlid buyururlar ki: "Yok bizler êtmedik, cenâbınız nefs-bend olmadıñız. Eger re’y-i faḳîr⁶⁶⁵ kabul olına idi. Eşkıyânıñ ser-i maḳtû’ı rîḳâbınıza gelüp şît-i heybetiñiz etrâf-gîr olurdu." dëyü tesellî-baḥş olmuşlardır. Biri daḥi sene-i şâniyede Anṭaliyye civârında tâ’ife-i Yörûkan eşkıyâsını nüzûra bağlayup ba’zılarını daḥi aḥz u katle me’mûr olduklarıdır. Yine ḥazret-i vâlidî kımayup ma’îyyet üzre şavb-ı **[65a]** me’mûra gıtdiklerinde şehrimizde bir ‘aceb-i âsîb peydâ oldu. Her gice hevâdan nice taşlar gelür râmîsi ma’lûm degil ne kadar ki cidd ü cehd ve re’y ü sedd êtdiler ise müfîd olmayup çâresin bulamadılar. Bu şîve’-i dehşet-âmîz sem’-i paşa-yı merķûma erişdikde kendü re’yinde qarâr-dâde olan bu ki âle’l-ğafıa bir şeb-i deycûrda şehre gire. Maḥalle ve esvâḳda her kimi bulur ise katl êde. Bunı ḥazret-i vâlid ile istişâre eyledikde vâlid ḥazreti buyururlar ki: " Bunı fikr êtme misiz ki nice⁶⁶⁶ ehl-i ḥîrfet şehri dükkâna gider, nice aşhâb-ı ḥâcet ḥâcetine gider. Kimi kıyile kimi ḥammâma gider. Re’y-i sâ’ib budur ki cenâbınız alây-ı vezîrâne ile şehre

⁶⁶⁴ ‘asâkire: ‘asâkir, SN

⁶⁶⁵ faḳîr: faḳîri, SN

⁶⁶⁶ nice: beni, Ü1

duhûl edersiz eger seng-endâz olan ecinne zî-fehm iseler bizler vardıkda onlar bu işden fâriğ olurlar. Eger gayrı gûne ise bir iki münâdîden sonra buyurduğınız re'y⁶⁶⁷ münâsibdir." Bununla vezîr-i merķūmı tesķîn buyururlar. Fi'l-vaķi' şehre duhûlleri leylerde ašlâ seng-endâzı hüveydâ olmayup gayrı leyâlîde daķi bi'l-küllîye remy münķaķı' oldu. Bu bir zerâfet-âmîz şaded oldu ki ecinne-i seng-endâzân sühân-fehm imiş. Qudûmumuz ile mütenebbih oldılar ve şehir-i â'yâna daķi bir nûkte oldu ki: " Bizler gitdik, sizlerin başına taş yağdı. Bu gûne kelimât-ı kerâmet-âmîzle cümleye nûkte **[65b]** -dân olurlar idi. Biri daķi sene-i şâlişede vaķ'a-yı Miķâlicdir⁶⁶⁸ beynü'l-etrâk Gülek Miķâlici demekle meşhûrdur. Qurâların birinde bir hânedânı eşķıyâ başup ehl ü 'ıyâli ile cümle ķatl etmişler. Fermânı paşaya gelüp hareket iķtizâ etmekle mûmâ-ileyh daķi hâzret-i vâlidî h'âh u nâ-h'âh kımayup ma'ıyyet üzre götürmüşdür. Böyle naķl buyururlar idi ki maķall-i ma'hûde varıldıkda aķvâl-i güzêşteden tefķiş olındı. Qâtilinden eşer bulunmayup ne ķadar ki cehd olındı⁶⁶⁹ ise mûfid olmamış. Paşa-yı merķūm ne ķadar hûlûs şâhibidir ki bundan ma'lûm ola ki bir leyde vaķt-i teheccüdde ba'ade'l-edâ şabâķa ķadar bûkā ederler. Tazarru' u niyâz ile mağşûş ekşerî du'âları bu ki hûn-ı nâ-ķaķdan masûn olup ķâtiller hüveydâ ola. İstid'â şabâķında fâliķü'l-aşbâķ bu umûr-ı müşkilenin fethini müyesser edüp meger hademe-i beytden bir yetîme-i şaķîre buķa muķtali' olup eşķıyâ daķi bunun⁶⁷⁰ şaķîr-i sinnine merķamet [ü] şefķat edüp ķatl etmemişler ve seng-i mezâr yerine ta'dâd etmemişler. Bu kıza ilhâm olup paşa tarafına kaçup gelüp mevtâlar ne yerde medfûn olduķın ve ne zamân ķatl olunduķın ve mâl ne yerde ihtifâ olunduķın **[66a]** bi'l-cümle haber vêrür⁶⁷¹ paşa daķi bunun mûķâfâtı⁶⁷² ol kıızı haremîne irsâl edüp ba' dehu kendü

⁶⁶⁷ re'y: —, Ü1

⁶⁶⁸ Miķâlicdir: Miķâlicedir, SN

⁶⁶⁹ olındı: olunur, SN

⁶⁷⁰ bunun: buķa, Ü1

⁶⁷¹ vêrür: vêrüp, SN

⁶⁷² mûķâfâtı: mûķâfâtın, SN

tevābi' inden bir mihtere, mükemmel cihāz ile çerāğ etmiştir. Bu umūruñ teysīrinden sonra Burusa'ya teveccüh edüp anda bir gice bir vākı' a görürler. Qabl-i tūlū' u'l-fecr hāzret-i vālide rū'yāyı nakl ederler. Hāzret-i vālid daḥi emr-i ātiyeyi mütefaṭṭın olup izn-h'āh olup ibnleri Mīr Halīl ki ol daḥi vālid⁶⁷³ telemmūz ederdi. Anı daḥi alup Kūtaḥiyye'ye ric' at ederler. Şūret-i rū'yā bu güne rū-nūmā olmuş ki sekiz on dāne kılıcı paşa-yı müşarūn-ileyh merḥūmuñ miyānına bend etmişler. Dervīşān gibi semā' ederler imiş. Kılıçlar daḥi tennūre mişāl açılmışlar. Bu vākı' anıñ dehşeti hāzret-i vālide ḥalecān-endāz olup infikāka karar-dāde olmuşlar. Hemān ol rūz-ı fīrūzda bir fermān sādır olur ki Ma'nisa'da Ḥayraoḡlan demekle meşhūr bir eşkıyā tekevvün etmiş. A'vānı dört yüz miqdārı olup anlarıñ qatl ü istiṣāli ve me'vāları taḥrībiniñ emri imiş. Hāzret-i vālid⁶⁷⁴ buyururlar idi ki: " Eger ol vaq' ada ma' iyyet ūze bulınsaq nice bī-günāh qatl olınacaq. Bizler men' ine cehd ve bi-gayri ḥaqqın qatlden şıyānet ile taḥvīf olınduqda memnū' **[66b]** olmayacaq beynimizde şikāk vākı' olacaq." Vākı' -i ḥāl sefk-i dimā' ile me'lūf olup dört yüze bāliḡ qatl-i nūfūs olmuşdur. Hattā paşa-yı merḡūmı kan tutmuş. Bu tarafda hāzret-i vālide taḥrīr etmesiyle 'ilāc-ı ma'nevī ile def' olmuşdur. Şāḥib-i i'tibāra bundan nuşḥ-ı 'aẓīm ḥāşıl olur ki kāmīl-i mükemmel naẓarından dūr olan kimseniñ dūnyā vū āḥireti ve aḥvāl ü evzā'ı perīşān olduğundan mā-'adā ḥudūd-ı şer' iyyede tecāvūz edüp irtikābatı mürtekib olarak küfre mü'eddā olur. *Ne 'üzü billāhi'l-hafīẓi'l ḥannān*⁶⁷⁵ ve umūrında ḡaşş ü şemīni farkdan 'āciz olur. Hemān 'āqıl u keyyis oldur ki böyle bir vücūd-ı biḥbūdā baḡt yāver olup dest-res mümkün olur ise

Mısrā'

⁶⁷³ vālidde: vālidde, SN

⁶⁷⁴ vālid: ,Ü1

⁶⁷⁵ Kullarını çokça koruyan ve onlara merhamet eden Allah'a sığınırız.

Mübteğāsınca münfekk olmaya ki selāmet-i dü-cihānīdir. Bu kadar sefk-i dimādan bir ma‘nā daḥi zuhūr eyledi ki ol vakt Sultān Aḥmed-i şālīş idi. Lisānı üzre bu cārī olmuş ki: " Bizler bu ‘Alī Paşa'yı şufī ‘add ederdik. Bu ise cellād imiş." Ḥussād [u] fussādu vezīr-i vakt⁶⁷⁷ fışkla meşhūr Muşkaralı İbrāhīm Paşa bu kelāmdan kemin-güşā olup Ka‘be-i mükerrermede Şerīf ‘Abdullāh fitnesi teskīne **[67a]** "Bundan iyü vezīr olmaz." dēyü felāḥun-ı mekr keffesine vāz‘ ederler. Münşe’atı Maḡnisa’da olan ifrāt olup biḡ yüz otuz dört recebinde şeyḥü’l-ḥarem tevcihi ile Cidde manşıbı gelüp rû-be-rāh olmuşdur. Bunda⁶⁷⁸ zerāfet-āmīz kerāmetlerinden biri daḥi budur ki merḥūm ‘Alī Paşa’nın ibtidā-yı senesi ki mutaşarrıf-ı Kütahiyye olmuşdur. Mührdārını ḥazret-i vālid istintākına ḥavāle edüp : "Manşıbdā müddet-i⁶⁷⁹ mekşimiz bir iki sene ola mı?" Ḥazret-i vālid cevābda buyururlar ki: "Üç dört beş." Bu tebşīrden ‘azīm maḥzūz olurlar. Vaktā ki otuz dört recebinde rāyiḥa-i ‘azl meşmūm olındıkda⁶⁸⁰ yine merḥūm mührdār süḥan-rān olup dēr ki: " Cenābınız beşe kadar tebşīr buyurdınız idi. Niçün taḥallūf etti?" Ḥazret-i vālid buyururlar ki: "Sizler bizim maḥşūdımızı fehmi edtiniz mi? Bizim murādımız şimdi olan manşıbı îmā idi ki lafz-ı Cidde’dir ki ḥurūf-ı tehecci ḥesābında üç dört beş. Bu zerāfete cümle engüş ber-dehān etmişlerdir.

Mışra‘

Ez-keḷām-ı evliyā āgeh neī

⁶⁷⁶ Bundan sonra benim elim ve servi boylu sevgilinin eteği (birbirinden ayrılmaz.)

⁶⁷⁷ vakt: bir vakit, Ü1

⁶⁷⁸ Bunda: Bundan, Ü1

⁶⁷⁹ müddet-i: —, SN

⁶⁸⁰ olundıkda: olduğda, Ü1

Ma' nisa'dan geldikde ziyāde taḥassür çekmişlerdir ki: "Niçün cenābınızı götürmedik. Hün-ı nā-ḥaḳḳdan bizi ḥırāset ederdiñiz ve re' y-i şā'ibiñizle 'amel olunur idi. Amma ne fā'ide. Vakt güzerān **[67b]** ve fırsat fevt olmuş. Çünkü üç buçuk seneden ziyāde aḥvāl-i vālide muṭṭali' bu kadar ticāret ḥāşıl olmuş. Vālidī Ka'be-i mükerrremeye hem-rāh etmek murād ederler. Ḥazīneden ne kadar ḥarç-ı rāh lāzım ise aḥz ile: "Mīrāhūra tenbīh edelim, ne kadar devābb isterseniz müheyyā olsun." Ḥazret-i vālid i' tizār-ı gün-a-gün ĩrādı ile isti'fā⁶⁸² etmişler. Lākin vaḳtā vaḳt ḥasret-keş olurlar idi ki: "Üç def'a ḥacc-ı şerīf bilā-ta'ab rū-nümā olup bizler def' eyledik." dērlər idi. Eger su'āl vārid olursa bir velī-i kāmīl 'avāmdan bir paşaya dört sene āmed ü reft edüp firīfte olması neden iktizā eder? Cevāb budur ki vūzerā-i zamān aḥvālī cümleñiñ ma'lūmudur, tafsīle ve ta'rīfe ḥācet yokdur ammā merḳūm el-Ḥāc 'Alī Paşa raḥmetallāhi 'aleyh sengle cevheri fark ve gevherden ḥazfı imtiyāz eder bir vūcūd olup felek terbiyesinde çok germ ü serd görmüş ve çekmiş. Seyāḥatinde çok fāzıla kavuşmuş ve efāzıl-ı ricāl cüst u cū eder bir kimse olup ḳapucı başlığında kār-dān u kār-güzār memdūḥ-ı erbāb-ı devlet olup vezīrliginde ḥod müstağnī 'ani'l-beyāndır ve 'indinde zer ile seng hem-seng ve 'ālim-i mütedeyyin ḳadri bilür ve diyānet ü islāmda **[68a]** yegāne ve ābdestsiz cāme-i ḥ'ābda yatmaz ve ekşeriyyā erāmil ü eytāma şadaḳa ve nüzūr i' tā eder ve senede neye mālīk ise zekāt ifrāz edüp edā eder ve mekteblere üçer beşer yüz akçe şurre edüp irsāl eder, etfāle⁶⁸³ tefrīk için ḥ'ācelər yine başḳa her cum'a varduğı cāmi' iñ ḥaṭībīne, şeyḫīne, mü'ezzinlerine ve ḥuddāmına şurreler vērir idi. Menhiyyātdan ḥiçbirini mürtekib degil idi. Ḥattā duḥān isti' mālī daḫi yoğ idi. Her taraftan gelen misāfirini me'yūsen ircā' etmezdi. Cümle muṭayyeben ric'at ederler idi. Vaḳtlerini daḫi beyḥūde şarf etmeyüp fīḳḥ

⁶⁸¹ Evliyanın sözlerinden haberdar değilsin, nefsinı süslemekten ölü gibisin.

⁶⁸² isti'fa: istigfa, SN, Ü1

⁶⁸³ etfale: etfal, SN

telemmüzine iştiğāl, ‘aķīb-i şalātda evrād u ezķār ile evķāt-güzār ve teheccüde müdāvīm imişler. *Uḡlūbū'l-ḡayra* ‘inde ḡassāni'l-vücūhi⁶⁸⁴ ḡadiṣ-i şerīfi⁶⁸⁵ mūcibince ḡoş likā ederler. Seḡāda böyle, bahādırlıkda ḡod ‘adīli yoḡ idi. Ḥattā kendülerin muşāḡabātındandır ki zamāne vezīrlерinden pādīşāhımız on dānesin intiḡāb eylese ve her birinin destine birer ālet-i ḡarb vērse birer bad-pā esbe sūvār eylese bize daḡi bir at, bir cirīd vērīlse bir meydān-ı vāsī‘de ol vūzerā görse ḡālını dēyü celādet gösterürler imiş. Kefere cenginde ve ḡayrı maḡallerde olan cengi ḡarībū'l-‘ahd olmaḡla **[68b]** beyāna ḡācet yoķdur. Belḡrad’ı keferе aḡz ētdikde "Bir taḡte cebelū kāfiri muḡarrif ḡaddāre ile ḡalup dūşürdükde keferе ol cebeyi ḡal‘a ḡapusına āvīze ētmişdir." dēyü söylerler. *El-‘uḡdetū* ‘alet-rāvi⁶⁸⁶ lākin ba‘īd daḡi degildir. Ekşeriyyā saḡāvet ile cūr‘et tev‘emdir. Birbirinden mūnfek olmaz, cūmlenin re’si diyānetdir. Diyānet bulunduḡı yerde bu cūmle bulunur. *Fe’fehm velā tegaffūl* ve hem böyle bir şeyḡ-i ‘ālī cenābın firīfte ü şīfte-i muḡabbeti olan merd-i ‘āķıl sā’ire kıyās degildir. Bizim vaķtimizde daḡi ziyāde muḡabbet ētmişiz.⁶⁸⁷ Vūzerālar geldi, lākin onların şoḡbetlerine bu ḡadar müdāvim degil idiler. Ḥattā yevmen mine'l-eyyām bu rīze-ḡār-ı ḡāna⁶⁸⁸ iḡsānları su’āl eyledim ki: "Cenābınızın paşa-yı mūşārūn-ileyhe tereddī [?] sā’ir vūzerāya olandan ziyādecedir, sebebi ne ola?" cevāb buyurdılar ki: "Paşa-yı mumā-ileyh ḡāyet pāk-bāzdır. Menhiyyātdan birini mūrteķib degildir ve ‘āķıl u mu‘teberdir. Belki ta‘yīn-i ma‘nevī daḡi ola." dēyü iskāt buyurdılar. Bu mūnāsebetle, ey mūrīd-i ḡodbīn iddi‘ā-yı irādāt⁶⁸⁹ ēdersin. Bundan mu‘teber olasın ki ‘avāmūl-insden pāk-ı pāz olan evliyā-i kirām muḡabbet ederler imiş. Sen ki şeb u rūz cūmle şehvāniyyet ile mūlevveş olasın. Ba‘dehu merdān-ı Ḥuda baḡa iltifāt

⁶⁸⁴ İyiliḡi güzel yüzlü (ve huylular)dan isteyiniz., Yılmaz, **age**, 865.

⁶⁸⁵ şerīfi: şerīf, SN

⁶⁸⁶ Söylentinin sorumluluḡu söyleyene aittir., Yılmaz, **age**, 860.

⁶⁸⁷ ētmişiz: ētmiş, SN

⁶⁸⁸ ḡār-ı ḡāna: ḡār-ı ḡān, Ü1

⁶⁸⁹ irādāt: irādet, Ü1

étmediler, dèyü meḥāfil [u] mecālisde **[69a]** ḡybetleriyle ālūde⁶⁹⁰ olasın. Bilür misin ki kendüñe ne ṭurfe şahş-ı bī-teşḥīşsin, inşāf eyle veyahūd da o paşa-yı merḥūm u merḡūmiñ farṭ-ı muḥabbetinden nāşī ümm-i veledi olan Ruḡiyye nām cāriyesini bu fakīre nikāh édüp ‘aşere-i kāmile māde vü ner evlādımız olup yigirmi bir sene hoş zindegānī[ye] dest-dāde olmuşdur. Ḥāzret-i vālid ekşer evḡāt *el-cevārī mübārekātü'l-erḡām*⁶⁹¹ buyururlar idi ve enzār-ı ḡasenelerine düḡār olduḡı sebebiyle zindegānisi ‘ayş-ı hoş üzre ḡüzerān ve fevtinde ḡāzret-i vālidin bu fakīre tavşie buyurduḡları vālide-i müşfiḡa merḡadi ittişālinde defn olınması merḡūmeye naşīb olup āsūde-i ‘afv u ḡufrān olmuşdur.

*Beyt*⁶⁹²

Yek nazar eḡgen şevem mümtāz ez-ebnā-yı cins

*Seg ki manzūr-ı Necimeddīn segān-rā serverest*⁶⁹³

Ma‘lūmımızdır ki çün ḡāzret-i vālidin müfāreḡatı ma‘lūmları olduḡda giryān u zārī-künān rū-be-rāh olup ḡat‘-ı merāḡil éderek Ka‘be-i mükerrremeye müteveccih [olup] eşnā-i ṭarīḡde ṭā‘ife-i ‘urbān ḡuccāc yolına çıkdıḡda emīr-i ḡāc-ı Maḡtūlzāde ‘Alī Paşa idi. Bu ḡāberi işidicek zehresi ḡāk olur⁶⁹⁴ ‘Avdetde Medīne-i münevvereyi ‘ubur édince fevt olmuşdur. Lākin merḡūm-ı merḡūm Cidde Vālisi ‘Alī Paşa hemān ‘askeriyle **[69b]** ‘Arab'a ḡücūm édüp⁶⁹⁵ sā‘at-ı vāḡidde zīr ü zeber édüp fetḡ ve rūy-ı sefīd ile ric‘at eyledikde ḡörür ki mārrū‘z-zīkr Maḡtūlzāde'niñ her işden kārı tamām olmuş. Bir miḡdār ḡayret-engīz kelimāt ile taṭayyub⁶⁹⁶ şadedinde olur ammā

⁶⁹⁰ ālūde: aḡura?, SN

⁶⁹¹ Cariyeler, rahimleri (soyları) kutlu olan kimselerdir.

⁶⁹² Beyt: Nazm, Ü1

⁶⁹³ Bir bakışına mazhar oldum ve bütün insanlardan daha değerli hale geldim nitekim Necmeddin'in bakışına mazhar olan köpek, bütün köpeklerin öncüsü olur.

⁶⁹⁴ olur: oldı, Ü1

⁶⁹⁵ édüp: —, Ü1

⁶⁹⁶ taṭayyub: taṭyīb, Ü1

ne fā'ide. Emir-i Hāc-ı merķūm ise irtikāb-i dā'im üzre bir merd-i bī-şu'ūr u cebān olmağla *el-hāinū ḥā ifūn*⁶⁹⁷ mażmūnınca ḥālet-i sekrinde böyle bir maḥavvıf ḥaberi ile zehresi çāk olmuş. Ey merd-i sālīk ma'lūmuḡ ola ki 'avāmda bile gör ki reftārı müttākī olan ile mülevveş ālūde-dāmen bir midir? *Fe'fhem velā tegfūl*⁶⁹⁸ ve paşa-yı merḥūmuḡ aḡlāk-ı ḥasenesinden ta' dād olınanlardan biri übbehet-i vezāreti ber-ṭaraf édüp fıkıhdan netf-i telemmüz ederler idi. Bir umūr-ı şa'be zuḥūrında yāḡud ḥasbete'n-lillahi te'ālā ekşer ḥatimāt-ı şerīfe -i Qur'ān étirdiler idi ve nice kütüb-i istinsāḡıyla şehrimiziḡ okur yazar gürūhı vaktinde çok intifa' étmişler idi. Vaktā ki Mükerreme'ye vardıklarında Şerīf 'Abdullāh Yemen ṭarafına firār édüp anda otuz biḡ miḡdārı 'urbān cem' olup ḡuccāc Şam'a geldikten sonra merķūm 'Alī Paşa-yı merḥūm üzerine geldikde bi-emri'llāhi te'ālā bād Nuşret Paşa-yı merķūm ṭarafına vezān olup vakt-i yesīrde cem' iyyetlerin perīşān, ekşeri⁶⁹⁹ **[70a]** ṭu' me-i şemşīr olup *men necā fe-ḡad yencā bi-re'ssihi*⁷⁰⁰ mażmūnınca gürīzān olmuşlardır. Bir daḡi şerīf-i merķūm 'asker cem' édüp tekrār ḡurūç edememişdir.

Sene der-1136⁷⁰¹

sene-i şāniyede ⁷⁰²ḡabīlū'l-ḡāc māh-ı zilḡa'dede paşa-yı merķūm-ı merḥūm 'ālem-i fenāya vedā' itmiş. Bu ṭarafda ḡazret-i vālid ile şām-ı meserret encām ba'de't-ṭa'ām ḡüft u şenīd üzre iken kerem buyurup bu bende-i derdmendlerine ḡitāb-ı müsteṭāb buyurdılar ki: " Dūnki gice 'Alī Paşa'yı gördim. Bir ḡimār-ı Mışrīye süvār olmuş, biz daḡi bir esb-i rehvēra süvār olmuşuz. Berāber 'inān bir şaḡrāda giderken ḡar yaḡmaḡa başladı. Bu hengāmda yol iki oldu. Biri yemīne biri yesāra gider. Faḡīr yemīne giden rāha gitdim. Paşa-yı merķūm yesāra gitdi. Lākin yesāra giden yolda

⁶⁹⁷ Hain korkak olur., Yılmaz, **age**, 252.

⁶⁹⁸ Böylece anla da gaflet etme.

⁶⁹⁹ ekşeri: ekşer, Ü1

⁷⁰⁰ Kurtulan ancak başıyla kurtuldu. (Gemisini kurtaran kaptan anlamında)

⁷⁰¹ Sene der-1136: maṭlāb sene der 1136, Ü1

⁷⁰² sene-i şāniyede: şāniyede, SN

berf ziyāde olup gitdikçe hımār -ı Mısırī göğsüne ve başına varınca ğark-ı berf olup bizler ne kadar ki nush-āmīz , "o tarīke sālīk olmayın māverāsı mühlikedir", dedikce iltifāt etmeyüp gittiler. Hattā kendüden ve hımārdan eşer görünmez olunca ta' bīrin daḥi kerem buyurup derdmend 'Alī Paşa taḥmīnen vedā'-i bezm-i fāni eyledi. Şimden sonra anıñ efkārını derūndan şüst ü şū edelim." dēyüp⁷⁰³ te 'essūf ētdiler. Fi'l-vākī' o günlerde Cidde'de vefāt ēdüp Ḥazret-i Ḥavvā **[70b]** yanına komuşlar. Merḥūm-ı maḡfūrūn-lehiñ maḥāsini aḥlākından Ka'be-i mükerrerede olan ef' āli eṭrāf-ı ḥaremden olan hücerāt sākini mücāviriñ-i talebeye şühūr u ā'vāmda olan 'aṭāyādan mā-' adā ramazān-ı şerīf ibtidāsında birer altun birer okıyye kahve nişfinda hem-çünān leyle-i kadrda hem-çünān ve ba'zan muḥtācīne elbise-i 'ıdıyye i'tā ederler imiş. Ravza-i muṭahhara mücāvirlere daḥi irsāliyye olunur imiş. Āyende vü revendeye ḥod 'ale'd-devām i'tā üzere idiler. Ba'dehu vālī olan vüzerā-yı 'izām tarafına çendān raḡbet buyurmadılar. Beşāşetleri vaktinde vechinden istifsār olındıkda buyurdılar ki: " Dört sene 'Alī Paşa'ya varup gelmeden ğinā geldi. Bir miḡdār ıstirāḥat edelim." dēyü 'özr-fermā olurlar idi. Mārrü'z-zikr merḥūm el-ḥāc 'Alī Paşa Cidde manşibına müteveccih olduğda sābıka defterdārılığdan mahrec 'Oşmān Paşa nāmına bir Paşa'ya vērīlup Konya'dan gelmek üzere idi. Taḥmīnen gelmesine beş gün miḡdārı kaldıkda ḥazret-i vālīd bu müstemendine ḥiṭāb buyururdılar ki: "' Ālem-i mişālde sarāy-ı paşaya⁷⁰⁴ varmışız. Çinili oṭa ta' bīr olınan oṭaya duḡūl ētdik. Paşadan ḥālī⁷⁰⁵ buldık. Bir miḡdār mekş edelim dedik, qarşumuzda **[71a]** yaşıdık altından bir ef' ā zuhūr eyledi. Bizim olduğımız tarafa gelür. Bir ālet yokdur ki muḡābele olına. Ocaḡ başında māşā durur, hemān anı alup ef' āyı katl ederler. Bir ef' ā daḥi kendü taraflarından zuhūr ēdüp qarşu tarafa gitmek murād eder.

⁷⁰³ dēyüp: dēyü, Ü1

⁷⁰⁴ paşaya: paşa, SN

⁷⁰⁵ ḥālī: Nüşhalarda ḥālī

Anı daği katl ederler. Ba‘dehu kendilere⁷⁰⁶ ser-zeniş buyururlar ki: "Sarāy-ı paşa mārīstān olmuş. Bunda bizim ne işimiz vardır, gidelim." dēyüp⁷⁰⁷ rū-be-rāh olurlar. Fi'l-vāki‘ paşa-yı memkūr gelüp oturduğa bir fūrū-maye mürtekb ādem imiş. Bir ğayz-ı cibillī peydā olup ḥazret-i vālid daği istignā-yı küllī edüp yek māh gūzerān etmedin kethudāsı ḥatf-ı enfeh helāk olup şehir-i şāniyede ḳarındaşı fevt olup kendünün daği zabt u rabt ḥuṣūsına bir ṣaḥne kadar ḳudreti olmayup sevdāsından ṣayd bahānesiyle dağlara düşüp beyhūde gezer iken nā-gāh felāḥun-ı rūzgār keffe-i ḳazā vū ḳadere⁷⁰⁸ ilkā edüp *el-fitnetü ḥaṣādü'l-münāfıķm*⁷⁰⁹ fehvāsınca İran fitnesi ibtidā-i zuhūrunda Ḳal'a-i Revan teshīrine ‘Ārif Aḥmed Paşa ma‘iyyetine ta‘yīn olup ḥaserāt-ı mūte‘addide ile Revan'a⁷¹⁰ revān olup ba‘de'l-fütuh⁷¹¹ Aḥmed Paşa'nın buğa ğayz-ı sābıķı olduğı eelden ihāneten **[71b]** iki tuğlı manşıbı Sebzevār'a gönderilüp anda ḥ‘āh-nā-ḥ‘āh mesari‘-i caḥīm olmuşdur.

Meşnevî⁷¹²

Tā dil-i merd-i Ḥudā n'āyed be derd

*Hıç ḳavmī rā Ḥudā rüsvā nekerd*⁷¹³

Ta‘bīr-i vāki‘a anı gösterir ki gūyā iki ef‘ā kethudāsı ile ḳarındaşı imiş. Oṭada kimse olmadığı daği kendü ‘adem-i menzilesinde olduğu zīra mürtekbın ‘indallāh menzilesi olmaz ve olmadığından mā-‘āda ‘adem rütbesindedir. Fe'fehm *Velā tağfūl ve fihi nūkātün keṣīretün uli'n-nuhā ve'l-baṣā'ir*⁷¹⁴ daği ğarā'ib bir vāki‘a oldı.

⁷⁰⁶ kendilere: kendiler, SN

⁷⁰⁷ dēyüp: dēyü, Ü1

⁷⁰⁸ ḳadere: ḳader, SN

⁷⁰⁹ Fitne, münafıkların hasadıdır.

⁷¹⁰ Revan'a: —, SN

⁷¹¹ olup ba‘de'l-fütuh: olup gidüp ba‘de'l-fütuh, Ü1

⁷¹² Meşnevî: Nazm, Ü1

⁷¹³ Mesnevî, 2/ 3112.; Allah adamının gönlü dertlenmedikçe Allah, hiçbir milleti rüsva etmez. (AKİ'de 2/3098.)

⁷¹⁴ Onda akıl ve izan sahibi kimseler için çok nükte vardır, gaflet etme.

Konya'dan Kütahiyye'ye hareket maḥalline bunun bir dīvānesi var imiş. Ol daḥi hem-rāh olup geldi. Ḥattā bir iki def'a tekyeye daḥi geldi. Bir orta boylu 'adbdül-baṭn u müy heykel-i 'acīb sükūt üzre dā'imā ḥande-i bī-cā eder. Geldüğünün üçüncü gününde⁷¹⁵ füc'eten fevt olmağla paşa-yı memkūra bu daḥi 'ibret olmuştur. **Bir mu'āyenemiz** daḥi budur ki paşa-yı merķūmun baş çukadārı üç gice 'ale't-tevellā görür ki ḥazret-i vālid elinde tīr u kemān çukadār-ı merķumı urmaḥ murād eder. Çukadār feryād ile bīdār olur. Bu ḥalden paşa-yı memkūra infi'al-i küllī gelüp ba'zan ağalarından 'özr-ḥ'āh olmaḥ üzre cevāsīs gelüp teṣrīflerin ricāmend olduklarında istignā-yı **[72a]** küllī buyurmuşlardır. Ba'de nidā-i ṣīve-i gavṣānelerindendir ki ḳurb-ı raḥtların ĩmā içün bīgāne ü āṣināya der-i tekyeyi mesdūd tutup a'yādda daḥi der-güşā olmaz oldılar. Bizim gibi nā-ṣināslar ta'ne-zen olurlar idi ki: "Bu ḳadar zamāndır bu ṣīve olmamış 'acabā bu vaḳt bunun sırrı ne ola?" Üç beş sene mūrūrında münfehim oldı ki maḳṣadları dünyā ve ebnā'-i dünyādan āṣinālğı kesmek imiş. *Nevverallāhu mazca'ahu ve metta'anallāhu bi-berekāti sırriḥī āmīnyā mu'īn yā men lā-yücībe's-sā'ilīn*⁷¹⁶ çok vāḳi' olmuştur ki paşalardan birine yā mütesellimlerden⁷¹⁷ yā mevālī vü nevvāblardan birine iḡbirāren rū-nümā olsa o ḥarīf-i bed-girdār āvān-ı ḥükümetinde zaḥmet-keṣ-i vāfire olduğdan ṣonra nekebāt-ı mütekāṣire üzre 'azl olup ba'de'l-'azl idbār-ı küllī üzre fevt olur idi. 'Iyāzen billāhi'l-Ḥafīz merdān-ı Ḥudā'ya kec nazar ve anların ḥilāf-ı ṭab'ı üzre hareketden gāyet ictināb etmelidir.

Beyt

Merdān-ı Ḥudā Ḥudā ne-bāṣed

⁷¹⁵ gününde: gününe, SN

⁷¹⁶ Allah kabrini nurlandırın; bizi de sırrının bereketinden istifade eden kullarından etsin. Amin ey kullarına yardımcı olup senden bir şey talebinde bulunanları geri çevirmeyen Allah'ım.

⁷¹⁷ mütesellimlerden: mültezimlerden, Ü1

Mazmûnını şinâsâ olan ‘ârif-i muvaḥḥid fi's-sırrı u ve'l ‘alâniye tecāvüz-i ḥadd-i edebden beğâyet ihtirâz édüp ser-i mü âyîne-i ḳalb-i enverlerine gerd keder-resân olmaz vehâmet-i ‘âkıbetinden muḥteriz olan bu pendî âvîze’-i gûş-ı hûş⁷¹⁹ éder ve daḥi biñ yüz otuz **[72b]** beş târiḥinde bu bende-i efgende-i şermende-i nâcîzleri sevdâ-yı⁷²⁰ seyr-i sevâd-ı â‘zam -ı İstanbul'a⁷²¹ hevesi ile me’zûnen dâḥil-i belde-i merķûme olduğında Sultân Aḥmed dāmâdî İbrâhîm Paşa vezâreti vaḳtı idi. Anların bir sürûrı vaḳtı imiş ki encâmı nekbeti mutazammındır. Henüz Tiflis fethiniñ müjdesi gelmiş biz daḥi fuẕülluk⁷²² édüp bu ḥavâdiş taḥrîr eyledik, cevâbında bir mektûb⁷²³ taḥrîr buyurmuşlar ki mazmûnı: "Benim ferzend-i e‘azzım Tiflis fethiniñ müjdesin taḥrîr etmişsiz."Tiflisin ba‘dehu tiflîs olur birkaç sene mürûrında *şâre ke-mâ âḥîrehû fi'l-vâḳi*⁷²⁴ ḥizâne-i pâdşâhiye maṭla‘ olunur dërler idi ki: " ‘Acem Seferi olmazdan muḳaddem Sultân Aḥmed toḳuz ḥazîneye mühür urdı. Her ḥazîne elli iki biñ kise olmak üzere sonra aḥvâl neye muncerr oldu. Ḳarîbü'l-ahd olmaḡla⁷²⁵ cümleñ ma‘lûmıdır ki vaḳ‘a-i sefer-i ‘Acem'e o ḥizâneler cümle telef olduğdan sonra İbrâhîm Paşa Meḥmed kethüdâ malından mâ-‘adâ Sultân Maḥmûd evâşıt vaḳtine ḳadar ne miḳdâr ḥazîne cem‘ etdi ise cümle İran tarafına ḥarc olmuşdur. İflâs-ı devlete zuhûr etmekle Tiflis işâretleri bu imiş. Tiflis ḳarañu dèmedir, öyle bir zulmete uğradılar ki meger hûrşîd-i ḳıyâmetde düşini göreler ve ḳıs-aleyhi'l-bâḳî ve meclis-i şerîflerinde İran Seferi yâd olındıḳda ekşer bu beyît ile terennüm buyururlar idi.

⁷¹⁸ Allah dostları Allah değildir fakat Allah'tan da ayrı değillerdir.

⁷¹⁹ hûş: hûşî, Ü1

⁷²⁰ sevdâ-yı: sevâdı, Ü1

⁷²¹ İstanbul'a: İstanbul, Ü1

⁷²² fuẕülluk: fuẕûli gedâ, Ü1

⁷²³ mektûb: mektûba, SN

⁷²⁴ Gerçekte sondaki gibi oldu.

⁷²⁵ olmaḡla: olmaḡıla, SN

Hezārān ādem [73a] oḡlānı helāk olmaḡ gerek tā kim

*Teḡarrare indeke hāze'l-beyt fī nihāyeti'l-emr fe'fehm*⁷²⁷ paṣa-yı memkūr mārūrūz-zıkr vilāyeti aḡyānında bu kemīne ḡatırına ḡuṡūr eyledi ki zālīm-i mesfūrūḡ vaḡt-i vilāyetine ḡadar müddet ola henüz bu ḡatırada iken buyurdılar ki: "*E'ūzu billāhi mine's-ṣeytāni'l racīm*⁷²⁸ *inneḡüm yekidune keyden ve ekīdu*⁷²⁹ maṡlab⁷³⁰ āyet-i kerīmesiniḡ ḡurūfı ḡaç 'adedtir, ḡesāb eyle." "Yigirmi üç 'adedtir." dēdim. Tekrār buyurdılar ki: " Mesfūrūḡ vilāyeti taḡmīnen bu 'aded-i māḡda tamāmıdır." Fi'l-vāḡi' yigirmi üçüncü ṣehriḡ nıṣfında 'azlı gelüp āḡirinde Revan'a revān olmuṣdır. Yevmen mine'l-eyyām vaḡt-i ṣāma ḡarīb kelām-ı dūreri-bārlarıyla⁷³¹ mütezevvıḡ ü müteleziz ü mütemetti' iken buyururlar ki: " Dün gice İbrāḡīm Paṣa'yı gördim. Elinde bir köhne sepet feleke bir nerdbān ḡonulmuṣ ve ayıḡ on dördi ay ṡutulmuṣ, paṣa-yı mesfūr elinde sepet nerdbāna ḡıḡup aya ḡarīb olup eliyle ḡusūfı açmaḡ ister mümkün olmayup ṡaraf-ı ḡarba iner, gider." Ta' bīrini su'āl eyledikde buyurdılar ki māḡıḡ ḡusūfı ḡalup ricālullāḡ münḡarif ü münseḡd olmaḡdır. Eski sepet, İran fethidir ki pāydār olmaz nitekim eski sepetde su ṡurmaz ṡaraf-ı ḡarba gitmesi maḡarr-ı eṣḡıyādır; helāk olması ki İran vak'asından zuhūr ēdecektir. Fi'l-vāḡi' cümle müṣāḡedeler **[73b]** zuhūr eyledi. *Ca'alenallāhu mine'l-muḡıbbīne's-ṣādıḡın ilā zümreti ricālīḡ* ve *kümmeli evliyāihī āmin yā mu'īn*⁷³².

Meṣnevī-i Ṣerīf

K'ū nebiyy-i ḡıṣest ey mūrīd

⁷²⁶ Mıṣra': —, SN

⁷²⁷ İşin sonunda bu beyti yanında kararlaṡtırdı. Anla.

⁷²⁸ Lanetlenmiṣ ṣeytandan Allah'a sıḡınırım.

⁷²⁹ Kur'an, Târik(86), 15/16.; Ṣüḡhesiz onlar bir tuzak kuruyorlar, ben de onlara bir tuzak kuruyorum.

⁷³⁰ maṡlab: —, SN

⁷³¹ kelām-ı dūreri-bārlarıyla: kelām u dūr-bārlarıyla, Ü1

⁷³² Allah, bizi sevdiḡi veli kullarının zümresine ḡarşı içten bir muḡabbet besleyen kullarından eylesin.

*Tā ez-ū nūr-i Nebī āyed pedīd*⁷³³

Ender āyīne çi bīned merd-i ‘ām

*Ki ne-bīned pīr ender hīşt-i hām*⁷³⁴

Çeşm-i bīmā bihter ez si-şad ‘aşā

*Çeşm bişnāsed guher-rā ez haşā*⁷³⁵

Sāye-i rehber bihest ez zikr-i Hāk

*Yek kanā ‘at bih ki şad lūt u tabaḳ*⁷³⁶

Ġayr-i pīr ustād u serleşker mebād

*Pīr-i gerdūn nī velī pīr-i reşād*⁷³⁷

Ānçi gūyed an Felāṭūn-i zamān

*Hīn hevā bügzār u rev ber vefḳ-i ān*⁷³⁸

Bāb-ı şālīḡ hīşāl-i ḡamīdeleri zikr olunur. İbtidāen ol netīce-i evliyā-i zamāndan müddetü'l-‘ ömr ḳasem nāmıyla lisānlarından bir telaffuz zuhūr etmemiştir. Ne ḳadar ki bir meclisde a‘yān u eşrāfdan eşḡāş bulınup her biri bir takrīble ḳasem yād edüp ne ḳadar ki ḡazret-i vālidī murād ederler ḳābil olmaz. Āşārda vārid olmuştur ki ‘uḳalānıḡ ‘aḳlı lisānı mā-verāsındadır ki dēnilmiştir.

*Mışra*⁷³⁹

⁷³³ Mesnevî, 5/742.; Çünkü o zamanın peygamberidir. Ey mürid! Ondan peygamber nuru açığa çıkar.

⁷³⁴ Mesnevî, 6/2026.; Sıradan kişinin aynada gördüğünü pir ham kerpişte görür.

⁷³⁵ Mesnevî, 6/ 3785.; Gören göz üç yüz sopadan daha iyidir; göz inciye taştan ayırt eder. (AKİ'de 6/3783.)

⁷³⁶ Mesnevî, 6/ 3784.; Kılavuzun gölgesi Hakk'ı anmaktan daha iyidir; bir kanaat yüz yemek ve tabaktan daha iyidir.(AKİ'de 6/3782.)

⁷³⁷ Mesnevî, 6/ 4121.; Pirden başka üstad ve komutan olmasın; feleğin piri/yaşlısı değil, doğruluk piri. (AKİ'de 6/4119.)

⁷³⁸ Mesnevî, 6/ 4144.;Dikkat et! Zamanın o Eflatun'u ne derse hevesini bırak ve ona uygun davran. (AKİ'de 6/4142.)

Ammâ cühelânın ‘aklı lisânı önünde olur bir muzırr kelâmı tekellüm eder. Ba‘dehu tefekkür eder, zararını anlar, peşimân olur. Bundan mâ-‘adâ müddetü'l-‘ömr bir fuḥş-ı kelâm ile mütekellim olmamışlar. Ne şer‘ân ne tarîkatın **[74a]** ekseriyyâ kelâm-ı dürer-bârları muştalâh-memzûc, zarâfet ü leṭâfet-âmîz, dâ‘imâ beşüşü'l-vech-i tebessüm, hiçbir vaktinde rûy-ı ta‘abbüsleri⁷⁴¹ görülmemiş, mizâc-âmîz olan sühânları rengîn ve naşâyiḥ-engîz olan edâları dil-nişîn â‘zâdan kaṭ‘-i nazar-ı mübârek peyker-i laṭiflerinde olan ḥâlet-i nâdîdeden⁷⁴² şağîr ü kebîr ve bernâ vü pîr bâdî-i nazarda münşeriḥ olup ğumûm-ı dünyevî ve hümûm-ı nefsanîyyeden rehâ-yâb olurlar idi ve dîde-i ‘iber-i bînleri bir cây-ı nâ-şâyesteye nigerân olmamış *fi'l-‘ömri merreten*⁷⁴³ hattâ **mu‘âyenemizdir ki** hem-civârimız bir ağa sūr-ı ḥitân edüp İstanbul'dan bir kıl çengi getürdüp ḥazret-i vâlid ziyâfete da‘vet olındıkda bu fakîr ma‘iyyet üzre bulındım. Ma‘lumdur ki bu kadar maṣḥariyyât ve dürlü dürlü lu‘b u çengi oğlanlarının elbise-i fâhir⁷⁴⁴ ile rakş ve kendülerin şîve-i maḥbûbâne ile âb u tâbı bunların hiçbirine nazar-ı iltifât etmeyüp bir kerre daḥi velev ḥaṭâen dîde-i cihân-bînleri dūçâr olmadı. *Mine'z-zuhri ile'l-‘aṣr*⁷⁴⁵ i‘mâz-ı ‘ayn ile ve pîş-i pâya nigerân olmalarıyla mezkûr vakti encâma ırgürüp ba‘dehu menzillerine gelmişlerdir. Haḳḳu'l-inşâf nüfûsa kıyâs ile bu emr-i ‘azîmdir ve ziyâde merdânelikdir. Beynü'l-ḥalâ‘ık mübâḥ rütbesinde kıyâs olunup herkes dîde-düz u ḥayrân-ı nigerân iken ferd-i *vâḥidün ke'l-elif* bel *mütecâviünz* **[74b]** *‘ani'l-ulûf*⁷⁴⁶ bu gûne i‘mâz-ı ‘ayn buyura

⁷³⁹ Mıṣra‘: —, SN

⁷⁴⁰ Önce düşünme sonra söz.

⁷⁴¹ ta‘abbüsleri: ta‘abları, Ü1

⁷⁴² nâdîdeden: nâdîde, SN

⁷⁴³ Hayatında bir kez bile

⁷⁴⁴ fâhir: fâhire, Ü1

⁷⁴⁵ Öğleden ikindiye kadar

⁷⁴⁶ Bir 1000 bilakis binleri aşan gibidir.

*fa'tebirū eyyühe's-sālik i'tibāren kesīren*⁷⁴⁷ dīde-i 'ibret-bīnine bu kadar zabtı olan vücūd-ı bihbūd 'ayn-ı sūd sā'ir a'zā ve civārıma ne kadar hükmü vardır bundan kıyās oluna. Ser-i sa'adetlerinde külāh-ı şerīfîñ qadr u kıymetini ol kadar bilüp 'ālî tutarlar idi ki ta'bīri mümkün degildir. Zāhir olan muvaqqar tutmaları 'aql-i ma'ādları imtiyāzına göre təcü'l-kirāma olup tavşīf-i dīvān-ı münīflerinde külāh-ı şerīf kaşīdesinde münfehim olunur eger *der-hāne kes-est*⁷⁴⁸ lisān-ı dürer-bārları aślā mā-lā-ya'nī ile taḥrīk olmamış ma'nā-yı ḥadīş-i laṭīf maẓmūnı ki insānda bir pāre laḥm-ı zā'id vardır ki kaçan ol şalāh olsa cümle a'zā şalāḥ olur, kaçan ol fāsīd olsa cümle ā'zā fāsīd olur zikri sebḳat eden yād-ı ḳasemde ne kadar kuvvet-i zābıṭaları var ise beyhūde tekellümde daḥi ziyāde idi ve yed-i mübārekleri sūd⁷⁴⁹ kılındığı maḥall-i evcā' ü eskāmdan bür-i sā'a ile şifā-yāb olduğundan mā-'adā kimseye dest-i redd ve azār-ı ferd zuhūr etmemişdir ve kemāl-i ḥüsn-i ḥilḳatle Ḳādir-i ḥakīm-i āferīnende kıblegāh-ı pīr ü bernā olsun içün maẓmūn-ı beyti zımn-ı āferīnişde derc etmiş.⁷⁵⁰

Beyt

Beyā ehl-i şafā rā dest-pūsı kon ki mī-bāşed [75a]

*Ruḥ-ı āyine būsiden dehān-ı ḥiṣṣ būsiden*⁷⁵¹

Ve cemi' ā'zā u civār ḥallerinde ḥarekāt-ı benī nev'i ḥilāf olup zarāfet ü hükm üzre cünbān olur idi. Ekl ü şürb ve nevmli gayet insāniyyet üzre bu letāfetde 'aşrlarında merdüm-i dīde-i ehl-i bīniş āferīde görmemişdir. Ḥiṣāl-i ḥamīde-i dervīşānelerinden biri daḥi budur ki cemī' vaḳtlerinde ceyb ü dāmenlerine sīm ü zer idḥāl etmeyüp

⁷⁴⁷ Çokça ibret al ey salik.

⁷⁴⁸ Bu söz İzzetin Mahmud-ı Kâşânî'nın (ö. 1334) rubaisinden eksik bir iktibastır. Beyitin aslı şöyledir: Goftem ki elif goft digər hıc meḡû/ *Der-hāne eger kes-est* yek harf besest. Beyitin anlamı : Ben elif dedim o da başka harfe gerek yok dedi. Eğer evde birisi varsa başka söze gerek yok. bu bilgi için bkz. www.89.sokh.blogfa.com/post/255 [20.12.2014].

⁷⁴⁹ sūd: sūde, Ü1

⁷⁵⁰ etmiş: imiş, SN

⁷⁵¹ Gel, safa ehlinin elini öp çünkü aynayı öpen kendi dudağını öpmüş olur.

hemān meşrūf olan zīr-i postdan isti‘ māl ederler idi. Hattā mārū‘z-zikr Şucı Dede kethüdā dedeleri olup anıñ re‘yiyle dahl ü harc vesā’ir mehamm-ı hāne vü tekyenin cümle umūrına mütekeffil idi. Hişāl-i hamīde-i hazret-i vālidde gāyet ā‘cebi budur ki merķūm dede ile kırk sene germ-ā-germ ülfet edüp aślā kalb-ı tābnāklarına gerd-i keder tārī olmamışdır ve dede-i merķūmun aḥvālinden bir nebze nakl olunmağa muhtācdır ki ḳābil-i ülfetimidir anlayasın ve hazret-i vālidin miḳdār-ı havşalası münfehim ola. Evvelā dede-i merķūm ümmī, ‘ālim-düşmen ve ‘inādına muşirr ve heykel-i ḳalenderīde kendüyi yegāne ‘add eder ve dervīşān-ı mevlevīden kendüye mu‘ādil ferd-i aḥad cihānda yokdur, şanur. ‘Adem-i takayyüdünden harc u şarfını ve ĩrādını bilmez ve ekşer evḳāt düyuna mübtelā ve ‘ömrini rüy-ı ta‘abbüs ve merdüm-
[75b] āzārī ile encāma ırgürmiş ve rüzgārın ve ebnā-i zamānın işlerini beğenmez, kendünün daḥi elinden ḥayr u şerre yarar bir iş gelmez, taḥassul-i kelām hiçbir fi’l u ḳavli benī nev‘ine uymaz. O ṭavr-ı⁷⁵² ṭarīḳa-i mevlevīyyeden ne zuhūr etmiş ne edecek daḥi ta‘dād olınsa mücib-i taṭvīl ü melāl olur el-ḳaṭretü tedüllü al’el-baḥri⁷⁵³ muḳtezāsınca bunun gibi nādīde ve nā-şinīde sūhān-ı ‘ömr-i vücūd ile kırk sene⁷⁵⁴ zindegān-i şīrīn ne rütbe-i merdāne gider tedebbür u tefekkür olına ma‘-hazā mesbūḳu bi’z-zikr evzā‘ u etvārın hazret-i vālidde olan aḥlāḳ-ı ḥasenenin cümle ḥilāfı vaḳi‘ olmuş. Eşyā ezdādıyla münkeşif⁷⁵⁵ olmağla ne ḳadar bir diyār[?] ḥüsn-i mu‘āşeret-i sinīn-i medīde buyurmuşlardır müntaḳil olasın hattā mevāl-i kirāmdan hazret-i vālid ḥaḳḳında bir su’āl vārid olmuşdur ki: "Acabā hazret-i şeyḥin mücāhedātından ne güne mücāhedesi ma‘lūmıdır." dēyü a‘yān-ı belleden birine istifsār ederler. Ol daḥi ‘āḳılāne bu cevābı vērür ki: "Şucı Dede’yi gördünüz ne keyfiyyetdedir, bildiniz, onunla bu ḳadar sinīn ve ḥüsn-i zindegānī eden vücūd

⁷⁵² O ṭavr-ı: Otururda, Ü1

⁷⁵³ Damla denizin göstergesidir., Yılmaz, **age**, 452.

⁷⁵⁴ sene: yıl, SN

⁷⁵⁵ münkeşif: münkeşife, Ü1

dünyāda bundan ziyāde vü ‘azīm mücāhede mi olur ve bir evliyāda bu güne mücāhede zuhūr etmemişdir." dèyü cevābda olduḡda mollā-yı merḡūm inşāf èdüp taşdīk **[76a]** ètmışdir. **Mu‘āyenemizdir ki** dede-i merḡūm ḡayātında seyyāḡhān-ı herze-rev beyhūde gerd-i tekyemizde cāy-gīr ü ārām èdemeyüp ṡarīḡat u ṡerī‘ at üzre pā-ber-cā olmayan terbiye-i dede-i merḡūma taḡammül ètmeyüp bir iki günde hevā-yı nefsinı icrāya def‘-i şıḡlet èderdi. Ḳanda ḡaldı ki bir merd-i meydān ḡille-i merdāne-i hezārını tekmīl ède. Her ḡānegāḡda dede-i merḡūmun ḡıybeti ile lāf-zenān dedegān-ı zamāne memlū erbāb-ı nefis ü hevāya merḡūmun ḡareḡatı cümle girān, ba‘dehu dede-i merḡūmun ḡadrını ve cümlemize ḡayr-ḡāḡ olmasını ne zamān bilsek gerek vaḡtā ki merḡūm-ı merḡūm sene-i 1139'da fevt olup birkaç sene mürūrında fūrū-māyegān tekyede birkaç dāne olup leylen ile'l-leyālī şūrbū'l-yahūda cesāret ètmışlerdir. Ḥāzret-i vālid *nevvere ḡuddise sırruhu* velāyetle muṡṡali‘ olup bunları ser-i pā eylediler ve mā beḡā tekye-niṡīn cānlar⁷⁵⁶ ḡitāb-ı müsteṡāb buyurdılar ki: " Merḡūm-ı maḡfūr Şucı Dede'niḡ ḡadrını bildiniz mi, anuḡ ḡayātında bu bī-edeblerden me‘mūnū'l⁷⁵⁷ ḡā‘ile idik. "Bizler daḡı ol maḡall-i fehm eyledik. Bāb-ı edebde ḡūb-ı redd meṡābesinde olup fūrū-māyegān pā-ber-cā olmayup def‘-i şıḡlet ètmeleri⁷⁵⁸ ne⁷⁵⁹ kerem-i ma‘nevī imiş. Anlar ki pāk-neḡāddırlar, anlarda edebden ve ṡerī‘ at u ṡarīḡatdan ḡāric ḡareket olmayup dede-i **[76b]** merḡūm ne söyler ne işlerse kendü nefisleriniḡ ḡuşūrı bilüp "lem velā" dèmezler belki her evzā‘ına mu‘terif olurlar. Bunı daḡı bilesin ki dede-i merḡūmun ḡer kelāmı ve cümle eṡvār ü evzā‘-ı ṡerī‘ at ve ṡarīḡatden ser-i mū inḡirāf üzre olmayup süllāke ‘azīm nef‘i var idi. Lākin zamānımız⁷⁶⁰ ricālī tebdīlū‘ş-şekl li- ecli'l-ekl zümresinden olduḡından bunuḡ ṡarīḡat üzre ḡareketinden ve kendülere te‘dibine ṡāḡat ḡetüremeyüp firār èderler idi. O ki

⁷⁵⁶ cānlar: cānlara, Ü1

⁷⁵⁷ me‘mūnū'l: me‘mūrū'l, SN

⁷⁵⁸ ètmeleri: olmaları, SN

⁷⁵⁹ ne: —, Ü1

⁷⁶⁰ zamānımız: zamānemiz, Ü1

mürīd-i hālīşdir zamān-ı yesīrde terbiyet-yāfte olurdı. Hāzret-i vālid ahlāk-ı hamīdelerinden biri daḥi budur ki eṭfālle lisānlarınca mülāṭafa buyurmaları ve kimseye bir ḥidmet ile emr buyurmazlar idi. Maḥ hazā cānlar kemer-beste-i ḥidmetleri vāfir iken ve eṭṭime ḥuşūşunda aslā teḥ ayyüb buyurmazlar idi. Hānede ve tekyede āş-pezlere⁷⁶¹ iştihāları çekdügi bir ṭaḥām ile emr buyurmazlar idi. Her ne gelürse taḡaddī buyururlar idi. Cümle ile ülfet ü muşāḡabatlarında olan ahlāk-ı ḡaseneleri ise vaşfa güncāyiş-pezīr degildir. Anlar taḥ dād olunsa bir mücellede daḥi muhtaḡdır.

5.1. Kişi, Kitap ve Yer Adları Dizini

A

ḥ Abdī (Paşa) 60a, 60b

ḥ Abdullah (Paşa) 9a, 11b

ḥ Abdullah (Şerīf) 66b, 69b

ḥ Abdurrahman (Paşa) 63a

Abdülvehhāb Hemedānī 2a

ḥ Acem Ahmed 14a, 14b

ḥ Acem Seferi 72b

Ahmed 53a

Ahmed (Eflākī) 2a, 16b

Ahmed Hālis 1b

Ahmed (Hammāmī) 53b, 55a

Ahmed (Köseç) 16a, 16b, 17a

Ahmed Köseç Tekkesi 15b

⁷⁶¹ āş-pezlere: āş-bārlara, SN

Ahmed (Paşa) 45b, 71a

Ahmed (Sultan -ı Sâlis) 66b, 72b

Alaybegizâde 63b

‘ Ali 53a

‘ Ali (Cidde Valisi) 69a

‘ Ali (Hazret) 31b

‘ Ali (Derviş) 17a

‘ Ali (Molla) 55b, 56a

‘ Ali (Maktûlzâde) 69a, 69b

‘ Ali (Paşa) 63a, 66b, 67a, 67b, 69b, 70a, 70b

Aksu 52a

Akşehir 17a, 38a

Anatoli 61a, 62a

Antaliyye 36b, 63b, 64b

Antaliyye İskelesi 36b

‘ Arif Ahmed (Paşa) 71a

‘ Ârif Küçük Mehmed 45b

Arslanapa 52b

Aydın 53a, 64a

Âyişe 49b

‘ Aynaroz Atası 31b

B

Bâb-ı Cedîd 45a, 49b

Bâbu's-sırr 37b, 38a

Bağdat 44b,46b

Basra 59b, 60a, 60b

Bâyezîd-i Bestâmî 4b

Belgrad 68b

Beşiktaş 60b

Beşiktaş Tekyesi (Hânekâhı) 25b, 44a

Boğazhisâr 20b

Bolı 17b, 18a

Bosna 26a

Burusa 14a, 14b, 59b, 66a

Bûstân 17a, 37b, 38a, 41a, 41b, 45b, 48a, 57a, 58a

C

Câmî 7b

Celâl 9a, 11a

Cem 29a

Cidde 67a, 70a, 70b

Ç

Çehrin 11b

Çehrin Kal'ası 13b

Çehrin Seferi 4a,11b,12a

Çeşme 21b, 22a

D

Dârâ 29a

Dazkırı 63b

Dedâste 38b

Deli Hacı 57a, 57b

Dîvânî (Sultan) 37b, 38a, 38b, 46a, 47b, 57a, 58a, 58b

Durmuş Çelebi 53b

Dolmabagçe 25b

E

Ebu'l- Hasan Harakânî 4b

Edirne 19a, 26a, 34b

Edirne Hânekâhı 26a

Ekrem Gavsî 20a

Emîr Şeyhzâde 50b, 51b

Endülüs 3a

Ergûn Çelebi 30b, 46b, 48a, 58b

Eskişehir 42b

F

Fâtıma(Hâce) 45b, 47a, 48a, 50a, 53b, 54a, 56b, 61b

Fâzıl Ahmed 11b

Fazlî 46a

Fevzî 7b, 9a, 11b, 12a, 13a, 13b

Feyzallâh (Müftî) 33a

Filibe 26a

Fusûs 16b

G

Galata 20a, 20b, 24a

Galata Tekyesi (Hânekâhı) 25a, 25b, 38b, 42b, 60b

Gavsî Ahmed Dede 24a, 25a, 25b, 26a, 39a, 42b

Gelibolı 27b, 31a

Gelibolı Hânekâhı 26b

Germiyan 52b

Germiyan Medresesi 52a

Girid Fethi 11b

Gülek Minhâlici 65b

Gonçe 56b

H

Hacı Bektâş-ı Velî 23a

Haleb 60a, 60b

Halhâlî 9a, 11a

Halîl (Elmalılı) 15b, 16a, 16b, 17a, 41b

Halîl (Mîr) 66a

Halime 3a, 3b, 4b

Hamîd 27a

Harc 9a

Hasan 53a

Hasan Harakânî 4b

Hasan (Mehmed Şakî oğlu) 53a

Hasan (Paşa) 59b, 60a

Havvâ 48a

Havvâ (İlk yaratılan insan) 70a

Haydar 63b

Hayraoğlan 66a

Hızr (Peygamber) 34b, 54b

Hindî 7b

Hotin 62a

I

İsfahân 62a

Isparta 27a, 36b, 59a

İ

İbrahim 53a

İbrâhim(el-Hâc) 17b, 20b

İbrâhim (Paşa) 66b, 72b, 73a

İsma‘îl 35b, 36a

İçel 33b

İran 71a, 72b, 73a

İran Seferi 72b

İskenderiyye 32a, 33b

İstanbul 8a, 8b, 10b, 11b, 13a, 13b, 14a, 17a, 17b, 18a, 19a, 20b, 21b, 24a, 25b, 31a, 38b, 42b, 44a, 45a, 54b, 64b, 72b

İzmir 3a, 3b, 4a, 6b, 7a, 13a, 31a, 31b

İzmirî Dede 41b

K

Ka'be 18b, 29b, 30a, 35b, 36a, 45b, 46a, 66b, 67b, 69a, 70b

Kâfiye 7b

Kâhire 21b, 22a, 31b, 33a, 34a, 35b, 62b

Kâmile 45b

Kapan Kahvesi 50b, 51a

Karahisâr 45b, 57a, 63a

Karaman 37b

Kara Mustafa Paşa 4a

Kaygusuz Baba Tekyesi 22b

Kazgânî Ahmed 37a

Kıbrıs 33b

Konya 13a, 16b, 18b, 41a, 45a, 45b, 60a, 70b, 71b

Köprilizâde Mustafa 7a, 8b, 31a

Kûh-ı Tekfûr 39a

Kula 38b

Kürd İbrahim 52a

Kütahiyye 34b, 45b, 46b, 50a, 58b, 59a, 59b, 60b, 61b, 66a, 67a, 71b

Kütahiyye Hânekâhı 45a

L

Limye (Limni) 32b, 39b

Limye Câmî'î (Limni Câmî'î) 32a

Limye Limanı (Limni Limanı) 32a

M

Mahmûd 45b

Mahmûd (Sultan) 72b

Manisa (Magnisa) 66a, 67a

Mehmed 52b

Mehmed (Çerkes Paşa) 62b

Mehmed (Sultan) 44a, 44b

Mehmed (Şakî) 52b

Medîne 46a

Mesnevî-i Şerîf 6a, 20a, 23b, 26a, 28b, 29a, 30a, 33a, 33b, 36b, 41a, 42b, 43b, 47b, 52b, 59a, 60b

Mevlânâ 12a, 12b, 13a Hazret-i Mevlevî 4a, 16b, 42a, 45b, 57b/ Celâlüddîn-i Rûmî 52a

Mısır 4a, 20a, 20b, 21b, 22a, 22b, 33b, 34b, 35b, 62b

Mısırî (Niyazî) 32a, 32b, 33a, 33b, 39b

Mısır Seferi 4a

Mudanya İskelesi 14a

Muhammed (Hacı) 21b

Muhammed (Dede) 34b, 35a

Muhammed-i Mevlevî 12b

Muhammed Muhlis 50a

Muhammed Siyâhî 19a Şeyh

Muhyiddîn-i ‘Arabî 3a

Muslihüddîn 39a, 39b

Mustafa (Paşa) 59a

Mustafa (Şeyh Hâlvî) 34b, 38b

Mustafa (Tiryâki) 61a

Muşkara 66b

Müneccim Ahmed 25b, 26a

N

Nâbî 60b

Nesîb 41b, 48b

Nîş Kalesi (Kal‘a-i Nîş) 63a

Niyazi-i Mısrî bkz. Mısrî

Nuh 57a

Nu‘mân (Paşa- Köprilizâde) 9a, 11b, 53a

Nusret (Paşa) 69b

O

‘Osmân (Paşa) 70b

P

Porsuk 47a

R

Râbi‘ a 45b, 47a

Rahmî (Şair) 37a

Revân 71a,73a

Revân Kal‘ ası (71a) (Kal‘ a-i Revân)

Rukiye 69a

S

Sâ‘ib-i Isfahânî 62a

Sâkıb 2b, 3b, 41b, 46b Derviş Mustafa 24a

Sakız Atası 21b, 22a

Sebzevâr 71b

Sefîne-i Nefîse 2a, 17a, 26a, 34a, 37a, 38b,42a, 45a, 45b, 47a, 48a

Selânik 26a

Siroz 26a

Siyâhî Dede 33b, 41b

Siyâhî-i Kazgân 41b

Sofya 63a

Sucu Dede 42b, 44b, 45a, 47b, 48a, 50b, 58b, 75a, 75b, 76a

Sultân Mehmed Câmi‘ i 7a, 17a,24b

Süleyman Ağa 56b

Süleymân(Peygamber) 2a,29a

Süleymâniye Câmi‘ i 7a,11a, 11b

Ş

Şah İsmâ'îl 23b

Şam 46a, 69b

Şa'vâne 45b

Şehnâme 61a

Şemseddîn-i Tebrîzî 13a

Şerefüddîn Câmi'î 15a

T

Tâlib (Burusalı) 54a, 54b

Teke 27a

Tekfûr (Kasaba-i Tekfûr) 39b

Tiflis 72b

Tufeylî Menâkıbî'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî

1b,2b

U

Uşşak 14b, 38b

Ü

Üftedli-zâde 53b, 54a

V

Vânî 33a

Vehbî 41b

Y

Ya‘ kub Hân Vakfı 56a

Yemen 69b

Yenişehir 61a

6. SONUÇ

Ahmed Hâlis'in *Tufeylî Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî Adlı Eseri ve Eserin Nesir Üslûbu Açısından Değerlendirilmesi* adını verdiğimiz bu çalışmada eserin 1b-76b sayfaları arası günümüz harflerine aktarılarak transkribe edildi. Ayrıca eserin Süleymaniye Yazma Eserler kütüphanesinde bir, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde bulunan üç ayrı nüshasına ulaşıldı. Bu nüshalardan en eski tarihli olduğu tespit edilen ve en güvenilir olduğu düşünülen SN ve Ü1 nüshalarından faydalanılarak eserin tenkitli metni kuruldu.

Bu tezle bir Mevlevî şeyhi ve şairi olan Sâkıb Dede'nin hayatıyla ilgili birincil kaynak mahiyetindeki bir eser hazır hale getirildi. Şairliği ve yetiştirdiği kişilerle edebiyat tarihimiz açısından öneme sahip olan Sâkıb Dede'nin hayatının bir dönemi tüm yönleri ve tüm ayrıntıları ile ortaya kondu.

Eserin giriş kısmında 18. yüzyıl nesri ve eserleri hakkında genel bir bilgi verilerek *Tufeyl*'in mensur eserler içerisindeki yeri ve öneminin anlaşılması sağlandı. Yine bu bölümde yer alan Mevlevîlik-şîir ilişkisi bölümünüyle Mevlevî şairlerin ortak sanat anlayışı ve beslendikleri kaynaklar hakkında bilgi verilerek aynı zamanda bir Mevlevî şeyhi ve şairi olan Ahmed Hâlis'in eserini oluştururken bu kültürden ne kadar etkilendiği gözler önüne serildi.

Tufeyl'in yazarı olan ve babası gibi bir Mevlevî şeyhi ve şairi olan Ahmed Hâlis Dede'nin hayat hikâyesini oluşturmak adına onun hayatı ve eserleri ile ilgili bilgi veren kaynaklar tarandı ve tarama sonucunda Ahmed Hâlis'le ilgili bilgi içeren altı temel kaynak tespit edildi. Bu kaynaklar, Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, Alî Enver'in *Semâ-hâne-i Edeb*, Mehmed Tevfik'in *Kâfile-i Şu'arâ*, Fatîn Efendi'nin *Hâtimetü'l-Eşâr*'ı ile Şemseddin Sâmî'nin *Kamusu'l-A'lam*'ı ve Ahmed Hâlis'in kendi kaleme almış olduğu tezimize konu olan menakıbidir. Ayrıca Ahmed Hâlis'in babası Sâkıb Mustafa Dede'nin tanınmış bir Mevlevî şairi, şeyhi ve âlimi olması; nâsirin aile kökleri hakkında geniş bir bilgi kaynağına ulaşmamızı sağladı.

Bahsi geçen tüm bu kaynaklardaki bilgiler bir araya getirilerek şairin hayat hikâyesi oluşturuldu.

Tufeyl'in nesir dili ve üslûbu açısından belli özellikleri tespit edildi. Eserin dil ve üslûp incelemesi yapılırken klasik incelemelerden farklı olarak dil ve üslûp malzemelerinin metin içindeki biçimsel ve işlevsel kullanımları tespit edilerek metnin şahsî dil ve üslûp portresi çizildi. Eser üzerinde yapılan dil ve üslûp incelemesi neticesinde metinde Klasik Türk Edebiyatı geleneğine uygun olarak Arapça, Türkçe ve Farsça kelime kadrosunun kullanıldığı ve bu kelime kadrosundan müellifin daha çok Arapça kökenli olanları tercih ettiği; ayet, hadis ve beyitlere (Arapça, Farsça, Türkçe) ve ara söz kullanımlarına yer verdiği; yine bu üç dilde söylediği atasözleri, deyimler ve ikilemelerle ifade gücünü ortaya koyduğu tespit edildi ve eserin dil ve üslûbuna dair tespit edilen bu özellikleri destekleyici örneklere ve dökümlere yer verildi. Metinde özellikle Mevlevî kültürünün önde gelenlerinin ve devlet büyüklerinin anlatıldığı tasvir sahnelerinde terkipli kullanımlar ve bilhassa zarf fiillerle birbirine bağlanmış cümleler ile zincirleme tamlamaların dikkat çekici olduğu; diyologlarda ise açık, anlaşılır ve canlı bir konuşma dilinin kullanıldığı, Türkçe kelimelere ağırlık veren kısa cümleler kurulduğu belirlendi. Eserin okuyan herkes tarafından anlaşılmasını isteyen Ahmed Hâlis'in eserin genelinde secili kullanımlardan ve edebî sanatlardan bilinçli olarak kaçındığı sonucuna varıldı. Ayrıca nâsirin anlatımdaki monotonluğu kırmak, anlatılanları desteklemek ve örneklemek amacıyla bilinçli olarak eser içerisinde bilhassa Mevlâna'nın *Mesnevî*'sinden, babası Sâkîb Dede'nin şiirlerinden ve kendi şiirlerinden manzum parçalara yer verdiği kanısına varıldı.

Çalışmamızda *Tufeyl*'in nesir dili ve üslûbu açısından incelenen özellikleri o dönemde kaleme alınan kendi türündeki başka eserlerle ayrıntılı olarak karşılaştırılmadı ancak bu çalışmayla 18. yüzyıl nesir dili ve üslûbuna yönelik yapılacak olan kapsamlı ve karşılaştırmalı bir çalışmaya kaynaklık edecek mahiyetteki bilgileri hazır hale getirildi.

Eserin 4. bölümünde *Tufeyl*'in kütüphanelerde bulunan nüshaları tanıtıldı ve nüshaların toplu bir değerlendirilmesi yapılarak nüshalar arasında bulunan farklılıklar ve benzerlikler tespit edildi, böylelikle tenkitli metin oluşturulurken kullanılan SN ve Ü1 nüshalarının diğer nüshalara oranla daha güvenilir ve eski olduğu kanısına varıldı. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 2509

numarada *Tufeyl-i Sefine* adıyla yanlış bir isimle kaydedilmiş nüshanın aslında Ahmed Hâlis'in ayrı bir eseri değil de tezimize konu olan menakıbın başka bir nüshası olduğu tespit edildi.

Sâkıb Dede'nin serencamı ve kerametlerinin yanı sıra 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl ilk yarısı Osmanlı bilhassa Kütahya tarihi ve Mevlevîlik kültürü ile ilgili önemli bilgiler olduğu tespit edildi. Her ne kadar tezimizde eserin bu yönüyle ilgili bir çalışmaya yer verilme de hazırlanan bu tezle bu alana yönelik yapılacak olan çalışmalara yeni bir malzeme oluşturuldu.

Eser sonuna eklenen indeksle o dönemin kültür ve sosyal hayatına ait *Tufeyl*'de yer alan bilgilere ulaşmak kolay hale getirildi.

KAYNAKÇA

Ahmed Hâlis. **Tufeylü Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî**. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 1186.

_____. **Tufeylü Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî**. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 10145.

_____. **Tufeylü Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî**. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 4099.

_____. **Tufeylü Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî**. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2509.

Aksoy, Hasan. "Esrar Dede". **İslam Ansiklopedisi**. c. XI. İstanbul: TDV, 1995: 434.

Aksoyak, İ. Hakkı, Mustafa İsen, Osman Horata, Muhsin Macit, Filiz Kılıç. **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**. 7.bs. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Aksoy, Ömer Asım. **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1998.

Arı, Ahmet. **Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Divânı**. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.

Âsaf Hâlet Çelebi. **Mevlânâ ve Mevlevîlik**. Ankara: Hece Yayınları, 2002.

"Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü". www.tdk.gov.tr [3.05.2014].

Aydemir, Yaşar, Halil Çeltik. "Gazelde İkileme Redif ve İkileme Kafiye". **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. s.4/2 (2009): 79-118.

Ayşe, Yıldız. "Bazı Belâgat Kitaplarına göre Secinin Tanım ve Tasnifi Üzerine Düşünceler". www.turkishstudies.net/sayilar/sayi6/sayi6pdf/58.pdf [12.05.2014]

Banarlı, Nihat Sami. **Resimli Türk Edebiyatı Târîhi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.

Bursalı Mehmed Tâhir. **Osmanlı Müellifleri**. c.2 İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.

Çaycı, Ahmet, Latife Durmuş. "Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi (Dönenler Camii) Haziresindeki Mezar Taşları". **İstem**. s.10 (2007): 205-221.

Çoşkun, Menderes. "Son Klasik DönemNesir". **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**. c.V. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2004: 552-590.

_____. "Üslûp Çalışmaları Üzerine". **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V.** ed. Aynur, Hatice, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010: 72-83.

Dağlar, Abdülkadir. "Mevlevî Edebiyatı Kaynaklarından Tezkire-i Şu'ara-yı Mevleviyye ile Semâ-Hâne-i Edeb'in Mukayesesi". **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. s.3/2 (2008): 229-277.

Değer, Murat. "XVII. ve XVIII.yy Kaynaklarında Kütahyalı Şairler". Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Develi, Hayati. **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1**. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Ankara: Aydın Kitabevi, 1999.

Doğan, Abdurrahman. **Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi**. Bursa: Sır Yayıncılık, 2006.

Dopdoğru, İrem. "Mecmua'-i Eş'âr-ı Mevlevîyân". Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Ece, Selami. "İktibas" **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**. s. 19 (2002): 39-53.

Elbir, Bilal. "18.Yüzyıl Türk Edebiyatında İki Mevlevî Şairde Mevlevîliğin Yansımaları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. s.18 (2011): 31-45.

Ergin, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999.

Enver, Ali. **Semâ-Hâne-i Edeb**. haz. Sadık Erdem. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Fatîn, Davud. **Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)**. haz. Ömer Çiftçi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. www.kulturturizm.gov.tr [26.12.2014].

F. Staingass. **A Compherensive Persian-English Dictionary**. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005

Genç, İlhan. **Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.

_____. "Mevlevî Edebiyatı Üzerine Değerlendirmeler", **Ege Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**. s.7 (1993): 129-144.

Gölpınarlı, Abdülbâki. "Konya'da Mevlânâ Dergâhının Arşivi", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**. c.17. s.22 (1956): 156-178.

_____. **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2006.

Hatipoğlu, Vecihe. **Türçenin Sözdizimi**. Ankara: TDK Yayını, 1972.

_____. **Türk Dilinde İkileme**. Ankara: TDK Yayını, 1971.

Horata, Osman. **Has Bahçede Hazan Vakti**. Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.

İpekten, Haluk, Mustafa İsen, Recep Toparla, Naci Okçu, Turgut Karabey. **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

İsen, Mustafa. **Ötelerden Bir Ses**. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.

Kalkışım, Muhsin. **Şeyh Gâlib Divânı**. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Kanar, Mehmet. **Mesnevî**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.

Karaismailoğlu, Adnan. **Mesnevî Mevlânâ**. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.

Karateke, Hakan. "Osmanlı Nesrinin Cumhuriyet Döneminde Algılanışı". **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V**. ed. Hatice Aynur Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010: 44-55.

Kılıç, Filiz, Ayşe Yıldız. "Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci". **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**. s.27 (2006): 235-254.

Kocatürk, Vasfi Mahir. **Türk Edebiyatı Tarihi**. Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1964.

Kuru, Selim. "Osmanlı Nesrinin Örgüleri" **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V**. ed. Hatice Aynur Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010: 14-23.

Küçük, Sezai. "XIX.asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Levent, Agâh Sırrı. **Türk Edebiyatı Tarihi**. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.

Mengi, Mine. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**. 6.bs. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

Mehmed Tevfik. **Kâfile-i Şu'arâ**. haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Müjgan Çakır, Hanife Koncu. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2012.

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî. **Mesnevî-i Manevî**. haz. Kivameddin Hurremşahî. Tahran: Dostan, 1386.

Okuyucu, Cihan, Ahmet Kartal, Fatih Köksal. **Klasik Dönem Osmanlı Nesri**. İstanbul: Kesit Yayınevi, 2011.

Önder, Mehmet. "Konya'da Mevlânâ Dergâhı Merkez Arşivi ve Mevlevihaneler". **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, s.14 (1994): 137-142.

Özcan, Abdülkadir. "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış". **FSM İlmî Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi**. s.1 (2013), 271-293.

Özönder, Hasan. "Kütahya Mevlevîhânesi". **S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. (2007): 69-89.

Pakalın, Mehmet Zeki **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1983.

Parlatır, İsmail. **Türkçe Sözlük**. 8.bs. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.

"Persian Dictionary Dehkhoda". www.loghatnaameh.org/ [29.04.2014].

Redhouse, Sir James W. **Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük**. 19. bs. İstanbul: Sev Yayıncılık, 2011.

Sâkıb Dede. **Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân**. c.2. Kahire: Matba' a-i Vehbiyye, 1283.

"Semahâne-i Edeb". **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**. c.VII. İstanbul: 1990: 507.

Sılay, Kemal. "Ahmedi'nin Osmanlı Tarihinde Arasöz (Digression) Tekniğinin Kullanımı ve İşlevi". **Türkoloji Dergisi**. s.9 (1991): 153-162.

Süreyya, Mehmed. **Sicill-i Osmanî**. c.2. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

"Tarama Sözlüğü". www.tdk.gov.tr [29.05.2014].

Tıgılı, Fatih. "Bursalı Râhmî Çelebi ve Divânı". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Şemseddin Sâmî. **Kamusu'l-A'lam**. c.3. İstanbul: 1308

Şentürk, Ahmet Atilla, Ahmet Kartal. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**. 9.bs. İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2001.

Türk Dil Kurumu. **Türkçe Sözlük (1-2)**. 8. bs. Ankara, 1998.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osmanogulları Zamanında Kütahya Şehri**. İstanbul: Devlet Matbaası, 1933.

Ünver, İsmail. "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". **Türkoloji Dergisi**. c.XI. s.1 (1993): 1-46.

Yardımlı, Emine Seval. "Menkıbe ve Menâkıbnâmelerle İlgili Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Yastı, Mehmet "Türkçe Deyimlerde Geçen İkişemelerin Ses ve Şekil Özellikleri". **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. s.21 (1997): 52-87.

Yıldız, Ayşe. "Eski Türk Edebiyatında Seci". Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

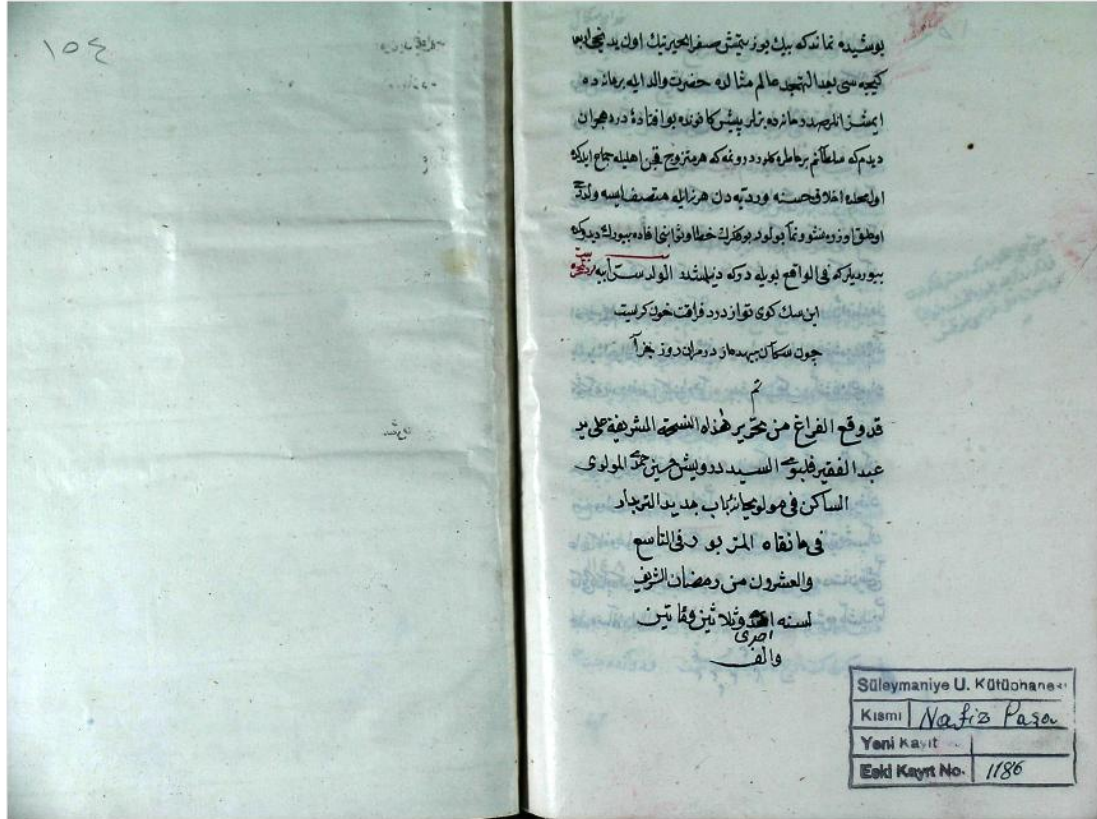
Yılmaz, Mehmet. **Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü**. c.1-2. İstanbul: Sütun Yayınları, 2008.

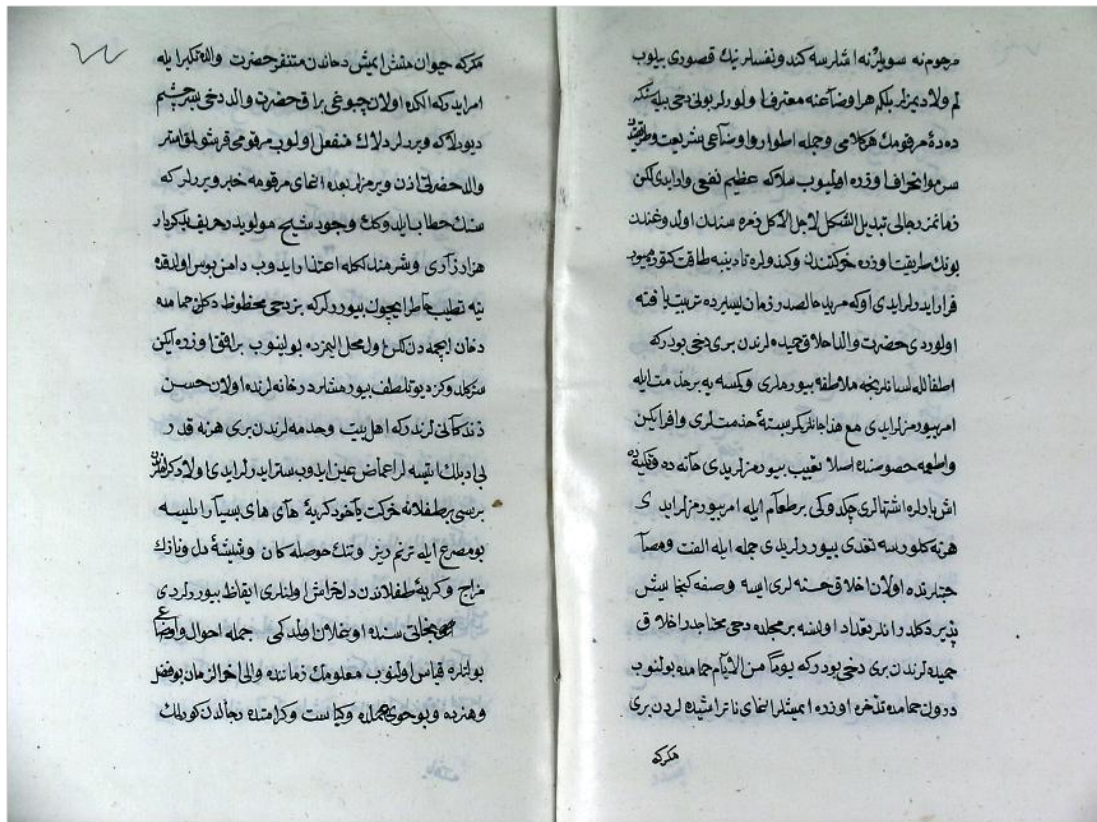
EKLER

Ek 1: Süleymaniye-Nazif Paşa Nüshası; 1b-2a sayfaları

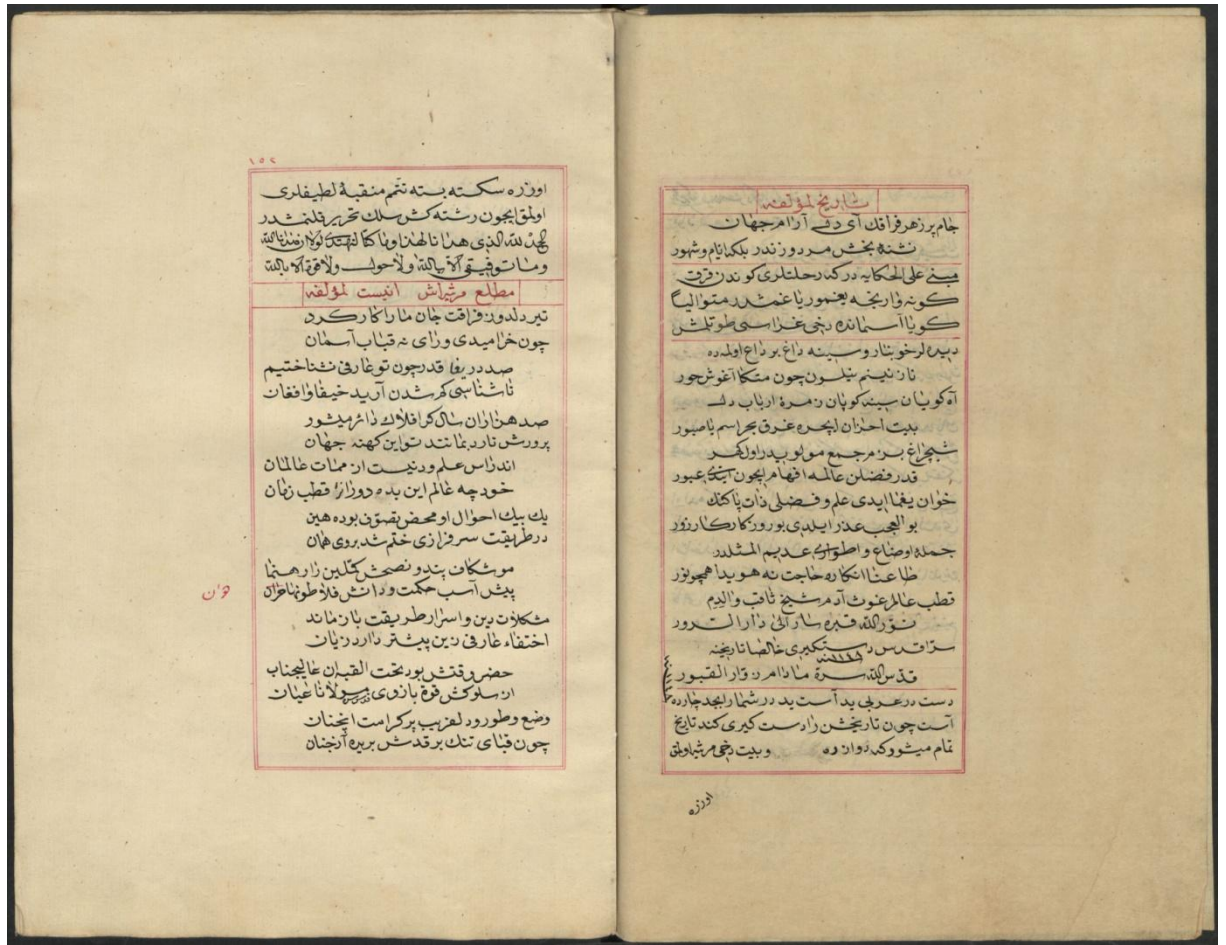
Ek 2: Süleymaniye-Nazif Paşa Nüshası 153b-154a sayfaları

Ek 5: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145 nolu Nüsha; 151b-152a sayfaları

۱۵۱
 اوزره سگسته بسته تنم منقبیه لطیفه
 اولم ایچون رسته کش ملک تحریق قلمه شد در
 لهن الله الذی هدانا لهذا ناکنا لیسئلناک
 وما استوفیوا آلاءک بالکماله ولا نعثرک
 بمثلک
مطلع و شیراز انیس مولفه
 تیردلد ویزاقت چان مارا کار کرد
 چون خرامیدی وزای نه قیاب آسمان
 صدد دریا قد چون تو غازی نشناختیم
 ناستناهی کوشدن آید خیطا و افغان
 صدهن ازان سال کر فلاله ذاعر میشود
 پرورش نارد بمانند تو این کهنه جهان
 اندر اس علم و دنیست از مملات عالمان
 خود چه عالم این بد و دوزخ قطب زمان
 یک بیک احوال او محض بقوی بوده هین
 در طریقت سرش ازی ختم شد بروی همان
 مویشکان پند و نصیحت کلین زار صفا
 پیش آسب حکمت و دانش فاضل و باختران
 مشکباز دین و اسرار طریقت باز ماند
 اختفاء غازی دین پیشتر دارد زیات
 حصن و قشور تحت القیان عالمیناب
 از سلوکش فرغ بازی پیوسته لانا غیبات
 وضع و طرود لغزب بر گرامت انجمنان
 چون قنای تنک بر قدش بریه انجمنان

شیراز مولفه
 جام پر زهر افک ای دس از اهرجهان
 نشسته بخش مسرور زنده بکلیانام و شهوان
 فیض علی الحکایه در کد رحلتی کوند ز قوت
 کونیه و ارنجه و یمنور یا غمش در متوالیگ
 کونیا اسنادن دخی غزل اسبی طوطی لش
 دین لرغونبار و سبسته داغ بر داغ اولده
 نان نینم بنسون چون مشکا آغوش جور
 آه کویا ن سبسته کویان د مسره اریاب دله
 بدیت احزان لپسره عشق بجراسم با صبور
 شجاعت بسر مجسمه مولود راو لغز
 قدر فضلن عالمه افهام ایچون آیتک عبور
 خزان یغلا ایدی علم و فضیلتی ذات پاکک
 بو العجب عذر ایلدی بور و زکار و زور
 جمله اوصیان و اصلو کیم عدیم المشلد
 طاعتنا انکاره خلیت نه هویدا همیوز
 قطب عالمی عیون آدم مشیخ ثاقب و الدیم
 شوق دله قهر سالکی دارا استرود
 سزاق دس دیکبری خالصا نابینه
 قدی سر لاله سوره ما دامرد و دار القیور
 دست در عیون بد است بد در شما رنجده جاره
 آست چون تارنجش از دست گیری کند تانج
 تمام میشود که روان ده و بیت نجوم پهلوان

Ek 6: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10145 nolu Nüsha; iç kapak sayfası

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل الخلافة خالصا لآل ناسان الكامل وصير
دأفه سرا وعلانية لخلق شامل والصلوة والسلام على محمد
البعوث الكامل أنكمل الفاضل وعلى اله وصحبه الذين هم رؤس
الأفاضل سيما أصحاب الصفه الأتقيين حول جياض الأجدية بوى
حركاتهم في بداية الإسلام بأنواع التذلل إلى فقراء طريفة المحدثه
يقضى الحوائج في آخر الزمان من المولوية الأولوية وعلى عزة الإسلام
أشهر من ذم ما دام التمسك والأرض الأغر تراثا بعد وفاته بوقته
سجده برقصه درویش احمد خالص مشغولان مشغولات حضرت والد
ماجد نور مرقد حضرت نيك سجد سجد سجد سجد سجد سجد سجد سجد
مولويه اولويه دن كذران ایدن شيخ جدا فلاك وسببه لارو عبد
الوقاب هداى قدس الله ارواحهم منقبه لنده اولان عنده كاهل
بوان طيفه جليان باكرام ومشاع مشواض المراتب نور الاحترام ودره
بامقام يكايك احوال واوصاف وكرامات حضرت ذكر ايدوب اذ بار
كرامه نشئت ابلهه نوسل وهداد كازناره وصلى الله وراى بیره
خفايه شتابان اولوب خالبا اول سئل كويى بان كرامتك وطوبى
جويى طرفه زكك احوال بختيه ما لرى انقضاء دوران ومضى
زمان ابله بیره كش غنايت ونسيان اوله سى بديدار اولمق
حسبيله بوقته حقيقتى هزار عجز ونقص ابله اول ياكاز طريفة

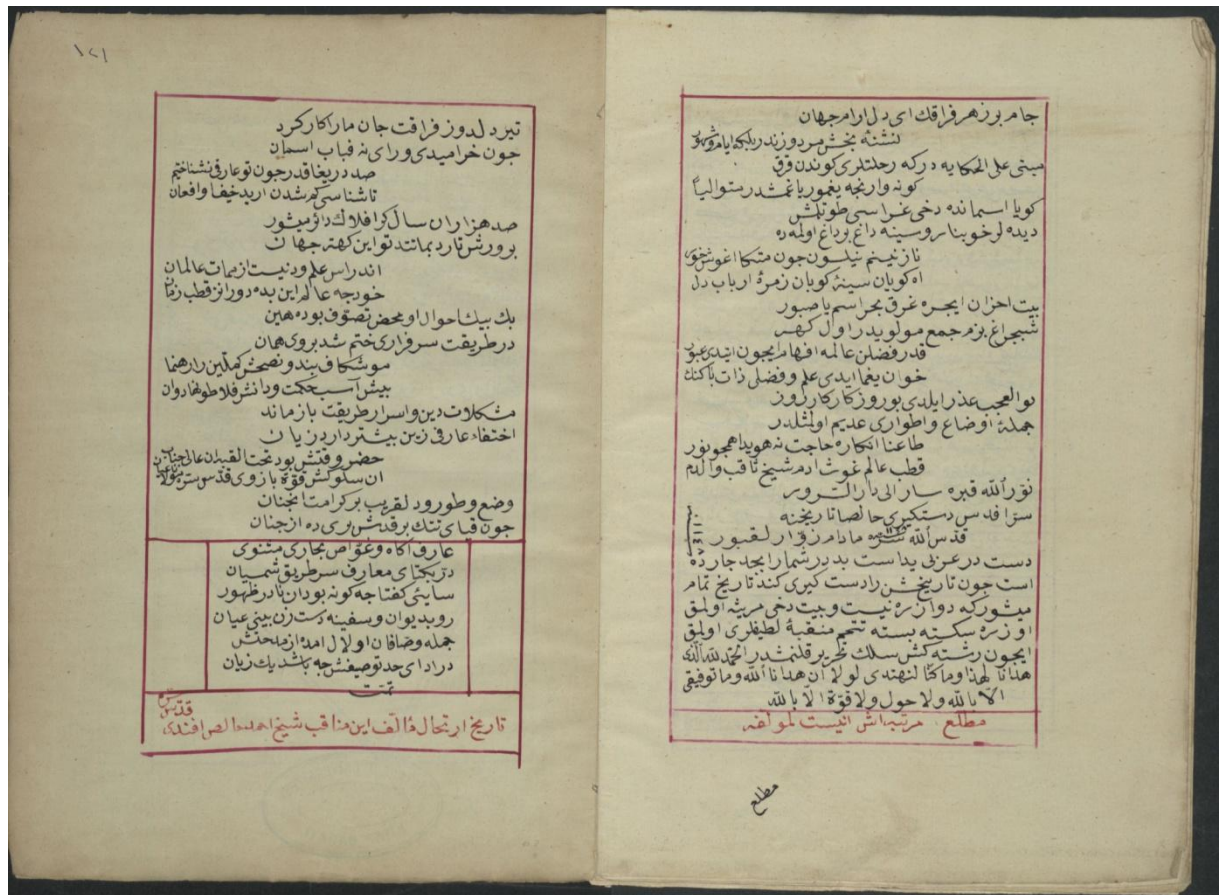
مولويه

مولويه اولويه كاهل واحد كاهل مثل طهور ابتشدر من الاول
الى الآخر سير اور اولان احوال واطوار وعمل وخصال جليل
وكرامات باهر لرن دن غرقه من الهم تبين ابله اش هجرانه
آب نسل باس اولمق قصد بيله شروع ابلهه نازكه بومورنا اولمق
حضرت سليمان حقيقته كنى درك والحق وصف ابلهه توصيف
اولمق مشغول ومتوقف در كنه اول مظهر غنايت صمدى
ومنع يتابع زلال احدى صنم اولان وجوده سور عين سودين
وهمت روحانيه سيله تنم ونشتم بديرا اوله سى نصيب اوله
امين عرجت سيد المرسلين والمحمدية العالمين

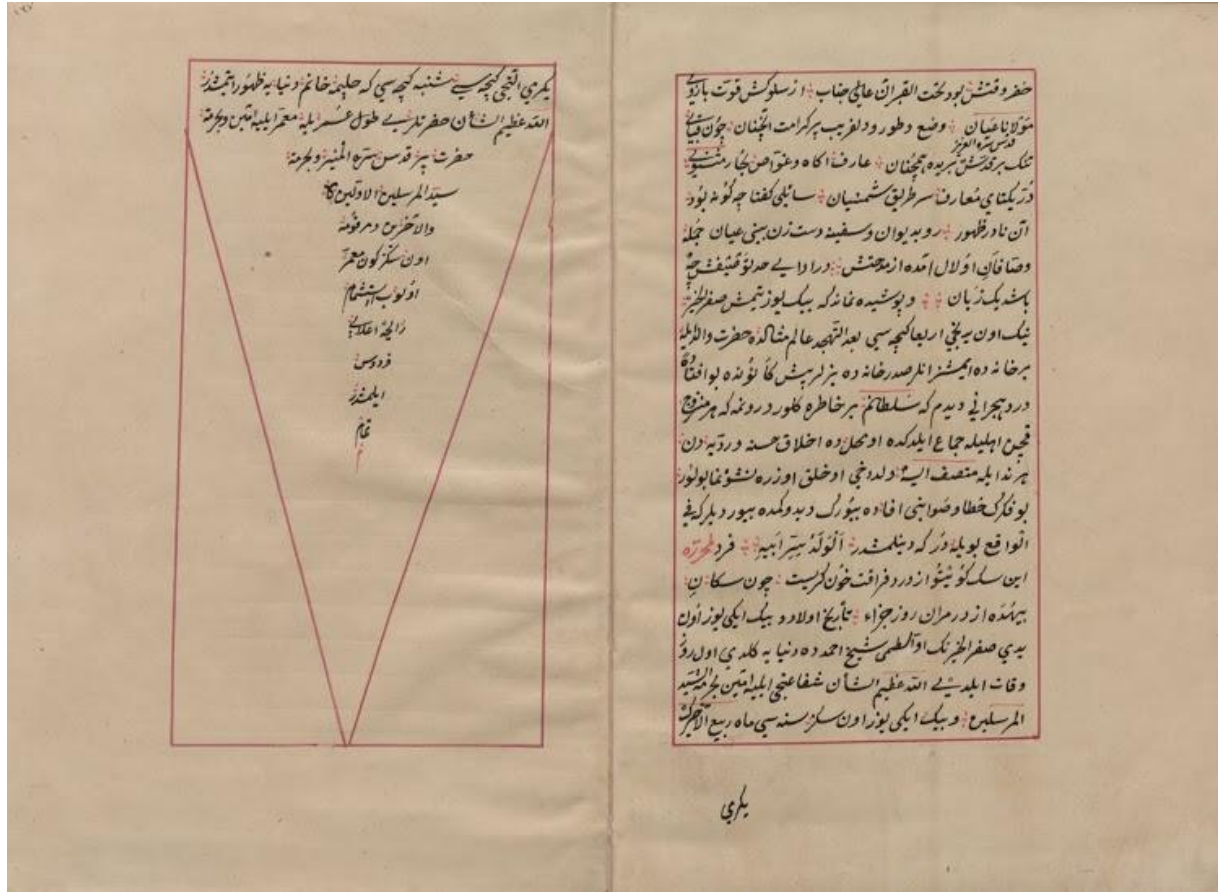
مولويه

قطعه

اش هجره كاهل كاهل كاهل كاهل كاهل كاهل كاهل كاهل
خالص هجران كشك بود ودر بيله برباد اولور
كاه ويكه بوغرييك خاطر كسور
بك اشارتله تفقد صدمه زان برباد اولور
الله متعنا بها يا نهم الجليله والجميله وبومنتقيه منيغته اوج فصل
والتي باب بنماقيه اوزرينه بنا ابلهه ناكه معظمين زلال مارفلى
اولان اخوان الصفا وخلان الوفا بيهل الماخذ اولسون ايجوت
اداي ساه ابله اصطلاحات وعباراندن معزومير اهلوب نام سعادت
اغنام طفيل مناقب الكبار لملوى في منقبة حضرت الشيخ القاب
الغنى ديو شميته قلده اللهم اختم بليغى والتعاده صا اول
اول ذات ستوده صفاتك حسب وضبلى وابتداى طفوليتك
عشقوان سببا بلرب وايدى اولان حال بديرا بابل بواوفا نده
ظهور ايدن قنارىقات وكراماتلى باب ثا في حضرت مولوى قدس
سره العلى طرف باهر الشرف لرن دن انجذاب كل ابله هيجذب اوله لرى
فصل ثا في اول مجود انحصار لك عنقوان شبا بلرن دن ابتداى
كهولتلى رينه وارخيه كرك سروسباحترو كرك حضرت واقفا لرى

ÖZ GEÇMİŞ

FATMA İMAMOĞLU

Sefaköy, İstanbul

18.05.1981 tarihinde İstanbul'un Fatih ilçesinde doğdu. İlkokulu Hırka-i Şerif İlkokulunda okuduktan sonra, orta öğrenimini Ahmet Rasim Lisesinde tamamladı. 1999 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimine başladı. 2003 yılında bu bölümden mezun oldu, aynı yıl Kocaeli Üniversitesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programında tezsiz yüksek lisans yapmaya hak kazandı ve bu programı 2005 yılında tamamladı. 7 yıl süreyle çeşitli özel eğitim kurumlarında Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. 2012 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Edebiyatı programında yüksek lisans eğitimine başladı; 2014 yılında Yrd. Doç. Dr. Ali Emre Özyıldırım danışmanlığında "Ahmed Hâlis'in Tufeylû Menâkıbı'l-Kibârî'l-Mevlevî fî Menkabeti Hazreti's-Şeyhi's-Sâkıbî'l-Ma'nevî'si ve Eserin Nesir Üslûbu Açısından Değerlendirilmesi " adlı tez çalışmasını tamamladı. Evli ve bir çocuk annesi olan Fatma İmamoğlu'nun yabancı dili İngilizcedir.